

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1.

МОДЕРНІЗАЦІЯ, РЕФОРМАЦІЯ АБО ДЕФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Овчар Ірина Володимирівна. Кандидат політичних наук, старший науковий співробітник. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України.

ФАКТОР СПРОМОЖНОСТІ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЧЕРЕЗ СПІВПРАЦЮ З БІЗНЕСОМ ТА ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ, ТА ВПЛИВ ЛОБІЗМУ НА ІНСТИТУЦІЇ12

Балабан Ростислав Валерійович. Кандидат політичних наук. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України.

РЕФОРМА ПРО ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЮ В УКРАЇНІ: ВАДИ СПРОМОЖНОСТІ17

Міщенко Анастасія Сергіївна. Здобувач третього рівня вищої освіти кафедри політології. Запорізький національний університет.

РЕГІОНАЛІЗМ ЯК РЕЗУЛЬТАТ УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ПОЛІТИЧНИХ АКТОРІВ НА СУБНАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.....22

Калашлінська Марина Вікторівна. Докторантка кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В ЕПОХУ ІРРАЦІОНАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ25

Терещук Микола Миколайович. Кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін. Білоцерківський національний аграрний університет.

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ: СВІТОВИЙ ДОСВІД29

Мілова Марія Іллівна. Доктор політичних наук, професор кафедри політології. Одеський національний університет імені І.І.Мечникова.

ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ПОВОЄННОГО ЧАСУ.....32

Чальцева Олена Михайлівна. Доктор політичних наук, професор кафедри політології та державного управління. Донецький національний університет імені Василя Стуса. «ПАСТКИ» ПУБЛІЧНИХ ІНСТИТУТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	36
Бровко Наталія Іванівна. Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін. Білоцерківський національний аграрний університет. ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВ.....	40
Крот Рімма Сергіївна. Здобувач другого рівня вищої освіти, спеціальність «Публічне управління та адміністрування». Донецький національний університет імені Василя Стуса. ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ У ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ: ТЕХНОЛОГІЯ VS АКТИВІЗМ	43
Далібожак Валентина. Здобувач другого рівня вищої освіти, ННІ економіки і права, кафедра менеджменту та державної служби. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ У ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ: ТЕХНОЛОГІЯ «VS АКТИВІЗМ»	46
Остапюк Єгор Костянтинович. Здобувач першого рівня вищої освіти, спеціальність «Публічне управління та адміністрування». Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА: СПІВПРАЦЯ У ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО	50
Любченко Олександр Олександрович. Здобувач другого рівня вищої освіти. Білоцерковський національний аграрний університет. РОЛЬ АКТИВІЗМУ І ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОЗВИТКУ ВНУТРІШНІХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ДЕРЖАВИ	53
Самойленко Лариса Яківна. Кандидат наук з державного управління, доцент ННІ економіки і права, кафедра менеджменту та державної служби. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. Танцюра Людмила. Здобувач другого рівня вищої освіти, ННІ економіки і права, кафедра менеджменту та державної служби. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	55

Барабанова Олександра. Здобувач другого рівня вищої освіти, ННІ економіки і права, кафедра менеджменту та державної служби.
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.
ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ61

Налбандян Крістіна Олександрівна. Здобувач другого рівня вищої освіти, спеціальність «Публічне управління та адміністрування».
Донецький національний університет імені Василя Стуса.
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ І В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ64

СЕКЦІЯ 2.

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Скороход Олексій Петрович. Здобувач третього рівня вищої освіти кафедри політології та державного управління.
Донецький національний університет імені Василя Стуса.
ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ГОЛОСУВАННЯ (E-VOTING) В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ.....68

Стромець Максим. Здобувач другого рівня вищої освіти, ННІ економіки і права, кафедра менеджменту та державної служби.
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.
ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ГОЛОСУВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ71

Тимченко Михайло Михайлович. Кандидат політичних наук, доцент кафедри політології, соціології та державного управління.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.
ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ75

Вагіна Олена Миколаївна. Кандидат історичних наук, доцент кафедри політології. Запорізький національний університет.
ПРОВЕДЕННЯ ПЕРШИХ ПІСЛЯВОЄННИХ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ: СПЕЦИФІЧНІ ВИКЛИКИ ПОВОЄННОГО ЧАСУ78

Кондратьєва Крістіна Авінашівна. Здобувач другого рівня вищої освіти, спеціальність «Публічне управління та адміністрування».
Донецький національний університет імені Василя Стуса.
ПОРТАЛ "ДІЯ" ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ Е-ВРЯДУВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ82

Кобус Олена Сергіївна. Кандидат фізико-математичних наук, доцент, завідувач кафедри ТЗК ЦКБ ННІ ІБ СК. Національна академія СБ України.
Бондаренко Степан Юрійович. Фахівець кафедри ТЗК ЦКБ ННІ ІБ СК. Національна академія СБ України.
НАСЛІДКИ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ ТА ПОЛІТИКИ ВУОД ДЛЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ86

Талаш Валерія Юріївна. Здобувач другого рівня вищої освіти, спеціальність «Публічне управління та адміністрування». Донецький національний університет імені Василя Стуса.
ФУНКЦІОНУВАННЯ МОБІЛЬНИХ ЦНАП ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ90

Козюра Ігор Валерійович. Доктор наук з державного управління, професор кафедри менеджменту. Полтавський університет економіки і торгівлі.
ІНСТРУМЕНТИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ93

Бойко Сніжана. Здобувач першого рівня вищої освіти, спеціальність «Політологія». Донецький національний університет імені Василя Стуса.
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ ЧАС 96

СЕКЦІЯ 3.

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА, КОМУНІКАЦІЯ, КУЛЬТУРА ТА НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ДИСКУРСІВ

Хорошилов Олег Юрійович. Кандидат політичних наук, доцент кафедри політології. Одеський національний університет імені І.І.Мечникова.
ЕСТЕТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПОДОЛАННЯ КОЛОНІАЛЬНОГО МИНУЛОГО: CASE UKRAINE100

Горло Наталя Віталіївна. Доктор політичних наук, професор кафедри політології. Запорізький національний університет.
КУЛЬТУРА ДОНАТІВ ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ103

Мельник Людмила Миколаївна. Завідувач кафедри філософських та політичних наук соціально-гуманітарного факультету. Білоцерківський національний аграрний університет.
УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ У ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ 106

Проноза Інна Іванівна. Кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук і права. ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний

університет імені К.Д. Ушинського».

ПОЛІТИЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМІНИ ПОЛІТИЧНОЇ АГЕНДИ ТА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ 109

Коч Світлана Вадимівна. Доктор політичних наук, професор кафедри політології. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова.

Узун Юлія Вадимівна. Доктор політичних наук, професор кафедри політології. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова.

ІНСТРУМЕНТАЛІЗАЦІЯ МЕМОРІАЛЬНИХ ПОЛІТИК ЯК ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ В ПРАКТИКАХ КРАЇН ЄВРОПИ 112

Мацшина Ірина Віталіївна. Доктор політичних наук, професор кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса.

ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ 115

Булгаков Дмитро Олексійович. Здобувач третього рівня вищої освіти кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса.

ВИКЛИКИ ЦИФРОВОЇ ЕРИ ДЛЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНІ 117

Рогозіна Анастасія. Здобувач першого рівня вищої освіти, спеціальність «Політологія». Донецький національний університет імені Василя Стуса.

ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 120

Зарічняк Олег Олександрович. Здобувач третього рівня вищої освіти. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В СФЕРІ КІНЕМАТОГРАФІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ 123

Морозов Сергій Володимирович. Здобувач третього рівня вищої освіти. Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку.

ВПЛИВ ЄДИНОГО ТЕЛЕМАРАФОНУ НА РЕГІОНАЛЬНЕ ТЕЛЕМОВЛЕННЯ 128

Милосердна Ірина Михайлівна. Кандидат політичних наук, доцент кафедри політології. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова.

ІНФОРМАЦІЙНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТІЇ 130

Литвиненко Наталія Павлівна. Кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної інформації.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Атаманчук Марія Ігорівна. Здобувач другого рівня вищої освіти.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

ДІПФЕЙКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИБОРСТВА СУЧАСНИХ ДЕРЖАВ133

Ліцук Богдан Вікторович. Здобувач кафедри національної безпеки. Волинський національний університет імені Лесі Українки.

Стрелков Владислав Володимирович. Ph. D., старший викладач кафедри національної безпеки.

Волинський національний університет імені Лесі Українки.

ГАЛУЗІ ЗАСТОСУВАННЯ РОЗВІДКИ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ДАНИХ (OSINT)136

Гончар Аліна. Здобувач другого рівня вищої освіти.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ139

Супряга Олександр. Здобувач третього рівня вищої освіти, ННІ економіки і права, кафедра менеджменту та державної служби.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.

РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРУ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ141

СЕКЦІЯ 4.

ПРОЄКТИ ТА ПОЛІТИКА РЕВІТАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Сиромолот Едуард Анатолійович. Здобувач третього рівня вищої освіти кафедри державного управління, публічного адміністрування та економічної політики, факультету економіки та права.

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

СЕКТОРАЛЬНА ПІДТРИМКА ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ЕВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ144

Домчук Оксана Миколаївна. Здобувач другого рівня вищої освіти, спеціальність «Публічне управління та адміністрування».

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ В МЕДИЧНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ НА ПІДБІР ТА РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ149

Вілівченко Павло Анатолійович. Здобувач другого рівня вищої освіти, спеціальність «Публічне управління та адміністрування».

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ152

Подолінний Сергій Олександрович. Здобувач другого рівня вищої освіти кафедри менеджменту та державної служби.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРВИННОЮ ЛАНКОЮ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ.....	158
Вигулярний Єгор Олександрович. Здобувач другого рівня вищої освіти кафедри менеджменту та державної служби. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.	
ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ МІСТОМ	161
Катана Юлія. Здобувач другого рівня вищої освіти, ННІ економіки і права, кафедра менеджменту та державної служби. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.	
БРЕНДИНГ ТЕРИТОРІЇ ЯК МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	163
Лавриненко Ганна Андріївна. Кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та соціології, факультету суспільно-гуманітарних наук. Київський столичний університет імені Бориса Грінченка.	
Примуш Микола Васильович. Професор, професор кафедри політології та державного управління. Донецький національний університет імені Василя Стуса.	
УПРАВЛІНСЬКІ ПРАКТИКИ ЗАПОБІГАННЯ МІГРАЦІЇ ВПО УКРАЇНИ	166
Гридюшко Інна Вячеславівна. Здобувач третього рівня вищої освіти. Міжрегіональна академія управління персоналом.	
ПРОЄКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	169
Круглов Віталій Вікторович. Доктор наук з державного управління, професор кафедри соціології і публічного управління. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут».	
ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В ПРОЄКТАХ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ	172
Алексєєв Олександр Олександрович. Здобувач другого рівня вищої освіти, спеціальність «Публічне управління та адміністрування». Донецький національний університет імені Василя Стуса.	
ТРАНСФОРМАЦІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ВПЛИВ НА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ	175
Красилюк Віктор Федорович. Здобувач третього рівня вищої освіти кафедри політології та державного управління. Донецький національний університет імені Василя Стуса.	
АЛГОРИТМИ ТА НАПРЯМКИ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕОКУПОВАНИХ ГРОМАД ПІСЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ	178

Дубель Михайло Володимирович. Доктор філософії з міжнародних економічних відносин, старший викладач кафедри політології та державного управління. Донецький національний університет імені Василя Стуса.
ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....181

Прямухіна Наталія Валентинівна. Доктор економічних наук, професор кафедри політології та державного управління.
Донецький національний університет імені Василя Стуса.
ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ184

Самойленко Лариса Яківна. Кандидат наук з державного управління, доцент ННІ економіки і права, кафедра менеджменту та державної служби.
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.
Назаренко Сергій Анатолійович. Доктор економічних наук, професор, ННІ економіки і права, кафедра менеджменту та державної служби.
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.
**МОТИВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ
НОВОВВЕДЕНЬ188**

СЕКЦІЯ 5. СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Швець Катерина Андріївна. Асистент кафедри політології та державного управління. Донецький національний університет імені Василя Стуса.
ВИЩІ ОРГАНИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В КРАЇНАХ ЄС191

Титарчук Руслан Васильович. Здобувач третього рівня вищої освіти кафедри політології та державного управління.
Донецький національний університет імені Василя Стуса.
**ПОЛІТИЧНИЙ РЕАЛІЗМ: ОСНОВНІ ЗАСАДИ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ НА ПРАКТИЦІ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН195**

Попадик Олег Євгенійович. Здобувач третього рівня вищої освіти кафедри політології та державного управління.
Донецький національний університет імені Василя Стуса.
**КОНЦЕПЦІЯ "БАЛАНС СИЛ": ЇЇ ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ У МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИНАХ.....199**

Іваницька Ольга Павлівна. Доктор історичних наук, професор кафедри політології та державного управління.
Донецький національний університет імені Василя Стуса.
**ІСПАНСЬКА МОДЕЛЬ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ: ВІРОГІДНИЙ СЦЕНАРІЙ ДЛЯ
УКРАЇНИ203**

Колесник Юлія. Здобувач першого рівня вищої освіти, спеціальність «Політологія». Донецький національний університет імені Василя Стуса. ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА РІВЕНЬ ДОВІРИ ГРОМАДЯН ДО ВЛАДНИХ ІНСТИТУТІВ В УКРАЇНІ	209
Лещенко Андрій Вікторович. Здобувач третього рівня вищої освіти, кафедри бізнес-економіки та адміністрування. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. СВІТОВА ПРАКТИКА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ДЕРЖАВНОМУ ТА ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	213
Бродзь Анастасія Сергіївна. Здобувач другого рівня вищої освіти, спеціальність «Публічне управління та адміністрування». Донецький національний університет імені Василя Стуса. НАПРЯМИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....	217
Відімська Катерина Ігорівна. Старший викладач кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій, факультету міжнародних відносин, політології та соціології. Одеський національний університет імені І.І. Мечникова. ВИКЛИКИ ТА ВІДПОВІДІ ЗАГРОЗАМ КІБЕРБЕЗПЕЦІ: ДОСВІД ТУРЕЧЧИНИ	220
Доценко Максим Ігорович. Здобувач третього рівня вищої освіти кафедри політології та державного управління. Донецький національний університет імені Василя Стуса. СТАТУС ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА УКРАЇНИ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	224
Пасічник Наталія Сергіївна. Кандидат історичних наук, доцент кафедри філософських та політичних наук. Білоцерківський національний аграрний університет. ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ОПЕРАЦІЇ: АМЕРИКАНСЬКИЙ ПІДХІД.....	229
Гусар Назарій Сергійович. Здобувач другого рівня вищої освіти, спеціальність «Публічне управління та адміністрування». Донецький національний університет імені Василя Стуса. ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ШВЕЙЦАРІЇ	234
Шарий В'ячеслав Іванович. Доктор наук з державного управління, доцент ННІ економіки і права, кафедра менеджменту та державної служби. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.	

ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА НАУКОВО-ТЕХНІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ237

Панасюк Вікторія Іллівна. Кандидат економічних наук, доцент кафедри публічного управління, адміністрування та міжнародної економіки. Білоцерківський національний аграрний університет.

Поліщук Світлана Петрівна. Кандидат економічних наук, доцент кафедри публічного управління, адміністрування та міжнародної економіки. Білоцерківський національний аграрний університет.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА ВІЙНИ В УКРАЇНІ240

СЕКЦІЯ 6.

СТУДЕНТСЬКА ПОСТЕРНА СЕКЦІЯ

Єрмошкіна Анна. Здобувач першого рівня вищої освіти, спеціальність «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

ЖІНКИ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ СВІТУ: РЕАЛІЇ ЧАСУ244

Смірнова Дар'я. Здобувач першого рівня вищої освіти, спеціальність «Політологія». Донецький національний університет імені Василя Стуса.

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В УКРАЇНІ245

Сапожнік Аліна. Здобувач першого рівня вищої освіти, спеціальність «Політологія». Донецький національний університет імені Василя Стуса.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ246

Маєвська Марія. Здобувач першого рівня вищої освіти, спеціальність «Політологія». Донецький національний університет імені Василя Стуса.

МОЛОДІЖНІ РАДИ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОЛОДІЖНОГО ГОЛОСУ НА ПРИКЛАДІ М.ВІННИЦЯ 247

Бойко Сніжана. Здобувач першого рівня вищої освіти, спеціальність «Політологія». Донецький національний університет імені Василя Стуса.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ ЧАС 248

Рогозіна Анастасія. Здобувач першого рівня вищої освіти, спеціальність «Політологія». Донецький національний університет імені Василя Стуса.

ПРОБЛЕМА ФІНАНСУВАННЯ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ249

Трішін Наталія. Здобувач першого рівня вищої освіти, спеціальність «Політологія». Донецький національний університет імені Василя Стуса. АКТУАЛЬНИЙ СТАН ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	250
Мартінішина Анна. Здобувач першого рівня вищої освіти, спеціальність «Політологія». Донецький національний університет імені Василя Стуса. МОДЕЛІ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	251
Колесник Юлія. Здобувач першого рівня вищої освіти, спеціальність «Політологія». Донецький національний університет імені Василя Стуса. КРИЗА РІВНЯ ДОВІРИ ГРОМАДЯН ДО ВЛАДНИХ ІНСТИТУТІВ УКРАЇНИ	252
Партій Ілля. Здобувач першого рівня вищої освіти, спеціальність «Політологія». Донецький національний університет імені Василя Стуса. ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ У КІНОТЕКСТАХ	253
Прищеп Роман. Здобувач першого рівня вищої освіти, спеціальність «Політологія». Донецький національний університет імені Василя Стуса. ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	254

СЕКЦІЯ 1.

Модернізація, реформація або деформація політичних інститутів в умовах сучасних викликів

Овчар Ірина Володимирівна

Кандидат політичних наук, старший науковий співробітник.

Інститут політичних і етнонаціональних досліджень

ім. І.Ф. Кураса НАН України, м. Київ

ФАКТОР СПРОМОЖНОСТІ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЧЕРЕЗ СПІВПРАЦЮ З БІЗНЕСОМ ТА ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ, ТА ВПЛИВ ЛОБІЗМУ НА ІНСТИТУЦІЇ

В умовах, коли багато процесів проходять зону турбулентності, дуже важливим є фактор спроможності органів влади: спроможності забезпечити управлінські вчинки, приймати рішення, відстоювати позиції, представляти інтереси, гарантувати безпеку тощо. За останні 10 років значним допоміжним майданчиком для влади став громадський сектор, який формують активні громадяни з чіткою позицією та бажанням впливати на процеси державного значення. Третьою інституцією, яка взаємодіє з владою та громадським сектором є бізнес. В кожній свої інтереси, ресурси, навички та інституційні спроможності. І кожен в той чи інший спосіб бажає мати доступ до ресурсів.

Спостерігати за діалогом або протистоянням трьох названих інституцій можна через публічні кампанії, метою яких є вплив на політичні рішення, суспільні процеси, бізнес інтереси, зокрема, через зміст законодавчих ініціатив. В різних ситуаціях, таку участь називають лобізмом або адвокацією.

Законотворчі теж повернулися до питання лобізму. Адже на кожному етапі роботи владних інституцій, вони стикаються з питанням лобіювання, впливу, переконання, іноді тиску, які часто замінюють фактор стримувань і противаг, і загалом можуть бути відокремлені від публічної дискусії та аргументів.

Почнемо з того, що довести до логічного завершення питання про так звану легалізацію лобіювання стало певним обов'язком Уряду. Оскільки підписаний у вересні 2023 року президентом Закон України «Про правотворчу діяльність» передбачає регулювання лобізму в Україні [1]. Хоча основні норми даного закону вводяться в дію через один рік з дня припинення або скасування правового режиму воєнного стану в Україні, однак деякі положення дають

старт процесам вже зараз. Так, з 20 вересня 2023 розпочався відлік в шість місяців для внесення Кабінетом Міністрів України законопроекту щодо лобізму та лобістської діяльності. Ця тема має свою тривалу передісторію. Так, ще в 1999 році був зареєстрований законопроект № 3188 «Про лобіювання в Україні» [2]. Тоді вперше вирішили визначити на рівні закону, що таке лобіювання, яка його роль в державній політиці та в боротьбі з корупцією. У 2010 році був внесений законопроект під назвою «Про регулювання лобістської діяльності в Україні» (реєстр. № 7269) [3].

Потім публічна пауза тривала до 2016 року, до часу, коли Україна взяла на себе зобов'язання перед ЄС легалізувати лобістську діяльність. Парламент 8 скликання проводив обговорення законодавчих ініціатив, навіть на рівні профільного комітету намагались узгодити зміст кількох проектів, та визначити суб'єктів такої діяльності, а також межу між лобіюванням і адвокацією. Але далі дискусій справа не пішла. ВРУ 9 скликання фактично почала свою роботу з теми лобіювання, і ще у листопаді 2019 року була створена робоча група з підготовки законопроекту про лобізм. Станом на 2020 рік у парламенті було зареєстровано 4 законопроекти на відповідну тему – № 3059 та альтернативні [4-7]. Загальна ідея законопроектів – дати визначення лобізму і врегулювати його як професійну діяльність. Під лобізмом автори текстів мають на увазі бізнесову діяльність з впливу на органи влади задля ухвалення рішень, вигідних замовнику. Державна антикорупційна програма на 2023-2025 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 р. № 220, теж вказує на необхідність вирішення проблеми непрозорості та неpubлічності діяльності суб'єктів лобіювання [8].

Враховуючи рух України в ЄС, цілком зрозуміло, що тема легалізації лобіювання знов вийшла на публічний майданчик. Хоча, мабуть, найбільш зацікавленою стороною, яка підтримує прийняття закону про лобізм в Україні є США. Там закон про лобістську діяльність був прийнятий на федеральному рівні ще у 1946 році.

Окремим контекстом питання лобіювання є адвокація. Цей термін більше використовують громадські організації та благодійні фонди, які безпосередньо не є зацікавленою стороною примножити якісь матеріальні блага у вирішенні певного питання, але акцентують увагу публічно на окремій темі чи її аспекті через комунікацію. Вони в своїй роботі намагаються сформулювати так звану «політику єдиного голосу» (one voice), тому певною мірою є теж лобістами.

В цьому контексті слід згадати, що у 2009 році навіть було схвалено Концепцію проекту Закону України «Про вплив громадськості на прийняття нормативно-правових актів» [9]. Метою Концепції якраз було визначення шляхів врегулювання суспільних відносин, пов'язаних з впливом громадськості на прийняття органами державної влади нормативно-правових актів. При цьому

в самому документі використовувався лише термін «лобіювання», під яким розуміли особливий механізм зворотного зв'язку, що дає змогу суспільно оцінити результати реалізації державної політики.

Починаючи з 2016 року в Україні почали формувати національні стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, якими передбачалося «функціонування інститутів громадянського суспільства, через які громадяни та суспільні групи забезпечують самоорганізацію, представництво, реалізацію і захист прав та інтересів» [10-11].

Отже, цілком можна говорити про взаємодію інституцій – влади, бізнесу та громадянського суспільства, і визначати фактори впливу одних інституцій на інші. Найпростіше проілюструвати це в аспекті проведення кампаній щодо окремих законодавчих ініціатив, або загалом реформ. І звернути увагу на роль міжнародних організацій в процесі прийняття окремих законів або поправок.

Цікавим прикладом може бути зміна законодавства щодо конкурсного відбору суддів в Конституційний суд України (далі – КСУ), зокрема кулуарні процедури. І в цьому процесі треба згадати багаторічну передісторію, адже загалом судова реформа проводиться вже тривалий час і стала одним з пунктів так званого «Євроінтеграційного пакету». Реформа КСУ була просто окремим питанням. Зважаючи на відсилку до євроінтеграції, ініціатором і лобістом впровадження законодавчих змін мали би бути органи влади. Але питання не лише в написанні проекту та його реєстрації, а в змісті документу, який загалом формує окремий етап реформи. І саме зміст є елементом лобізму або адвокації. В питанні реформи КСУ, представники влади мали інше бачення, ніж громадські організації та міжнародні партнери. Відрізнялося воно саме в принципі до відбору учасників, які забезпечували конкурс, та процедурних моментах подачі документів учасників конкурсу, вимогах та проведенні самих конкурсів. І лише публічний тиск змусив парламентарів повернутися до редакції тексту, запропонованого міжнародними партнерами. Хоча попередньо була ухвалена і підписана президентом саме реформа, редакція якої була запропонована народними депутатами [12].

Сам законопроект «Про добросесне лобіювання» теж став предметом окремої публічної кампанії [13]. Прийнятий в січні 2024 року за основу документ, поданий Кабміном, викликав шквал критики серед громадських організацій. Останні переконані, що «в редакції першого читання цей проект не лише не зменшить олігархічні та недобросесні впливи на прийняття рішень органами влади, але й посилить закритість влади, дозволить тиснути на будь-яких «незручних» громадян чи організації громадянського суспільства, які критикуватимуть владу, вимагатимуть реформ або змін у публічній політиці». Активісти наполягають на тому, що законопроект №10337 у редакції, яка підготовлена до другого читання «дозволить владі вважати будь-яких активних

громадян і громадські об'єднання лобістами, вимагати звітування за кожну зустріч, дзвінок, пресконференцію та інші «лобістські» заходи, штрафувати й публічно дискредитувати в очах суспільства. Тобто не громадяни контролюватимуть владу, а влада контролюватиме громадян і каратиме їх за їхню громадську активність» [14].

В лютому парламент документ прийняв в цілому і закон «Про лобіювання» вже підписав президент. З нього виключи положення, пов'язані з адвокацією. При цьому зберегли механізми та критерії, за якими будуть визначені випадки, коли громадський сектор підпадатиме під дію закону. Тримачем реєстру фахівців в сфері лобіювання, а також розробником методики визначений НАЗК.

Загалом, варто зазначити, що усі ключові реформи, проведені за останні десять років: судова, антикорупційна, децентралізація, адміністративних послуг, медична та окремих її напрям – легалізація канабісу, освітня, земельна тощо, проходять в умовах широкої публічної дискусії, в якій є як зацікавлені сторони, так і опоненти. Все це доводить, що в Україні давно існує лобізм, який значною мірою в рамках діалогу або протистояння між бізнесом, громадянським суспільством і владою визначає інституційну спроможність кожного, а також гарантує присутність фактору стримувань і противаг як балансу в демократичній країні.

Спроможність влади в такій конфігурації завжди полягає в двох аспектах: пояснити потребу та ступінь змін, а також почути і прийняти або аргументовано відхилити пропозиції громадського сектору чи бізнесу. Власне аналогічна модель поведінки має використовуватись іншими інституціями, оскільки діалог і конструктив все ж більше забезпечать результат та продемонструють якість управління, ніж протистояння і звинувачення. Тому окрім повноважень та можливостей, для інституційної спроможності дуже важлива модель поведінки, при чому як публічна, так і кулуарна.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про правотворчу діяльність», № 3354-IX від 24.08.2023. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 08.02.2024).

2. Проект Закону «Про лобіювання в Україні», № 3188 від 13.04.1999. *Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=5838 (дата звернення: 10.02.2024).

3. Проект Закону «Про регулювання лобістської діяльності в Україні», № 7269 від 20.10.2020. *Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=38796 (дата звернення:

08.02.2024).

4. Проект Закону «Про державну реєстрацію суб'єктів лобіювання та здійснення лобіювання в Україні», № 3059 від 11.02.2020. *Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68128 (дата звернення: 12.02.2024).

5. Проект Закону «Проект Закону про лобізм», № 3059-1 від 28.02.2020. *Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68265 (дата звернення: 12.02.2024).

6. Проект Закону «Про правове та прозоре регулювання діяльності з лобіювання», № 3059-2 від 02.03.2020. *Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68275 (дата звернення: 14.02.2024).

7. Проект Закону «Про лобістську діяльність», № 3059-3 від 03.03.2020. *Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68279 (дата звернення: 14.02.2024).

8. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки, № 220 від 04.03.2023. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-п#Text> (дата звернення: 16.02.2024).

9. Про схвалення Концепції проекту Закону України «Про вплив громадськості на прийняття нормативно-правових актів», розпорядження № 440-р від 22.04.2009. *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448-2009-р#Text> (дата звернення: 16.02.2024).

10. Указ Президента України «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні», № 68/2016 від 26.02.2016. *Президент України*. URL: // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016#Text> (дата звернення: 08.02.2024).

11. Указ Президента України «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки» № 487/2021 від 07.09.2021. *Президент України*. URL: // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 08.02.2024).

12. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах», № 2846-IX від 13.12.2023. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2846-IX#Text> (дата звернення: 10.02.2024).

13. Проект Закону «Про добросовісне лобіювання», №10337 від 13.12.2023.

Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43386>
(дата звернення: 12.02.2024).

14. Законопроект «Про добросесне лобіювання» у нинішньому вигляді може бути використаний для згортання свободи й демократії в Україні, - заява. *Українська Гельсінська Спілка з прав людини*. URL: <https://www.helsinki.org.ua/appeals/zakonoproiekt-pro-dobrochesne-lobiuvannia-u-nynishnomu-vyhliadi-mozhe-but-yvykorystanyu-dlia-zghortannia-svobody-y-demokratii-v-ukraini-zaiava/> (дата звернення: 18.02.2024).

Балабан Ростислав Валерійович

Кандидат політичних наук.

Інститут політичних і етнонаціональних досліджень

імені І. Ф. Кураса НАН України

ORCID: 0000-0001-8373-9561

РЕФОРМА ПРО ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЮ В УКРАЇНІ: ВАДИ СПРОМОЖНОСТІ

Децентралізація в Україні зберігає позитивні оцінки, в тому числі міжнародних інституцій, як Європарламент. Проте система має низку вад або в частині нерегульованості, або не прийнятих норм, або відкладених рішень, які ми називаємо з метою актуалізації проблематики і в перспективі впливу на законодавця.

Реформа про децентралізацію започаткувала реформатизацію організації місцевої влади. Спроби децентралізації відбувались у 1997 р., 2005 р., 2008–2009 рр. [1, с. 7]. По факту владні групи прагнули концентрації і централізації. «Центр» домінував над регіонами в контексті розподілу ресурсів. Так, трансфери з центрального бюджету в регіони ще у 1995 р. сягали до 96,8 % від усіх надходжень. У своїй статті 2012 р. Б. Данилишин зазначав про абсолютну концентрацію фінансів і повноважень [2]. О. Рафальський констатував, що де-факто в Україні зберігається централізований принцип управління, незважаючи на декларування намірів [3, с. 24]. Причина цьому це спадковість від радянської моделі управління, яка і передбачала централізацію і концентрацію. Інших уявлень про самоврядування, власні кошти, самостійність у власних повноваженнях, а тим більше розпоряджатись ресурсом і заробляти гроші – не було взагалі. Регіони завжди були прохачами – селища у району, райони у області, область у центра. В цьому полягала логіка влади, яка ніби в такий спосіб вибудовує вертикаль. В. Романова описує так: «... була боротьба за владні ресурси між політичними акторами на центральному рівні, які прагнули підпорядкувати субнаціональних політичних акторів для зміцнення

власних позицій у центрі» [4, с. 106].

Поштовхом до реформ стали гасла і настрої Революції Гідності (2013-2014 рр.) про необхідність змін, оновлення, справедливості тощо, на базі яких виграв президентські перегони П. Порошенко в 2014 р. з гаслом «по-новому». Нові (перефарматизовані) політичні актори, як «Народний фронт», «Блок Петра Порошенка», «Самопоміч» прийшли в парламент на гаслах змін і реформ. На наступних президентських перегонах 2019 р. чинному президенту потрібно було звітувати реформами. Також була ідея залучити прихильність регіональних еліт, передавши в легальний спосіб частину державного ресурсу на місця. В свою чергу командно-адміністративні вертикалі втрачали свою ефективність в агітаційній роботі.

Відтак у 2014 р. децентралізація розпочалася з ухвалення законів та змін до Бюджетного та Податкового кодексів, а в лютому 2015 р. – Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [5, с. 45].

Вже 10 років поспіль реформа про децентралізацію зберігає позитивний імідж, хоча не є завершеною і має низку вад. Серед них: слабка комунікація між владою і громадами; неспроможність новоутворених громад; неефективне використання фінансів; низька якість кадрів [6, с. 25]. Щодо «низької якості кадрів» зазначимо, що зарплата головного спеціаліста в органах місцевого самоврядування складає біля 7 тис. грн., що є дефективним станом, який сприятиме або вакансіям, або пошуку «схем» збагачення, що з часом значно важче виправляти, лікувати від корупції тощо.

Місцеві органи «вражені» демонстративним використанням ресурсу – роблять те, що буде видно більшості (фарбування, парки, клумби, бруківка). Такі заходи теж важливі, але вони не мають виключати те, що може бути стратегічно важливим для громади в перспективі, скажімо ремонт чи заміна гідровузла, утеплення тепломереж, які насправді не очевидні більшості. Також з'явилась практика «швидкого» використання грошей при закупівлі дороговартісних речей не першої необхідності.

Запобіжником може стати реальний публічний контроль, який може бути створений не згори, а лише через розвиток громадянського суспільства, що включає місцеві вільні засоби комунікації (вільні ЗМІ вже не охоплюють увесь сегмент інформаційного поля); наявність сталих місцевих розвідувачів; місцеві публічні конкуруючі групи інтересів і тиску. Наполягаємо саме - місцевих (регіональних), що говоритиме про зрілість громадянського суспільства. Наявність загальнодержавних або столичних інституцій громадянського суспільства недостатньо, бо вони не опікуватимуться «дрібними» справами і не встигатимуть, а тому не будуть повноцінним громадським контролем. Саме в цій царині є вада. З одного боку констатуємо «слабкі» комунікації з громадою, а з іншого - Закон про публічні консультації відкладений.

Ми відстоюємо тезу, що таке громадське середовище потребує розвинутого економічного середовища. Не в сенсі наявності великого підприємства, а в розумінні наявності великої кількості самостійних суб'єктів господарювання, які будуть ресурсними не тільки для територіальної громади, а й спроможними добровільно підтримувати громадські ініціативи. Нажаль, констатують експерти, що вітчизняних донорів немає [7].

Оцінка, що на першому етапі реформ не вдалось повною мірою забезпечити спроможність ОТГ до надання якісних публічних послуг [5, с. 47], уже достатні підстави для визнання реформи не успішною.

В умовах нової фази війни збільшилась кількість громад із критичним рівнем фінансової стійкості. У 2021 р. 75 % громад отримали базові дотації з центрального бюджету, а в 2023 – 84 % [8].

Базові дотації отримують громади, які мають індекс податкової спроможності менше 0,9 %. Громади, у яких індекс податкової спроможності від 0,9 до 1,1 %, не отримують дотацій і не передають до центрального бюджету. Громади з індексом більшим за 1,1 % віддають частку до державного бюджету. Остання обмежує потенційну спроможність не стимулює пошуку додаткових ресурсів.

Війна росії проти України змінили звичну картину навіть у царині спроможності. Промислово розвинуті громади Запорізької та Харківської областей стали дотаційними із зрозумілих причин – через активні обстріли та наближення лінії фронту. Маріупольська та Енергодарська громади, що були в першій десятці фінансово спроможних, потрапили під окупацію. Так, під тимчасову окупацію потрапило 126 громади (8,7 %). Станом на жовтень 2023 р. у 181 громаді утворена військова адміністрація.

У 2023 р. ухвалений в першому читанні проект Закону щодо вдосконалення участі місцевого самоврядування у міжнародному та транскордонному співробітництві, що в подальшому забезпечить суб'єктність громад і інструмент для вищої спроможності. Тим часом 379 громад уклали договори про побратимство або солідарне партнерство з муніципалітетами інших країн. Це мізерна частка громад, але в перспективі позитивний досвід може бути поширений.

У 2023 р. прийнятий Закон, який спрощує процедури встановлення меж населених пунктів. Він прибирає чинне з 1981 р. радянське регулювання, є технічним моментом, але важливим з низки причин. Також набув чинності Закон України «Про географічні назви», який більше стосується культурного аспекту, щодо відновлення історичних назв, при потребі зміни, але певним чином додає суб'єктності територіальним громадам у цьому профілі.

Надзвичайно важливо, що у 2023 р. ухвалено Закон України про службу в органах місцевого самоврядування, який упорядковує і систематизує важливі

правила в цій сфері.

Також ухвалені зміни до Закону про співпрацю громад, що теж легально розширює поле діяльності і можливостей і додає до їх суб'єктності. З 2014 р. таких договорів укладено 1000. За 2023 р. 100 громад підписали зазначені договори.

На 2023 р. припала відміна податкових пільг для бізнесу, що були доречними і вимушеними підчас активної фази нападу росії на Україну в 2022 р., а сьогодні є адекватною дією. Зрозуміло, що у військовий час потрібно концентрувати ресурс для оборони, захисту і відновлення. Так, у 2023 р. було прийняте рішення повернути «військовий ПДФО» до державного бюджету, що було частиною місцевих фінансів і складало значимі ресурси. Маркером продовження реформи децентралізації буде те, що після перемоги України відбудеться повернення даного ресурсу в громади.

Обласні, міські, селищні та сільські ради отримали право здійснювати місцеві внутрішні запозичення (селищні та сільські громади раніше не могли цього робити). Це важливий крок у становленні суб'єктності і надання фінансового інструменту, за яким і відповідальність. Сам фінансовий інструмент не гарантує спроможності, але є її фактором.

Бачимо, що 2023 р. видався багатим на законопроекти і зміни в царині децентралізації, але є і лакуни, що вже фактично відтерміновано.

Так, перспективним є розробка законодавства щодо деокупованих громад з метою відновлення самоврядування і запуску економічного відновлення.

Також проект Закону про оновлення державної регіональної політики в умовах відновлення регіонів та територій від наслідків повномасштабної збройної агресії проти України (№ 9241) – парламент не розглядав у 2023 р.

Аналогічно, як і «військове ПДФО», так і Державний фонд регіонального розвитку в 2023 р. передали на армію, а в 2024 р. він не передбачений у бюджеті. Знову робимо поправку на військовий стан і відкладаємо на не визначений період.

Також законопроект про адміністративний збір (№ 4380), що міг вплинути на місцеві бюджети, залишається без розгляду як не використаний потенціал.

Різноманітні практики різних територіальних громад у пошуку додаткових ресурсів, реалізації проектів мають стати синергією спільного успіху. Проте в каталозі успішних практик на спеціалізованому ресурсі «Децентралізація» лише 800 публікацій (відео, новини, репортажі, статті, інтерв'ю) з 2014 р. [9], що насправді дуже мало. Це означає, що вони або відсутні, або не налагоджена комунікація з обміну позитивним досвідом.

Серед позитивних надбань – оцінка зниження конфліктного потенціалу

між центром і периферією [4, с. 108]. Фактично це усунення проміжної ланки в бюджетуванні між центральним бюджетом і громадами у вигляді обласного рівня, що додає прозорості і суб'єктності, а значить, і потенціал спроможності, а також визначення податків, що надходять до бюджету ОТГ. Відповідно усі ОТГ отримали свої бюджети. Тема зрозумілих і визначених місцевих податків потребує окремого розгляду і є системною у формуванні суб'єктності та спроможності громад. Ідеальною у цій частині буде ситуація, коли апарат ОТГ ставатиме на захист і розширення бази публічних надходжень на протидію «наїздам» контролюючих органів, які, на жаль, відбуваються і під час війни.

Реформа децентралізації та зростання суб'єктності і спроможності громад не привели до відцентрових стимулів. Оцінюється, що відбулась територіальна консолідація і підвищення стійкості держави. Допускаємо, що це не тільки завдяки реформі і спроможності громад, а й національному характеру, який демонстрував консолідацію і чітку самоідентифікацію у фазі активної війни проти України.

Також зазначимо, що Україна і суспільство переживає досвід, пов'язаний із вимушено переселеними особами, які запустили інтегруючий процес, змінюючи регіони проживання, і аналогічно в бізнесі з підприємствами, які релокуються. Крім людського фактору, є фактор участі територіальних громад, що потрібно ще досліджувати.

Незважаючи на продовження війни росії проти України, наявні оптимістичні прогнози щодо загальних ресурсів місцевих бюджетів у 2024 р. Вони оцінюються на 90 млрд грн більші за розрахунки на 2023 р. Зазначимо, що це номінальна спроможність, яка, щоправда, не рівномірна серед всіх громад. Але саме ефективно і раціональне їх використання продемонструє реальну спроможність, підсумки якої підіб'ємо за рік.

Тим часом експерти зважують на лагуни і сірі зони в просуванні і сталості децентралізації. Зокрема не приймається Закон про агломерацію; також потрібен Закон про асоціацію; упорядкувати адміністрування місцевих податків та зборів. Закон про місцеві запозичення прийнятий, але без підзаконних актів він не працює. Де факто проблема зі статистикою, що впливає на місцевий бюджет, раціональне адміністрування, вирівнювання, тощо. Станом на 2024 р. громади не впевнені в сталості надходжень. Закон про місцеві державні адміністрації (4298) ще не зрозуміло як буде працювати. Зберігається дублювання, змішування, розмежування і розподіл не завершений. Прогнозується потреба нагляду за законністю діяльності і прийнятих рішень. Назріла необхідність нового законопроекту про статус місцевих рад. Сьогодні трапляється така колізія, коли чинний місцевий депутат перейшов на сторону окупанта і лишається чинним депутатом України. Також потрібне вироблення нової виборчої моделі, яка як мінімум усуне кандидатів «парашутистів». В

перспективі будуть потрібні зміни в Конституцію, але це також відкладено [7].

Децентралізаційна реформа не завершена, в тому числі обмежена і обтяжена війною росії проти України. Спроможність громад у діях, а не лише в наявному ресурсі.

Список використаних джерел

1. Партії регіонів. У що і як грають регіональні групи впливу на полях незавершеної децентралізації. *Укр. ін-т майбутнього*. 2021. С. 7.
2. Данилишин Б. Регіоналізм в Україні: реальність і перспективи. URL: zn.ua/ukr/amp/internal/regiona (дата звернення: 10.02.2024).
3. Рафальський О. Регіоналізм в Україні: проблеми і перспективи. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2010. Вип. 46. С. 24.
4. Романова В. Відносини по лінії центр-периферія в Україні: ресурси підвищення стійкості держави. *Політичні дослідження*. 2023. № 2 (6), С. 106.
5. Романова В. Реформа децентралізації в Україні: перші результати та виклики. *Політичні дослідження*. 2021. № 1. С. 45.
6. Горбатюк М. Реформа децентралізації в Україні: проблеми здійснення в умовах суспільної кризи. *Політичні дослідження*. 2021. № 1. С. 25.
7. Законодавчий порядок денний реформи децентралізації. Погляд представників громадського сектору.
8. Рух ЧЕСНО. . URL: <https://www.chesno.org/post/5880/> (дата звернення: 10.02.2024).
9. Децентралізація. URL: <https://decentralization.ua/success-stories-table> (дата звернення: 14.02.2024).

Міщенко Анастасія Сергіївна

Здобувач третього рівня вищої освіти кафедри політології.

Запорізький національний університет

РЕГІОНАЛІЗМ ЯК РЕЗУЛЬТАТ УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ПОЛІТИЧНИХ АКТОРІВ НА СУБНАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Для того, щоб дослідити особливості узгодження інтересів політичних акторів на субнаціональному рівні, у першу чергу необхідно розглянути сутність політичного регіоналізму саме як внутрішньополітичного явища. За доцільне буде взяти розгляд класифікації політичного регіоналізму уельського дослідника Дж. Луфліна. Дослідник розглядає регіоналізм як політичний напрямок, який має на меті посилити контроль регіонів за економічними,

політичним та соціальними векторами розвитку регіону за допомогою політичних та адміністративних інституцій. На основі цього науковець виокремив три форми регіоналізму: 1) державний громадянський регіоналізм. Сутність полягає у вимозі від держави справедливого ставлення до всіх регіонів країни на засадах рівноправності та неупередженості; 2) поміркований автономний регіоналізм. Дана форма прослідковується у випадку, коли регіональна еліта робить спробу взяти на себе більшість справ та повноважень регіону; така діяльність ґрунтується на засадах права на автономію етнічних та мовних груп; 3) радикальний сепаратистський регіоналізм. Із самої назви форми зрозуміло, що відбувається реалізація прагнення регіону до створення власної незалежної держави [3]. Інколи бувають випадки, коли політична еліта регіону самостійно формує сепаратистські наративи регіону, тим самим насаджуючи свої політичні інтереси громадськості. Вважаємо також, що форма того чи іншого типу регіоналізму залежить від низки обставин, а саме: 1) політичний режим держави; 2) державна форма устрою; 3) історичний розвиток регіону; 4) зовнішній вплив сусідніх держав. У контексті цього вважаємо, що регіоналізм може змінюватися відповідно до державних трансформацій, отже, за тих чи інших умов набувати різної форми.

Політичний регіоналізм має як вертикальний, так і горизонтальний виміри. Вертикальний регіоналізм представляє собою відносини між центром та регіонами в соціально-політичному вимірі. У даному зв'язку формуються права та повноваження адміністративних одиниць регіону, також налагоджується взаємовплив регіонів та центру [2]. Вертикальний вимір регіоналізму дозволяє зрозуміти особливості адміністративно-управлінського апарату держави, а саме: яку роль, функції та завдання виконують регіони, яким чином підпорядковуються центру. Він демонструє, наскільки (не)ефективною може бути державна вертикаль влади.

Щодо горизонтального виміру політичного регіоналізму, то тут об'єктом дослідження є вже, відповідно, формування групи-політичних еліт, яка впливає на розвиток регіону, політичні процеси, розташування політичних сил, регіональні конфлікти тощо. Основними політичними інститутами даного виміру є регіональна політична культура, специфіка формування та функціонування політичних еліт в регіоні та електоральна поведінка в регіоні [2]. Горизонтальний вимір регіоналізму може продемонструвати, чи є в регіоні політичні еліти та лідери, як вони впливають на розвиток регіону та на позиціонування регіону всередині країни. Також горизонтальний вимір може продемонструвати, наскільки амбіційним та перспективним є той чи інший регіон. Це залежить як від політичних еліт, так і від громадського контингенту регіону. Саме (не)ефективна взаємодія між політичною елітою регіону та громадським сектором сприяє розумінню того, наскільки регіон є

перспективним та здатним формувати власний порядок денного.

Вітчизняні дослідники, звертаючись до прикладу українського регіоналізму, зазначають, що значна частина українських партій, які спираються у своїй політичній діяльності на певний регіон, вбачають у регіоналізмі процес лобіювання інтересів місцевих бізнес-еліт [1, с.121]. Але фактично для регіону в якісному сенсі подібне лобіювання, окрім політичної популярності, нічого не дає. Так, в Україні виокремлюють бізнесові політичні клани так званих донецьких, дніпропетровських, вінницьких, київських політичних діячів. Але, як показує український досвід, основна мета таких діячів – не розвиток регіону, а досягнення посад загальнодержавного рівня для більшого масштабу реалізації власних інтересів.

Як бачимо, однією з особливостей регіоналізму є саме елітарний компонент даного процесу. Але для того, щоб регіоналізм сприймався та реалізовувався як комплексний та всеохоплюючий процес, який впроваджується на демократичних засадах, необхідним є врахування того факту, що одним із суб'єктів його реалізації є населення регіону

Субнаціональний (обласний) рівень зазвичай утворений саме на засадах територіальних, економічних, соціальних, культурних особливостей. Відповідно, найбільш обізнаним в особливостях і проблемах субрегіонального рівня є саме населення даного регіону. Спільнота регіону та її запити відображають настрої та особливості регіону, які варто враховувати в контексті реалізації політичного регіоналізму. Тобто саме суспільство є двигуном розвитку регіону в контексті поєднання усіх чинників в єдине ціле. Тому, на нашу думку, сучасний регіоналізм повинен мати форму узгодження інтересів усіх політичних акторів регіону. Під узгодженням маємо розуміти, що населення регіону є бенефіціаром, а політична еліта, яка повинна бути як легальною, так і легітимною, є довіреною особою, яка представляє інтереси регіону на державному рівні та, відповідно, є транслятором державних ідей вже у регіональному вимірі. Для того, щоб даний симбіоз був ефективним, варто також забезпечити циркуляцію політичної еліти. Таким чином представник громадськості за наявності відповідних знань, вмінь, навичок та кваліфікації і за власним бажанням може також стати представником політичної еліти регіону. Але тут варто враховувати, що для того, аби даний процес був послідовним і успішним, необхідно, щоб цей представник громадськості поетапно пройшов усі ланки адміністративного управління, тобто розпочав свою кар'єру з посади депутата місцевої ради і послідовно, набираючись досвіду, з часом отримував більш високі посади.

Отже, на основі розглянутого можемо зазначити, що політична еліта є ключовим суб'єктом політичного регіоналізму. Це обумовлено тим, що саме політична еліта на субнаціональному рівні бере на себе функцію визначення

тенденцій розвитку і механізмів функціонування регіону, формування відносин із центральною владою тощо. Але для того, щоб регіоналізм отримав більше можливостей, необхідне розширення кола політичних акторів. Вважаємо, що одним із основних суб'єктів реалізації політичного регіоналізму на субнаціональному рівні також повинне стати населення регіону, адже саме суспільство чітко усвідомлює свою роль і місце у системі регіонального розвитку та є одним із основних чинників, який визначає індивідуальний характер кожного регіону. Тезу про становлення регіональної спільноти як повноправного політичного актора можна тлумачити як спробу ідеалізації населення регіонів. Однак варто зазначити, що частіше за все загальну громадську думку репрезентують місцеві лідери думок та/або представники громадських організацій, тобто їхні думки та судження спираються на загальний аналіз уявлень і переконань щодо того чи іншого питання, притаманних населенню регіону. Тому вважаємо, що ідея регіоналізму може бути ефективною лише за умови узгодження інтересів усіх основних політичних акторів субнаціонального рівня – політичних еліт і представників регіональної спільноти.

Список використаних джерел

1. Кармазіна М., Бевз Т., Ротар Н. Регіональні політичні режими в Україні: підстави формування, специфіка функціонування, особливості трансформації. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. 248 с.

2. Міненкова П. В. Феномен політичного регіоналізму в контексті збалансування регіональних і державних інтересів. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/-Minenkova.pdf> (дата звернення: 14.03.2024).

3. Loughlin J. «Europe of the Regions» and the Federalization of Europe. *Publius*. 1996. №4. P. 141-163.

Калашлінська Марина Вікторівна

Докторантка кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В ЕПОХУ ІРРАЦІОНАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасному світі, де глобальні виклики та кризи вимагають злагоджених дій від усієї міжнародної спільноти, ідеал згуртованості та єдності у вирішенні

світових проблем залишається бажаним, але вкрай складним, якщо не сказати неможливим, для досягнення. Незважаючи на широкомасштабні зусилля, та складну систему міжнародних організацій, що прагнуть до формування єдиної глобальної відповіді на політичні, екологічні, соціальні та економічні виклики, домовленості між політичними акторами часто зазнають краху, коли справа доходить до їх практичної реалізації. Нездатність до єдності не лише поглиблює існуючі кризи, але й відкриває ширше поле для розмірковувань про природу політичної поведінки. Сучасна глобальна криза виявляє, що традиційні уявлення про раціональність політичних акторів можуть бути недостатніми для пояснення та вирішення міждержавних конфліктів і побудови ефективної співпраці. Звідси випливає важливість переосмислення підходів до політичних систем та більшої інтеграції до них засад іраціональності, як невід'ємної частини політичного процесу.

25 вересня 2015 р. Генеральною Асамблеєю ООН було ухвалено резолюцію № 70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» (Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development) [1], якою було затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку світу на найближчі п'ятнадцять років. Серед цих Цілей значне місце займають питання миру, справедливості, сильних інституцій, екології, подолання голоду та партнерства заради сталого розвитку. Країни-члени ООН, в тому числі Україна та Росія, підписуючи цей документ, зазначили свою рішучість «звільнити людство від тиранії бідності та нужденності, зцілити та убезпечити нашу планету». В п. 7 документу вказується: «Ми сповнені рішучості до 2030 року покласти край бідності та голоду в усьому світі; боротися з нерівністю всередині країн та між ними; будувати миролюбне, справедливе та всеохопне суспільство; захищати права людини та сприяти гендерній рівності та розширенню прав і можливостей жінок і дівчат; забезпечити надійний захист нашої планети та її природних ресурсів. Ми також заявляємо про свою рішучість створити умови для сталого, всеохопного і безперервного економічного зростання, процвітання всього людства і гідної праці для всіх з урахуванням різних рівнів розвитку і спроможності країн» [1].

Попри очевидну важливість Цілей Сталого Розвитку, проголошених Генеральною Асамблеєю ООН, так само як і багатьох інших програмних документів, що знаходили беззастережну підтримку міжнародної спільноти, реальний прогрес у їх імплементації залишається далеким від очікувань. На рівні декларацій, документи, що окреслюють логічний та прямих шлях до світового миру, розвитку та процвітання, знаходять одностайну підтримку всіх сторін. Однак, на практиці, ми стикаємося з комплексом викликів, що ускладнюють їх втілення в життя. Повертаючись до вищевказаних Цілей

сталого розвитку та, аналізуючи перебіг їхньої реалізації **за дев'ять років із п'ятнадцяти** проголошених, ми спостерігаємо, що світова спільнота не досягла суттєвого прогресу в напрямку побудови задекларованого «щасливого світу майбутнього». Натомість, сучасна глобальна політична ситуація демонструє зростаючу **тенденцію до загострення міжнародних конфліктів, поглиблення соціальної нерівності, зростання рівня голоду та ескалацію екологічних криз**, що значно контрастує із цілями миру, стабільності та загального благополуччя, що були проголошені.

Підтвердження зростання рівня політичної напруженості, ми знаходимо, в тому числі, у звітах провідних дослідницьких інституцій, зокрема, Інституту Економіки та Миру (Institute for Economics & Peace, IEP) [2], який щорічно публікує Глобальний Індекс Миру (Global Peace Index, GPI) [3]. Цей індекс оцінює стан миру в 163 країнах, враховуючи такі фактори, як рівень соціальної безпеки, участь у внутрішніх та міждержавних конфліктах, а також мілітаризацію. Так, в звіті за 2023 рік зазначається: «Результати цього року показали, що середній рівень глобального миролюбства погіршився на 0,42 відсотка. **Це вже тринадцяте погіршення миролюбності за останні п'ятнадцять років**» [3].

Можемо констатувати, що хоча, на перший погляд, більшість учасників міжнародної спільноти єдині у своєму прагненні досягати позитивних результатів глобального розвитку, але при впровадженні цих намірів у практичну дійсність спостерігається виражена невідповідність очікувань та реальності. Аналіз причин та механізмів, що лежать в основі розриву між домовленостями сторін, та втіленням їх у життя, веде нас до висновку щодо існування більш глибоких причин, аніж регулярне небажання міжнародних акторів виконувати взяті на себе зобов'язання. Якщо щире прагнення міжнародних акторів досягти позитивних цілей призводить до подальшого зростання хаосу та конфліктів, то варто припустити, що критичним фактором тут може виступати **переоціненість постулату про раціональність їх поведінки**, в той час як **іраціональні аспекти прийняття політичних рішень залишаються недооціненими**, що в свою чергу підкреслює потребу в більш глибокому аналізі та врахуванні іраціональності у політиці.

Вивчення впливу іраціональності на прийняття політичних рішень часто перетинається з дослідженнями в області поведінкової економіки, психології, теорії рефлексивного управління та інших соціальних науках. Зокрема, в працях таких дослідників як Володимир Лефевр [4]; Даніель Канеман, Пол Словік та Амос Тверські [5]; Ден Аріелі [6]; Річард Талер [7]; Джонатан Хайдт [8]; Роберт Джервіс [9]; Ентоні Даунс [10] тощо, звертається увага на іраціональність, як на невід'ємну частину політичного процесу. Їх дослідження підкреслюють, що політичні рішення та дії політичних акторів не завжди

керуються чіткими раціональними міркуваннями, а часто зумовлені іраціональними мотивами та емоційними реакціями. Розуміння того, що політичні актори можуть бути керовані не тільки чистою раціональністю, але й іраціональними імпульсами, емоціями та рефлексивними процесами, відкриває нові можливості для аналізу та прогнозування політичних рішень та їх наслідків. Такий підхід може забезпечити більш ефективне розуміння та вирішення глобальних викликів, з якими стикається сучасний світ. Це вимагає перегляду підстав формування політичних стратегій, укладення міжнародних домовленостей та модернізації політичних інститутів в світлі досліджень проблем іраціональності як невід'ємного елемента прийняття рішень. в рамках політичної науки.

Актуальний світовий порядок заснований на аксіоматичному прийнятті принципу раціональності політичних акторів. Саме на ньому побудована система сучасних політичних інститутів, укладаються міжнародні домовленості про колективну безпеку, діє система міжнародних організацій, що виникла після завершення Другої світової війни. Але на практиці ми стикаємося з неможливістю досягнення спільних політичних цілей більше ніж на рівні декларацій. Цей розрив між амбіційними домовленостями та реальними досягненнями вказує на фундаментальну проблему, що полягає в ігноруванні іраціональності політичних акторів, як невід'ємного елемента їхньої природи.

Для більш ефективного вирішення глобальних проблем та досягнення стійких рішень, підвищеної актуальності набуває необхідність переосмислення раціональних засад, на яких побудована взаємодія між політичними акторами, та впровадження інтегрованого підходу до аналізу іраціональності в політиці. Існує потреба в подальшому поглибленні та розширенні цих досліджень, які знайшли найбільшого розповсюдження в таких напрямках, як-от поведінкова економіка та теорія рефлексивного управління. Поглиблення цих концепції та використання їх в рамках політичної науки дозволить глибше зрозуміти, як іраціональність впливає на політичні процеси та рішення, та врахувати її вплив для формування ефективних стратегій у сфері політики.

Список використаних джерел

1. Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development. *United Nations Sustainable Development*. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (дата звернення: 30.03.2024).
2. Global Peace Index. Homepage. *Institute for Economics & Peace*. URL: <https://www.economicsandpeace.org/global-peace-index/> (дата звернення: 30.03.2024).
3. Global Peace Index 2023. *Institute for Economics & Peace*. URL: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2023/06/GPI-2023-Web.pdf>

(дата звернення: 30.03.2024).

4. Lefebvre, V. *Conflicting Structures*. Leaf & Oaks Publisher, 2015. 144 p.
5. Kahneman, D., Slovic, P., Tversky, A. *Judgment under Uncertainty: Heuristics and biases*. New York: Cambridge University Press, 1982. 544 p.
6. Arieli, D. *Predictably Irrational. The Hidden Forces That Shape Our Decisions*. Harper Collins Publishers, 2010. 384 p.
7. Thaler, R. H. *Misbehaving: The Making of Behavioral Economics*. New York: W. W. Norton & Company, 2016. 432 p.
8. Haidt, J. D. *The Righteous Mind: Why Good People Are Divided by Politics and Religion*. Vintage; Reprint edition, 2013. 528 p.
9. Jervis, R. *How Statesmen Think: The Psychology of International Politics*. Princeton University Press, 2017. 304 p.
10. Downs, A. *Political Theory and Public Choice*. Edward Elgar Publishing Ltd, 1998. 192 p.

Терещук Микола Миколайович

Кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін.

Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID: 0000-0002-0772-9975

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Політичні інституції є основними складовими сучасних демократичних суспільств, які мають забезпечити ефективне функціонування системи влади та захист прав і свобод громадян. Однак, незважаючи на свою важливу роль, політичні інститути часто стикаються з рядом серйозних проблем, які загрожують їхньому нормальному функціонуванню та можуть вплинути на стабільність та розвиток країн.

Глобальні проблеми політичних інститутів охоплюють широкий спектр викликів, з якими стикаються країни всього світу. Однією з найбільш серйозних проблем є корупція, яка порушує принципи прозорості, відповідальності та довіри до влади. Наприклад, в країнах, де корупція є поширеною, рішення приймаються на основі особистих інтересів та лобіювання, замість відповідності громадським потребам. Прикладом може бути корупційна система в країнах Африки, де ресурси держави експлуатуються на користь еліт за рахунок бідних шарів населення.

Ще однією глобальною проблемою є недемократичні практики, такі як обмеження свободи слова, репресії опозиції та обмеження доступу до владних

посад для широких верств населення. Наприклад, у деяких країнах Азії, авторитарні режими пригнічують політичні права та свободи своїх громадян, встановлюючи цензуру у ЗМІ та переслідуючи політичних опонентів.

Додатковою глобальною проблемою є нерівність участі громадян у політичному процесі. Наприклад, в країнах Близького Сходу жінкам може бути обмежений доступ до політичної участі, що призводить до нерівного представлення гендерів у владних структурах. Такі нерівності підривають легітимність політичних інститутів та знижують рівень довіри до влади.

Продовжуючи, слід зазначити, що ще однією глобальною проблемою політичних інститутів є втручання зовнішніх сил у внутрішні справи інших країн. Це може включати агресивні дії, військове вторгнення, дестабілізацію та спроби впливу на політичні процеси в інших країнах. Наприклад, російське вторгнення в Україну, російське втручання у вибори у різних країнах світу, включаючи Сполучені Штати, країни Європи та інші, стало предметом обурення та викликало загрозу для демократичних процесів.

Крім того, глобальні проблеми, такі як зміна клімату, біженці та міграція, також ставлять перед політичними інститутами серйозні виклики. Наприклад, неспроможність країн управляти масовими потоками біженців може призвести до соціальних та політичних напруженостей, а також загрозити стабільності та безпеці країн та регіонів.

У світлі цих проблем необхідно вдосконалювати міжнародні механізми співпраці та взаємодії між країнами для вирішення спільних викликів. Глобальні проблеми вимагають глобальних відповідей, і тільки шляхом співпраці та взаємодії ми зможемо досягти стабільності, миру та процвітання у всьому світі.

У світлі цих прикладів стає очевидним, що глобальні проблеми політичних інститутів вимагають широкомасштабних заходів для їх вирішення. Спільні зусилля країн та міжнародних організацій є ключовими для подолання цих викликів і забезпечення стабільності, справедливості та демократії у всьому світі.

Не менш актуальною є проблема недемократичних практик, які можуть бути застосовані для збереження або зміцнення влади. Це може включати в себе придушення опозиції, обмеження свободи слова та скупчення владних повноважень у руках обмеженої групи осіб. Такі практики створюють загрозу для демократії та прав людини, а також можуть призвести до руйнування довіри громадян до політичних інститутів.

Нарешті, існують проблеми, пов'язані зі змінами у геополітичному середовищі, технологічному розвитку та кліматичними змінами, які ставлять перед політичними інститутами нові виклики і вимагають адаптації та інноваційних підходів.

У зв'язку з цим, для того щоб ефективно відповісти на ці проблеми, потрібно постійно працювати над удосконаленням політичних інститутів, забезпечуючи їхню відкритість, прозорість, репрезентативність та здатність до адаптації до змін у суспільстві та світі в цілому. Тільки тоді можна буде забезпечити стабільність та розвиток сучасних політичних систем.

Для подолання проблем сучасних політичних інститутів важливо вживати комплексний підхід, який включає реформу законодавства, зміну політичної культури, підвищення обізнаності громадян та застосування нових технологій.

Важливо здійснювати реформи, які забезпечують прозорість фінансових операцій, зміцнення механізмів контролю за діяльністю державних службовців та впровадження ефективних механізмів розслідування корупційних справ.

Необхідним вважається також сприяння залученню широких верств населення до участі у виборах та рішенні громадських питань. Реформування виборчої системи та підвищення доступності політичного процесу для всіх громадян.

Не менш важливим кроком у цьому напрямку є формування культури демократії, в якій існує повага до прав та свобод кожного громадянина. Важливо розвивати толерантність, діалог та повагу до різноманітності думок, використання новітніх технологій для забезпечення прозорості та відкритості політичного процесу, підвищення доступності інформації для громадян та спрощення механізмів звернення до влади.

Важливим є запровадження механізмів забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків у політичній сфері, в тому числі через квоти для жінок у парламенті та інших політичних органах, обмін досвідом та кращими практиками між країнами, міжнародна підтримка демократичних процесів та правової допомоги для країн, що стикаються з проблемами в політичних інститутах.

Подолання цих проблем вимагає наполегливої праці та спільних зусиль всіх зацікавлених сторін - від уряду та політичних партій до громадських організацій та міжнародних партнерів. Тільки за таких умов можна забезпечити стійкі та демократичні політичні інституції, які відповідають потребам сучасного суспільства.

Мілова Марія Іллівна

Доктор політичних наук, професор кафедри політології.
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ПОВОЄННОГО ЧАСУ

Повномасштабна війна РФ проти України призвела до страшних руйнувань українських міст та сіл, знищення критичної інфраструктури у багатьох громадах та регіонах, загибелі людей, мільйонів вимушених переселенців, суттєвих зсувів у демографічній ситуації в різних регіонах та управлінських структурах на різних рівнях. В складних умовах війни виникла необхідність перезавантаження змісту діяльності органів місцевого самоврядування у територіальних громадах, особливо на постраждалих територіях. Війна кардинально вплинула на всі складові внутрішньої та зовнішньої політики держави та вимагає від парламенту, уряду та інших державних структур інституційного та правового забезпечення відбудови держави у післявоєнний час. Перед науковими колами постає надскладніше завдання – пошук інших наукових підходів до аналізу сучасної та післявоєнної перспективи розвитку держави в умовах нових складних викликів та напрацювання стратегії внутрішньої та зовнішньої політики.

В Паризькому звіті «Відбудова України: принципи та політика», підготовленому колективом авторів Центру економіко-політичних досліджень (Becker et al. 2022) CEPR PRESS, науковці виокремили попередні декілька напрямків майбутнього відродження країни, не маючи ще повної картини руйнації нашої держави. Це: забезпечення національної безпеки та оборони; розбудова критичної інфраструктури; конкурентної стійкої економіки; інтегрований розвиток територій; трансформація ринків праці; відновлення довкілля; поєднання неухильного дотримання законів із революційними зрушеннями; демографічне відродження; становлення нової якості життя. Вчені «прописали», який вигляд матиме кожен напрямок після перемоги, визначили, які зміни потрібно здійснити, актуалізуючи також на інституційних змінах. Тобто, йдеться не про відбудову України до передвоєнного стану, а про глибоку її модернізацію. Інфраструктура, технології, бізнес-середовище, інституції, освіта, охорона здоров'я та інші критичні елементи економіки та суспільства мають зробити стрибок в нові умови та реформуватися [1]

Такі грандіозні завдання потребують глибокого наукового аналізу та суттєвого інституційного забезпечення

Результати соціологічного опитування, яке проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 21 по 27 вересня 2023 року в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), та здійснюється Рац в Україні, свідчать про ступінь довіри до інститутів суспільства та зокрема політичних і управлінських структур. Так, наприклад, серед державних та суспільних інститутів найчастіше довіра висловлюється до Збройних Сил України (93% опитаних), добровольчих загонів (85%), волонтерських організацій (84%), Державної служби з надзвичайних ситуацій (83%), Національної гвардії України (81%), Державної прикордонної служби (76,5%), Президента України (72%), Міністерства оборони України (71%), Служби безпеки України (66%), громадських організацій (60,5%), Церкви (59%), Національної поліції України (57%), Голови міста (селища, села), в якому живе респондент (54%). Також частіше висловлюється довіра, ніж недовіра, до ради міста (селища, села), в якому живе респондент (відповідно 49% і 41%), до ЗМІ України (відповідно 47% і 43%), до Національного банку України (відповідно 46% і 42%), до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини (відповідно 44% і 31%).

Більшість респондентів висловлюють недовіру політичним партіям (74%), державному апарату (чиновникам) (72%), судам (судовій системі загалом) (70%), Верховній Раді України (64%), Прокуратурі (61%), Уряду України (60%), комерційним банкам (59%), Національному антикорупційному бюро України (53%), Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі (52%), Національному агентству з питань запобігання корупції (52%) [2].

Цікавим є відношення до виборів. Для громадян України одним з сталих інститутів демократичного розвитку є вибори на різних рівнях, які змогли б забезпечити переважання інститутів влади. Але опитування показало, що позитивне ставлення до їх проведення у період війни підтримують лише 15%. Негативне ставлення найчастіше обґрунтовується тим, що в країні немає грошей на вибори (36%), що українське законодавство не дозволяє проведення виборів у період дії воєнного стану (32%), буде проблематично забезпечити безпеку учасникам голосування (31%), під час воєнного стану неможливо дотримуватись стандартів демократичності виборів через тимчасове обмеження політичних прав і свобод громадян (29%), неможливо організувати голосування на тимчасово окупованих територіях (26%), виникнуть проблеми для голосування тимчасово переміщених осіб, українських біженців за кордоном (24%), неможливо організувати голосування військовослужбовців, які перебувають безпосередньо у місцях бойових дій (22,5%) і т.д. [2].

Політична сила, якій можна довірити владу у повоєнний період, найчастіше, на думку громадян, може з'явитися із середовища військових (

52%). 30% респондентів дотримуються думки, що вона може з'явитися з волонтерського середовища (що на 5% більше, ніж у липні 2023р.), 25% - з кола гуманітарної або технічної інтелігенції (на 7% більше, ніж у липні 2023р.), 23% - з уже існуючих політичних партій (що на 3% менше, ніж у липні), 19% - з організацій громадянського суспільства, 8% - з бізнес-середовища.

Але для затвердження демократичних норм життя значної уваги потребує забезпечення рівня прозорості та своєчасності переходу від військової до цивільної адміністрації по всій Україні та розробки механізму для скасування виборів через проблеми безпеки. Так само буде вкрай важливо переконатися, що будь-які обмеження щодо окремих осіб і груп, які беруть участь у виборах і приєднуються до виборчих комісій, є розумними, об'єктивними та своєчасними. Тобто архіважливою залишається організаційно – політична проблема організації виборів, пов'язана із воєнно-політичним, технологічними та соціальними змінами, які відбулися у зв'язку із російсько-українською війною.

Не менш важливою є проблема удосконалення законодавчої бази, де є значний прогрес, спрямований на осучаснення єдиного Виборчого кодексу, нового Закону про політичні партії та відновлення фінансової звітності політичних партій, що є ключовою умовою, яка раніше призвела до лібералізації візового режиму Україна – ЄС.

Серед викликів та загроз науковці виокремлюють деякі системні виклики, наприклад, наприклад, геополітичне становище, оскільки розбудовувати країну поруч з агресивним сусідом небезпечно, особливо щодо розміщування стратегічних об'єктів, розвитку традиційно індустріального Сходу та Півдня та ін..

Одним з важливіших викликів, і навіть загрозою майбутньому, є перманентна проблема, пов'язана із якістю управління, як наголосила академік-секретар відділення економіки НАН України Елла Лібанова, «за всіма рейтингами, Україна має преференції за якістю робочої сили і водночас пасе задніх за якістю управління» [1]. Але в цілому підкреслюється, що на ефективність системи державного управління позитивно вплинула реформа децентралізації. Зміцнилася фінансова спроможність територіальних громад, започатковано економічний розвиток місцевих спільнот. Це один з ресурсних аспектів забезпечення ефективного управління на місцевому рівні. На черзі - реформа системи органів центральної влади, оптимізація їхньої структури та посилення вимог до кадрового забезпечення. «Має бути мінімізовано персональне втручання в процеси управління з будь-якого боку (і з боку чиновника, і з боку бізнесу)» [1].

Серйозним викликом є територіальні, економічні, екологічні,

демографічні, проблеми. Слід визначити, наприклад, деякі наслідки вимушеної міграції українських громадян під час російсько-української війни. Серед негативних результатів – еміграція молодого покоління громадян України, насамперед жінок репродуктивного віку, завдає значне зниження кількості населення держави в цілому. Але найбільшу втрату спричиняє примусова незворотна еміграція, що негативно впливає на генофонд українського народу. Також втрачається інтелектуальний потенціал, загострюються соціальні, соціокультурні аспекти, наприклад, розділені неповні родини, відсутність можливості повернутися, бо зруйновані будинки, інфраструктура, місця роботи й т.ін. Всі ці проблеми потребують інституційного управлінського та іншого ресурсного забезпечення.

Проблема захисту прав людини є критично важливою для будь-якої демократії. Українська судова система все ще потребує суттєвої реформи, щоб забезпечити доступ до правосуддя, і, ймовірно, знадобиться міжнародна співпраця та інституційна підтримка для достовірного розгляду порушень прав людини та воєнних злочинів.

Підсумовуючи, підкреслимо, що відбудова країни це складний багатосторонній та тривалий процес, який вимагає реформ в різних сферах, зокрема в правовій, економічній та соціальній. Нове покоління політиків має зосередитися над реалізацією завдань зі зміцнення демократії та стійкої економіки, щоб зробити Україну привабливішою для європейських партнерів.

Необхідне реформування державного управління, судової системи, забезпечення відкритості та доступності інформації про діяльність державних органів та посадовців. Розв'язання проблем, пов'язаних з демографічною ситуацією в країні, подолання наслідків стихійної міграції під час бойових дій в Україні, реалізація заходів з розвитку ефективної політики з підтримки сімей, покращенням доступу до медичних послуг тощо.

Великий комплекс проблем пов'язаний із міжнародним партнерством у розв'язання глобальних проблем, визначенням статусу та місця України в світовій політиці. Розв'язання низки перелічених проблем залишається головним викликом для нової генерації політиків, які мають відбудовувати нашу державу в умовах сучасних внутрішніх та зовнішніх викликів та загроз.

Список використаних джерел

1. Переможна Україна: виклики та можливості. URL: <https://svit.kpi.ua/2022/12/27/переможна-україна-виклики-можливості/> /%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%BE (дата звернення: 14.03.2024).
2. Довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів. URL <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni->

doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachi (дата звернення: 11.03.2024).

Чальцева Олена Михайлівна

Доктор політичних наук, професор

кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0000-0003-3922-7619

«ПАСТКИ» ПУБЛІЧНИХ ІНСТИТУТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Базовою характеристикою сучасної держави теоретики політичної науки (Д. Норт, Е. Пайк, Е. Гідденс, Х. Арендт, Г. Петерс, Е. Пайк та ін.) вважають якість інститутів публічного процесу, які є каркасом політичної системи і впливають на ефективність її функціонування та здатність адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх викликів. В умовах політичних «шоків» у тих державах, де існують слабкі і неефективні інститути, політична система буде нездатна адекватно реагувати на кризові ситуації, що призведе до її деградації, а можливо до розпаду і втрати суверенності. Всупереч цієї логіки слід констатувати, що інститути публічної політики України в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 р., незважаючи на невисокі показники ефективності і якості згідно із даними міжнародних індексів, все ж таки витримали і не втратили свої структурно-функціональні можливості. В чому парадоксальність такої ситуації і як пояснити стійкість українських інститутів в таких умовах? Чи можуть публічні інститути пролонгувати свій «успіх» і вийти із інституційних «пасток»? Відповідь на ці питання не можуть бути надані в рамках одного дослідження, вони потребують комплексного полідисциплінарного аналізу і емпіричних підтверджень. В тезах буде надана спроба виокремити інституційні «пастки», які можуть стати на заваді розвитку публічності в Україні і, тим самим, окреслити на перспективу певні напрями, які в подальшому будуть досліджуватись в рамках ініціативної наукової теми кафедри.

Які саме інституціоналізовані суб'єкти можуть гарантувати системну стійкість і адаптивність, визначити без попереднього аналізу складно, тому що всі вони мають нерівні можливості доступу до влади та процесу прийняття рішень, історію виникнення, еволюцію існування, ресурси, рівень організаційної самостійності, різний рівень легітимації в суспільстві.

Гіпотетично можна передбачити, що тільки ефективно працюючи інститути здатні втримати систему до будь-яких політичних змін, максимально знизивши ризики. Стан публічних інститутів в Україні напередодні повномасштабного вторгнення, на думку багатьох експертів і науковців, демонстрував нерівномірну якість. З одного боку це низький рівень регулятивних показників та неефективність управлінських функцій, корупція, а з іншого боку, певні успіхи, які унеможливили знищення політичної системи і забезпечили її функціонування в умовах зовнішньої агресії. Позитивні зміни були пов'язані із розпочатими інституційними реформами (децентралізації, самоврядування, діджиталізації, державної служби та ін.), адаптацією законодавства у сфері державного управління до європейських стандартів. Також слід звернути увагу на розвиток інституту громадянського суспільства, особливо волонтерського сектору.

Однак, інституційні «пастки» в умовах криз можуть привести політичну систему до непередбачуваних змін і втрати нею емерджентності. Під інституціональними «пастками» слід розуміти – неефективні стійкі інститути (норми), що перешкоджають нормальному розвитку соціально-політичних процесів і гальмують суспільні процеси в державі.

Як наслідок, інституціональні «пастки» не тільки перешкоджають реалізації суспільством історично накопиченого в ньому потенціалу розвитку, але запускають у дію механізм його незворотної деградації й дегенерації соціальних структур та інститутів.

Публічна сфера, яка не встигла розвинути в таких умовах, згортається, а в системі починають переважати вузькогрупові інтереси, гальмуються реформи, розвивається корупція, повністю перекривається доступ громадського сектора до прийняття рішень тощо. Один із головних засобів вирішення цієї проблеми – розвиток демократії, що забезпечує врахування думки різних акторів у процесі формування порядку денного й управління, інституціональне оформлення представництва й самоорганізації інтересів на всіх рівнях, реформування системи поділу влади [1].

З якими «пастками» стикаються інститути публічної політики України в умовах воєнного стану? Слід зауважити, що частина із них існувала і до повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, а деякі з'явилися як результат війни. Види «пасток», які виникли в Україні в пострадянські часи суттєвим чином вплинули на якість публічних інститутів.

Першою інституційною «пасткою» можна назвати спонтанність і непослідовність створення після отримання незалежності у 1991р. управлінського каркасу політичної системи. Цей вид пастки політологи ще називають «стежкою залежності», коли старі інститути перестали існувати, а нові не були ефективними і не могли адекватно реагувати на економічні і

політичні виклики в поки що недемократичних умовах.

Наступною інституційною «пасткою» було намагання у частини еліти, яка перейшла із радянського періоду, на початку незалежності України зберегти стару архаїчну систему управління без урахування сучасних на той час вимог. Вони підтримували стару модель адміністративно-командного управління, імітаційну систему самоврядування, неконкурентність ЗМІ та ін.

В умовах зміни режимності в Україні виник на думку Т. Карозерса «безформний плюралізм», що характеризується високим рівнем фрагментації еліт, частою змінюваністю кабінетів міністрів, високим рівнем конфліктності в системі влади [2]. Протягом всього періоду незалежності з боку пануючої еліти, представленої політико-економічними регіональними структурами і діючих відповідно до логіки «картельних угод», було систематичне втручання в систему управління відповідно до своїх інтересів. В цілому можна це визначити як «пастку» «картельних угод».

«Пастка» «подвійної інституціоналізації» логічно витікає із попередніх. Дослідники інституціональної моделі української держави Н. Паніна та Є. Головаха стверджують, що її особливість полягає в існуванні подвійної інституціональної системи, яка передбачає інституціональний простір, у межах якого діють і старі, і нові інститути. Така амбівалентність проявилася в масовій згоді жити в такому інституціональному просторі, де легальність забезпечується самим фактом узаконеного існування нових інститутів, а легітимність - збереженням мімікрованих старих інститутів, які зберігають традиційну регулятивну функцію і спираються на збережені елементи соціальної інфраструктури [3].

Історичними причинами інституціональної подвійності є свідченням того, що українська держава з моменту незалежності перебувала в умовах інституціональної невизначеності і системної лімінальності, потрапивши в «інституціональну пастку», що неминуче призводить до наростання соціальної напруженості в державі, періодично до масштабних громадських протестів (2004 року, 2013-2014 рр.) і в цілому до нестабільності системи.

Ще одна інституційна «пастка» - постійна змінюваність «правил гри в момент самої гри». Формальний інституціональний каркас України знаходився в постійній правовій змінюваності, піддаючись корекції і реформуванню. Проте реформування інститутів має бути послідовним і стратегічно і тактично прорахованим.

Традиційною для України є така «пастка», яка притаманна всім інституціям це корупція. Реальна боротьба із корупцією є обов'язковою умовою для держави

Таким чином, уповільнений і нерівномірний розвиток процесу інституціоналізації в Україні з моменту її незалежності вплинув на якість

інститутів в умовах зміни політичного режиму і збереженню високого конфліктного потенціалу в системі.

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ, в Україні введено воєнний стан з 24 лютого 2022 року. З цього моменту можна вважати, що держава знаходиться в умовах, які об'єктивно забезпечують її національну безпеку, а з іншого обмежують публічність всіх політичних інституцій, як державних, так і недержавних [4]. Така «пастка» може привести до того, що деструктивні інституційні зміни порівняно з конструктивними змінами та процесами у сфері інституцій у суспільстві можуть скоротити публічне поле політики в Україні і привести до обмеженої демократії в майбутньому.

Об'єктивним наслідком інституціональної невизначеності є низька ефективність політики і криза легітимності політичної влади в політичній системі України. В якості підтвердження останнього ми можемо спостерігати стабільно низькі показники кредиту довіри до ключових інститутів політичної системи за весь період незалежного існування.

Отже, в умовах військової агресії інституціональна стійкість має більше проблем для пояснення й осмислення. Український кейс в цьому сенсі є унікальним і несхожим на системи, які теж перебувають в умовах турбулентності, але не мають фактору війни. У такі періоди особливе значення має якість інститутів, які є базовим інструментом політики. Саме від них залежить стійкість і адаптивність системи до зовнішніх викликів, тому подолання всіх інституційних «пасток» допоможе державі вийти на якісно новий рівень розвитку і продовжити свій шлях до демократії.

Список використаних джерел

1. Чальцева О.М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика. Монографія. Вінниця: ФОП Барановська Т.П., 2017. 336 с.
2. Carothers T. The End of the Transition Paradigm. *Jornal of Democracy*. № 1. Р. 5-21
3. Головаха Е., Панина Н. Постсоветская деинституционализация и становление новых социальных институтов в украинском обществе. *Социология: теория, методы, маркетинг*. 2001. № 4. С. 5-22.
4. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 14.03.2024).
5. Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ Про

затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 14.03.2024).

Бровко Наталія Іванівна

Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін.

Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID: 0000-0003-3525-2817

ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВ

Громадянське суспільство відіграє надважливу роль у процесах побудови демократичної і правової держави. Розбудова такої держави неможлива в умовах корупційних практик, тому реалізація дієвої антикорупційної політики є важливим завданням сьогодення. Важливим суб'єктом такої політики є громадські інституції в особі громадських організацій, які є активною рушійною силою суспільних перетворень, а також мають можливості здійснювати контроль державних органів та органів місцевого самоврядування у їх діяльності з метою недопущення корупційних проявів. Позиція та думка громадських організацій, як і думка усього народу, представниками якого вони є має бути врахована при формуванні державної, в тому числі й антикорупційної політики. Тому аналіз громадської активності у процесі реалізації антикорупційної політики держави є актуальним і своєчасним.

Правовою основою участі громадськості у здійсненні антикорупційної політики є норми Конституції України, яка передбачає можливість громадян брати участь в управлінні державними справами та для ухвалені рішень, які впливають на суспільство. На обов'язковій участі громадськості у політичному житті, активній взаємодії та співробітництві влади з громадянським суспільством у сфері протидії корупції наголошують і міжнародні нормативи.

Активними суб'єктами громадянського суспільства є неурядові антикорупційні та громадські організації та окремі активісти. Погоджуємось у цьому контексті з Микитчиком А., що «залучаючи громадські організації до повноцінного співробітництва при вирішенні проблеми подібного масштабу, держава отримує шанс підвищити довіру громадян, а значить, шанс на досягнення поставлених цілей. Без залучення громадськості не можна приборкати низову корупцію, оскільки на нижніх рівнях управління корупція малочутлива до владних імпульсам, що йдуть зверху, але може бути

потіснена тільки при напорі знизу, зусиллями громадян та інститутів громадянського суспільства [1, с.92].

Представники громадськості мають достатньо можливостей для здійснення громадських експертиз, моніторингів, проведення громадських слухань з питань протидії корупції. Пріоритетним на нашу думку у їх діяльності має бути громадський, незалежний контроль за виконанням органами державної влади та місцевого самоврядування положень антикорупційного законодавства, зокрема Національної антикорупційної стратегії.

Важливим фактором розвитку громадянської активності є довіра громадян до державних органів та самих громадських активістів. Громадянська активність це завжди взаємодія з метою вирішення спільних проблем. Організації громадянського суспільства взаємодіючи з органами влади, за участю їх представників приймають стратегії, а рекомендації враховуються у ході подальших інституційних змін [2, с.8].

Політична воля органів влади сприяє ефективності антикорупційного активізму серед громадських інституцій, відповідно ефективність громадськості залежить від місцевих ініціатив, підтримки влади, спільної зацікавленості у результаті.

Однак чи дієюю є діяльність поодиноких громадських організацій? На думку Нестеровича В. доцільно говорити про створення «антикорупційних коаліцій організацій громадянського суспільства», добровільних неформальних об'єднань з метою координації діяльності по протидії корупції, головною метою яких є зниженню рівня і можливостей для прояву корупції за допомогою спільної розробки комплексу антикорупційних заходів і програм [3, с.11]. Така позиція заслуговує на увагу, однак, ми вважаємо що коаліція має бути дещо іншою - за участю та підтримки органів державної влади та місцевого самоврядування; коаліція з бізнесом та міжнародними інституціями, які зацікавлені у боротьбі з корупцією.

Громадська активність відображає рівень культури. Тому говорячи про посилення громадської активності варто звертати увагу на підвищення правової культури населення та правової свідомості. З метою протидії корупції громадські організації можуть посилювати власну інституційну спроможність, підсилювати компетенції інших суб'єктів шляхом здійснення правової освіти та просвітництва. Така антикорупційна освіта може бути спрямована не лише на громадськість, а й на інших активістів, з метою сприяння набуття ними необхідних практичних навичок, а також на посадовців - для виховання вимог доброчесності, власне громадськості, з метою підвищення обізнаності про корупцію як небезпечне явище [4, с.11]. Такі заходи є непоодинокими, але їх все ж недостатньо. Крім того, учасники таких заходів є незмінними, як правило

це активісти, тобто мова йде про незацікавленість громадськості у них її слабку залученість до них.

Для реалізації антикорупційних програм громадські організації мають відчувати та отримувати інституційну підтримку. В першу чергу це стосується антикорупційних організацій місцевого та регіонального рівнів, які недосконалі у організаційному розвитку проте, демонструють прагнення і потенціал своєї діяльності, є активними та цілеспрямованими. Місцеві громадські організації мають потенціал у антикорупційній протидії, адже краще розуміють, які саме активності потребують підтримки для успішності та сталості антикорупційних реформ у їх регіоні. Відповідно, ефективними агентами змін в регіонах можуть бути лише ті громадські організації, які будуть отримувати державну та міжнародну підтримку свого регіонального антикорупційного активізму, яка буде ефективною за умови чіткого уявлення про діяльність та особливості антикорупційних ініціатив та громадських організацій кожного регіону України.

Громадська активність певною мірою залежить від наявного досконалого правового механізму залучення та участі громадянськості до процесу запобігання корупції. З цією метою варто реформувати нормативно-правову базу щодо створення професійних громадських антикорупційних органів та організацій, забезпечити систематизацію діяльності антикорупційних громадських організацій на усіх рівнях влади, запровадити повноцінний та доступний механізм електронного документообігу, переглянути правову основу, вимоги до створення і функціонування громадських організацій антикорупційного спрямування, надання їм повноважень щодо участі у формуванні, контролі та розпорядженні місцевими бюджетами територіальним громадами.

Таким чином, ефективність антикорупційних заходів за участю громадськості залежить від їх активності та активності суспільства, його бажання та готовності до змін, вона має відобразитись та деталізуватись у їх правовому статусі у національному законодавстві. Це потребує прийняття відповідного нормативно-правового акту, який дозволить посилити роль громадянського суспільства як самостійного, незалежного, ефективного суб'єкта запобігання корупції, яким може бути закон України «Про громадську активність та правовий статус громадських активістів».

Список використаних джерел

1. Микитчик А. В. Основні напрямки запобігання корупції в Україні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2016. Т.13, №1. С.91–92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2016_13_1_24 (дата звернення: 14.03.2024).
2. Бровко Н. І., Поляруш-Сафроненко С.О. Становлення

громадянського суспільства в Україні в умовах євроінтеграційних процесів: конституційно-правовий аналіз. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 4. С. 7-13. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/nv4/NV_4-2023-7-13.pdf (дата звернення: 10.02.2024).

3. Нестерович В. Ф. Роль громадськості у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. Вип. 3. С. 5–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2016_3_3 (дата звернення: 14.03.2024).

4. Vukovic D. Civil Society, Accountable Government and the Rule of Law. *SSRN Electronic Journal*, 2014. December. URL: https://www.researchgate.net/publication/315432904_Civil_Society_Accountable_Government_and_the_Rule_of_Law (дата звернення: 14.03.2024).

Крот Рімма Сергіївна

Здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування».
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ У ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ: ТЕХНОЛОГІЯ VS АКТИВІЗМ

Сучасні політичні процеси зазнають значних змін під впливом нових технологій. Проблема полягає у співвідношенні між громадською активністю у політичних процесах та застосуванням технологій в цьому контексті. З одного боку, технології надають можливості для ефективного організування та мобілізації громадян, сприяючи розвитку громадського активізму. З іншого боку, іноді використання технологій може зводити громадську активність до онлайн-протестів та петицій без реального впливу на політичні процеси. Також виникають питання про доступність технологій для всіх верств суспільства та можливість їх зловживання для маніпулювання громадською думкою. Тому важливо розглядати взаємозв'язок між технологіями та громадською активністю з урахуванням суспільних, політичних та етичних аспектів.

Тематику громадянського активізму розкривають у своїх працях зарубіжні науковці, такі як: Г. Алмонд, С. Верба, Р. Даль, Р. Кловард, тощо. [3] Також дослідження зробили такі українці науковці: М. Кармазіна, М. Лациба, Н. Ротар. та інші. [2] Розроблені теоретико-методологічні та методичні підходи є підґрунтям для подальшого наукового дослідження у цьому напрямі.

Метою дослідження є розуміння динаміки взаємодії між технологіями та

громадським активізмом у політичних процесах з метою виявлення можливостей для покращення ефективності громадянської участі в формуванні політичної агенди та прийнятті рішень.

Демократія неможлива без активної участі громадян. Їх залученість дозволяє впливати на політику та формувати курс країни. Крім цього, демократія, як система організації суспільства, надає людям можливість розвивати свій потенціал, впливаючи на прийняття рішень та беручи участь у їхньому формуванні. Важливо, щоб ця участь ґрунтувалась на свідомому та відповідальному підході з боку кожної особи – саме таким чином демократія сприяє розвитку ініціативності та активності особистості. З появою нових технологій з'явилися й нові способи вираження громадянської позиції, що ставить питання про їх вплив на традиційні форми активізму.

Сучасні засоби комунікації, такі як соціальні мережі, месенджери, веб-сайти та інші інтернет-платформи, надають можливість швидко поширювати інформацію та охоплювати велику аудиторію. Вони також дозволяють громадянам висловлювати свої погляди, організовувати кампанії та збирати підписи онлайн. Інтернет та цифрові інструменти дозволяють створювати та керувати онлайн-спільнотами, об'єднувати людей з різних частин світу для спільних дій, що забезпечує можливість швидкої мобілізації відгуку на події та ініціативи. Швидкість та масштаб розповсюдження інформації може забезпечити швидкі результати, але не завжди гарантує глибокий вплив на політичні процеси. Ефективність залежить від стратегій використання технологій та залучення аудиторії. Широке поширення сучасних технологій дозволяє залучати до активізму значну кількість людей навіть без прямого фізичного контакту. Це відкриває можливості для участі та взаємодії для осіб з різних соціальних, етнічних та географічних груп.

Основним недоліком використання інтернет-платформ є те, що хоч влада здатна швидко реагувати на проблеми, проте їх вирішення не має такого глибокого впливу, як традиційні методи, тобто проблема вирішується тимчасово. В сучасному світі, на жаль, все одно залишається можливість легко поширювати неперевірену інформацію та фейкові новини, що може призвести до того, що громадяни отримують неточну або перекохану інформацію, що ускладнює прийняття об'єктивних політичних рішень. Крім цього, багато засобів комунікації, таких як соціальні мережі, використовують алгоритми для фільтрації контенту. Це призводить інколи до того, що користувачі піддаються лише поглядам, які відповідають їхнім власним переконанням, що зменшує шанси на об'єктивне розуміння складних питань. До того ж, громадяни використовують корпоративні технічні платформи, які можуть обмежувати свободу слова та скасовувати деякі форми громадської мобілізації. Крім цього, не всі групи населення мають однаковий доступ до технологій. Це може

призводити до того, що деякі групи будуть менш представленими в онлайн-дискусіях та політичних процесах, що не забезпечує дотримання принципів рівності та інклюзивності.

Разом з тим, традиційні форми активізму, такі як мітинги, демонстрації, петиції та акції протесту, надають можливість прямого контакту та мобілізації громадськості, що може сприяти швидшому вирішенню проблем чи важливих питань. Такі форми громадянської активності також сприяють формуванню солідарності та спільної дії у реальному світі. Традиційні організаційні методи, такі як формування громадських організацій, політичних партій або об'єднань, дозволяють глибоко вбудовуватися в політичну систему та впливати на неї через формальні структури. Завдяки членству в офіційних органах та комітетах, можна впливати на прийняття рішень та політику зсередини. Ці методи забезпечують довгостроковий вплив, адже організації мають чітку структуру, ресурси та постійну базу членів. Традиційний активізм може виявити більшу ефективність у випадках, коли потрібна масова мобілізація або глибокий аналіз проблеми. Він може забезпечити більшу увагу до певних питань та сприяти зміні політичних рішень. Важливим є і те, що громадські організації та партії об'єднують людей з різними поглядами, але спільними інтересами, що дає їм більше потужності та авторитету. Організації можуть мати доступ до фінансування, інформації та експертної підтримки, можуть лобювати свої інтереси в органах влади, а також інформувати громадськість про важливі питання.

Розглядаючи недоліки традиційного активізму варто виділити, насамперед, обмежений вплив на прийняття рішень. Влада може ігнорувати звернення організацій, якщо вони не мають достатнього впливу або авторитету, а також сама громадськість може недостатньо підтримувати організацію через власну незацікавленість та байдужість. Фінансові та експертні бар'єри істотно обмежують можливості організацій впливати на політичні процеси. Нестача коштів, необхідних для організації заходів, оплати персоналу та проведення інформаційних кампаній, а також брак знань та навичок у активістів роблять їм важко вести ефективну діяльність. Співпраця з іншими організаціями та залучення волонтерів може допомогти подолати ці бар'єри, але це не завжди легко зробити. Об'єднання різних людей може слугувати і недоліком, якщо всередині організації недостатня комунікація, оскільки це призводить до внутрішніх конфліктів та конкуренції за лідерські позиції, які можуть шкодити єдності організації. Крім цього, часто реагування на актуальні питання уповільнює багаторівнева структура та необхідність консенсусу. Проте недоліком може бути ще й те, що деякі форми традиційного активізму можуть бути обмежені географічними або соціальними факторами.

Традиційні організаційні методи мають багато переваг і залишаються

важливим інструментом впливу на політику, проте разом із використанням технологій процес прийняття рішень бути швидшим та легшим. Використання лише технологій у громадській активності має свої обмеження і ризики, які можуть підірвати ефективність та легітимність громадського руху або політичної кампанії. Тому можна зробити висновки, що обидва підходи мають свої переваги та недоліки, і їх комбінація може бути найбільш ефективною стратегією для досягнення конкретних політичних цілей.

Перспективою подальших досліджень є вивчення впливу цифрових технологій на динаміку громадської мобілізації та формування політичної агенди в умовах сучасних демократичних суспільств.

Список використаних джерел

1. Гончарук О. В. Вплив соціальних мереж на електоральну поведінку. *Політичне життя*. 2022. № 1. С. 10-15.
2. Кармазіна М. Громадські організації: кого вони представляють? / Марія Кармазіна. *Дзеркало тижня*. Україна. №42, 15 листопада 2013 р.
URL: <http://gazeta.dt.ua/internal/gromadskiorganizaciyi-kogo-voni-predstavlyayut-.html> (дата звернення: 02.04.2024)
3. Петренко П. П. Інформаційні війни: теорія, практика, протидія. Київ: Академперіодика, 2020. 240 с.

Далібожак Валентина

Здобувач другого рівня вищої освіти,
ННІ економіки і права, кафедра менеджменту та державної служби.
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ У ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ: ТЕХНОЛОГІЯ «VS АКТИВІЗМ»

Однією з фундаментальних основ будь якої демократичної системи є участь громадян у суспільному і політичному житті суспільства, яке, в принципі, повинно охоплювати всі компоненти політичної системи та громадянського суспільства, з одного боку, і задавати через запити різних груп і верств населення основні пріоритети суспільного розвитку – з іншого.

Проблема участі громадян є тісно пов'язаною з виникненням конституційного лібералізму та розвитком демократії. Разом із тим, незважаючи на величезний політичний досвід сучасних демократій і значні досягнення в його дослідженні, в сучасних соціальних науках однією з найбільш дискусійних залишається проблема пояснення участі громадян в політичному процесі, мотивів їх прагнення у різний спосіб впливати на

прийняття суспільних рішень або, навпаки, відчуження від цього процесу.

Сучасні трансформації, що відбуваються з практиками участі у політичному житті розглядаються у роботах українських дослідників Е. Афоніна, В. Бортнікова, Є. Головахи, Г. Іовчу, Е. Клюєнка, П. Кузьміна, О. Лісеєнко, О. Максимової, Н. Паніної, М. Призіглей, Н. Ротар, М. Слюсаревського, І. Снігур, О. Чемшита, В. Ясинської та інших учених.

Досліджуючи інструменти підвищення самоусвідомлення та мотивації людини в контексті сучасних світових трендів науковці дійшли висновку, що пріоритетами сучасної людини крім особистісного розвитку є прагнення бути частиною спільноти, бути сучасним, мати цікаве оточення, самореалізація.

Для досягнення зазначених пріоритетних цілей громадяни по різному можуть проявляти свою політичну активність. В одних випадках громадянська активність стимулює прогресивні зміни в політичному житті суспільства, в результаті яких задовольняються інтереси всіх. Або ж навпаки, активність певних груп забезпечить реалізацію прагнень окремих одиниць суспільства, але не сприятиме його розвитку в цілому.

Свої інтереси громадські активісти проявляють в різних сферах життя. До «великої» війни населення найбільше проявляло свою активність на політичній ниві. Це політичні партії і рухи, участь у виборчих процесах, політичних акціях і протестах. На рівні громад місцеві публічні активісти постійно брали участь у громадських обговореннях, дискусіях з представниками місцевої влади щодо вирішення нагальних проблем.

Саме активність громадян у політичній сфері впливає на прийняття якісних політичних рішень і водночас на здійснення громадського контролю за їх виконанням. В свою чергу це сприяє налагодженню взаємодії влада-громадськість. В цьому ж процесі зазнають розвиткових змін і самі інституції громадянського суспільства. Таким чином громадські спільноти, організації концентрують в своєму активі певних експертів.

Активність громадян в політичних процесах країни позитивно впливає на такі важливі для суспільства аспекти як: визначення напрямку розвитку держави, форми державного управління, забезпечення прав і свобод громадян.

У сучасних демократичних суспільствах участь громадян у прийнятті владних рішень дозволяє говорити про партнерські стосунки влади та громадян, здійснювати громадський контроль за діяльністю владних інституцій.

З початком повномасштабного вторгнення рф в Україні яскраво спостерігається участь громадян у волонтерських та інших добровільних спільнотах. Тисячі українців долучилися до добровільної соціально спрямованої, суспільно корисної діяльності без отримання грошової або

матеріальної винагороди.

Поштовхом у нашій країні до цього стало усвідомлення більшості того, що існує реальна загроза знищення індивідуального та колективного буття України. Оскільки чинне національне законодавство та неефективна діяльність державних структур не давала можливості оперативно і ефективно закривати потреби в перший період воєнного часу, представники волонтерського руху проявили неабиякі менеджерські здібності й вирішували значні проблеми.

Так як громадяни по різному проявляють себе в публічній сфері, то і їх участь можна характеризувати як активну і пасивну. До пасивної участі можна віднести такі прояви як отримання інформації, участь у опитуваннях. Активно себе проявлять громадяни в роботі спільних груп по аналізі ситуації, напрацюванні пропозицій, генерації ідей для досягнення певних цілей чи реалізації проектів.

Класифікація запропонована дослідниками С. Вербою і Н. Наєм, виділяє такі форми політичної участі громадян:

- 1) регулярна участь в голосуванні на президентських виборах;
- 2) постійна участь в місцевих виборах;
- 3) активна участь в діяльності однієї організації, зайнятої проблемами громади;
- 4) активна діяльність у вирішенні деяких проблем громади;
- 5) спроби переконати інших у доцільності участі в голосуванні;
- 6) активна робота хоча б іноді на користь тих чи інших партій або кандидатів на виборах;
- 7) контактування з представниками місцевої влади з приводу будь-якої проблеми;
- 8) присутність хоча б на одних політичних зборах або з'їзді за останні три роки;
- 9) контактування з представником керівництва регіону або країни з приводу будь-якого питання;
- 10) участь у створенні групи або організації для вирішення деяких проблем місцевого значення;
- 11) грошова підтримка партії або кандидата під час виборчої кампанії;
- 12) членство в політичному клубі або організації [5].

Протестна форма активності громадян може проявлятися через участь в масових мітингах, повстаннях. В преамбулі Загальної декларації прав людини, яка прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року зазначено: « ... Беручи до уваги, що визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру: і беручи до уваги, що зневажання і нехтування правами людини призвели до варварських актів, які обурюють совість людства, і що створення такого світу, в якому люди будуть мати свободу слова і переконань і будуть вільні від страху і нужди, проголошено як високе прагнення людей; і

беручи до уваги, що необхідно, щоб права людини охоронялися силою закону з метою забезпечення того, **щоб людина не була змушена вдаватися як до останнього засобу до повстання проти тиранії і гноблення...**». Тобто Організація Об'єднаних Націй визнає правомірність повстання, але за певних умов. В деяких західних державах право громадян на протест проти тиранії визначена законодавчо.

Українське законодавство передбачає кримінальну відповідальність за дії, спрямовані на насильницьке захоплення і утримання влади, зміну конституційного ладу, за організацію в тих або інших цілях збройного заклоту або активна участь в ньому, а також забороняє будь-які публічні заклики до здійснення екстремістської діяльності, включаючи політичний, соціальний і релігійний екстремізм.

Щодо релігійної активності, то варто виділити такі способи її прояву, а саме: традиційне конфесійне служіння, участь в таємних релігійних спільнотах, сектах, а також радикальна релігійна активність. Релігійні радикали можуть діяти як індивідуально («смертники»), так і колективно (терористичні організації).

Електронна активність громадян – найбільш інноваційна. Вона проявляється як взаємодія через соціальні мережі (Twitter, Facebook, Instagram тощо), приватні месенджери (Viber, Telegram, Whatsup), блогерство та відео-блогерство (Youtube, Twitch, Vimeo) і краудсорсінг. Самі користувачі інтернету, експерти, державні службовці, журналісти, політичні партії стають суб'єктами процесу комунікації.

До електронної активності вдаються, громадяни, які не мають бажання або можливості проявити свою громадянську активність за допомогою традиційних форм. Посилення впливу інтернет-технологій на різноманітні сфери життєдіяльності сучасного суспільства підвищує роль і значення громадської участі, водночас сприяє виникненню її нових форм.

Таким чином, громадсько-політична участь – це активність громадян та їх об'єднань, спрямована на вплив на процес прийняття рішень структурами публічної влади з метою реалізації прав і інтересів громадян або загальної зміни соціальної реальності.

Список використаних джерел:

1. Каретна О. О. Політична активність молоді як умова соціально-політичних трансформацій в Україні. 2012. URL: [https:// http://surl.li/rabce](https://http://surl.li/rabce) (дата звернення: 14.03.2024).

2. Поліщук М., Скочиляс Л., Угрин Л. Політична наука в Україні: стан і перспективи: матеріали всеукраїнської наукової конференції (Львів, 10-11 травня 2007 року) . Львів. ЦПД, 2008. 308 с.

3. Про організаційний розвиток простою мовою: Посібник для практиків. ПРООН в Україні, Київ, 2017. 84 с.

4. Ярош Б.О., Ярош О.Б. Загальна теорія політики: навч. посібник. Луцьк: видавництво РВВ «Вежа», 2005. 240с.

5. Verba S., Nie N. H., Jae-on Kim. Participation and Political Equality: a Seven-Nation Comparison. New York : Cambridge Univ. Press, 1978. 394 p.

Остапюк Єгор Костянтинович

Здобувач першого рівня вищої освіти,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування».

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА: СПІВПРАЦЯ У ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО

Управління розвитком регіонів стає все більш складною задачею в умовах сучасного світу. Виклики, які постають перед керівниками регіонів, включають в себе не лише економічні аспекти, а й соціальні, екологічні, технологічні та інші аспекти, які потребують інтегрованого та багатовимірного підходу до управління.

Сучасне суспільство стикається з багатьма складними викликами і завданнями, що вимагають комплексного підходу до розв'язання. Публічна політика в цьому контексті грає ключову роль у формуванні та впровадженні стратегій та програм для розв'язання різних проблем, у тому числі і розвитку регіонів. Громадські організації стали важливим актором у цьому процесі, співпрацюючи з урядовими інституціями для досягнення спільних цілей.

У даній роботі розглянуто виклики та можливості для співпраці між громадськими організаціями та публічною політикою в сучасному суспільстві та їх реаліях, використовуючи конкретні приклади та аналіз сучасних тенденцій. Громадські організації, включаючи неприбуткові організації, активно беруть участь у формуванні публічної політики шляхом роботи на різних рівнях уряду. Вони можуть впливати на політичні процеси через лобіювання, ведення аналітичних досліджень та сприяння залученню громадян до політичних рішень. Наприклад, будь-яка громадська організація зосереджується на збереженні навколишнього середовища і активно співпрацює з урядовими органами для розробки законів і стратегій щодо зменшення викидів CO₂ та збереження біорізноманіття.

Незважаючи на позитивні аспекти співпраці між громадськими організаціями та урядом, існують певні виклики, які можуть ускладнити цей процес. Один з таких

викликів - це бюрократичні обмеження та недостатня відкритість з боку урядових органів. Наприклад, якщо громадська організація зазнала труднощів у спробі взяти участь у розробці нових нормативів щодо охорони прав споживачів через непрозорі процедури та відсутність консультацій з громадськістю.

Інший виклик полягає в забезпеченні фінансування для громадських організацій, які здійснюють адвокаційну діяльність в сферах загального інтересу. Вони часто залежать від грантів та пожертвувань, і ця нестабільність може вплинути на їхню здатність співпрацювати з урядовими органами на довгостроковій основі.

Загалом, проблема відповідальності за виконання стратегій регіонального розвитку може бути зведена до відсутності унормованої державної регіональної політики, яка могла б стати інноваційною основою розвитку регіонів. Така політика мала б включати ефективні інструменти для розв'язання проблем асиметрії розвитку регіонів України з урахуванням їх економічних, екологічних, демографічних та освітніх особливостей. Метою такої політики повинно бути забезпечення покращення якості життя населення. Розв'язання цієї проблеми вимагає задоволення різноманітних потреб у сфері законотворчості.

У цьому контексті, першочерговою потребою для впровадження інноваційної парадигми регіонального розвитку є вдосконалення конституційної моделі територіальної організації влади, зокрема, у сфері адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування. При цьому, важливим правовим орієнтиром у процесі реформування конституційних засад місцевого самоврядування мають бути норми Європейської хартії місцевого самоврядування.

Для досягнення цілей, визначених у стратегіях розвитку регіонів, необхідно створювати умови для вирішення існуючих проблем шляхом використання програмно-цільового методу у системі планування та розвитку регіону. Місцеві владні структури, органи місцевого самоврядування, державні установи та організації виступають безпосередніми виконавцями основних завдань, пов'язаних із реалізацією положень стратегій. Їх діяльність у визначених напрямках створюватиме умови для мобілізації та керування діями комерційних підприємств, приватних осіб, громадських та самоврядних організацій у відповідності з цілями, пріоритетами та завданнями стратегії. Таким чином, реалізація стратегій є результатом спільних зусиль, що спрямовані на консолідацію різних сил у регіоні. Впровадження стратегії розвитку регіону здійснюється шляхом розробки та впровадження комплексу програмно-планових та нормативних документів на її основі.

Один із конкретних прикладів впровадження стратегії розвитку регіону через програмно-цільовий метод може полягати у створенні програми з підтримки малого та середнього бізнесу в регіоні. Нехай стратегія розвитку регіону передбачає стимулювання підприємництва та залучення інвестицій у сферу малого та

середнього бізнесу для забезпечення економічного зростання та створення нових робочих місць. Місцева влада, спільно з органами місцевого самоврядування та державними установами, може розробити програму підтримки малого та середнього бізнесу, яка включатиме такі заходи, як надання фінансової підтримки у вигляді грантів або пільгових кредитів, навчальні курси та консультації з підприємництва, а також інфраструктурні покращення для підприємців.

Ця програма буде відповідати цілям та пріоритетам стратегії розвитку регіону, сприяючи розвитку підприємницького середовища та створенню умов для залучення приватного сектору. Реалізація програми здійснюватиметься через участь комерційних підприємств, приватних осіб, громадських та самоврядних організацій, що відповідає принципам співпраці та консолідації різних сил у регіоні.

З розвитком технологій і зростанням глобальних викликів, громадські організації та урядові структури можуть використовувати інтернет та соціальні мережі для сприяння взаємодії між ними та залученню громадян до публічного обговорення політичних питань. Технологічні інновації відкривають нові можливості для співпраці та залучення ширшого кола громадян у процес формування публічної політики. Так, платформи для збору громадських думок і коментарів можуть стати ефективним інструментом для залучення громадських організацій до політичного процесу та виявлення головних пріоритетів громади та регіонів.

Отже, громадські організації відіграють важливу роль у формуванні та удосконаленні публічної політики в сучасному суспільстві. Незважаючи на виклики, які можуть виникнути під час співпраці з урядовими інституціями, приклади успішної співпраці, такі як створенні програми з підтримки малого та середнього бізнесу в регіоні показують, що спільні зусилля можуть призвести до позитивних змін в суспільстві.

Органи місцевого самоврядування та територіальні громади активно беруть участь у втіленні стратегії, дотримуючись своїх повноважень та співпрацюючи з органами державної влади, підприємствами та організаціями. Ініціатива місцевих жителів у благоустрої території, бажання створення комфортного та безпечного середовища для життя на регіональному рівні - це основні складові успішного розвитку регіону та держави загалом. Відповідальне ставлення членів громади до виконання стратегії, залучення місцевих ресурсів та підприємницького потенціалу, активізація місцевого самоврядування - це ключові умови для досягнення успіху в реалізації стратегії. Здатність та готовність територіальних громад та органів місцевого самоврядування самостійно та в повному обсязі вирішувати місцеві питання на власний розсуд та за рахунок власних ресурсів є запорукою розвитку громадянського суспільства та підвищення якості життя всіх мешканців регіону.

Майбутнє співпраці полягає в розробці і впровадженні нових інноваційних методів, щоб забезпечити більшу ефективність і прозорість у публічних процесах.

Залучення технологій та збільшення участі громадян можуть допомогти громадським організаціям і урядовим структурам досягати кращих результатів у справах громадського інтересу.

Загалом, співпраця між громадськими організаціями та публічною політикою є ключовим чинником для досягнення позитивних змін у суспільстві та розв'язання важливих проблем. Вона відкриває можливості для створення більш справедливого, ефективного та відкритого суспільства.

Список використаних джерел

1. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство / Ю. Габермас ; пер. з нім. А. Онишко. Львів : „Літопис”, 2000. 319 с.
2. Лациба М. В. Як розуміти новий закон «Про громадські об'єднання» / М.В.Лациба, А. О. Шимчук. К. : Укр. незалежн. центр політ. дослідж., 2013. URL: [www.ucipr.kiev.ua/userfiles/new_law_NGO2013\(1\).pdf](http://www.ucipr.kiev.ua/userfiles/new_law_NGO2013(1).pdf)
3. Правознавство: Підручник / В. Ф. Опришко, Ф. П. Шульженко, С. І. Шимон та ін.; За заг. ред. В. Ф. Опришка, Ф. П. Шульженка. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/pravoznavstvo/426-oprushko/5811-s-3-----.html> (дата звернення: 14.03.2024).
4. Збірник звітів за результатами оцінки діяльності органів виконавчої влади за напрямком “взаємодія з громадськістю”: Збірка / Упоряд.: Любов Паливода. К.: “Творчий центр”. 2018. 72 с.
5. Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики роз витку : аналіт. доповідь / [Яблонський В. М., Андріученко Т. В., Бекешкі на І. Е. та ін.]; за заг. ред. О. А. Корнієвського, Ю. А. Тищенко, В. М. Яблонського. К. : НІСД, 2018. 128 с.

Любченко Олександр Олександрович

Здобувач другого рівня вищої освіти.

Білоцерківський національний аграрний університет.

РОЛЬ АКТИВІЗМУ І ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОЗВИТКУ ВНУТРІШНІХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ДЕРЖАВИ

Громадською активністю називають активність групи людей, яка спрямована на висвітлення та вирішення важливих суспільних, соціальних та політичних проблем в суспільстві та під час якої групи людей співпрацюють між собою.

В Україні найрозвинутішими є такі форми громадської активності:

політична; боротьба за свої майнові права, особливо пов'язана з невивплатою зарплат та незаконною забудовою; екологічний рух; захист прав людини чи точніше боротьба з їхніми порушеннями [1].

Під політичними процесами мається на увазі функціонування політичної системи через спільну діяльність політиків, завдяки якій політична система існує та розвивається в суспільстві.

Активізм – зусилля, спрямовані на просування соціальних, політичних, економічних, екологічних чи інших змін з бажанням зробити поліпшення в суспільстві. Форми активності – від написання листа до газет чи політиків, політична агітація, економічна активність, така як бойкоти, мітинги, демонстрації, страйки, голодування тощо [2].

Здебільшого історично для поширення своїх ідей та поглядів, активісти використовували літературу (книги, брошури, трактати), намагаючись переконати слухачів у справедливості своїх ідей та справ. Нині з широкою тенденцією поширення технологій 21 століття по всьому світу, сучасні активісти здебільшого використовують соціальні медіа для швидкого поширення своїх справ та ідей та залучення громадян до активізму та громадської діяльності в суспільстві.

Технології та активізм мають ряд протиріч між ознаками один одного. Наприклад: перше, що спадає на думку при згадці слова «технології» – це соціальні мережі, різні онлайн-платформи різноманітних спрямувань, мобільні додатки тощо.

Соціальні мережі мають великий вплив серед різних мас населення: дозволяють обмінюватися інформацією, об'єднують людей в групи для акцій для того, щоб обговорити якісь політичні події та питання, які виникають в державі.

Онлайн-платформи надають можливість брати участь в різних громадських обговореннях та консультаціях, які допомагають комунікувати та взаємодіяти з урядом.

Завдяки мобільним додаткам можна створювати, підписувати та поширювати петиції в вище згаданих соціальних мережах, відстежувати голосування або взаємодіяти з різними політичними представниками.

В активізмі також є свій ряд ознак, які не поступаються ознакам технологій. Наприклад: масові протести, громадські об'єднання, лобіювання тощо.

Масові протести характеризуються великою скупченістю людей, зазвичай, в публічних місцях, біля державних установ чи органів місцевого самоврядування; є засобом вираження громадської думки з тиском на владу, що здебільшого набагато ефективніше ніж «онлайн-набіги» на політичних представників в соціальних мережах і в мережі Інтернет загалом.

Лобіюванням називають цілеспрямований зовнішній легітимний вплив на органи державної влади та органи місцевого самоврядування з метою стимулювання прийняття важливих рішень та врахування інтересів зацікавлених осіб [3].

Громадські об'єднання дозволяють громадянам об'єднуватися, створювати, приєднуватися до певних неурядових організацій, в громадські форуми для вирішення спільних питань.

Отже, підсумовуючи все вищеописане, можна загалом зазначити, що технології та активізм мають свої переваги та недоліки та кожен по своєму впливають на політичні процеси в країні. Але в плані ефективності та впливовості – активізм виграє і не поступається технологіям.

Список використаних джерел

1. Учасники проектів Вікімедіа. Громадська активність – Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Громадська_активність (дата звернення: 25.03.2024).
2. Учасники проектів Вікімедіа. Активізм – Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Активізм> (дата звернення: 25.03.2024).
3. ІПС ЛІГА:ЗАКОН - система пошуку, аналізу та моніторингу нормативно-правової бази. *ІПС ЛІГА:ЗАКОН*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GI01548A?an=3> (дата звернення: 26.03.2024).

Самойленко Лариса Яківна

Кандидат наук з державного управління, доцент ННІ економіки і права,
кафедра менеджменту та державної служби.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ORCID: 0000-0002-0335-3077

Танцюра Людмила

Здобувач другого рівня вищої освіти,

ННІ економіки і права, кафедра менеджменту та державної служби.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах війни публічне управління в Україні стає особливо важливим аспектом суспільного життя. Актуальні проблеми цієї сфери визначають ефективність державного апарату, здатність забезпечити безпеку та відповідати

потребам громадян. Стратегічне планування, координація та взаємодія різних рівнів влади стають важливими вимірами, які впливають на стабільність країни. У цьому контексті, важливо розглядати не лише ефективність заходів управління, але й їхню відповідність принципам правової держави та демократії. В цій доповіді розглянемо актуальні виклики та перспективи розвитку публічного управління в Україні в умовах війни, звертаючи увагу на ключові аспекти, що впливають на життя громадян та стабільність країни.

Велика увага дослідників приділяється проблемам удосконалення публічного управління в Україні. Багато вчених вивчали теоретико-методологічні аспекти удосконалення управління, а також ефективність управління в різних сферах життєдіяльності держави. Регіональні аспекти публічного управління також були досліджені. Наприклад, автори звертали увагу на роль соціокультурних чинників у сучасних умовах глобалізації, а також на впровадження цифрової економіки як основного елементу сучасного публічного управління. Запровадження воєнного стану завжди супроводжується шокним впливом на різні сфери життєдіяльності держави і суспільства. Це пов'язано як з інституційно-правовими змінами, що виникають у таких випадках, так і з основною причиною введення такого стану - військовою агресією ззовні, а, отже, і з різкими змінами у неформальних інститутах, які настають після цього.

Досвід інших країн показує, що основними викликами, з якими стикаються країни під час воєнних дій на своїй території, є: руйнування усталених механізмів управління державою, різка зміна структури економіки, втрата значної частини бюджетних надходжень, загострення соціальних і демографічних проблем, зростання бідності, інфляція, а також зниження інвестиційної активності бізнесу. Під час війни в Хорватії 1991–1995 років виникла необхідність відмінити субсидування ряду галузей, які отримували дотації ще з часів соціалізму, але в умовах ринкової економіки були приречені на банкрутство ще в 1980-х роках, наприклад, галузь суднобудування. Крім того, країні довелося провести швидкі ліберальні реформи, включаючи дерегуляцію ціноутворення та зняття обмежень у сфері торгівлі [1]. Грузія, яка в 2008 році, так само як і зараз Україна, стикнулася з військовим вторгненням росії, стала перед викликом відшкодування завданих війною збитків місцевій інфраструктурі. Також виникла необхідність надавати харчування та житло великій кількості людей, які були змушені залишити свої домівки під час воєнних дій. Крім того, зросла політична напруга, оскільки опозиція та значна частина населення зверталися до уряду з вимогою вирішення цих проблем [2]. Ізраїль, як Хорватія та Україна, пережив війну за незалежність у 50-х роках минулого століття і акцентував свою увагу на впровадженні "нової економічної політики". Починаючи з 1952 року, країна відмовилася від розподільної

системи та державного регулювання цін. В той же час Ізраїль розпочав великі інфраструктурні проекти, такі як будівництво нових підприємств у сфері енергетики, створення Національного ізраїльського водопроводу, та розвиток портів. Значні інвестиції були зосереджені в аграрному секторі та легкій промисловості. Протягом наступного десятиліття основна увага була приділена розвитку військово-промислового комплексу. Це призвело до того, що Ізраїль став одним із світових лідерів у сфері військової промисловості, яка стала ключовим роботодавцем країни. Крім того, експорт озброєння став важливим джерелом доходу для бюджету Ізраїлю [3].

Аналіз існуючих на даний час проблем публічного управління в Україні дозволяє виділити найактуальніші з них:

1. Кризове управління та ефективність заходів безпеки.

Однією з ключових проблем є здатність публічного управління реагувати на кризові ситуації в умовах війни. Важливо розглядати ефективність заходів безпеки та їхню координацію між різними відомствами. У контексті війни, ефективне кризове управління вимагає детального аналізу дій та реакцій державних органів на загрози безпеці. Важливо розглядати якість стратегічного планування, координацію заходів та швидкість реакції на зміни в ситуації на передовій. Ключовим елементом управління в кризових ситуаціях є ефективність системи комунікації. Забезпечення взаєморозуміння між різними рівнями влади, військовими та громадянами є необхідністю для успішного управління кризою та забезпечення громадської підтримки. Умови війни часто вимагають тісної взаємодії між цивільним та військовим управлінням. Розуміння ролі та відповідальностей кожного сегмента є важливим для ефективного ведення операцій та забезпечення безпеки громадян. З врахуванням динамічного характеру конфліктів, ефективне кризове управління вимагає гнучкості та здатності швидко адаптуватися до змін у сценарії війни. Аналіз та корекція стратегій стають важливими елементами успішного ведення операцій. Систематичне навчання та тренування персоналу управління в умовах кризи є передумовою ефективного функціонування. Регулярні навчальні заходи допомагають підготувати кадри до реальних викликів та зберігати найвищий стандарт професійної компетентності. Враховуючи ці аспекти, публічне управління в умовах війни повинно поєднувати стратегічність, гнучкість та спроможність до ефективної взаємодії між всіма структурами. Досягнення цих цілей стане важливим кроком в забезпеченні безпеки та добробуту громадян в умовах воєнного конфлікту.

2. Політична стабільність та демократія.

Війна може викликати значний вплив на політичну стабільність. Важливо аналізувати, як публічне управління впливає на демократичні інституції та які заходи можуть бути впроваджені для забезпечення збереження демократичних

цінностей. Умови війни несуть значний вплив на політичну стабільність країни. Розділеність суспільства, зростання політичних напружень та виникнення нових конфліктів можуть підірвати здатність уряду забезпечити ефективне управління. Аналіз взаємозв'язку між військовим конфліктом та політичною стабільністю є важливим кроком для розуміння глибинних причин кризової ситуації. Демократія є важливим елементом політичного управління в будь-який період, включаючи воєнний. Забезпечення взаємодії між різними політичними силами, захист основних прав та свобод громадян, а також гарантування прозорості в урядових діях стає важливим завданням для збереження демократичних цінностей в умовах кризи. В умовах війни існує ризик зростання влади централізованих структур, що може призвести до авторитаризації політичного режиму. Слід аналізувати рішення, які можуть обмежувати цей ризик та зберігати принципи демократії. Підтримка громадянського суспільства в умовах війни стає критично важливою. Забезпечення можливостей для участі громадян у процесах прийняття рішень, а також сприяння взаємодії між громадянами та владою, є ключовими чинниками збереження демократії. Співпраця з міжнародними партнерами та організаціями, які підтримують демократію, є важливим аспектом в умовах війни. Обмін досвідом та прийняття найкращих практик може допомогти Україні у зміцненні демократичних інституцій. Розглядаючи ці аспекти, важливо визначити стратегії, які сприятимуть забезпеченню політичної стабільності та збереженню принципів демократії в умовах війни. Гнучке та відповідальне політичне управління може виступити ключовим фактором у забезпеченні майбутньої стійкості та розвитку країни.

3. Гуманітарні аспекти та соціальна підтримка.

Умови війни нерідко викликають гострі соціальні проблеми. Адекватна реакція публічного управління на гуманітарні потреби населення та надання соціальної підтримки стає критично важливою для забезпечення стабільності та добробуту громадян. Військові дії нерідко породжують гострі гуманітарні проблеми, такі як біженці, безпритульні, медичні та освітні кризи. Публічне управління повинно активно взаємодіяти з гуманітарними організаціями та розробляти стратегії для забезпечення невідкладної допомоги та відновлення соціально-економічних систем. Важливим завданням є підтримка соціальної солідарності в умовах війни. Розробка програм та проектів, спрямованих на об'єднання громадян у важкі часи, може зміцнити соціальні зв'язки та забезпечити підтримку тим, хто потребує допомоги. Гуманітарні кризи нерідко супроводжуються зростанням потреб у медичній допомозі. Забезпечення ефективної системи медичної підтримки, включаючи госпіталі, постачання медичних засобів та психологічну допомогу, є ключовим елементом гуманітарної реакції та соціальної підтримки. Умови війни можуть дуже

вразити групи населення, такі як діти, літні люди, люди з інвалідністю. Публічне управління повинно враховувати їхні потреби та розробляти спеціальні програми для забезпечення їхньої соціальної захищеності. Гуманітарна підтримка також повинна спрямовуватися на стимулювання економічної відновлення. Заходи, спрямовані на підтримку підприємств та ринків праці, можуть забезпечити громадам можливість самообслуговування та відновлення стабільності. Забезпечення гуманітарної та соціальної підтримки в умовах війни вимагає комплексного підходу та взаємодії між владними структурами, громадянським суспільством та міжнародними організаціями. Розгляд цих аспектів є важливим для забезпечення гуманітарної реакції, спрямованої на захист прав та добробуту громадян в умовах воєнного конфлікту.

4. Міжнародна співпраця та геополітичні взаємини.

Умови війни часто вимагають активної міжнародної співпраці. Взаємини з іншими країнами та міжнародними організаціями є важливим аспектом публічного управління в умовах глобальних викликів. Міжнародна співпраця відіграє ключову роль у наданні гуманітарної допомоги та дозволяє забезпечити швидку та ефективну відповідь на гуманітарні потреби. Важливим елементом міжнародної співпраці є активна дипломатична діяльність. Уряд повинен вести перемовини з різними країнами та міжнародними організаціями для забезпечення підтримки на різних рівнях - від гуманітарної допомоги до політичного підтримки. Важливо розвивати стратегічне партнерство з країнами, які можуть надати необхідну підтримку в умовах війни. Взаємодія в таких сферах, як безпека, економіка та гуманітарна допомога, може значно підвищити ефективність реагування на виклики. Геополітична обстановка може значно вплинути на управління в умовах війни. Розуміння геополітичних взаємин та адаптація стратегій управління може допомогти Україні ефективніше реагувати на зміни в міжнародній політиці. Співпраця з міжнародними партнерами може також включати обмін досвідом та навчання за міжнародними стандартами управління в умовах війни. Це допоможе покращити ефективність внутрішніх систем управління та підняти їх на світовий рівень. Розглядаючи ці аспекти, важливо враховувати, що міжнародна співпраця є критичним фактором у вирішенні проблем публічного управління в умовах війни. Активна взаємодія та стратегічне партнерство з іншими країнами та міжнародними організаціями може забезпечити найкращі практики та ресурси для подолання викликів та підтримки стійкості України.

Підсумовуючи вищеперераховані проблеми публічного управління в Україні в умовах війни, важливо акцентувати на аналізі ефективності кризового управління, забезпеченні ефективності заходів безпеки та підвищенні комунікаційної ефективності між різними рівнями влади. Забезпечення

політичної стабільності в умовах війни вимагає підтримки демократії, розвитку громадянського суспільства та управлінської прозорості. Гуманітарна криза вимагає комплексного підходу до соціальної підтримки, включаючи ефективність системи медичної підтримки, роботу з вразливими групами населення та стимулювання економічного відновлення. Міжнародна співпраця є ключовою ланкою у забезпеченні гуманітарної допомоги та політичної підтримки. Дипломатична діяльність, стратегічне партнерство та взаємодія з міжнародними партнерами допомагають Україні ефективно впоратися з викликами геополітичної ситуації. Розв'язання цих проблем вимагає взаємодії всіх рівнів влади, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Лише в цьому контексті можна досягти стійкості, розвитку та покращення якості життя громадян в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Дяченко С. Як нам відбудувати Україну. Успішні світові кейси повоєнного відновлення. Укрінформ. URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubriceconomy/3493522-ak-nam-vidbuduvati-ukrainuuspisni-svitovi-kejsi-povoennogo-vidnovlenna.html> (дата звернення: 10.02.2024).

2. МакФарлейн Н. Постреволюційна Грузія на межі. Критика. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/postrevolyutsiyana-hruziya-na-mezhi> (дата звернення: 10.02.2024).

3. Нечипоренко М. Відродження після війни. Світовий досвід економічного успіху для України. The Page. URL: <https://thepage.ua/ua/news/yaki-varianti-vidnovlennya-ukrayini-ye-upovoyennij-chas>

4. Геєць В. Економіка України: ключові проблеми і перспективи. Економіка і прогнозування. 2016. № 1. С. 7–22.

5. Дегтярєва І.О., Куйбіда В.С., Петровський П.М. Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. у трьох томах, м. Київ, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 15-28 квітня 2022 р.; ред. колегія : І.О. Дегтярєва, В.С. Куйбіда, П.М. Петровський та ін., уклад. Т.О. Мельник. Т. 2. К. : ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. 246 с.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Україна постійно приймає нові управлінські рішення щодо забезпечення сталого функціонування всіх систем (економічної, соціальної тощо). Особливо відчутною така потреба стала після повномасштабного збройного вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року. Крім того, важливо розуміти, що термінова адаптація до нових реалій відбулася водночас із підписанням Президентом України Указу №64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні” [4].

Війна - це складний виклик для нашої держави в усіх сферах діяльності, насамперед - для суспільства, економіки, політики тощо. Відповідно виклики - це те, до чого країна та суспільство повинне адаптуватися та стабільно функціонувати в будь-яких умовах.

Для кращого розуміння ефективності публічного управління, варто насамперед розглянути визначення цього поняття. Отже, публічне управління - це система, яка передбачає організуючий, практичний та регулюючий вплив держави на суспільне життя населення з метою його упорядкування, збереження та/чи перетворення [1]. Існує також твердження, що публічне управління та адміністрування передбачає собою функціонування та регулювання організаційно-правового механізму узгодження, виявлення та реалізації суспільних потреб, формування обов'язків та прав учасників всіх суспільних процесів та їх взаємини на публічному полі.

Також варто зазначити, що низка науковців вбачає в собі розподіл на “вузьке” та “широке” розуміння системи публічного управління. У вузькому сенсі публічне управління розуміє собою діяльність, яка змінюється у сфері виконавчої влади. В свою чергу, широке значення розуміє сукупність діяльності всіх сфер та видів діяльності держави [1].

В Україні діяльність публічного управління керується функціональними спроможностями державної влади, що часто і викликає низку протиріч та проблем. Так, аналізуючи основні проблеми в системі публічного управління України, які існували як до повномасштабного вторгнення РФ, так і залишається нині, варто визначити такі [2]; [4]:

- корумпованість;

- прогалини та недосконалість в системі законодавчого врегулювання;
- наявність внутрішніх суперечностей як серед службовців, так і загалом в системі;
- погане розмежування повноважень адміністративної та політичної сфер;
- недостатній рівень відкритості та прозорості в системі публічного управління, а саме - їх функціонуванні;
- недостатній рівень кваліфікації службовців та практично повна відсутність навчання спеціалістів відповідно до змін, які відбуваються в державі внаслідок триваючої війни;
- недосконалий механізм та функціонування політичного та адміністративного контролю.

Отже, як стало зрозуміло, основу діяльності та ефективного функціонування системи публічного управління та адміністрування становлять органи державної влади. Зважаючи на складне політичне та соціальне становище в країні, де відбувається війна, суспільство більш прискіпливо відноситься до влади, відповідно - всі прогалини сприймаються досить гостро та сприяють підвищеному ризику виникнення конфліктів між суспільством та владою.

Саме тому важливим є пристосування органів влади різних регіонів відповідно до ситуації, що в ньому виникає. Так, не можливо встановити однакову систему для східного і західного регіону, адже Схід України є досить складним в політичному відношенні, адже саме тут відбувається найбільша кількість військових дій, а тому і система публічного управління повинна адаптуватися до цих умов. В свою чергу, Захід України не зважаючи на те, що військові дії тут не відбуваються, приймає на своїй території велику кількість внутрішньо-переміщених осіб з різних регіонів, робота з якими потребує окремих навичок (в тому числі і психологічних).

Важливим є постійний аналіз функціонування органів місцевої влади та самоврядування, як основи системи публічного управління, визначення проблемних місць та пошуку їх вирішення [1]. Так, справді, найбільш складною (після управління в умовах безпосереднього ведення військових дій) є проблема щодо особливостей роботи із особами, які постраждали внаслідок війни, втратили житло та/або рідних, або ж змушені були покинути рідний дім. Так, на жаль, на сьогодні (не зважаючи на два роки повномасштабного вторгнення РФ на територію України) досі немає дійсно підготовлених спеціалістів в сфері публічного управління та адміністрування для роботи з цією категорією населення.

Проте для системи публічного управління важливим питанням залишається потреба в чітко розробленому плані роботи на територіях, де

ведуться активні бойові дії, а також тимчасово-окупованих територіях. В першу чергу проблема полягає в тому, що в першу чергу органи місцевої влади повинні сприяти забезпеченню безпеки життя і здоров'я населення, що є практично неможливим в існуючих реаліях. Саме тому в процесі адаптації системою публічного управління, виконавчим органом якої залишається влада, постає питання в розробці плану евакуації (її безпеки та шляхів забезпечення) населення, плану вирішення та усунення наслідків ворожих обстрілів тощо.

Таким чином, для того щоб система публічного управління та адміністрування в умовах війни могла адаптуватися та повноцінно працювати, варто забезпечити постійне навчання службовців та працівників зазначеної сфери. Актуальним питанням залишається навчання кадрів в наступних напрямках [1]; [4]:

- безпосередньо навчання особливостям роботи із категорію населення внутрішньо-переміщених осіб;
- вирішення питання щодо забезпечення цивільного захисту населення;
- навчання правильному розподілу гуманітарної допомоги населенню та налагодженню її систематичного надходження;
- проведення навчання та розробки плану щодо забезпечення оборони територіальних громад;
- навчання взаєморозуміння та злагодженого інформування і комунікації між різними системами;
- забезпечення інформаційної безпеки та протидії поширенню і виникненню фейків тощо.

Крім того, виникає низка питань щодо вирішення проблем у сфері культури, освіти та спорту, адже учні, студенти та педагоги все частіше змушені проводити навчання дистанційно. Для того, щоб таке навчання могло стати безпечним, виникає питання вирішення проблеми із укриттями тощо.

Саме ці питання все частіше піднімає Верховна Рада та інші (місцеві, регіональні та обласні) органи влади на сесіях та засіданнях. Крім того, постійний аналіз з виявом проблемних місць та їх вирішенням сприятиме повноцінному функціонуванню всіх сфер життєдіяльності держави.

Підводячи підсумки вище викладеному матеріалу, стає зрозумілим, що ефективність функціонування системи публічного управління в Україні в умовах війни не лише не знижує свою актуальність, але й стає більш гострою проблемою. Це пов'язано з тим, що не зважаючи на те, що існуючі проблеми відомі давно, їх вирішення є складним завданням, вирішенню якого перешкоджає неможливість адаптуватися до сучасних реалій, які надто швидко змінюються.

Список використаних джерел

1. Борщевський В., Василиця О., Матвеев Є. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. Держава та регіони. 2022. № 2. С. 30-35.
2. Власенко Т.А. Ефективність та результативність публічного адміністрування. Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти : зб. матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. молодих учених та студентів. Харків : НТМТ, 2016. С. 1942–1947.
3. Державне управління: Словник-довідник / за заг. ред. В. М. Князева. Київ : УАДУ, 2002. 228 с.
4. Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. У трьох томах, м. Київ, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 15-28 квітня 2022 р.; ред. колегія : І.О. Дегтярьова, В.С. Куйбіда, П.М. Петровський та ін., уклад. Т.О. Мельник. Т. 1 К. : ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. 217 с.

Налбандян Крістіна Олександрівна

Здобувач другого рівня вищої освіти,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування».

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ І В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ

В умовах війни перед органами публічної влади України виникли нові завдання, які пов'язані з наданням адміністративних послуг, забезпеченням діяльності суб'єктів господарювання, організацією територіальної оборони громад, евакуацією населення, соціальним захистом внутрішньо переміщених осіб тощо.

Для вирішення та подолання зазначених проблем в умовах війни на допомогу приходять згуртованість українського суспільства. Отже, людська спільнота, у якій майже кожен громадянин є активним учасником у вирішенні проблем у соціумі.

Основою розвитку громадянського суспільства виступають права та свободи людини та громадянина.

Слід зазначити, що об'єднання українського суспільства та публічних інституцій сталося насамперед тому, що в Україні тривалий час відбувалися процеси демократизації суспільних відносин на основі національних цінностей.

Значна кількість громадянського суспільства швидко модифікували свою

діяльність відповідно до умов воєнного стану.

Частина переорієнтувалась та змінила свої функції на допомогу силам оборони та безпеки, реалізацію гуманітарних, інфорційних, просвітницьких, наукових проєктів, розвиток зв'язків з іншими громадянськими суспільствами, органами публічної влади, бізнесом та міжнародними організаціями.

У досягненні перемоги на агресором, значну роль відіграють міжнародні партнери України.

Прикладом тому такі держави, як США, Великобританія, Польща, Франції, Іспанії та Латвії та інші, допомагають Україні зброєю, військовим обладнанням, ліками, продуктами, коштами, а також приймаючи на своїх територіях понад 5 мільйонів українців (видання «Главком» від 17 серпня 2023 року, <https://glavcom.ua>).

Незважаючи на це, чисельність соціально-економічних та інших проблем не зменшується. Тому необхідність пошуку нових, більш ефективних та науково обґрунтованих підходів до їх розв'язання як на сучасному етапі, так і в майбутньому залишається основною проблемою.

Спільнота постійно посилює свої підходи до формування публічно управлінських рішень в умовах війни та пропонує нові стратегії післявоєнної відбудови нашої держави.

На підставі Закону України про Державну службу - державний службовець визначається як громадянин України, який займає посаду

державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби.(частина третя статті 6 Закону України від 16 грудня 1993 року № 3723-III).

Громадянин у відповідності до зазначеного Закону має займатися публічною, професійною, політично неупередженою діяльністю із практичного виконання завдань і функцій держави.

Ключові поняття цього закону ми зустрічаємо звичні для нас слова: безпосередній керівник, державна мова, керівник державної служби в державному органі, посада державної служби, професійна компетентність, професійний розвиток, рівнозначна посада, суб'єкт призначення, функції з обслуговування, професійне навчання, службова дисципліна.

Але у воєнний час фактично кожне визначення потребує уточнень. А разом з уточненнями і пере налаштування.

Із самих перших днів війни державних службовців можна було знайти в різних місцях - і на службі і в територіальних оборонах, на території Польщі та інших країн ЄС.

У визначенні держслужбовця на першому місці стоїть саме це слово - Держслужбовець це громадянин.

Стосовно поняття «Державна служба», це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави.

Тому, держава є формальним інститутом, який є формою організації політичної спільноти під керуванням уряду та має свої функції та задачі.

Існують ключові функції у держави та кожна з них впливає на життя кожного громадянина Держави.

- економічна, політична, правоохоронна, гуманітарна, інформаційна;
- функція охорони здоров'я населення та, звісно, функція оборони.

Держава контролює процес розвитку в кожній з функцій. Тому економіка зростає та стає сталою, гуманітарна сфера створює умови для розвитку цивілізованого суспільства.

У стані війни держава змінює свої функції та завдання. Вона в першу чергу має вижити та захистити свою незалежність та суспільство.

Змінюється кожна з основних функцій та це відбувається у великій залежності від масштабу військових дій.

Незважаючи на війну, Україна не знищила власну культуру, історію, націю, тощо. Існує кардинальна різниця для кожної людини. Або ти служиш в державі, яка намагається забезпечити своїм громадянам кращі умови для розвитку в освіті чи у публічному управлінні, чи ти служиш державі, яка намагається просто вижити.

На даному етапі в служінні відбуваються надзвичайно трансформаційні процеси, які неможливо проігнорувати та всі посадові інструкції, що прописані у статутних документах, в законах чи у положеннях про міністерства стають надзвичайно неповними та неспроможними потребують уточнення.

Таким чином реалізація державного управління у сфері організації цивільного захисту, що вживаються на центральному, регіональному та

місцевому рівнях потребують вдосконалення, як у нормативно-правовому забезпеченні, у науковому дослідженні питань практичного впровадження законодавства так і врегулюванню питань цивільного захисту з урахуванням дій центральних і місцевих органів влади для здійснення державного управління в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Ващенко К. О. Професійна підготовка державних службовців: теорія, методологія, практика: монографія ;місто Івано-Франківськ; 2017. 36-38 с.
2. Піганьоль Р., Саковіч М., Ердманн К., Петерсоне Б. Система підготовки ДС у Франції, Польщі, Іспанії та Латвії. К.: вид-во НАДУ, 2010. 150 с.

3. Маліновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. / В. Я. Маліновський. Луцьк : Вежа, 2000. 558 с.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2016 року № 246;
5. Офіційний вісник України. 2016. № 28. Ст. 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/b19>. (дата звернення: 10.02.2024).
6. Закон України від 16 грудня 1993 року № 3723-ХІІ «Про державну службу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3723-12#Text>
7. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 4. с. 43.

СЕКЦІЯ 2.

Цифрові технології публічного управління

Скороход Олексій Петрович

Здобувач третього рівня вищої освіти

кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0009-0001-0001-2568

ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ГОЛОСУВАННЯ (E-VOTING) В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Починаючи з 2000-х років, електронне голосування або e-voting привернуло значну увагу та здобуло популярність завдяки своєму потенціалу оптимізувати процес голосування, підвищити доступність для виборців і зменшити ймовірність людської помилки під час підрахунку голосів. Проте, ця технологія, як і будь яка новація, містить значні ризики і проблеми, включаючи конфіденційність даних, цифровий розрив, інформаційну безпеку тощо.

Щоб зрозуміти наслідки та виклики електронного голосування, уряди по всьому світу активно включились у процес дослідження цієї технології через реалізацію низки пілотних проектів спрямованих на тестування e-voting за допомогою різних платформ для онлайн-голосування і додатків для смартфонів [1].

Серед європейських країн де електронне голосування стало вже традицією, найбільш відомий та успішний досвід має Естонія. В цій країні використовують електронне голосування з 2005 року для національних виборів у парламент. Система дозволяє громадянам голосувати онлайн за допомогою національних ідентифікаційних карток і безпечної електронної платформи для голосування [2].

Однак, практика електронного голосування на початку. 2000р. у європейських країнах не завжди мала позитивну результативність, що призводило до призупинення або відмови від цих експериментів. Так, Швейцарія після декількох спроб впровадження системи електронного голосування на регіональних виборах, через занепокоєння щодо безпеки та можливих маніпуляції, призупинила реалізацію даного експерименту. Норвегія

провела випробування електронного голосування на місцевих виборах, але його було припинено через проблеми безпеки та відсутність довіри громадськості до системи. Бельгія у 1994 та 2003 роках провела серію експериментів з електронним голосуванням у яких взяло участь 22 % населення. Однак після того, як виникли занепокоєння щодо безпеки та надійності системи, а компанії виробники систем визнали наявність помилок у підрахунку голосів, у 2004 році країна вирішила припинити її використання та повернутися до традиційних паперових бюлетенів. Франція випробувала систему електронного голосування в кількох пілотних проектах, але вони не були широко впроваджені через занепокоєння щодо безпеки, прозорості та потенціалу фальсифікацій на виборах. Німеччина вивчала системи електронного голосування в деяких регіонах, але в результаті серйозних дебатів щодо безпеки та надійності таких систем, Федеральний конституційний суд, у 2009 році, постановив, що використання машини для електронного голосування протирічить Конституції через занепокоєння щодо прозорості та можливості перевірки результатів [3].

Великобританія реалізувала низку пілотних проектів та випробувала ряд систем електронного голосування на місцевих виборах. Однак занепокоєння щодо безпеки, надійності та потенціалу шахрайства обмежили їх застосування. Молдова експериментувала з системами електронного голосування. У 2010 році Молдова впровадила національне електронне голосування на парламентських виборах. Система дозволяла громадянам Молдови, що проживають за кордоном, голосувати електронно на парламентських виборах, використовуючи онлайн-платформу. Однак система електронного голосування в Молдові зіткнулася з критикою і скандалами. Висловлювалися обурення щодо безпеки та цілісності системи, з обвинуваченнями в можливому маніпулюванні та шахрайстві. Також були повідомлення про технічні проблеми та вразливості в електронній платформі. В результаті Молдова призупинила використання електронного голосування на національних виборах. Однак країна тісно співпрацює з Радою Європи в питаннях поліпшення безпеки та надійності своєї системи електронного голосування перед подальшим розглядом її введення на майбутніх виборах.

Незважаючи на початковий бум, після десятиліття експериментів, розвиток е-голосування відійшов на другий план – багато в чому у відповідь на серйозні проблеми, пов'язані з безпекою та ризиком шахрайства. Проте, сьогодні, суспільна дискусія навколо нововведень у галузі цифровізації виборів отримала нове дихання і переживає щось на зразок ренесансу. Сучасні глобальні проблеми та виклики, такі як пандемія COVID-19, збільшення кількості й масштабів збройних конфліктів, і в першу чергу повномасштабне вторгнення Росії в Україну, спричинило зміну суспільного тренду по відношенню до електронного голосування. Країни західної демократії, відчули

себе зобов'язаними зробити все можливе для уникнення негативних наслідків тимчасового припинення демократії через перенесення виборів й поступово погоджуються на впровадження систем е-голосування. Так, Швейцарія у 2023 році у 3 кантонах відновила систему електронного голосування на парламентських виборах. На 2024 рік заплановано розширення дії системи ще на один кантон. У 2022 році, за підтримки Ради Європи у Молдові, розпочато реалізацію 2 етапу цифровізації виборчого процесу [4].

Не дивлячись не суттєвий технологічний прорив в останні роки, демографічні зміни, доступність Інтернету та обізнаність мас у користуванні сучасними технологіями, такими як он-лайн системи вибору (в першу чергу мова йде про он-лайн системи побутового, повсякденного вибору та он-лайн платформи для банкінгу), розвиток, впровадження, а головне прийняття систем електронного голосування залишається проблемним питанням розвитку суспільства.

Електронне голосування пропонує численні переваги, які можуть значно покращити демократичний процес. Використовуючи електронне голосування, уряди можуть досягти більшої ефективності виборчого процесу, покращити надання державних послуг, а також підвищити політичну участь і прозорість.

Однак існують також проблеми та бар'єри, які необхідно враховувати під час впровадження систем електронного голосування. Ці виклики включають занепокоєння щодо конфіденційності та безпеки, забезпечення рівного доступу для всіх виборців (подолання цифрового розриву), а також можливість технічних збоїв або маніпуляції голосами. Системи електронного голосування мають потенціал революціонізувати спосіб проведення виборів, але важливо підходити до їх впровадження з обережністю та уважним розглядом цих потенційних проблем. Важливо визнати, що запровадження електронного голосування не є універсальним рішенням і може бути обмежене країнами з достатньою інституційною та технічною інфраструктурою.

Загалом, незважаючи на те, що електронне голосування пропонує такі потенційні переваги, як підвищена доступність та ефективність, вирішення питань безпеки та конфіденційності матиме вирішальне значення для його широкого впровадження та визнання. Тому подальші дослідження даної теми мають не аби яку актуальність і безперечно будуть носити не лише теоретичний а й суто практичний характер.

Список використаних джерел

1. Turnbull-Dugarte S. J., Devine D. Support for digitising the ballot box: A systematic review of i-voting pilots and a conjoint experiment. *Electoral Studies*. 2023. Vol. 86. P. 102679. URL: <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2023.102679>. (дата звернення: 11.03.2024).

2. Alvarez R. M., Hall T. E., Trechsel A. H. Internet Voting in Comparative Perspective: The Case of Estonia. *PS: Political Science & Politics*. 2009. Vol. 42, no. 03. P. 497–505.

URL: <https://doi.org/10.1017/s1049096509090787>. (дата звернення: 14.05.2022).

3. Bundesverfassungsgericht - Presse - Verwendung von Wahlcomputern bei der Bundestagswahl 2005 verfassungswidrig. *Bundesverfassungsgericht - Startseite*.

URL: <https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/DE/2009/bvg09-019.html>. (дата звернення: 14.03.2024).

4. Council of Europe. The perspective of the electoral complaints in electronic format is being opened in the Republic of Moldova - Electoral assistance - www.coe.int. *Electoral assistance*. URL: <https://www.coe.int/en/web/electoral-assistance/-/the-perspective-of-the-electoral-complaints-in-electronic-format-is-being-opened-in-the-republic-of-moldova>. (дата звернення: 14.03.2024).

Стромець Максим

Здобувач другого рівня вищої освіти,
ННІ економіки і права, кафедра менеджменту та державної служби.
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ГОЛОСУВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Цифрова трансформація демократичних процесів в українському суспільстві, а також бойові дії на території нашої країни актуалізували проблему можливості проведення виборчого процесу під час дії правового режиму воєнного стану.

Еміграція значної частини українців через повномасштабне вторгнення РФ, тимчасово окуповані території та занепокоєння щодо безпеки електронних виборів ставлять під сумнів правомірність і прозорість народного волевиявлення. Це все може негативно вплинути на рівень довіри громадян до результатів такого голосування.

У будь-якому разі запровадження системи електронного голосування під час проведення майбутніх виборів в Україні постає об'єктивною потребою громадянського суспільства у зв'язку з необхідністю розвитку демократичних інститутів відповідно до нових вимог післявоєнного відновлення. Оскільки проведення виборів в умовах воєнного стану є неможливим, згідно з Конституцією України та ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», важливо

розглянути перспективи електронного голосування та основні загрози, які можуть постати перед нашою державою за таких обставин.

На сьогодні в Україні створено початкову нормативно-правову базу, яка може використовуватися в контексті впровадження е-голосування в Україні, зокрема її складають: розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 року № 797-р, в якому окреслено Концепцію розвитку електронної демократії в Україні та план заходів щодо її реалізації та ЗУ № 2163-VIII від 05.10.2017 р. «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», де визначено цілі та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, а також повноваження та обов'язки державних органів у цій сфері [1].

Крім того, основоположну роль в цьому руслі відіграє прийнятий 19.12.2019 р. Виборчий кодекс України, в якому вже передбачається використання інформаційно-комунікаційних технологій у виборчому процесі, зокрема в частині реєстрації виборців та уточнення відомостей про виборців у Державному реєстрі виборців.

У розпорядженні Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 року № 797-р визначено поняття електронної демократії, а також її головної складової - електронного голосування. Електронна демократія - форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій в демократичних процесах. У свою чергу, електронне голосування – голосування з будь-якого публічного питання, зокрема участь в опитуваннях, виборах, референдумах, що передбачає використання електронних засобів для ідентифікації та підрахунку голосів [2].

Крім нормативно-правового забезпечення е-голосування, Міністерством цифрової трансформації України здійснена значна робота щодо технічної підготовки до запровадження системи електронного голосування.

Зокрема, розроблено застосунок «Дія» - сервіс, який на практиці реалізує концепцію «держава у смартфоні» та є однією з важливих платформ проведення е-голосування в майбутньому. Електронний цифровий підпис (ЕЦП), який мають змогу отримати громадяни України, потенційно може бути використаний при підтвердженні вибору (голосу) під час реалізації виборчого права. Мінцифрою були запроваджені електронні методи ідентифікації особи, серед них внутрішні паспорти у вигляді ID-карток громадян України, а також такі способи електронної ідентифікації, як Bank ID та MobileID, які у перспективі можуть бути використані під час е-голосування для ідентифікації виборця [3].

Таким чином, можемо констатувати, що в Україні фактично розроблені

всі необхідні механізми та втілені елементи електронної системи виборів, адже формування виборчих комісій, списків виборців, реєстрація кандидатів, оголошення результатів голосування більшою мірою автоматизовані. Всі ці процедури проходять практично з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, однак без використання можливостей електронного голосування.

Виходить, що теоретично можна було б провести електоральний процес за допомогою засобів та технологій е-виборів. Це все могло б стати реальністю, якщо б не було воєнних дій, а тому в даному контексті важливо проаналізувати той спектр загроз, який стоїть на шляху запровадження системи електронного голосування під час воєнного стану.

Представники громадянського суспільства та міжнародні експерти виокремили наступні загрози, що створюють перепони для запуску е-голосування в найближчій перспективі:

1. Недостатній розвиток необхідної технологічної інфраструктури для проведення ефективного виборчого процесу.

2. Високий ризик кібератак з боку російських хакерів та технічних збоїв в умовах війни, недавній витік особистої інформації громадян з державних реєстрів. Ба навіть останній приклад, коли побоювання щодо технічної неспроможності проводити масштабне е-голосування підтвердилися під час Нацвідбору на Євробачення, коли у сервісі «Дія» стався значний технічний збій.

3. Відсутність високого рівня довіри громадян до системи електронного урядування, а також проблеми з функціонуванням відповідної інфраструктури та технологічного покриття по всій країні.

4. Недовіра до е-голосування з боку окремих політиків та їх виборців. У разі програшу на виборах існує ймовірність, що окремі політики не визнаватимуть результатів та звинувачуватимуть систему у маніпуляціях чи фальсифікації. Це зумовлюватиме недовіру громадян до підсумків голосування.

5. Е-голосування має проводитися за межами виборчого періоду, щоб дати можливість населенню адаптуватися до нової системи та не створити плутанину під час реальних виборів.

6. Невдале пілотування системи е-голосування матиме негативні наслідки для майбутніх технологічних ініціатив у галузі електронної демократії, що сприятиме виникненню негативних асоціацій у громадян стосовно будь-якої інновації у сфері е-демократії [4].

Проаналізувавши позиції українських високопосадовців, зокрема Голови Верховної Ради України Р. Стефанчука, який відзначив, що в умовах воєнного стану треба обрати баланс між можливістю проведення виборів та Конституцією, а також заяви Президента України В. Зеленського, що за умов

воєнного часу вибори у 2024 році є недоцільними, складається неоднозначна думка стосовно майбутньої перспективи впровадження е-голосування [5].

З огляду на викладене, можна зробити висновок, що проведення виборів та запровадження електронного голосування можливе лише після завершення воєнного стану та вирішення низки завдань, пов'язаних із забезпеченням належного рівня довіри громадян до влади та електронної системи, подоланням дефіциту цифрових навичок у населення та фіналізацією заходів з реформування цілої низки державних секторів.

Список використаних джерел

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 12.02.2024).
2. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 р. № 797-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.02.2024).
3. Токар-Остапенко О. В. Електронне голосування : перспективи впровадження в Україні. Київ, НІСД, 2021. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-02/tokar-1.pdf> (дата звернення: 12.02.2024).
4. Спільна заява щодо пілотування Інтернет-голосування під час місцевих виборів у жовтні 2020 р. URL: <https://www.opora.ua.org/vybory/spilna-zaiava-shchodo-pilotuvannia-internet-golosuvannia-pid-chas-mistsevikh-viboriv-u-zhovtni-2020-roku-20122> (дата звернення: 12.02.2024).
5. Вибори в Україні під час війни: чому їх не може бути [Електронний ресурс]. Укрінформ. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3790918-vibori-v-ukraini-pid-cas-vijni-comu-ih-ne-moze-buti.html> (дата звернення: 12.02.2024).

Тимченко Михайло Михайлович

Кандидат політичних наук, доцент кафедри політології,
соціології та державного управління.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ORCID: 0000-0002-1404-4261

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розвиток інформаційно-комунікативних технологій, який супроводжував людство протягом останніх десятиліть, призвів до значної трансформації всієї системи політичних відносин. Дана трансформація знаходить своє вираження у поширенні онлайн практик політичної комунікації, спроб максимальної цифровізації електорального процесу та використанні принципово нових форм комунікації між людиною та державою. Перед Україною стоїть ряд викликів зовнішнього та внутрішнього характеру, які зумовлюють посилення процесів діджиталізації політичної участі та політичної комунікації.

В науковому середовищі точаться численні дискусії щодо ролі Інтернет-технологій у процесах демократизації системи політичних відносин. Прихильники цифрових трансформацій зазначають, що з появою даних технологій світ стає більш відкритим, демократизація невідворотною і саме за допомогою цифрового інструментарію можна побудувати дієву демократію з найвищим рівнем інклюзивності. В свою чергу скептики роблять наголос на тому, що з розвитком цифрових технологій з'являється новий тип нерівності, а саме цифрова нерівність. Під цифровою нерівністю в даному випадку розуміється неможливість користування усіма можливостями, які надає глобальна мережа.

Українська дослідниця В. Крижанівська, у праці «Цифровізація політичної участі: загрози та перспективи», зазначає, що ключовими особливостями сучасних практик онлайн-комунікації є:

1) формування принципово нового комунікативного простору, шляхом використання можливостей соціальних медіа, в межах цих платформ відбуваються дискусії на політичні теми і формується специфічний простір;

2) поява нових політичних акторів які діють в онлайн середовищі (блогери, інфлюенсери, боти та анонімні користувачі), які можуть поширювати неправдиву, маніпулятивну та провокативну інформацію;

3) феномен блогерства, який має значний потенціал впливу на віртуальну аудиторію;

4) формування специфічного виду політики, який дослідниця окреслила

як медіаполітику, характерною рисою якої, є переважання медійної впливовості над повагою статусів;

5) поява принципово нових маніпулятивних технологій, які є характерними саме для онлайн-середовища (хайп, хейт, флейм та ін.);

6) ілюзорна віртуальна рівність;

7) підміна експертності (коли в онлайн середовищі з'являються люди, компетенції яких викликають численні сумніви) [1, с. 84].

Отже ми можемо спостерігати, що процеси цифровізації політичної участі може мати як позитивні, так і негативні складові. Але враховуючи те, що даний процес є невід'ємною складовою інформаційного суспільства, то можна зробити висновки про те що він є незворотнім та буде зазнавати постійної трансформації. Виходячи з цього, перед політичною системою постає завдання зробити його максимально безпечним, корисним, а управлінські кроки к сфері його регулювання не повинні загрожувати демократичному розвитку.

В контексті нашої публікації, доцільно було б розглянути можливості цифровізації електорального процесу в Україні (шляхом запровадження інструментів електронного голосування), нові форми політичної комунікації та особливості взаємодії громадянина та держави в умовах продовження воєнних дій.

Що стосується можливості запровадження електронного голосування, то починаючи з 2019 року в українському експертному середовищі точились активні дискусії щодо реалізації даного інструменту. Органом державної влади до функціоналу якого належала розробка системи електронного голосування стало Міністерство цифрової трансформації України. Було заплановано тестування даної системи на місцевих виборах 2020 року, але згодом було зазначено, що основними перепонами є відсутність довіри до даної системи та численні безпекові виклики [2].

В умовах російського повномасштабного вторгнення, коли значна кількість громадян України стала або біженцями або внутрішньо переміщеними особами, питання запровадження дистанційного голосування знову почало обговорюватись у науковому середовищі. В той же час значна кількість експертів зазначає, що запровадження даної системи несе в собі ряд ризиків, а саме: недовіра до даної системи як з боку виборців, так і з боку політичних сил; значне зростання можливостей для підкupu виборців (в дистанційному форматі цей процес може прийняти загрозливі масштаби); хакерські атаки з боку держави-агресора; недосконалість існуючої цифрової інфраструктури та проблеми з ідентифікацією виборців.

Можна зазначити, що дистанційне голосування на виборах, в чистому вигляді не використовує жодна з країн світу. Дана система виступає доповненням до традиційної виборчої процедури і має дуже різний відсоток

залучення у різних країнах світу (лідером у сфері використання дистанційного голосування є Естонія). Тому у сфері діджиталізації виборчого процесу в Україні варто звернутись до успішних кейсів які використовуються в країнах ЄС, що дозволить органічно доповнити існуючу виборчу процедуру. Також запровадження даного інструменту, може значно підвищити рівень електоральної участі молодого покоління, явка серед якого є традиційно низькою. Але дане запровадження повинно враховувати всі існуючі безпекові виклики.

Аналізуючи нові форми комунікації між політичними акторами з одного боку та комунікацію між політичними акторами та електоратом з іншого, варто зазначити, що в період війни, інформаційно-комунікативні технології стали невід'ємним інструментом кризової комунікації. Статистика свідчить, що соціальні платформи стали одним з ключових джерел інформації. З одного боку це виконує стабілізуючу роль, а з іншого, соціальні мережі можуть стати ареною для ворожих ІІСО (інформаційно-психологічних операцій), тому важливою є реалізація кроків у напрямі підвищення медійної компетенції населення та основ аналізу інформації. Також соціальні мережі стали тим майданчиком, за допомогою якого волонтери організують творчі заходи, збори та аукціони з метою допомоги армії та особам які постраждали від війни. В даному контексті можна стверджувати, що соціальні мережі в майбутньому стануть основним майданчиком для політичної агітації, поступово витісняючи традиційні агітаційні заходи (зустріч з виборцями за місцем проживання, кампанія «від дверей до дверей» та ін.)

Що стосується форм цифрової взаємодії держави та громадянського суспільства, то найбільш поширеними формами є використання електронних петицій та бюджети участі (на локальному рівні).

Електронні петиції зарекомендували себе як простий інструмент зворотного зв'язку між владою та суспільством, який характеризується відсутністю бюрократичних перепонів (кожний громадянин може зареєструвати онлайн-петицію та почати збирати голоси на її підтримку). На сьогоднішній день, головною проблемою є те, що петиції за своєю суттю мають консультативний характер і влада не зобов'язана їх виконувати, навіть у випадку коли вони набрали достатню кількість голосів. Виконання вимог петиції є більше політичним а не юридичними зобов'язанням [3]. Але в той же час, зміст зареєстрованих петицій дозволяє владі аналізувати сукупність суспільних запитів та вчасно вносити корективи до своєї управлінської діяльності, що дозволяє зробити управлінський процес більш публічним та ефективним.

Що стосується «бюджетів участі», то у передвоєний час, даний інструмент зарекомендував себе як ефективний важіль впливу на прийняття

управлінських рішень у сфері бюджетних видатків локального рівня. Суть даного інструменту полягає в тому, що частина міського бюджету виділяється на реалізацію проєктів які є запропонованими безпосередньо громадою. Проєкт повинен отримати відповідну кількість голосів та в подальшому може бути реалізований. Практика засвідчила, що в деяких громадах, було успішно реалізовано низьку проєктів локального розвитку.

Отже можна сказати, що реалізація інструменту електронних петицій, в подальшому може отримати своє належне законодавче обґрунтування і стати дієвим механізмом впливу та контролю за діяльністю влади на різних рівнях. Що стосується бюджетів участі, то тут спостерігається необхідність більш жорсткої формалізації даного інструменту.

Перспективними напрямками досліджень може стати: можливості запровадження електронного голосування на виборах різних рівнів, правова регламентація політичної реклами у соціальних мережах та правова формалізація локальних інструментів електронної демократії.

Список використаних джерел

1. Крижанівська В. Цифровізація політичної участі: загрози та перспективи. *Грані*. 2021. Том 24 №9. С. 82-90.

2. Плануємо запровадити електронне голосування на виборах. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. 2020.10 бер. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/planuemo-zaprovaditielektronne-golosuvannya-na-viborakh> (дата звернення: 06.03.2024).

3. Transparency international. Електронні петиції: інструкції з використання. URL: <https://ti-ukraine.org/news/elektronni-petytsiyi-instruktsiya-z-vukorystannya/> (дата звернення: 7.03.2024).

Вагіна Олена Миколаївна

Кандидат історичних наук, доцент кафедри політології.

Запорізький національний університет

ПРОВЕДЕННЯ ПЕРШИХ ПІСЛЯВОЄННИХ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ: СПЕЦИФІЧНІ ВИКЛИКИ ПОВОЄННОГО ЧАСУ

За даними Центральної виборчої комісії (ЦВК), станом на 24 лютого 2022 р. в Україні тривали декілька виборчих кампаній: проміжні вибори народного депутата України (206 округ, Чернігівська область) та місцеві вибори різних рівнів. На підставі Указу Президента України, згідно з яким на період дії воєнного стану в Україні проведення виборів і референдумів заборонено, ЦВК

зупинила з 24 лютого всі розпочаті виборчі процеси. Відповідно до чинного законодавства, призупинені виборчі кампанії повинні бути поновлені після скасування воєнного стану. Крім того, з кожним днем війни потреба у позачергових виборах зростає внаслідок зафіксованих випадків загибелі та зникнення безвісти депутатів, місцевих голів, а також через колаборантську позицію деяких виборних посадовців.

Тож цілком очевидно, що після завершення війни на Україну чекає низка виборчих кампаній, але повоєнні реалії можуть суттєво ускладнити їх проведення. Метою даної роботи є прогнозування можливих проблем організації повоєнних виборів в Україні та визначення основних напрямків їх подолання.

Дослідження повоєнної виборчої проблематики слід починати з усвідомлення двох аксіоматичних положень: по-перше, держава повинна створити максимально можливі й сприятливі умови для реалізації громадянами України своїх виборчих прав; по-друге, через повномасштабну збройну агресію Росії під час перших повоєнних виборів перед Українською державою постане чимало викликів.

1. Проблема належного обліку виборців. За даними ЦВК, з 24 лютого 2022 р. Державний реєстр виборців закритий та не оновлюється [1]. Необхідно провести ретельну ревізію списків виборців задля їх оновлення через велику кількість загиблих серед цивільних та військових.

2. Відсутність чіткої статистичної фіксації спричинених війною масових (мільйонних) міграційних процесів (як всередині країни, так і за кордон), через що неможливо чітко порахувати реальну кількість виборців та визначити їх географічне місце розташування. Проблема визначення актуального місця перебування виборців ускладнюється тим, що в момент завершення війни міграційні процеси автоматично не зупиняться.

3. Збільшення кількості людей з інвалідністю внаслідок травм, що актуалізує необхідність використання альтернативних способів голосування, які б сприяли участі у виборах якомога більшої кількості виборців, що мають фізичні вади.

4. Неналежний стан приміщень для роботи дільничних виборчих комісій (ДВК) – зруйнована або пошкоджена інфраструктура, зокрема знищення шкіл, де раніше облаштовували виборчі дільниці.

5. Необхідність створення можливостей для голосування мільйонам українців за кордоном. Як зазначалося вище, завдання ускладнюється неможливістю чітко порахувати чисельність цієї категорії виборців через масові міграційні процеси. Це завдання є вкрай важливим для того, щоб забезпечити виборчі права громадян, які тимчасово перебувають за кордоном, реінтегрувати мігрантів у повоєнне суспільно-політичне життя країни та

посилити їх прагнення повертатися.

Над вирішенням цих організаційно-правових проблем необхідно працювати вже зараз. Фахівцями ЦВК напрацьовано низку пропозицій щодо подолання вище зазначених перешкод, зокрема пропонується:

- утворення тимчасових додаткових виборчих дільниць у місцях компактного проживання осіб, як-от: містечка зі збірних модулів, гуртожитки, пансіонати, готелі тощо для врахування більшої кількості переселенців (мова йде як про внутрішньо переміщених внаслідок війни осіб, так і вимушених виїхати за межі держави);

- складання списків виборців для кожної додаткової виборчої дільниці або на підставі заяв виборців, які проживають у її межах, або на підставі подань керівників відповідних установ. Завдяки цьому вимушені переселенці не будуть позбавлені права голосу через застарілі дані Державного реєстру виборців [2];

- запровадження дводенного голосування на закордонних дільницях, через їх обмежену кількість та зазвичай ускладнену для виборців логістику, з метою полегшення доступу та підвищення явки виборців. З огляду на чисельність виборців, які опинилися внаслідок війни за межами країни, ефективна організація процесу голосування на закордонних дільницях є важливим інструментом легітимації результатів виборів;

- введення додаткових вимог до офіційних спостерігачів за виборами – зокрема, неможливість для громадян, засуджених за колабораціонізм або інші злочини проти основ національної безпеки, бути зареєстрованими як довірені особи кандидатів, спостерігачі або члени виборчих комісій [3]. Логічною є також пропозиція заборонити державам-агресорам розгортати міжнародні місії спостереження в Україні задля унеможливлення втручання у виборчий процес (поширення дезінформації та проросійської пропаганди).

Крім цього, варто розглянути можливість впровадження альтернативних способів голосування, зокрема поштового голосування, досвід впровадження якого мають вже багато країн світу. У березні 2023 р. громадська організація ОПОРА, яка займається незалежним громадським спостереженням за виборами в Україні, провела експеримент із дослідження можливості використання в Україні, як мінімум, для голосування за кордоном, формату поштового голосування. Популярна раніше ідея запровадження електронного голосування, яка могла би спростити участь у виборах для вимушено переміщених осіб, не розглядається зараз фахівцями серйозно, через кіберзагрози, зокрема ймовірно втручання Росії в систему електронного голосування [4].

Для частини виборців, через втрату паспорта внаслідок знищення майна під час війни, постане проблема неможливості підтвердження особи та громадянства наявними в них документами. Відновлення усіх документів у післявоєнний час може стати тривалим і ускладненим процесом, але це не

повинно бути перешкодою для участі громадян України у перших повоєнних виборах. Тому дуже слушною є пропозиція ЦВК щодо дозволу виборцям використовувати електронні посвідчення особи для отримання виборчих бюлетенів у день голосування.

Серед необхідних заходів під час організації повоєнних виборів є також проведення комплексного інфраструктурного аудиту, розміщення ДВК у тимчасових приміщеннях (військових наметах, легких конструкціях тощо) за умови забезпечення безпеки роботи ДВК та голосування в цілому.

Слід усвідомити, що з огляду на зумовлені війною безпекові ризики протягом певного часу вибори будуть неможливими на всіх територіях, зокрема, деокупованих та тих територіях, які зазнали значних руйнувань. За словами голови ЦВК О. Діденка, «майбутнє проведення виборів значною мірою залежить від безпекових факторів. Важливо знайти баланс між якнайшвидшим забезпеченням формування виборних органів державної влади й місцевого самоврядування та створенням належних умов для їх проведення» [1]. До безпекових факторів, яким треба буде дати об'єктивну оцінку, належать стан інфраструктури, ризики зовнішнього втручання у виборчий процес, інтенсивність обстрілів, загрози кібербезпеці тощо. Отже, необхідно шляхом чіткого законодавчого врегулювання визначити чіткі критерії та механізми визнання неможливим призначення та проведення виборів на окремих територіях чи окремих виборчих дільницях. Протягом останнього часу у колах громадськості, ЦВК та відповідних парламентських структурах відбувається напрацювання та обговорення відповідних змін до Виборчого кодексу та суміжних нормативних актів, спрямованих на нівелювання впливу специфічних повоєнних викликів.

Підготовка до проведення перших післявоєнних виборів вимагає вирішення й інших важливих питань, як-от: вибір оптимального типу перехідної виборчої системи; розробка алгоритмів дій у разі виникнення загрози для безпеки людей, насамперед в день голосування; встановлення обґрунтованої тривалості перехідного періоду для призначення перших повоєнних виборів з метою їх належної організації тощо [5].

Отже, внаслідок повномасштабної війни й тимчасової окупації територій перші повоєнні вибори в Україні будуть ускладнені через масове переміщення українських виборців всередині країни та за її межі, відсутність реальних даних щодо чисельності й розміщення виборців, зруйновану та пошкоджену виборчу інфраструктуру та інші організаційні виклики. Організація і проведення повоєнних виборів вимагають, між іншим, завчасного внесення змін до виборчого законодавства. З боку ЦВК вже напрацьовано низку пропозицій, але вони потребують подальшого обговорення та доопрацювання.

Список використаних джерел

1. Вибори після Перемоги: що може змінитися. *Українська правда*. 2023. 14 січня. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/01/14/7384568/> (дата звернення: 01.04.2024).
2. ЦВК працює над вдосконаленням виборчого процесу повоєнних виборів. *IFES Україна*. URL: <http://surl.li/shkau> (дата звернення: 01.04.2024).
3. Перші повоєнні вибори: які законодавчі аспекти необхідно буде врегулювати. *Громадянська мережа ОПОРА*. 2023. 30 березня. URL: <http://surl.li/shkaj> (дата звернення: 03.04.2024).
4. Ключев О. Очевидна неочевидність: як Україна обиратиме парламент X скликання? *Українська правда*. 2023. 14 квітня. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/04/14/7397861/> (дата звернення: 03.04.2024).
5. Про пропозиції щодо вдосконалення законодавства України, спрямовані на забезпечення підготовки та проведення виборів після припинення чи скасування воєнного стану в Україні : Постанова ЦВК від 27.09.2022 р. № 102. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0102359-22#Text> (дата звернення: 01.04.2024).

Кондратьєва Крістіна Авінашівна

Здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування».
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПОРТАЛ "ДІЯ" ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ Е-ВРЯДУВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У контексті сучасної військово-політичної ситуації в Україні, важливо вивчати ефективні інструменти електронного урядування, які можуть забезпечити надійну та швидку взаємодію громадян з державою. Одним з таких інструментів є портал «Дія», який забезпечує оперативне надання державних послуг онлайн та слугує інструментом взаємодії між владою та суспільством. Дослідження порталу «Дія» як ефективного інструменту е-урядування під час війни, дозволяє розкрити його потенціал у забезпеченні надійної та швидкої взаємодії громадян з державою в умовах кризової ситуації.

У 2019 році Президентом України Володимиром Зеленським була представлена концепцію «держави в смартфоні», що передбачала взаємодію громадян з державою через мобільні телефони. Того ж року розпочалися

роботи над брендом «Держава в смартфоні», електронною ідентифікацією та переведенням державних послуг в онлайн. У вересні 2019 року урядом впроваджено концепцію під брендом «Дія», яка передбачала надання державних послуг через веб-портал та мобільний додаток [9; 2]. Уже на кінець 2021 року в порталі «Дія» було доступно 72 послуги, а в застосунку – 9 [4].

Звісно, від самого початку створення портал мав свої особливості та недоліки, такі як складний механізм ідентифікації та авторизації, а також труднощі з долученням та використанням. Це сприяло поширенню недовіри серед громадян і сумнівів щодо використання даного сервісу. Однак постійні удосконалення сервісу та зміни в обстановці в країні, які відзначились зростанням потреб громадян у переході до онлайн-взаємодії, перетворили цей застосунок у реальний та дієвий інструмент взаємодії держави з громадянами.

Таким чином, можемо стверджувати, що на початок 2022 року Україна стала потужною країною в галузі діджиталізації. Країною, що успішно реалізовує онлайн-формат суспільної взаємодії. У сучасних умовах діджиталізаційні можливості держави стали ключовим інструментом для активізації комунікації та взаємодії в суспільстві. Ця активність охоплює різні сфери, що стали актуальними в умовах військового конфлікту та об'єднали різні суб'єкти діджиталізаційної трансформації, такі як держава, бізнес, ІТ-спільнота, громадяни, міжнародні організації та громадськість.

В умовах війни створена державою єдина онлайн-плат-форма «Дія» є ефективним інструментом взаємодії держави з громадянами. Це стосується і можливостей використання онлайн-документів (закордонний паспорт, ковід-сертифікати, довідка внутрішньо переміщеної особи тощо). Перелік доступних документів постійно оновлюється. В умовах війни, коли багато українців втрачають свої домівки та вимушені тікати на інші, більш безпечні території, інколи без жодних документів, застосунок «Дія» стає подекуди єдиним джерелом отримання власних документів, ідентифікації особи [8, с. 178].

Актуальною цифровою ініціативою в умовах воєнного стану в Україні, є платформа Дія.Бізнес. Варто виділити два ключові нововведення. По-перше, центральні органи виконавчої влади запустили цифрову платформу взаємодії для допомоги з релокації бізнесу. Державне підприємство «Прозорро.Продажі» спільно з маркетплейсом E-Tender розробило ІТ-систему, яка дозволяє надавати заявки як підприємствам, що потребують переміщення, так і компаніям, готовим надати для цього приміщення чи інші активи. Платформа дозволяє не лише збирати та опрацьовувати такі запити, а й моніторити онлайн процес переїзду, що реалізовується Міністерством економіки України спільно з іншими учасниками [1]. По-друге, Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб

внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні», яка передбачає компенсацію для бізнесу в розмірі 6700 гривень за кожную працевлаштовану внутрішньо переміщену особу [7]. Отримати таку компенсацію можна, оформивши безкоштовну заявку за допомогою сервісу Дія.Бізнес.

У 2022 році запущено чат-бот під назвою «єВорог», який активується через додаток «Дія». Він призначений для збору інформації для Збройних Сил України про розташування та рухи противника, такі як скупчення і переміщення техніки, позиції артилерії, радіолокаційні станції, склади з боєприпасами, транспортування техніки залізницею, польові аеродроми для гвинтокрилів, розташування керівного складу противника, а також дислокацію або місця проживання окупантів з використанням геопозиції. Ця потужна цифрова ініціатива стала ефективним засобом документування ворожих злочинів, а застосування новітніх технологій дозволяє ідентифікувати виконавців цих злочинів через Інтернет [3]. З початку війни вже понад 364 тисячі українців скористалися даним чат-ботом.

Через воєнні події багато українців втратили своє житло або їхні домівки постраждали від російських атак. Тому, одним з головних завдань держави стало забезпечення можливості для українців придбати нове житло за вигідними умовами та якнайшвидше повернутися до своїх рідних домівок. У даному контексті, в жовтні 2022 року Міністерство цифрової трансформації успішно запустило в додатку «Дія» послугу доступного кредитування під назвою «єОселя» [5, с. 119].

Починаючи з грудня 2022 року, на порталі «Дія» внутрішньо переміщені особи, особи з інвалідністю, батьки, літні люди та шукачі роботи можуть знаходити всю необхідну інформацію щодо державних послуг у розділі «Дія. Безбар'єрність». Ці групи громадян України отримують можливість дізнатися про те, як знайти першу роботу, отримати пенсію, знаходячись у пошуку роботи, вирішити питання трудової діяльності після 60 років, виїхати за кордон та отримати іншу важливу інформацію [5, с. 119].

Варто зазначити, що, в умовах війни, застосунок «Дія» систематично оновлює свої сервіси, враховуючи актуальні проблеми громадян, серед яких реєстрація пошкодженого майна, отримання статусу безробітного, компенсації за втрату роботи, автоматична реєстрація на отримання грошової допомоги від ООН для внутрішньо переміщених осіб, а також отримання кредиту на житло для цієї категорії осіб. Застосунок також пропонує сервіс «Життєві події та ситуації», що дозволяє отримати інформацію про те, «куди звертатися та як діяти у випадку різних приємних та не дуже, очікуваних або несподіваних подій та ситуацій» [6]. Завдяки даному застосунку реалізується збір фінансових пожертвувань як для потреб армії, так і для гуманітарної підтримки. Окрім

того, введено нову опцію під назвою «Допомогти армії», що є основним каналом для грошових внесків на підтримку України та дає можливість громадянам активно долучитися до допомоги державі в умовах війни.

Таким чином можемо констатувати, що гнучкість та мобільність взаємодії через онлайн-платформу «Дія» створюють унікальну можливість оперативно реагувати на нові суспільні виклики та формувати стратегію держави в умовах постійних змін, що відбуваються в сучасній Україні. Цей аспект суттєво впливає на життя кожного громадянина. В умовах воєнного конфлікту держава активно інтенсифікує діалог з громадськістю в онлайн-режимі з метою ефективного вирішення нагальних проблем. Тому, без заперечень, оцінка ефективності та подальший розвиток порталу «Дія» можуть сприяти покращенню якості життя громадян та оптимізації державного управління в умовах воєнного конфлікту.

Список використаних джерел

1. В Україні запустили єдину платформу цифрової взаємодії для допомоги в релокації бізнесу. Дія.Бізнес. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/iniciativi/v-ukraini-zapustili-edinu-platformu-cifrovoi-vzaemodii-dla-dopomogi-v-relokacii-biznesu> (дата звернення: 23.03.2024).
2. В Україні презентували бренд «держави у смартфоні». *LB.ua*. 27 вересня березня 2019. URL: https://lb.ua/news/2019/09/27/438454_ukraine_prezentovali_brend.html (дата звернення: 23.03.2024).
3. Допоможи ЗСУ знищити окупанта: Мінцифра запускає чатбот «Ворог». URL: <https://thedigital.gov.ua/news/dopomozhi-zsu-znishchiti-okupanta-mintsifra-zapuskae-chatbot-evorog> (дата звернення: 23.03.2024).
4. Когут К. Оновлення додатку «Дія» – що тепер доступно житомирянам. 3 грудня 2021 року. URL: <https://izhytomyryanyn.com/uk/news-6430> (дата звернення: 23.03.2024).
5. Лопушинський І. П., Ключевський В. І., Момоток О.П. Особливості надання публічних (електронних публічних) послуг в умовах воєнного стану в Україні. *«Журнал наукові інновації та передові технології»*. 2023. №4 (18). С. 110-123.
6. Портал Дія. 2024. URL: <https://diia.gov.ua/> (дата звернення: 12.02.2024).
7. Про затвердження Порядку надання електронних публічних послуг в автоматичному режимі: постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2022 року № 868. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-nadannia-elektronnykh-publichnykh-posluh-v-avtomatychnomu-rezhymi->

868-050822 (дата звернення: 23.03.2024).

8. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С.Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.

9. Я мрію про державу у смартфоні – Володимир Зеленський. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. 23 травня 2019. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ya-mriyu-pro-derzhavu-u-smartfoni-volodimir-zelenskiy-55585> (дата звернення: 23.03.2024).

Кобус Олена Сергіївна

Кандидат фізико-математичних наук, доцент,
завідувач кафедри ТЗК ЦКБ ННІ ІБ СК.

Національна академія СБ України.

ORCID: 0000-0003-3130-6515

Бондаренко Степан Юрійович

Фахівець кафедри ТЗК ЦКБ ННІ ІБ СК.

Національна академія СБ України

ORCID: 0000-0001-8328-5117

НАСЛІДКИ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ ТА ПОЛІТИКИ BYOD ДЛЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ

Стрімке поширення дистанційної роботи та політики використання власних пристроїв (BYOD) в організаціях зробило революцію на сучасному робочому місці, пропонуючи гнучкість, продуктивність та економію коштів. Однак ці тенденції також створюють значні виклики кібербезпеці, оскільки віддалені працівники отримують доступ до конфіденційних даних і корпоративних мереж з різних місць і пристроїв. Авторами розглядається вплив дистанційної роботи та політики BYOD на кібербезпеку. Завдяки науковому аналізу сучасних тенденцій, викликів, найкращих практик і новітніх технологій ця робота має на меті забезпечити організації знаннями і стратегіями, необхідними для зменшення ризиків кібербезпеки в епоху дистанційної роботи і BYOD.

Поява дистанційної роботи та політики принесення власних пристроїв (BYOD) трансформувала традиційне робоче місце, дозволивши працівникам працювати з будь-якого місця, використовуючи свої персональні пристрої для доступу до корпоративних ресурсів. Хоча ці тенденції пропонують численні

переваги з точки зору гнучкості, продуктивності та задоволеності працівників, вони також створюють значні ризики для кібербезпеки. З поширенням кіберзагроз, таких як шкідливе програмне забезпечення, фішингові атаки та витоки даних, організації повинні вживати проактивних заходів для захисту своєї конфіденційної інформації та мереж.

Впровадження політики дистанційної роботи та використання власних пристроїв (BYOD) прискорилося в останні роки завдяки технологічному прогресу, зміні робочих уподобань та необхідності забезпечення безперервності бізнесу під час пандемії COVID-19. Згідно з останніми опитуваннями, значний відсоток організацій дозволяє працівникам працювати віддалено принаймні частину часу, а політики BYOD стають все більш поширеними в різних галузях [2,5]. Ці тенденції відображають зростаючий попит на гнучкість і мобільність сучасної робочої сили, а також потенційну економію витрат, пов'язану з ініціативами BYOD. Однак вони також викликають складні проблеми кібербезпеки, пов'язані із захистом даних, мережевою безпекою та дотриманням нормативних вимог.

Дистанційна робота та BYOD створюють кілька викликів для кібербезпеки. Оскільки працівники використовують особисті пристрої для доступу до корпоративних мереж, організації стикаються з підвищеною вразливістю до шкідливого програмного забезпечення, програм-вимагачів та інших кіберзагроз, націлених на кінцеві точки. Передача конфіденційних даних між корпоративними та особистими пристроями підвищує ризик їх втрати або витоку, особливо якщо немає належного шифрування та контролю доступу. Віддалений доступ до корпоративних мереж створює потенційні точки входу для злоумисників, які можуть використовувати вразливості VPN-з'єднань або незахищених мереж Wi-Fi для отримання несанкціонованого доступу. Організації повинні переконатися, що політики віддаленої роботи та BYOD відповідають галузевим нормам і законам про захист даних, таким як GDPR, HIPAA і CCPA, щоб уникнути дорогих штрафів і юридичних наслідків. Пристрої, що належать співробітникам, можуть становити внутрішні загрози, якщо користувачі ненавмисно або зловмисно компрометують конфіденційну інформацію або корпоративні системи.

Щоб вирішити проблеми кібербезпеки, пов'язані з віддаленою роботою та власними пристроями, організації можуть впровадити наступні найкращі практики: 1) створення комплексної політики дистанційної роботи та використання власних пристроїв, яка визначатиме вимоги безпеки, рекомендації щодо прийнятного використання та процедури звітування про інциденти безпеки; 2) впровадження надійних рішень для захисту кінцевих точок, такі як антивірусне програмне забезпечення, засоби виявлення та реагування на загрози на кінцевих точках (EDR) та рішення для управління

мобільними пристроями (MDM), щоб захиститися від шкідливого програмного забезпечення та несанкціонованого доступу; 3) впровадження багатфакторної автентифікації (MFA) і політики надійних паролів, щоб гарантувати, що тільки авторизовані користувачі можуть отримати доступ до корпоративних ресурсів з віддалених пристроїв; 4) шифрування даних як під час передачі, так і в стані спокою, щоб захистити їх від перехоплення або несанкціонованого доступу, особливо під час передачі файлів між корпоративними та особистими пристроями.

Нами пропонується розглянути можливості впровадження декількох нових технологій і тенденцій обіцяють посилити кібербезпеку в контексті віддаленої роботи та BYOD, зокрема: 1) прийняття підходу нульової довіри, який передбачає, що жодному пристрою або користувачеві не можна довіряти за замовчуванням, може допомогти організаціям зменшити ризики, пов'язані з віддаленим доступом і принесеними з собою пристроями (BYOD); 2) розглянути безпечний доступ до сервісів, де ці рішення об'єднують мережеву безпеку і контроль доступу в єдину хмарну платформу, пропонуючи масштабований і гнучкий захист для віддалених користувачів і пристроїв; 3) розглянути передові рішення для віддаленого доступу, такі як програмно-визначений периметр (SDP) і альтернативи віртуальних приватних мереж (VPN), забезпечують безпечне з'єднання і гнучкий контроль доступу для віддалених працівників; розглянути рішення EDR, які дозволяють організаціям проактивно виявляти та реагувати на сучасні загрози, націлені на кінцеві точки, забезпечуючи видимість в режимі реального часу та можливості виправлення.

Дійсно, сучасне робоче місце зазнало сейсмічних змін. Під впливом технологічного прогресу та глобалізації економіки дистанційна робота стає все більш поширеною. Ця зміна парадигми, пропонуючи гнучкість і економічні переваги, створює унікальний набір викликів для кібербезпеки. Інтеграція політики використання власних пристроїв (BYOD) ще більше ускладнює ситуацію, створюючи безліч потенційних вразливостей. Традиційний периметр безпеки – чітко визначена межа навколо фізичної офісної мережі – застарів в епоху віддаленої роботи. Коли співробітники отримують доступ до корпоративних даних і додатків з географічно віддалених місць за допомогою персональних пристроїв, поверхня атаки – сукупність вразливих точок, які можуть бути атаковані – різко розширюється.

Віддалені працівники часто покладаються на публічні мережі Wi-Fi, які за своєю суттю є незахищеними. Зловмисники можуть легко перехоплювати конфіденційні дані, що передаються через ці мережі, ставлячи під загрозу конфіденційність і цілісність. Як правило, IT-відділи мають менший контроль над станом безпеки персональних пристроїв, що використовуються в угодах BYOD [1]. Застаріле програмне забезпечення та невикористані операційні

системи створюють вразливості, якими хакери можуть скористатися для отримання доступу до корпоративних систем. Віддалені працівники можуть бути більш вразливими до фішингових атак через відсутність контролю. Вони можуть з більшою ймовірністю натискати на шкідливі посилання або відкривати заражені вкладення. Впровадження заходів із запобігання втраті даних (DLP) стає більш складним у віддаленому середовищі [4]. Конфіденційна інформація може бути ненавмисно збережена або передана на персональних пристроях, що збільшує ризик витоку даних.

Тенденція до дистанційної роботи залишається, а політики принесення власних пристроїв продовжуватимуть розвиватися. Організації повинні застосовувати проактивний підхід до кібербезпеки, постійно адаптуючи свої стратегії до нових загроз. Розвиваючи культуру обізнаності з питань кібербезпеки серед співробітників, інвестуючи в надійні рішення для забезпечення безпеки та встановлюючи чіткі політики, компанії можуть зменшити ризики та створити надійний фундамент для успішної віддаленої роботи. Віртуальні приватні мережі (VPN) часто є наріжним каменем безпечного віддаленого доступу. Однак неправильні конфігурації, слабкі протоколи шифрування та вразливості в самому програмному забезпеченні VPN можуть створювати вразливі точки входу для зловмисників. Віддалене робоче середовище вимагає надійних рішень для захисту кінцевих точок, що включають антивірусне програмне забезпечення, системи виявлення вторгнень (IDS), а також засоби виявлення та реагування на кінцеві точки (EDR) [3]. Технічна ефективність цих рішень залежить від моніторингу в режимі реального часу, оновлення сигнатур та ефективних алгоритмів виявлення загроз. Шифрування даних захищає конфіденційну інформацію як у стані спокою (зберігається на пристроях), так і під час передачі (передається мережею). Надійні алгоритми шифрування, такі як AES-256, мають вирішальне значення для того, щоб зробити дані нерозбірливими у випадку злому.

Приплив персональних пристроїв – ноутбуків, смартфонів, планшетів – від різних виробників і з різними операційними системами створює неоднорідне середовище. Підтримка узгоджених конфігурацій безпеки і застосування політик безпеки в цьому різноманітному середовищі є значним викликом. ІТ-відділи мають обмежений контроль над технічною гігієною персональних пристроїв, що використовуються для роботи. Застарілі операційні системи з невиправленими вразливостями, слабкі практики використання паролів і наявність шкідливого або шпигунського програмного забезпечення на цих пристроях можуть слугувати шлюзами для кібератак. Технічні рішення DLP використовують дактилоскопію даних, перевірку контенту та методи запобігання втраті даних для запобігання несанкціонованому витоку даних. Однак їхня ефективність залежить від

здатності адаптуватися до різних типів даних, каналів зв'язку та методів витоку, що розвиваються.

Список використаних джерел

1. 10 Keys to an Effective BYOD and Remote Access Policy. Phelps. URL: <https://www.phelps.com/insights/10-keys-to-an-effective-byod-and-remote-access-policy.html> (дата звернення: 01.04.2024).
2. BYOD cybersecurity risks: How to protect a remote workforce. Roebuck Technologies. URL: <https://www.roebucktech.com/it-blog/byod-cybersecurity-risks-how-to-protect-a-remote-workforce/> (дата звернення: 01.04.2024).
3. Singh G. Cybersecurity in the era of remote work: security risks & best practices. LinkedIn: Log In or Sign Up. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/cybersecurity-era-remote-work-security-risks-best-practices-singh> (дата звернення: 01.04.2024).
4. Амахра. A Guide to BYOD Security: Policies, Pros & Cons and Best Practices. Microsoft Expertise to Accelerate Your Business - Амахра. URL: <https://amahra.com/articles/byod-security> (дата звернення: 01.04.2024).
5. The impact of remote work on cybersecurity. TeamViewer. URL: <https://www.teamviewer.com/pl/insights/the-impact-of-remote-work-on-cybersecurity/> (дата звернення: 01.04.2024).

Талаш Валерія Юрїївна

Здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування».
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ФУНКЦІОНУВАННЯ МОБІЛЬНИХ ЦНАП ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Особливо важливим питанням є забезпечення доступу до базових адміністративних послуг громадян України, які опинилися в складних життєвих обставинах через війну. Тому функціонування мобільних ЦНАП у воєнний час змогло частково вирішити проблему доступу до адміністративних послуг для вразливих верст населення, зокрема, внутрішньо переміщених осіб та мешканців деокупованих та прифронтових територій.

Інноваційним рішенням в сфері децентралізації стало запуск проекту організації надання адміністративних послуг у форматі «мобільного офісу» ще в листопаді 2017 року. Завдяки європейському досвіду та програми «U-LEAD з Європою» стало можливим надання якісних та своєчасних адміністративних

послуг мешканцям громад, у складі яких є велика кількість віддалених невеликих населених пунктів, де неефективно чи неможливо облаштувати стаціонарні офіси ЦНАП. Мобільні ЦНАП – це пересувні офіси, які оснащені необхідним обладнанням та програмним забезпеченням для безпосередньо надання базових адміністративних послуг.

Мобільне надання адміністративних послуг мешканцям є доволі корисним в кризових ситуаціях, оскільки вони є гнучкими, автономними, сприяють комплексності та доступності послуг. Такі ЦНАП надають послуги у віддалених населених пунктах, де проживає близько 50-70% мешканців громад.

Функціонування таких ЦНАП в Україні в умовах воєнного стану є суттєво важливим для забезпечення доступності надання адміністративних послуг населенню. Впродовж останніх років найпоширенішими послугами, які надають мобільні ЦНАП, є оформлення матеріальної та соціальної допомоги, субсидій, реєстрація внутрішньо переміщених осіб, оформлення заяви для компенсації за пошкоджене майно, реєстрація та зняття з реєстрації місця проживання, видача витягів з реєстру територіальної громади, реєстрація права власності та інших речових прав на нерухоме майно та консультації щодо укладання договорів з представниками організацій, що надають послуги з водо -, тепло -, газо - та електропостачання. Тобто, більшість адміністративних послуг, що надаються у стаціонарних ЦНАП, надаються і в мобільних. Виняток становить послуга з реєстрації актів цивільного стану, адже така послуга інтегрована лише в кілька пересувних ЦНАП. А паспортні послуги не інтегровані ще в жоден мобільний ЦНАП. Також деякі мобільні ЦНАП додатково використовуються для надання гуманітарної допомоги.

Завдяки шведсько-українському проєкту PROSTO «Підтримка доступності послуг в Україні» деокуповані та постраждали від війни громади (Харківська, Херсонська, Чернігівська, Запорізька, Миколаївська, Київська, Сумська області) отримали авто та обладнання для надання послуг у форматі «мобільного ЦНАП» [2]. Таким чином, ще понад 600 000 мешканців можуть якісно, швидко та зручно отримати послуги.

Доречно ще розглянути кейс «передачі» мобільних ЦНАП громадам, що постраждали від російського вторгнення. Наприклад, за ініціативи Міністерства цифрової трансформації України та за сприяння PROSTO було забезпечено передачу мобільного ЦНАП в користування Бишівській громаді Київської області від Курахівської міської ради Донецької області. Так сталося через те, що у березні 2022 року Бишівська сільська громада зазнала ракетних обстрілів та авіаударів. Внаслідок цього було пошкоджено будівлю ЦНАП. І так як, мобільний ЦНАП Курахівської громади Донецької області припинив функціонування через активні бойові дії, було вирішено розробити пакет модельних документів передачі майна від громади до громади у тимчасове

користування.

Таким чином, мобільні рішення можуть швидко реагувати на зміну зовнішніх факторів, які мають вплив на надання адміністративних послуг. Об'єднання територіальних громад з великою кількістю віддалених населених пунктів сприяло виникненню мобільних ЦНАП на базі мікроавтобуса. Потреба у наданні адміністративних послуг у прифронтових зонах Луганської та Донецької областей стала передумовою створення мобільних ЦНАП на базі вантажівок (ЦНАП-трансформери), що надало можливість обслуговувати велику кількість громадян. А під час повномасштабного вторгнення та деокупації частин територіальних громад було розроблено мобільні ЦНАП на базі легкових авто, які значно дешевші в обслуговуванні.

Таким чином, мобільні ЦНАП стали важливим інструментом для полегшення доступу громадян України до державних послуг під час повномасштабної війни. Адже багато стаціонарних ЦНАП виявилися недоступними для більшості населення в умовах ведення активних бойових дій, руйнування інфраструктури та переміщення населення. Виходячи з цього, можна виділити такі рекомендації щодо діяльності мобільних ЦНАП під час війни, як: проведення тренінгів та навчання для персоналу мобільних ЦНАП, що будуть стосуватися професійної та психологічної підготовки, а також надання першої медичної допомоги, правил безпеки та дій у разі екстрених ситуацій. Необхідно перш за все подбати про безпеку персоналу та громадян. Наприклад, обирати локацію біля укриття, забезпечити персонал засобами індивідуального захисту (бронежилети, каски та ін.) якщо послуги надаються у прифронтовій зоні, мати резервні канали зв'язку (радіозв'язок, супутникові телефони) для надзвичайних ситуацій, використовувати шифрування даних та захищені з'єднання для обміну інформацією. Доречно також використовувати мобільні ЦНАП додатково для гуманітарної допомоги або евакуації населення, регулярно інформувати громадян про розклад роботи та місця розташування мобільних ЦНАП через різні канали (соцмережі, мобільні додатки, оголошення та ін.), забезпечити попередній запис на консультацію за допомогою гарячих ліній або онлайн чатів. Тож, комплексне дослідження функціонування мобільних ЦНАП в Україні в умовах війни має важливе практичне значення, адже може бути використане для вдосконалення цього механізму надання адміністративних послуг та забезпечення максимального доступу до них громадян України.

Список використаних джерел

1. PROSTO. Моніторинг роботи мобільних ЦНАП в умовах війни.

URL:

file:///C:/Users/Valeria/Downloads/PROSTO%20Monitoring%20the%20work%20of

%20mobile%20ASCs.pdf (дата звернення: 03.04.2024.)

2. PROSTO. Передача "Мобільних ЦНАП". URL: <https://www.prosto.in.ua/ua/novyny/novyny/delivery-of-mobile-ascs-2> (дата звернення: 02.04.2024.)

3. UNPD. Мобільний ЦНАП поблизу дому. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/news/mobilnyy-tsnap-poblyzu-domu> (дата звернення: 02.04.2024.)

4. Платформа Центрів Дія. Громаді, де було зруйновано приміщення Центру, передано мобільний ЦНАП. URL: <https://center.diiia.gov.ua/blog/gromadi-de-bulo-zrujnovano-primisenna-centru-peredano-mobilnij-snap> (дата звернення: 01.04.2024.)

5. Урядовий портал. Деокуповані громади отримали «мобільні ЦНАП». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/deokupovani-hromady-otrymaly-mobilni-tsnap> (дата звернення: 03.04.2024.)

Козюра Ігор Валерійович

Доктор наук з державного управління,
професор кафедри менеджменту.

Полтавський університет економіки і торгівлі

ІНСТРУМЕНТИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Десятирічне функціонування в процесі децентралізації та досвід роботи в період пандемії коронавірусу допомогли територіальним громадам швидко самоорганізуватися та адаптуватися до життєдіяльності в умовах воєнного стану. Це дало змогу забезпечити стійкість громад, зокрема щодо розміщення ВПО та релокації бізнесу [1].

Виклики та перешкоди у розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану передусім пов'язані з безпековими заходами і фінансовими обмеженнями, соціальною мобілізацією громадян для спільної роботи над розвитком територій, кадровим потенціалом для ефективного управління розвитком громад.

Так, серед напрямів та інструментів місцевого самоврядування, що можуть бути використані для організації розвитку територій під час воєнного стану, можна виокремити такі.

Вивчення розвитку трендів під час воєнних дій у різних галузях сфери публічного управління, дослідження викликів та можливостей для розвитку місцевого самоврядування в умовах воєнних дій, з метою виявлення та

впровадження ефективних практик.

Розроблення стратегій відновлення і розвитку громад та планів першочергових заходів на принципах державної регіональної політики, з використанням територіально-орієнтованого та безпекового підходів з урахуванням змін та впливу, завданого збройною агресією проти України. Передбачає удосконалення системи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, зміцнення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування [2].

Реалізація давніх європейських традицій місцевого самоврядування та традицій самоврядних міст в Україні [3]. Передбачає підтримку місцевого самоврядування як давньої традиції в Україні й впровадження принципів та стандартів основних міжнародних документів у сфері місцевого самоврядування, особливо важливих під час війни [4].

Регулювання особливостей діяльності органів місцевого самоврядування під час режиму воєнного стану, питання державного нагляду/контролю, запобігання і врегулювання місцевих навколотовладних конфліктів заради забезпечення ефективності управління.

Важливість грантових інструментів, таких як грантові програми та міжнародна матеріально-технічна допомога, які часто поєднуються з іншими інструментами. Також варто зазначити, потенціал фіндрайзингу, краудфандингу та самоорганізації населення відіграє вагомий роль навіть у критичні періоди війни [5].

Механізми партисипаторної демократії, громадська участь у розробці та впровадженні публічної політики, особливо на місцевому рівні [6]. Включає серед іншого різноманітні опитування (наприклад, щодо перейменування вулиць у рамках закону про декомунізацію), громадські бюджети, модернізація процедур подання та розгляду електронних петицій тощо.

Ефективне поєднання ключових сучасних інструментів та технологій з належним плануванням, координацією та залученням громади є запорукою ефективного місцевого самоврядування, забезпечення його стійкості та надання життєво важливих послуг в умовах воєнного стану: цифрові платформи для надання послуг та комунікації з громадянами, за допомогою яких органи місцевого самоврядування можуть дистанційно надавати адміністративні, соціальні та інші послуги, підтримувати взаємодію з населенням; геоінформаційні системи (ГІС) для картографування, аналізу даних та візуалізації інформації - для відстеження ситуації, розподілу ресурсів, планування евакуації тощо; цифрові інструменти для залучення громадян, електронних консультацій та прийняття рішень за участі громади, сприяють налагодженню зворотного зв'язку між владою і населенням, кращому розумінню потреб громадян; хмарні технології та системи онлайн-співпраці для

віддаленої роботи органів самоврядування та взаємодії між різними відомствами; технології «розумних міст» для моніторингу ситуації в режимі реального часу; навчання персоналу, інструктажі з кібербезпеки та протидії дезінформації.

Зокрема, ще до початку повномасштабної агресії рф нагромаджено значний досвід місцевого самоврядування Полтавської області у питанні підтримки проектів та ініціатив, спрямованих на покращення екологічної ситуації та розвиток бюджетів для забезпечення сталого розвитку території; впровадження сучасних технологій та інновацій, які сприяють вдосконаленню процесів управління та надання послуг населенню.

Прикладами реалізації є:

- різноманітні проекти в рамках Smart Region Полтавської області, які спрямовані на покращення якості життя та розвиток території (на розвиток енергетичної та соціальної інфраструктури, розвиток сільськогосподарської галузі, екологічні ініціативи, шкільні бюджети, інтеграція ВПО та ін.) [7];
- підтримка партиципаторного бюджетування та використання сервісів електронної демократії в Полтавській міській територіальній громаді [8].

Варто зазначити, що в нестабільному зовнішньому середовищі, за умов інтенсифікації кризових процесів, діяльність місцевого самоврядування й місцевої економіки здійснюється в постійно змінюваних умовах, де ризик та невизначеність є невід’ємними факторами.

Ключові якості успішного менеджера в кризових умовах: відкритість до нового та сприйняття невизначеності як можливості для розвитку; оптимістичний погляд на непередбачувані ситуації; швидка адаптація мислення до змін, стратегічне бачення; здатність вибудувати ефективну комунікацію та об’єднати колектив навколо спільної мети.

Використання сучасних інструментів, що ґрунтуються на індивідуально-психологічних особливостях менеджера, є важливим для ухвалення оптимальних управлінських рішень в умовах військової кризи та нестабільності, коли потрібно швидко реагувати на невизначені та динамічні обставини [9].

Список використаних джерел

1. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін.] ; за ред. В. Г. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 54 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.02>
2. Козюра І. В. Стратегічні аспекти розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану. *Управління розвитком соціально-економічних систем в*

умовах війни російської федерації проти України : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 13 лютого 2024 року). Полтава: ПУЕТ, 2024. С. 410-413. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/13659/1/328-2168.pdf>.

3. Руденко О. М., Козюра І. В., Ткаленко Н. В., Маргасова В. Г. Історія та теорія місцевого самоврядування : навч. посібн. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 226 с.

4. Кондратьєва Г. В. Організація управління розвитком територій під час військових дій в Україні. URL: <https://is.gd/aqLw2q>

5. Концепція відновлення місцевого самоврядування України. Схвалено Правлінням Асоціації міст України рішенням від 01 квітня 2024 р. № 7. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/konceptsiya_vidnovlennya_ms_final.pdf

6. Лебідь А. Є, Назаров М. С. Інструменти громадської участі в Україні: навчально-методичний посібник. Суми: Вид-во СумДУ, 2020. 73 с. URL: https://ppst.sumdu.edu.ua/images/pdf/Posibnik_instrumenty.pdf

7. Smart Region Полтавської області. URL: <https://smartregion.pl.ua>.

8. Бюджет участі Полтавської громади. URL: <https://rada-poltava.gov.ua/people/parcutupator>.

9. Козюра І., Дорошенко В. Ефективні інструменти когнітивного потенціалу менеджера в умовах нестабільності. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*: збірник наукових праць. 2023. № 1-2 (302-303). С.108-112. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2023/302-303/pdf/108-112.pdf>.

Бойко Сніжана

Здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність «Політологія».

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0009-0005-2683-5051

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ ЧАС

В Україні кількість людей, які претендують на звання ветерана, постійно зростає. Окрім того, що війна тисне на усі аспекти розвитку держави, система має пропонувати швидкі та ефективні рішення для розв'язання соціальних проблем. Однією з таких є реінтеграція ветеранів до цивільного життя. Таким чином, актуальність даної теми обґрунтовується новими викликами сьогодення

в Україні і неврегульованістю цього питання в сфері соціальної політики.

Метою дослідження є виявлення проблем соціальної реінтеграції ветеранів та представлення шляхів їхнього розв'язання.

Наразі в Україні немає єдиної та цілісної системи політики соціальної реінтеграції ветеранів, яка б могла ефективно регулювати адаптацію військових до цивільного життя. Звідси витікає низка проблем, а саме:

- стрімке зростання кількості ветеранів, які потребують державної підтримки;
- відсутність державного регулювання роботи міністерств щодо питання соціальної реінтеграції ветеранів;
- необхідність оновлення законодавства відповідно до сучасних індивідуалізованих потреб ветеранів та ветеранів з інвалідністю;
- негативне сприйняття образу ветерана в суспільстві.

Першою із вищезначених проблем є зростання кількості ветеранів. Так, станом на 1 серпня 2023 року до Єдиного державного реєстру ветеранів війни було занесено інформацію про 908832 осіб [1]. За прогнозами Міністерства ветеранів, до кінця повномасштабного вторгнення, в Україні кількість осіб зі статусом ветерана зросте до 4 мільйонів. Станом на зараз, це є основним викликом, який стоїть перед урядовцями, адже наразі не існує системи, яка б могла регулювати соціальну політику щодо такої кількості громадян. До того ж, більшість людей, які мали статус ветерана, знову стали військовослужбовцями. Ця характеристика двозначності юридичного статусу оборонців є важливою сучасною особливістю, що повинна бути врахована у формуванні політики щодо ветеранів [2].

З цього виникає наступна проблема - проблема державного регулювання. Аби надати підтримку такій кількості громадян та врахувати двозначну характеристику статусу військовослужбовців, потрібно, аби злагоджено між собою працювали Міністерство оборони, Міністерство соціальної політики, Міністерство фінансів, Міністерство ветеранів тощо. І хоча цю проблему намагались вирішити, зокрема інституційно, проте непослідовні рішення уряду призвели до наявного бюрократичного хаосу та невідповідності обов'язків цих міністерств. Адже, порівняно нове Міністерство ветеранів, яке з'явилося у 2018 році, є достатньо обмеженим у своїх можливостях, щодо змін та перетворень. Разом з тим, уряд також не надає підтримки щодо його співпраці з іншими міністерствами.

Однією з базових проблем, яку необхідно виділити це неактуальність нормативно-правової бази. Система пільг для ветеранів існує з 1993 року і до цього часу змінювалась лише точково. Наразі вона не відповідає потребам сучасних ветеранів та не спирається на системну підтримку цієї соціальної групи. Окрім цього, до повномасштабного вторгнення, урядовці створили

спеціальний Закон про забезпечення прав та гарантій ветеранів. Він передбачав низку алгоритмів, зокрема Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки [6]. Враховуючи, що станом на зараз, 66% ветеранів це особи від 19 до 40 років, цей закон не відповідає викликам сьогодення [8].

Адже, після 24.02.2022 сфера ветеранських справ докорінно змінилася. Повномасштабне вторгнення Росії загострило вже існуючі проблеми в соціальному захисті ветеранів, такі як формальність деяких гарантій і відсутність інтересу ветеранів до пропонованих їм пільг, зокрема пріоритетного обслуговування у комунальних центрах та інших установах, а також пільг щодо підключення домашнього телефону.

Тому, наразі цей Закон вже втратив свою актуальність. Державі потрібно напрацювати нові підходи з огляду на соціальні, фізичні, психологічні та гендерні особливості такої соціальної групи, як ветерани. Це утворює перед законодавцями нові виклики, які їм потрібно врахувати перед розробкою нових стратегій та планів на воєнний час.

В українському правовому полі також є проблеми щодо закону про інклюзивність. Україна, як і більшість країн світу, ухвалила Конвенцію ООН щодо прав осіб з інвалідністю [4]. Усі додатки стосуються саме цієї Конвенції і охоплюють такі соціальні групи, як діти, особи з особливими освітніми потребами та загальну – особи з інвалідністю. Таким чином, законодавство не пропонує жодних рішень для ветеранів і не виділяє колишніх військових в окрему соціальну групу, що має власні потреби.

Наступною проблемою є образ ветерана у суспільстві. В Україні зростає кількість людей, які негативно ставляться до ветеранів. Згідно з останніми даними соціологічної групи “Рейтинг”, в Україні спостерігається тенденція до зниження рівня поваги до них. Хоча більшість опитаних – 79%, висловлюють думку, що ветерани заслуговують на повагу у суспільстві, існує наростаюча частка з 6% до 18% тих, хто вважає інакше [1]. Тобто, кількість тих, хто має негативне ставлення до ветеранів за 2023 рік зросла втричі. Прогнозується, що тенденція буде лише закріплюватись у суспільстві впродовж 2024 року [5].

Для розв’язання окреслених проблем потрібно:

1. Створити алгоритм адаптації військовослужбовців до цивільного життя, який би міг охопити прогнозовані 4 млн ветеранів. Побудова такого алгоритму має концентруватись на послугах, а не на пільгах, як є зараз;
2. Розробити систему політичного регулювання з метою організації роботи міністерств задля злагодженої та ефективної роботи з розробки та впровадження політики соціальної реінтеграції ветеранів;
3. Оновити нормативно-правову базу, що ефективно регулюватиме політику соціальної реінтеграції для ветеранів та ветеранів з інвалідністю та забезпечити моніторинг ефективності системи державної підтримки для її

модернізації відповідно до змінюваних потреб;

4. Сформувати образ ветерана в суспільстві, для підвищення рівня поваги до учасників бойових дій за внесок у збереження незалежності та забезпечення безпеки України.

Отже, щоб створити ефективну систему соціальної реінтеграції для ветеранів, законодавцям в першу чергу потрібно сконцентруватись навколо їхніх потреб та викликів сьогодення. Така система має бути достатньо пластичною, аби виявляти проблеми державної підтримки та розв'язувати їх швидко та ефективно. Таким чином, враховуючи вищесказане, система зможе забезпечувати ветеранам сучасну політику державної підтримки. Вона спиратиметься на індивідуалізовані потреби групи та принципи інклюзивності.

Список використаних джерел

1. Величко Р. О. За межами поля бою: ставлення до ветеранів у нашому суспільстві має бути переосмислене. *Главком*. 2023. 6 лист. URL: <https://glavcom.ua/columns/ruslanaveluchkotrufoniyk/za-mezhami-polja-boju-stavlennja-do-veteraniv-u-nashomu-suspilstvi-maje-buti-pereosmislene-966790.html> (дата звернення: 06.12.2023).
2. Захаркіна Т. Реінтеграційний потенціал ветеранів як чинник успішної їх реінтеграції в соціум. *Social Work and Education*. Вип. 10, №. 3. С. 263-275.
3. Калмикова Н. Як держава може підтримати ветеранів зараз і після війни. *Економічна правда*. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/31/700703/> (дата звернення: 06.01.2023).
4. Конвенція про права осіб з інвалідністю: Закон України № 1767-VI від 16.12.2009 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 25.03.2024).
5. Мельнік М. Інклюзивна політика держави під час війни. *Вісник Східноукраїнського Національного університету імені Володимира Даля*. Харків, 2022. №6. С. 44-49.
6. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#n320> (дата звернення: 19.02.2024).
7. Реінтеграція ветеранів з інвалідністю / за заг. ред. І. О. Іванової; уклад. А. В. Соцька. Київ. 2022. 79 с.
8. Сачук Ю., Федорович І., Ганущак Ю. Соціальні політики щодо ветеранів, людей з інвалідністю та пенсіонерів. *Онлайн платформа Громадянського суспільства на підтримку реформ*. 2024. URL: <https://uareforms.org/pages/new-page-657> (дата звернення: 19.02.2024).

СЕКЦІЯ 3.

Інформаційна політика, комунікація, культура та нові технології формування політичних дискурсів

Хорошилов Олег Юрійович.

Кандидат політичних наук, доцент кафедри політології.
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

ЕСТЕТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПОДОЛАННЯ КОЛОНІАЛЬНОГО МИНУЛОГО: CASE UKRAINE

Системні політичні трансформації, через які проходить Україна, своїми важливими складовими мають подолання наслідків колоніального панування та результатів діяльності тоталітарних режимів минувшини. Водночас актуальними залишаються завдання уточнення змісту та вдосконалення інструментарію здійснення вітчизняного інтеграторського проєкту. Цілком природно, що питання культурного підґрунтя здійснюваних перетворень набули відверто політичного значення, а сама проблема естетичного супроводу здійснюваних перетворень посіла належне місце в дослідженнях вітчизняних та закордонних науковців – представників різних галузей гуманітаристики та суспільствознавства.

Комплексний характер проблеми, яка постала перед вітчизняним політикумом та інтелектуалами, потребує у неупередженому науковому дослідженні, ґрунтованому на нових засобах отримання інформації. Враховуючи той факт, що своєрідним простором, в якому розгортаються процеси реінтерпретації минувшини та цілеспрямованого інжинірингу сучасності, виступають українські міста та інші населені пункти, найбільш продуктивними методиками отримання емпіричного матеріалу виступають ті, які активно експлуатуються в межах візуальної культурології, міської та кібер- етнографії, соціальної антропології тощо. Високу наукову цінність тут має метод включеного спостереження, який, у сукупності з наступними фокусованими інтерв'ю, дає можливість проникнути у специфіку взаємодії існуючих субкультур, проявити конкуренцію політико-культурних дискурсів, виявити приховані розломи моделей історичної пам'яті в межах конкретної національної спільноти тощо. Зразками вдалого застосування таких досліджень слід назвати праці М. Великоні, О. Михайлової, М. Гона та Н. Івчик.

Загальним теоретико-методологічним підґрунтям досліджень процесів деколонізації в межах міських просторів, на переконання автора, має виступати комунікативна парадигма, запропонована Ч. Дженксом та Р. Арнхеймом, яка передбачає розгляд як окремих «ідеологічно-навантажених споруд», так і цілих ансамблів в якості своєрідних текстів, цілеспрямовано наділених їхніми творцями/замовниками атрибутами експресивності, інтерпретативної чіткості й ідеологічності та спрямованих на політичну «мобілізацію простору» та його мешканців [2; 1].

Орієнтуючись на згадану дослідницьку парадигму, процеси деколонізації та декомунізації в Україні можна подавати як своєрідний «палімпсест» символічних просторів територіальних спільнот, провідну роль в якому відіграє цілком очікуваний тандем місцевих політичних та творчих еліт [4, С.238]. Розгортаючись у загальнонаціональному масштабі, цей процес найчастіше набуває характеру деструкції носіїв інформації минулих ідеологічних систем та політичних режимів (демонтаж пам'ятників, перейменування вулиць та населених пунктів) та багато в чому несистемних спроб конструювання нового семантичного контексту для національної спільноти. Справедливо критикуючи сучасне українське політико-естетичне виробництво, А. Ложкіна вказує на його «лаковий реалізм, наративність, надмірну експлуатацію етнографічної атрибутики» [5, С.399]. Яскравим прикладом світоглядних труднощів у доланні постколоніальної травми в мистецтві, яка проявляється в тому числі в канонізації архаїчних мотивів народної культури, авторка вважає реконструкцію Майдану Незалежності в Києві. Загальна стилістика цього архітектурного ансамблю характеризується домінуванням «козацького бароко», має відверту ретроспективність своєї фабули та не може вважатися вдалою спробою естетичної рефлексії сутності української національної спільноти в умовах постмодерну [5, С.399].

Визнаючи неодмінність присутності ретроспективних мотивів в політичній естетиці будь-якого сучасного нам національного колективу, слід констатувати одночасно і необхідність відповідної рефлексії щодо актуальних викликів колективному існуванню спільноти, здійснення в цьому напрямку цілісного (в інструментальному, ідеологічному та естетичному вимірах) політико-культурного «виробництва».

З точки зору автора статті, чинником подолання моностилістичності та ретроспекції вітчизняного політико-естетичного дискурсу вже виступає відсіч російської військової агресії та об'єктивно сформований запит на комеморацію героїки українського спротиву. Як слушно зауважує О. Михайлова: «Військова звитяга є важливою складовою національного міфу» [6, С.79]. Такі пам'ятники та монументи із цілком конкретним семантичним навантаженням емоційно переконливо маркують публічний простір сучасних

міст, як локацій, в яких розгортається цілком окремішне від колишньої «метрополії» життя спільноти.

Цей мотив, при всій його трагічності, вже втілюється як в окремих об'єктах меморіалізації, так і в комплексних архітектурних рішеннях формування міських ландшафтів по всій країні. Яскравим прикладом такої комеморації виступає меморіал воїнам, які загинули в зоні АТО в Одесі [7]. В його фабулі вдало сполучаються конструкції постмодерністського символізму (гранітні конструкції у сполученні із живими деревами) та елементи реалізму (стели із рельєфними написами та QR кодами).

Враховуючи той факт, що сам процес (ре)концептуалізації існування української політичної спільноти є відкритим, виступає таким, що залежить як від внутрішніх, так і від зовнішніх чинників, дослідження його естетичного інструментарію слід визнати безумовно перспективним та таким, що має беззаперечне прикладне значення.

Список використаних джерел

1. Arnheim R. Art and Visual Perception. A Psychology of Creative Eye. Berkeley, Los Angeles, London. University of California Press. 1974. 263 p.
2. Jencks Ch. The Language of Post-Modern Architecture. New York : Rizzoli. 1984. 152 p.
3. Великоня М. Зображення незгоди : політичні графіті та вуличне мистецтво постсоціалістичного переходу /Великоня Митя; пер. з англ. В.Віткова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 308 с.
4. Гон М., Івчик Н. Інструменталізація пам'яті: інший як «виклик» (на прикладі м. Рівне). *Ідеологія і політика*, 2020. №2. С. 229. – 250.
5. Ложкіна А. Перманентна революція. Мистецтво України ХХ – початку ХХІ століття. Київ: ArtHuss, 2019. 544 с.
6. Михайлова О.Ю. Меморіалізація військової звитяги у пам'ятниках України: аксіологічні аспекти. *Політикус*, 2022. Випуск 5. С. 79 – 86.
7. Представлено концептуальний проект меморіалу воїнам Одеси і області, які загинули в зоні АТО. Офіційний сайт Одеської міської ради. – Режим доступу до ресурсу: <https://omr.gov.ua/ua/news/222309> (дата звернення до ресурсу 03.04.2024 р.).

КУЛЬТУРА ДОНАТИВ ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Політична культура як важливий компонент політичної системи втілює у собі політичний досвід суспільства, піддаючись найбільшим змінам у кризові періоди історії. Потужним чинником впливу на політичну культуру українського суспільства стала збройна агресія російської федерації, яка поставила перед українцями питання не лише збереження державності, але й себе як нації. У період російсько-української війни, а особливо в умовах повномасштабного вторгнення росії, відбулися потужні зміни у громадській свідомості українців, змістом яких є трансформація політичних цінностей та політико-ідеологічних орієнтацій, що, у свою чергу, сприяє активізації громадських ініціатив, зокрема, волонтерської діяльності.

Якісна трансформація політичної культури українців пов'язана з консолідацією суспільства навколо ідеї захисту української нації і відстоювання незалежності нашої держави та її суверенітету. Зокрема, зріс рівень зацікавленості політикою. За даними дослідження, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова у вересні-жовтні 2022 року, після початку широкомасштабного вторгнення росії рівень інтересу до політики в Україні суттєво зріс, що засвідчують такі дані: «дуже» або «скоріше» цікавляться політикою більшість (56%) респондентів, не цікавляться – 43%. Вищий рівень зацікавленості політикою демонструють жителі Західного і Центрального регіонів (60%), нижчий – Півдня (48%) і Сходу (47%). Соціологи відзначають зростання рівня зацікавленості політикою у всіх регіонах у порівнянні з 2017 роком. Наведені дані варто порівняти з попереднім періодом: лише близько третини громадян протягом 2011-2020 рр. відповідали, що вони або дуже цікавляться політикою, або скоріше цікавляться нею, тоді як від 62% до 67% зазначали, що не дуже цікавляться політикою або не цікавляться нею зовсім [1, с. 9, 10]. Високий рівень зацікавленості політикою стає спонукальним мотивом до більш активної політичної діяльності. Нині спостерігаємо зростання рівня соціальної активності громадян, зокрема, посилення волонтерського руху у різних формах та проявах через долучення до нього все більшої кількості громадян, що є важливим свідченням якісної трансформації політичної культури українців.

Волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована,

неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги [2]. Практика волонтерства для незалежної України не нова, однак до початку російсько-української війни вона стосувалася переважно невійськових сфер: волонтерство у сфері надання соціальних послуг задля підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, волонтерство у сфері захисту навколишнього середовища, збереження культурних та історичних пам'яток тощо. З початком російсько-української війни активізувалося надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, підтримка осіб, постраждалих внаслідок російської агресії, зооохоронна діяльність тощо. Це неповний перелік, адже волонтерська робота потрібна у всіх сферах, які потерпають від російської агресії.

Запорукою ефективного волонтерства є грошові донати, без яких неможливе ефективне закриття волонтерами тих чи інших нагальних проблем. Донат – благодійний фінансовий внесок на суспільно корисну справу; добровільна матеріальна допомога. За даними Страткому ЗСУ, станом на грудень 2023 р. українці задонатили понад 100 млрд. грн. На нашу думку, систематична і мотивована діяльність українців у період повномасштабної війни з надання добровільної матеріальної допомоги Збройним Силам України та на інші потреби, пов'язані з подоланням негативного впливу дій країни-агресора, свідчить про виникнення в Україні специфічної культури донатів. Вона проявляється в усвідомленні громадянами необхідності донатів і у практичних діях: організації зборів, їх інформаційній підтримці, власне донатах.

У період повномасштабної війни збір донатів відбувається у різних формах: не лише традиційні збори, але й збори-сторітейлінги; аранжування на відомі пісні; мінізбори, які прив'язані до одного великого збору; збори-аукціони; заходи з входом-оплатою, які йдуть на армію чи підтримку конкретної організації [3]. Ще одну технологію зборів застосовують банки, бренди чи мобільні платформи (наприклад, «Дія», «Сільпо», monobank та ін.), коли залишки на бонусних рахунках, кешбеки чи бали з систем лояльності за згодою клієнта конвертують у гроші чи одразу спрямовують на підтримку України [4].

Культура донатів підтримується завдяки поясненню необхідності благодійних фінансових внесків, зокрема, важливості невеликих донатів. У контексті цього цікавою є ініціатива «Відправ Франка на фронт», спрямована на активізацію щоденної підтримки українського спротиву. Ідея з'явилася у 2015 році і набула поширення у 2022 році. Ініціатори проєкту закликають щоденно «відправляти» цього письменника з кишені на війну, адже такий необтяжливий внесок (20 грн.) дає потужний сумарний результат. «Якщо тільки

ви впродовж 30 днів скидатимете по одному Франку щоденно на потреби ЗСУ, через місяць це буде 5,4 млн грн! А це вже не шуткі», – звертається ініціатор ідеї до 9 тис. своїх підписників. Луцькі волонтери, надихнувшись ідеєю проєкту «Відправ Франка на фронт», пропонують скласти компанію Каменяру і відправити з ним ще й волинянку Лесю Українку, а точніше – 200-гривневу купюру [4].

Швидкість заповнення збору залежить від багатьох чинників, у тому числі від рівня довіри громадян до організатора збору. Бачимо такі випадки, як закриття багатомільйонних зборів за кілька годин (!), як, наприклад, збори на телеграм-каналі «Николаевский Ванёк» та інші.

Пояснення психологічних причин активізації благодійної допомоги лежить у царині політичної психології, яка наголошує: роблячи донат, людина відчуває свою причетність до важливої справи, адже таким чином наближає перемогу України у війні.

Разом з тим існує протилежне явище, коли люди перестають донатити, пояснюючи це не лише погіршенням свого матеріального стану, але й такими причинами, як: корупція у державі; недовіра до волонтерів, які організують збори; втома від війни, яка є наслідком її тривалості та незадоволеними очікуваннями щодо швидких позитивних змін тощо.

Вважаємо, що у цілому розвинена культура донатів засвідчує, що українці є громадянським суспільством, здатним вирішувати нагальні проблеми самостійно, шляхом самоорганізації, не звертаючись до державних органів влади. На думку В. Духневича, у період повоєнного відновлення спільний досвід мобілізації психологічних, матеріальних, економічних ресурсів, пов'язаний з волонтерською діяльністю, має залишитися, а це спонукатиме українців до «більш дбайливого ставлення до громадянського суспільства та усвідомлення можливості простих громадян через різні громадські об'єднання впливати на якість життя. І не лише впливати, але й своїми діями творити цю якість» [5, с. 107].

Отже, в Україні в умовах повномасштабної війни сформувалася культура донатів як важлива складова політичної культури суспільства, яка виявляється в активізації прагнення звичайних українців надавати посильну матеріальну допомогу як Збройним Силам України і забезпечувати потреби української армії, так і різним категоріям населення, яке постраждало від війни, а також фінансувати зооохисну діяльність, підтримувати ініціативи щодо захисту природних і культурних об'єктів тощо. І, хоч практика грошових донатів була поширеною і до повномасштабного вторгнення, саме у період ескалації війни вона набула поширення на фоні потужного спротиву ворогу, консолідації суспільства і бажання українців зробити власний внесок у Перемогу. «Донати наближають Перемогу!» – сильна мотивуюча фраза для багатьох українців.

Список використаних джерел

1. Політико-ідеологічні орієнтації громадян України в умовах російської агресії. Розділ 1. Політичні цінності та політико-ідеологічні орієнтації громадян України в період російської агресії: стан і напрями змін. *Національна безпека і оборона*. 2022. №3-4 (189-190). С. 4-49.
8. Про волонтерську діяльність: Закон України № 3236-VI від 19 квітня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 42, ст. 435. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення 03.01.2024 р.).
2. Волонтерські організації, які зараз працюють в Україні. Як їм допомогти? *Finance.ua*. 16.02.2024. URL: <https://finance.ua/ua/saving/volonterskie-organizacii-v-ukraine>
3. Маленькі донати для великої Перемоги. *Ukrainer*. 23.6.2022. URL: <https://www.ukrainer.net/mali-donaty-syla/> (дата звернення 03.01.2024 р.).
4. Духневич В. Соціально- та політико-психологічні наслідки впливу широкомасштабної російської агресії на українське суспільство. *Національна безпека і оборона*. 2022. №3-4 (189-190). С. 103-107.

Мельник Людмила Миколаївна

Кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри філософських та політичних наук соціально-гуманітарного факультету.
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID: 0000-0002-1299-5610

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ У ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ

Починаючи із 2000 років російська пропаганда активно поширювалася не лише в російському та українському суспільствах, а й по всьому світу, в основному через російську культуру. Проте, якщо до 2013 року ніяких дій з боку української влади щодо протидії роспропаганди не приймалося, то починаючи із анексії Криму було прийнято ряд заходів. Зокрема, це заборона у 2015 році Верховною Радою трансляцію фільмів і серіалів, які були створені в Російській Федерації після 1991 року. Підкреслимо, що ще восени 2014 року російського контенту в етері українських телеканалів було стільки ж, скільки українського – 41%. Згідно з моніторингом спільноти «Бойкот російського кіно», канал «Україна» показував 87% російського продукту, НТН – 71%, «Інтер» – 67% [1].

На жаль, міжнародна дипломатія, вчасно не надала належної оцінки пропагандистській машині Росії і це спричинило пробудження кровожерливого

«ведмедя» із шовіністичними настроями. І, як наслідок, вдалого ведення інформаційної війни Російською Федерацією за принципом «чим нахабніше брехня, тим більше вірять», український Крим та частина Донбасу було загарбано Кремлем. Зазначимо, що населення Криму свято вірило в неіснуючих пропагандистських фашистів, про яких розказували «говорящі голови» із російських телепередач в Україні. Відтак, Україна протистоїть не лише на фронті, а й інформаційній війні РФ. Російсько-українська війна змусила дивитися по-іншому на зміст і роль культури у розвитку суспільства. Сьогодні ми розуміємо як ніколи важливість культури і науки.

У останні десятиріччя з'явилися численні дослідження вітчизняних науковців, які переосмислюють політику Російської Федерації щодо України, викривають і спростовують дезінформацію Кремля та вказують на важливість національної культури у боротьбі з ворогом. Серед них це роботи О. Власюк, В. Даниленко, Л. Брюховецька, І. Патриляк, О. Палій, Л. Мельник та багато інших.

Підкреслимо, що розробники політтехнології «Рускій мір» саме культурі надають великого значення у просуванні згаданої ідеології. Так, на переконання Ю. Островського, геокультурний підхід є альтернативою геополітичному підходу. Російський інтелектуал заявляє, що сучасні нації являють собою спільності людей, в яких об'єднуюча основа – це спільні культура та мова, в не спільна територія. «Саме російська мова та російськомовна російська чи радянська культура разом з історичною пам'яттю об'єднують і конструюють цей світ», – зазначає російський історик В. Тишков у статті «Руській мір: зміст і стратегії» [2].

Кремлівська пропагандистська машина постійно просувала через російську культуру українофобські наративи, тим самим готуючи російське суспільство і світ до війни. Зокрема найпопулярніша платформа - це був російський кінематограф, який кишив антиукраїнськими настороями. Варто згадати, фільми 2000-чних – це Бандитський Петербург (2000), «Далекобійники» (2001), «Кадети» (2007), «Свати» (2008), «Моя прекрасна няня», «Брат-2» (2000), «Солдати» (2004), «Спецназ» (2002), «Ми з майбутнього-2» (2010) та багато інших. Щодо сучасних пропагандистських фільмам, які виправдовують війну у березні 2022 року ютуб заборонив російським державним медіа RT і Sputnik доступ до своєї платформи — спершу в Європейському Союзі, а згодом в усьому світі, заблокувавши канали кремлівської пропагандистської машини. Не зважаючи на це, на жаль, як вказує моніторингова організація NewsGuard виявлено на ютубі понад 250 завантажень документальних фільмів RT про війну в Україні на понад 100 ютуб-каналах із понад пів мільйона переглядів разом [3].

Найбільшого резонансу набрала стаття гаранта російської Конституції,

що з'явилася у липні 2021 р. під назвою «Про історичну єдність росіян та українців». Путінська стаття містить короткий виклад історії двох різних народів – українців і росіян та сучасний на 2021 рік відносин між двома державами. Путін виступає в статті як пропагандист ідеї триєдності російського народу. Виходячи із російської брехні, сучасна Україна нібито не має самобутньої культури і є витвором радянської епохи.

Кремлівські пропагандисти всіляко зображують українську культуру як апендикс від «великої руской». Виходячи із такого наратива, оскільки немає власної культури, то й нема України. Росія завжди намагалася привласнити собі надбання української культури. Проте, закономірно, що історична брехня завжди викривається. Серед найменш чисельного списку, який намагалися привласнити собі росіяни – це М. Гоголь, І. Пулюй, Г. Сковорода. Щодо Г. Сковороди слушно заявив В. Зеленський у вечірньому зверненні до українців: «Відвідав сьогодні Переяслав Київської області. Місця, де жив і навчав Сковорода. Було б смішно, якби не було гірко, що окупанти намагаються вкрасти в Україні й цього українця. Щось там розказують, ніби й Сковорода – їхній. Але ж ми знаємо, що їм його не спіймати. Як ніколи не спіймати, не зупинити, не зламати й не полонити Україну» [4]. Погоджуємося з думкою культуролога С. Палаша про те, що «війна, яку ми бачимо сьогодні в Україні, є в першу чергу війною культур. У протистоянні зійшлися західна культура в особі України і традиційна російська культура в особі РФ. Пропоную розглянути ключові властивості обох культур і зрозуміти, як виник цей конфлікт, як розпочалася його поточна активна фаза, що відбувається зараз і що на нас може чекати в найближчому майбутньому» [5].

Тому сьогодні важливо для кожного українця не лише вивчати, а й популяризувати українську культуру в світі. В той час, коли ворог вкидає шаленні кошти в культурну пропаганду, саме самобутня українська культура служить засобом протидії інформаційній війні. Національна культура сприяє почуттю ідентичності української нації, єдності та гордості. Знання, шанування та розвиток культурних традицій, звичаїв і цінностей допомагає суспільству запобігти поширенню шкідливих російських наративів.

Список використаних джерел

1. Горлач Д. Ви нам не брат-2: російський контент витісняють з українського ефіру. URL: <https://medialab.online/news/vy-nam-ne-brat-2-rosijs-ky-j-kontent-vy-tisnyayut-z-ukrayins-kogo-efiru/> (дата звернення 03.01.2024 р.).
2. Мельник Л. М. «Руській мір» - основні концептуальні положення. URL: <http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/661> (дата звернення 03.01.2024 р.).
3. Інтернет газета «Опора» від 22 лютого 2023. URL: https://www.oporaua.org/polit_ad/rosiiski-propagandistski-filmi-iaki-vipravdovuiut-

viinu-vse-shche-poshiriuiutsia-na-iutubi-24568 (дата звернення 03.01.2024 р.).

4. Відеозвернення Володимира Зеленського наприкінці 282-го дня повномасштабної війни. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xf-Ge49hBWM>

5. Палаш С. Війна культур. URL: https://lb.ua/blog/serhiy_palash/508153_kulturna_viyna.html (дата звернення 03.01.2024 р.).

Проноза Інна Іванівна

Кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук і права.

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

ПОЛІТИЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМІНИ ПОЛІТИЧНОЇ АГЕНДИ ТА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ

У сучасному світі, де політичні процеси стають все більш складними та динамічними, розуміння ролі політичних комунікацій стає надзвичайно важливим завданням для політологів, громадських діячів та суспільства в цілому. Незаперечною є актуальність дослідження впливу політичних комунікацій на формування суспільної свідомості та зміну політичної агенди.

Сучасне інформаційне суспільство характеризується надмірною кількістю інформації та її швидким поширенням, що робить політичні комунікації особливо важливим інструментом для політичних лідерів, партій, громадських організацій та активістів. Відмінною рисою цього процесу є не тільки зміна способу сприйняття політичних подій, але й зміна самих цих подій під впливом комунікаційних стратегій.

Дослідження впливу політичних комунікацій на формування громадянської свідомості та зміну політичної агенди є важливим як для теоретичної, так і для практичної політології. Воно допомагає розкрити складні взаємозв'язки між політичною системою та громадянами, а також зрозуміти, які фактори впливають на політичні процеси та розвиток суспільства в цілому.

У світлі цього ставимо за мету дослідити різноманітні аспекти впливу політичних комунікацій на сучасну політичну агенду та громадянську свідомість. Розуміння цих процесів необхідно для розвитку ефективних політичних стратегій та підвищення рівня демократії та громадянського участі у суспільному житті.

Політична агенда, яка визначає набір проблем, що стають актуальними для обговорення та розгляду в політичному житті суспільства, формується впливом різних факторів. Один з найважливіших з цих факторів - це політичні комунікації.

Політична комунікація – це процес, який включає політичні інститути та суб'єктів, засоби масової інформації та, що важливо, громадян. Кожен акт політичного спілкування, який виробляється партіями, групами інтересів або засобами масової інформації, спрямований на громадян, щоб інформувати їх та впливати на них. Саме взаємодія між цими трьома групами має значення в політичній комунікації. У середині політики комунікаційні потоки рухаються у багатьох напрямках: від керівних органів влади до громадян, горизонтально між політичними суб'єктами, включаючи засоби масової інформації, і вгору від громадян та груп до політичних інститутів [2, с. 43].

Медіа, як основний канал інформації для громадськості, відіграють ключову роль у визначенні того, які проблеми стають пріоритетними у суспільному обговоренні. Їх вибір тем та змісту новин визначає те, що набуває громадської уваги, що в свою чергу формує політичну агенду.

Роль медіа у визначенні політичних проблем відображається в концепції "агенда-сеттінг" (agenda-setting), що стверджує, що медіа впливають не тільки на те, як сприймаються політичні події, але і на те, які події взагалі стають предметом громадського обговорення. Таким чином, вони мають здатність формувати громадську думку та визначати політичну агенду.

Крім того, комунікаційні стратегії політичних акторів використовуються для зміни політичної агенди. Ці стратегії включають в себе різноманітні методи та техніки для залучення уваги до конкретних питань та проблем. Ефективні комунікаційні стратегії можуть змінювати громадську увагу та перспективи на питання, які стають пріоритетними для обговорення в політичних колах.

Отже, розуміння взаємозв'язку між політичними комунікаціями та формуванням політичної агенди допомагає нам краще розуміти, які проблеми стають актуальними для громадського обговорення та яким чином формуються перспективи політичного діалогу у суспільстві.

Зв'язок між політичними комунікаціями та формуванням громадянської свідомості визначається низкою важливих аспектів, що охоплюють роль комунікацій у становленні громадянської ідентичності та їх взаємозв'язок з громадянською активністю. Політичні комунікації, включаючи спілкування між політичними лідерами, партіями та громадянами через різні медіа-канали, а також громадські дискусії та масові кампанії, відіграють ключову роль у формуванні громадянської свідомості та стимулюванні громадянської активності.

Розглянемо спочатку роль політичних комунікацій у становленні громадянської ідентичності. Комунікаційні процеси впливають на ідентифікацію особи з певними цінностями, переконаннями та соціальними ролями у суспільстві.

Процес політичної комунікації безперервний, але його інтенсивність

спостерігається під час загальних виборів, коли для завоювання прихильності використовуються різні засоби впливу на електорат. Політична комунікація здійснюється через засоби масової інформації, політично організовані структури та неформальні канали [1].

Через різноманітні медіа-платформи та комунікаційні канали, громадяни отримують інформацію, яка допомагає їм зрозуміти своє місце у політичному та соціокультурному контексті. Політичні повідомлення, ідеології партій, виступи політичних лідерів - все це формує основи громадянської ідентичності та впливає на спосіб, яким громадяни сприймають себе як учасників політичного процесу.

Важливо визначити взаємозв'язок між політичними повідомленнями та громадянською активністю. Інформація, яка подається громадянам через політичні комунікації, може впливати на їхню мотивацію та готовність брати участь у громадських справах. Чим більш ефективно комунікаційні стратегії просувають конкретні питання або підкреслюють їх важливість для громади, тим більша ймовірність, що громадяни будуть активно реагувати на ці проблеми. Таким чином, політичні комунікації можуть служити не лише засобом інформування, а й каталізатором для громадської мобілізації та активізації громадянської участі.

Отже, політичні комунікації, через використання різноманітних медіа-каналів та комунікаційних стратегій, впливають на те, які питання та проблеми стають актуальними для обговорення в суспільстві. Вони визначають, які теми набирають громадську увагу та сприяють формуванню громадської думки. Такий вплив створює можливість впорядкування політичної агенди відповідно до потреб та інтересів різних груп населення. В свою чергу розуміння механізмів взаємодії між політичними комунікаціями та формуванням політичної агенди є важливим для політичних діячів, дослідників, а також для громадян, оскільки це допомагає розкрити процеси, які лежать в основі політичного вирішення проблем та визначення напрямків розвитку суспільства.

Безумовно, що подальше дослідження та удосконалення політичних комунікацій може сприяти покращенню демократичного процесу, забезпеченню більшого рівня громадянської участі та розвитку суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Проноза І. І. Роль політичних комунікацій у сучасному інформаційному просторі. Науковий журнал Politicus. 2021. № 3. С. 75-81. URL: http://politicus.od.ua/3_2021/12.pdf (дата звернення 03.01.2024 р.).
2. Johnson-Cartee K. S. Strategic Political Communication: Rethinking Influence, Persuasion, and Propaganda. Lanham: Rowman&Littlefield. 2004. 229 p.

Коч Світлана Вадимівна

Доктор політичних наук, професор кафедри політології.
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Узун Юлія Вадимівна

Доктор політичних наук, професор кафедри політології.
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ІНСТРУМЕНТАЛІЗАЦІЯ МЕМОРІАЛЬНИХ ПОЛІТИК ЯК ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ В ПРАКТИКАХ КРАЇН ЄВРОПИ

Пам'ять як соціальний феномен охоплює процеси збереження, передачі, інтерпретації та використання історичних подій та наративів, які впливають на спільну свідомість суспільства, а також забезпечують легітимацію стратегій соціального розвитку та методів політичного управління.

Сучасні еволюційні зміни, що відбуваються в форматі системних змін постмодерного суспільства: мультиплікація акторів та гібридизація просторових систем обумовлюють одночасне функціонування різних форматів меморіальних культур та векторів меморіальної поведінки. Цей процес значно посилений змінами, які відбуваються в системі міжнародних відносин, в форматі реструктуризації міжнародного порядку та логіки управління інтегрованими та національно-політичними просторами. Пам'ять, соціальний феномен і комеморативні практики, як інструмент управління соціально-політичними системами є предметом цілеспрямованих досліджень починаючи з 80-х років ХХ століття. Про це культові роботи Мориса Хальбвакса «Локальна пам'ять і таємниця пам'яті» (1980), Яна Ассмана «Культурна пам'ять і колективне забуття» (1992), П'єра Нора «Локальна пам'ять» (1984), Еміля Фурстаа «Забуті війни» (1989) і Хорхе Семпруна «Голоси із туману» (1987); П'єра Бурдьє «Рефлексивне суспільство» (2003); Джонатана Лоуєнталя «Пам'ять та тоталітарне суспільство» (1991) та інші.

Меморіальні стратегії соціально-політичних акторів різного таксономічного рівня формуються під тиском актуальних завдань: формування позитивного іміджу, зменшення ендегенних конфліктів, легітимація новітніх політичних завдань та векторів інтеграції та подібне. Сучасні комеморативні практики перетворили соціальну пам'ять на інструмент політичного менеджменту, який дозволяє ефективно впливати на конструювання та деконструкцію політичного та соціального простору.

Пошук оптимального погляду на минуле та вибір засобів комеморації історичних наративів є актуальним завданням сучасних національних держав. Оновлення національних проєктів проявляється в практиках перетворення

меморіальних політик в інструмент стратегічного управління, що дозволяє закріплювати версію минулого, яка відповідає політичним завданням. Оновлені меморіальні проекти на державному рівні реалізуються в Німеччині (Стратегія пам'яті Німеччини, 2019), Польщі (Polska Narodowa Strategia Pamięci i Kultury, 2018), Франції (Stratégie de la mémoire de la France, 2018), Португалія (Programa Nacional de Memória, 2019), Україна (Національна програма пам'яті та примирення, 2016) та інших країнах.

Прийняття подібних стратегій для держав Східної Європи передували динамічні стратегії «відмежовування» від історичного та соціально-політичного простору попередньої історичної доби, визначаючи її як «пострадянську» та «посткомуністичну», та запроваджуючи процес символічних репресій в вигляді зміни меморіальної іконографії, національних героїв та історичних наративів. Це завдання виконували спеціально створені інституції як: Управління документації та розслідування злочинів комунізму (Чехія, 1995), Інститут з розслідування комуністичних злочинів та пам'яті румунської еміграції (Румунія, 2005), Інститут дослідження тоталітарних режимів (Чехія, 2007), та інші.

Якщо для країн Західної Європи на початку XXI століття встали питання відносно створення спільної стратегії загальноєвропейської пам'яті, та вироблення спільних акцентів в інтерпретації історичної спадщини з метою закріплення результатів економічної інтеграції та вибудовування нової європейської наднаціональної політичної ідентифікації інтегрального типу, то для країн Східної Європи характерним залишається процес переосмислення формату національної стратегії в напрямку націоналізації. В цьому регіоні Європи найбільш помітним є процес переосмислення концепту «нації» як більш широкого за концепт «держави», що забезпечує можливість створення мережі функціональних структур для формування транскордонної системи національно-орієнтованих лобістських структур етнокультурного типу за межами кордонів держави. Про таку динаміку свідчать: Урядова програма Румунії (Національна стратегія для румун звідусіль, 2017); Урядова програма Болгарії (Національну стратегію для болгарських громадян та болгарських історичних громад по всьому світу, 2014); Урядова програма Угорщини (Політика для угорських громад за кордоном. Стратегічні рамки для угорських громад за кордоном, 2011) та інші.

Східноєвропейські національні держави опинились у ситуації *двох різноспрямованих векторів*: з одного боку, вони, навіть після приєднання до ЄС, продовжили розвивати національні доктрини модерного типу, коли нація визначає себе в межах історичних земель, де триває форматування національних ідентичностей на основі етнополітичних інтересів титульних націй та їх історичних наративів; з іншого боку, загальноєвропейські

постмодерні процеси, вимагають пошуку та визнання універсалізованих цінностей та спільних стратегій спрямовуючи комеморативні практики в напрямку визнання етнонаціональних цінностей як архаїчних, неактуальних, роблячи акцент на загальнонародських та загальноєвропейських стандартах.

Отже, країни Східної Європи, які на початку ХХ століття стали членами ЄС, постають типовим прикладом амбівалентних меморіальних політик. Для цієї групи країн характерним є намагання за допомогою меморіальних політик та комеморативних практик одночасно вирішувати різні соціально-політичні завдання: залишаючись у колі наднаціонального простору ЄС, конструювати національно-орієнтовану меморіальну стратегію: як це відбувається в Угорщині [1], Болгарії [2], Румунії [3], Польщі [4] і та інших. Пошук балансу між цими векторами розглядається ними як умова ефективного національного розвитку.

Для країн східноєвропейського регіону характерним є ситуація коли держави за допомогою амбівалентних меморіальних практик намагаються забезпечити максимально широкі умови політичної інтеграції, пристосовуючи національні доктрини до нових викликів постмодерного суспільства.

Динамічні процеси інструменталізації меморіальних політик в сучасному світі є відлунням змін, що відбуваються в системі управління політичними просторами та соціальними системами. Конструювання змістів та комеморативні зміни викликають не тільки семіотичну плутанину але і «дрейф пам'яті» в напрямку легітимації нових актуальних політичних акторів, які потребують визнання на легітимації

Список використаних джерел

1. Коч С. В. Майбутнє минулого, або політика пам'яті Угорщини: між національним та універсальним *Міжнародні та політичні дослідження*. 2023. Вип. 36 С. 61 - 72

2. Пашова А., Попова К., Пискова К, Ангелова М., Муратова Н., Воденичаров П. «Битки в миналото» или «Битки за миналото»: Българските национални модели на памет и политика на паметта. *Бюлетин «Либерален преглед в неделя»* 2021. URL.: <https://www.librev.com/index.php/prospects/science/4026-bitki-v-minaloto-ili-bitki-za-minaloto-balgarskite-natzionalni-modeli-na-pamet-i-politika-na-pametta> (дата звернення 03.01.2024 р.).

3. Коч С.В. Меморіальна політика сусідів України: від стратегії національного суверенітету до «Великих держав». *Політикус*. 2018. Вип.4. С. 46 - 50

4. Wójcik A. Polityka historyczna jako forma budowy izerunku Polski na

Мацшина Ірина Віталіївна

Доктор політичних наук, професор кафедри
політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0000-0002-2988-620X

ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ

Історична освіта відіграє важливу роль у передачі історичних наративів і побудові колективних спогадів. Колективна пам'ять визначає групу, її цінності та норми, і в такий спосіб використовується для легітимізації поведінки групи.

Особливо в контексті травматичних національних подій, таких як війна. Аналіз саме *офіційно переданого спогаду* дає можливість зрозуміти соціальні функції, які виконують різні наративи.

На думку дослідників соціально спільні концепції передаються через оповідання. У нашому дослідженні, яке зосереджується на Другій світовій війні, ми розуміємо візуальну розповідь як сюжетну лінію, у наборі образів (тем), що зображують події та персонажів історії у вигляді історичної мапи, візуальних елементів, фотографії та ілюстрації. Візуальні образи є важливими носіями соціальних знань протягом поколінь.

Якість зображень, особливо порівняно з письмовими текстами, має емоційність та нагадування реальності, а часто й вигаданої реальності. Емоційні повідомлення, передані візуальними оповідями, перетворюють ілюстрації на потенційний засіб запропонувати читачу певну логіку та значення. Так візуальне зображення є потужним інструментом для рефлексії наративної емпатії. І може допомогти зрозуміти інструменти колективного запам'ятовування та визначити можливості зміни значень спільних наративів.

Сама сфера шкільної освіти має ієрархічну структуру підпорядкування, свої правила та норми й за всіма ознаками є типом інституту. Проте, наявність символів та ритуалів, горизонтальної комунікації, а також стійка форма в умовах змін, вказує, що освіта може бути й інституцією. Спираючись на власний ресурс, такий як навчальна програма, підручники, корпоративна культура, дійові актори та їх ролі, освіта відіграє значну роль в публічній політиці у просуванні ідей та цінностей. Освіта здатна просувати державну

політику через офіційні та неофіційні канали комунікації. І в першу чергу, через такі шкільні предмети, як література та історія.

Для України особливо важливо знати, як просувалися історичні наративи через шкільні підручники з історії, оскільки історія України часто використовувалася для розповсюдження радянського, а потім й російського наративу «Велика вітчизняна війна».

Під час дослідження візуальних зображень підручників з історії України за тематикою Другої світової війни, були отримані проміжні результати, які потребують подальшого дослідження та доопрацювання. Проте, можна наголосити на наступних висновках:

- 1) конотація зображень Другої світової війни має пряме значення з соціальним та політичним контекстом, який залежить від часу. Інтерпретаційне позначення зображень (денотатів), через образи, може змінюватися в залежності від особистого та колективного досвіду. Емоційні, духовні, культурні та політичні зміни впливають на зміну сприйняття зображень, з якими суб'єкт себе ідентифікує у поєднанні або у протиставленні до них. Денотат – сталість, конотат - безкінечність, яка залежить від досвіду;
- 2) П'єр Нора та Поль Рікер розрізняють історію та пам'ять. Історія – як об'єктивна наука, об'єктивні знання, де немає міста для емоцій. (Поль Рікер використовує поняття «сліди» історії і вказує, що історія складає події в єдину логіку, а пам'ять бачить лише фрагменти). Пам'ять – це емоції суспільства, яке через реакцію на історичні факти надає визначення спільноті;
- 3) влада пам'яті як влада минулого над сьогоденням розбивається під тиском візуального. Емоція, яка народжується через зображення, є протестним викликом до такої влади. Це не хаос, це утворення лімінального простору, де на питання, що виникає у певному проміжку часу, офіційно переданий спогад не здатний надати єдиної відповіді;
- 4) у контексті колективної пам'яті лімінальний простір відображає перехідний стан пам'яті, коли старі способи сприйняття та інтерпретації події, під тиском власного досвіду, зазнають змін або руйнування, а нові ще не сформовані повністю.

У лімінальному просторі колективна пам'ять може переглядатися, переосмислюватися та переформуватися. Як «місце ніщо», де старі рамки поступово зникають, а нові ще не з'явилися, важливим є «зараз». Візуальні тексти можуть створювати атмосферу перехідного стану, нестабільності чи неоднозначності. Вони можуть створювати непередбачувані асоціації або комбінації, які викликають рефлексію та пошук нових способів самовираження. Так місце «ніщо» перетворюється на простір можливостей та визначення

суб'єкта, ідентифікуючи його означення суб'єктності *тут і зараз*.

Булгаков Дмитро Олексійович

Здобувач третього рівня вищої освіти

кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0009-0000-5647-7869

ВИКЛИКИ ЦИФРОВОЇ ЕРИ ДЛЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНІ

Сучасний світ стрімко розвивається, а цифрові технології відіграють дедалі важливішу роль у всіх сферах життя, зокрема й у політиці. Цифрова епоха відкриває нові можливості для політичної комунікації, але водночас несе багато викликів.

В Україні, як і в багатьох інших країнах, цифрові технології мають значний вплив на політичний процес. Соціальні мережі та інші онлайн-платформи стали важливими інструментами для політиків і громадян для спілкування та обміну інформацією. Це призвело до змін у проведенні політичних кампаній, формуванні громадської думки та політичних уподобань людей.

Розвиток Інтернету в Україні розпочався на початку 1990-х років. Спочатку доступ до нього був обмежений, але він швидко зростав. Перші онлайн-ЗМІ та форуми з'явилися в кінці 1990-х років, давши поштовх до розвитку цифрового простору країни.

У 2000-х роках мобільні телефони та доступний Інтернет стали масовим явищем, що призвело до значного зростання популярності соціальних мереж. Політики почали використовувати цифрові інструменти у своїх кампаніях, визнаючи їхню ефективність для мобілізації та спілкування з виборцями [2, с. 299].

2010-ті роки стали переломними для цифрового розвитку України. Революція Гідності 2014 року продемонструвала силу соціальних мереж для координації та мобілізації людей, а також для поширення інформації. Однак, цей період також відзначився зростанням російської пропаганди та дезінформації в українському інфопросторі, а також кібератак на політичні інституції.

Сьогодні Україна є однією з найактивніших у світі країн за рівнем цифрової інтеграції. Найвідоміший у світі український додаток "Дія", запущений у 2020 році, став революційним кроком у цифровій епісі України.

Цей мобільний додаток надає доступ до широкого спектру державних послуг онлайн, забезпечуючи зручність, економію часу та прозорість. Користувачі можуть отримати цифрові документи, соціальні послуги, оплатити податки та штрафи, отримати медичні послуги, а також голосувати на виборах. "Дія" значно полегшила взаємодію з державою для українців та сприяла цифровізації країни.

Однак, цифрова ера також створює ряд викликів для України, таких як дезінформація, загроза кібербезпеці та поляризація суспільства.

У 2021 році Верховна Рада України прийняла закон про протидію дезінформації, який забороняє поширення дезінформації та маніпуляцій і передбачає штрафи за правопорушення. Україна активно співпрацює з міжнародними партнерами, такими як Європейський Союз та Сполучені Штати Америки, у боротьбі з дезінформацією. Але, незважаючи на зусилля, дезінформація та пропаганда залишаються серйозною проблемою для України [3].

Під час всіх фаз війни, починаючи з травня 2014 року по сьогоднішній день, Росія активно використовує пропаганду, щоб маніпулювати думками та емоціями людей, аби підірвати українську державність та суспільство. Її канали дезінформації, боти та фейкові акаунти поширюють фейки та маніпуляції, заперечують українську ідентичність та історію, а також створюють «ехо-камери» та поляризують суспільство. Це підриває довіру до влади та ЗМІ, призводить до дестабілізації політичної ситуації та ускладнює прийняття зважених рішень.

У ці складні часи Україна зіштовхнулася з безпрецедентним потоком дезінформації та пропаганди. Підтримка незалежних ЗМІ, співпраця з фактчекерами, активна протидія дезінформації та пропаганді, розвиток критичного мислення та медіаграмотності – ось наші стратегії протидії ворожим атакам.

«Кібербезпека – це практика захисту мереж, даних (зокрема особистих і конфіденційних даних) і пристроїв від хакерів і кіберзлочинців шляхом вжиття запобіжних заходів» [4, с.29]. Основними загрозами кібербезпеці України є регулярні російські кібератаки на українську інфраструктуру, кібершпигунство з боку іноземних держав та злочинних угруповань, а також загрози кібертероризму, спрямовані на важливі установи країни [5, с. 58].

Захист України від кіберзагроз вимагає прийняття законодавства з кібербезпеки, створення державного органу, який координуватиме діяльність у цій сфері, обміну інформацією та розробки спільних стратегій з міжнародними партнерами, проведення інформаційних кампаній та інвестицій у підготовку кіберфахівців.

Поляризація суспільства – це процес розшарування соціуму на дві або

більше групи з протилежними поглядами, цінностями та інтересами. Цей феномен може мати значний вплив на різні аспекти життя, включаючи політику, економіку, культуру та соціальні відносини.

Поляризація суспільства також впливає на політичну комунікацію. У світі ехо-камер та відфільтрованої інформації люди дедалі більше пов'язані з конкретними джерелами, які відображають їхні власні погляди, що ускладнює можливість почути та донести до них альтернативну точку зору. Як наслідок, недовіра до політиків може зростати і призводити до радикалізації громадян, незалежно від змісту їхніх меседжів. Політична участь може знизитися, оскільки багато людей відчувають, що їхні голоси не мають значення в такому поляризованому середовищі [1, с. 11].

Для подолання цих викликів важливо сприяти відкритому діалогу між різними політичними таборами та активно використовувати різні канали комунікації для охоплення широкої аудиторії. Боротьба з дезінформацією та підтримка незалежних ЗМІ – ще один важливий крок у зміцненні довіри суспільства до інформації. Зосередження уваги на спільних цінностях і цілях може допомогти об'єднати суспільство і зменшити політичні розбіжності.

Цифрова епоха висуває нові вимоги до політичних комунікаторів, оскільки змінюються засоби, форми та канали публічної комунікації. Важливо постійно адаптуватися до цих змін, щоб ефективно комунікувати з громадськістю.

Більше того, соціальні медіа стають важливим інструментом впливу на громадську думку. Політичні комунікатори повинні активно використовувати ці платформи для досягнення своїх цілей і комунікації зі своїми виборцями. Дезінформація та фейкові новини становлять серйозну загрозу в цифрову епоху. Політичні комунікатори повинні розробляти активні механізми виявлення та протидії цим явищам [6].

Також важливо, щоб політичні комунікатори були більш відкритими та прозорими в цифрову епоху. Доступ до інформації та її поширення може сприяти підвищенню довіри до політичних інститутів. Нарешті, політичні комунікатори повинні постійно розробляти нові стратегії та технології для підвищення ефективності політичної комунікації в цифрову епоху.

Підсумовуючи, можна сказати, що хоча цифрова епоха відкриває широкі можливості для політичної комунікації, вона також створює нові виклики. Гнучкість до змін і постійне вдосконалення стратегій і методів необхідні для успішної адаптації до них.

Список використаних джерел

1. Булега К.І. Цифрова дипломатія як елемент зовнішньополітичної діяльності держави. *Вісн. студ. наук. тов. ДонНУ ім. В. Стуса*. 2018. Т. 1. № 10.

С. 9–12.

2. Дубас О. Політична комунікація у глобальному інформаційному суспільстві: надбання і виклики. *Політологічний вісник. Збірник наукових праць*. К.: «Інтас», 2007. Вип. 30. С. 297–303.

3. Закон України "Про Стратегію інформаційної безпеки" Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069> (дата звернення 03.01.2024 р.).

4. Кібербезпека в інформаційному суспільстві: Інформаційно-аналітичний дайджест / відп. ред. О.Довгань; упоряд. О.Довгань, Л.Литвинова, С.Дорогих; Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України»; Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського. К., 2023. №9 (вересень). 351 с.

5. Прудникова О. В. Масова комунікація як підґрунтя розвитку інформаційної культури. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2014. № 1 (20) С. 53-60.

6. Фролова Н. Особливості використання соціальних мереж у діяльності органів публічної влади. *Публічне адміністрування: теорія та практика*: ел. збірн. наук. пр. Дніпропетровськ, 2019. № 1 (21). С. 1-15.

Рогозіна Анастасія

Здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність «Політологія».

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Культурна дипломатія набуває все більшого значення в світовій політиці, як один з ключових та сучасних інструментів у процесі формування зовнішнього іміджу держави. Проблема інституціоналізації культурної дипломатії є актуальною для України, яка з моменту проголошення незалежності знаходилась в процесі формування свого іміджу у зовнішньому середовищі. Особливого значення ця проблема в українському політичному просторі набула з початком повномасштабного вторгнення росії в лютому 2022 р. та впровадженням в державі воєнного стану [2].

Метою дослідження є виявлення проблем інституціоналізації культурної дипломатії України в умовах воєнного стану як інструменту формування

зовнішньополітичного іміджу держави. Дослідження визначеної проблеми доцільно розглядати через призму неоліберальної концепції «м'якої сили» Дж. Найя, яка передбачає здатність держави досягати стратегічних завдань і просувати свій позитивний імідж на міжнародній арені через привабливість її характеристик [3].

Політика культурної дипломатії, володіє універсальним інструментарієм та чинить безпосередній вплив не тільки на процес формування іміджу держави у зовнішньому середовищі, а також дозволяє сформувати стале уявлення про історію та культуру країни, виокремити айдентику національного бренду та національну ідентичність тощо.

До 2022 р. позиціонування України в світовому просторі, за допомогою інститутів культурної дипломатії, було критичним завданням, у відповідь на агресивну інформаційну політику Російської Федерації у зовнішньому середовищі, З початком анексії Криму і окупацією частини Донецької і Луганської областей у 2014 р., перед Україною у сфері культури постали проблеми, які були пов'язані зі знищенням і крадіжкою культурної спадщини на окупованих територіях.

Під час війни культурна дипломатія зіткнулась я з рядом системних викликів, серед яких варто виокремити наступні:

- Відсутність комплексної державної концепції збереження і захисту культурних об'єктів в умовах війни;
- Скорочення бюджету: початок повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року призвів до перерозподілу бюджетного ресурсу на користь потреб оборони та безпеки, що призвело до кризи в культурному секторі;
- Іміджеві втрати: війна має безпосередній вплив, як на зовнішній так і на внутрішній імідж держави. Військовий конфлікт може ускладнити процес налагодження міждержавних ініціатив, зокрема й в секторі культури;
- Знищення та розкрадання культурної спадщини країни на окупованих територіях.

Вирішення даних проблем культурної дипломатії в умовах війни потребують комплексного підходу та синергії між урядовими органами, міжнародними партнерами та громадським сектором у процесі пошуку альтернативних стратегій та джерел фінансування. Одним із головних завдань, які постали перед державними органами України це інституціоналізація культурної дипломатії, що передбачає створення єдиної платформи інституцій, які зможуть забезпечити системну роботу по формуванню сучасного іміджу України, який буде привабливим для потенційних інвесторів та матиме єдину, аргументовану відповідь на питання: «Хто ми є?». Дозволить залучитись підтримкою в процесі відновлення пам'яток культури та національної історії України.

Проблема інституціоналізації культурної дипломатії України вперше стала актуальною на державному рівні в березні 2015 році, у зв'язку з появою державної установи Українського інституту, який належав до сфери управління Міністерства закордонних справ [1]. Станом на цей час державна політика в сфері культури мала хаотичний характер, прийняття рішень носили непослідовний порядок, відповідно даний підхід продемонстрував неефективність щодо створення позитивного іміджу України у зовнішньому середовищі. Метою створеного інституту була розбудова довгострокових відносин, що базуються на принципі синергії органів державної влади і суспільства, довірі, та максимальній консолідації можливостей, поєднання конкуренції та кооперації всіх стейкхолдерів для успіху в процесі досягненні державних цілей щодо розвитку культури. Як наслідок, формування сучасного, унікального іміджу України, який буде викликати інтерес потенційних партнерів, сприяти покращенню розуміння та сприйняття України у світі, а також позитивно впливати розвиток її культурних зв'язків з іншими країнами.

Слід зазначити, що Український інститут необхідно сприймати, як один із ключових національних проєктів в галузі культури, інструментальний потенціал, якого є достатньо дієвим. Сформована «Стратегія Українського інституту на 2020-2024 роки», включала ряд пріоритетних напрямів розвитку, що дозволило певною мірою підлаштуватись під обставини того часу (до 2022р.) та сформувати принципово новий механізм функціонування даної інституції. Проте, в сучасних умовах існує ряд проблем у його функціонуванні, в силу того, що механізми реалізації політики в умовах війни є недосконалими та потребують адаптації до сучасних реалій.

Отже, можна виокремити ряд проблем державної політики в процесі інституціоналізації культурної дипломатії України:

- Хаотичність прийняття рішень, відсутність концептуального бачення загальної стратегії просування зовнішнього іміджу держави;
- Відсутність синергії органів державної влади в процесі формування Українського інституту;
- Нерозуміння того, як імплементувати попередні напрацювання у сфері культурної дипломатії в новостворену інституцію (Український інститут);
- Недостатня інформаційна база інституцій, відсутність моніторингових досліджень, які б вказували на попит українського культурного продукту в різних країнах світу.
- Недостатність фінансування та релевантності наявних стратегій по впровадженню та інституціоналізації культурної дипломатії, як інструменту «soft power» в державному управлінні.

Таким чином, перед українською державою гостро стоїть питання підтримки інституціоналізації культурної дипломатії в умовах воєнного стану.

Незважаючи на перехід війни у затяжну фазу, для України важливо продовжувати формувати ефективну модель позиціонування культури в середині системи та за її межами, зберігати, відновлювати і повертати культурну спадщину держави, мати чітку стратегію підвищення позитивного іміджу країни на міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. Стратегія Українського Інституту на 2020-2024 роки. *Офіційний веб-портал*. URL: [strategy-ukrainian-institute-3.pdf \(ui.org.ua\)](#) (дата звернення 03.01.2024 р.).
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. *Президент України*: офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення 03.01.2024 р.).
3. Nye, Joseph. *Soft Power. The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs, 2004. 192 p.

Зарічняк Олег Олександрович

Здобувач третього рівня вищої освіти.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В СФЕРІ КІНЕМАТОГРАФІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Спроби поширити ідеї «рах moscovita» з усіма їх варіаціями на території України беруть свої витoki задовго до відновлення незалежності. Одним із важливих інструментів, що використовувався для пропаганди даних наративів було кіно. Із самого початку його популяризації, на території України, воно майже повністю перебувало під контролем радянської тоталітарної/авторитарної влади й працювало на продукування ідеологічних концептів Радянського Союзу. Винятки із цього правила зазвичай не проходили державну цензуру, а долі авторів які занадто сильно відхилились від встановленого владою курсу завершувались трагічно, згадаємо тих самих О. Довженка або ж С. Параджанова,

З відновлення незалежності України почався новий етап інформаційної війни. Мистецтво і, зокрема, кінематограф в умовах сучасності й досі використовується як інструмент впливу на маси, хоча інтеграція ідеологем в структуру фільмів стало складнішим і менш очевидним для пересічного споживача. Важливості даній проблемі додали події 2014 року. Після початку гібридної війни розв'язаної Росією, питання

кінематографії стало складовим національної безпеки України.

Період від проголошення незалежності й до 1998 року характеризують крахом українського кінематографа. Інформаційний простір був повністю окупований східними продуктами, не залишаючи місця для вітчизняного. Навіть всупереч все більшій популяризації американського кінопродукту, дубляж в домінуючій кількості був російським. Причини є доволі очевидними. Унаслідок русифікації України, до 1991 року український кінематограф поступово зник як масове явище. Виробництво фільмів українською мовою на Ялтинській, Одеській та Київській кіностудіях припинилося, там переважно знімали російськомовні стрічки [3]. Щоб зрозуміти масштаби проблеми поглянемо на дані наведені Любомиром Госейком в його роботі: «...на екранах столиці: з 98 стрічок, показаних упродовж тижня від 18 до 24 лютого 1991 року, – тільки дві українського виробництва, та й ті в російськомовній версії» [1, с. 384].

Першим серйозним кроком державної влади в галузі кіно стало прийняття закону «Про кінематографію» від 13 січня 1998 року. Саме там на папері задекларовано основні цілі та стратегії формування державної політики у сфері кінематографа:

- 1) забезпечення формування державної політики у сфері кінематографії;
- 2) визначення пріоритетних напрямів діяльності центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері кінематографії;
- 3) забезпечення загального доступу суспільства до творів української, європейської та світової кінематографії;
- 4) створення умов для розвитку всіх видів кінематографічної діяльності;
- 5) сприяння творчому розвитку молодих авторів і виконавців фільмів;
- 6) сприяння розвитку освіти, творчому вдосконаленню у сфері кінематографії;
- 7) сприяння поширенню кінематографічної культури, розвитку кінематографічної діяльності, популяризації кінематографі [4].

Важливо акцентувати на відсутності якихось прописаних обмежень у відборі фільмів, які допускатимуться до публікації. Перелік тем, що будуть з'являться лише в редакціях 2015 року і пізніше. До тих пір в український медіапростір і надалі просочувались фільми та серіали в яких дискредитувався образ українців, пропагувались ідеї меншовартості українського народу, періодично звучали фрази, що можна було б розцінювати як посягання на територіальну цілісність України. Так в українському медіапросторі роками демонструвалися серіали присвячені російській армії, правоохоронним органам тощо («Солдати», «Кадети», «Вулиці розбитих ліхтарів»)

Що цікаво, теми українського кіно, де акцентувалась увага на національних героях або ж культових подіях вітчизняної історії, зазвичай негативно сприймалися російською владою та соціумом. Часто ці настрої

проектувалися і на територію України. Яскравим прикладом, є художня кінострічка Юрія Ілленка, що була першим повнометражним, великобюджетним фільмом періоду незалежності. На цей час «Молитва...» займає 36-у позицію у списку 100 найкращих фільмів в історії України. Ось що пише сам автор у своїй автобіографії про події після виходу фільму: «Нарешті зняв проект «Молитва за гетьмана Мазепу», до якого йшов близько третини свого життя. Фільм для показу в Росії заборонив міністр культури РФ Михайло Швидкой. Думав, що це стосується лише Російської Федерації, виявилось, що ні, бо Україна все ще інформаційна колонія Росії. Фільм знято з кінопоказів, заборонено для показу по ТВ, не випущено на відео. Не продано за кордон, хоча було багато пропозицій, що перекривали видатки на фільм у десятки разів. Як результат українська влада прискорила кінець кінокар'єри одного із найкращих режисерів історії України[2].

Лариса Брюховецька, одна із найбільш авторитетних дослідниць в галузі кіно вказує, що ще 2004 року відкрито заговорили про окупований інформаційний простір України, а з 2010-го ситуація приниження українського набула статусу державної політики. Мабуть, не дивно, що через рік після цих дат відбувається відновлення Державної служби кінематографії, а через 5 років ліквідація й утворення Державне агентство України з питань кіно, яке функціонує і досі. Також дослідниця наводить слова Ю. Щербака, акцентуючи, що криза кіно це вина не тільки російських впливів: «інформаційний простір України безжально знищує не лише Росія, а й власні безтямні попсові олігархи та куплені ними медійники, які (...) вирощують дикий – безнаціональний та аморальний – продукт у вигляді майбутніх циніків, яким чужою є рідна земля та її доля» [6].

Цікавим є той факт, що саме за період президенства В. Януковича, а саме за сприяння його сина, відбувся найбільший приріст у фінансуванні кіновиробництва державою. З 111 млн у 2011 році, сума виділених коштів збільшилась до 176 млн грн у 2012 році, хоча до цього суми були набагато меншими [8]. Велика кількість фахівців, в тому числі Г. Чміль, колишня голова Державної служби кінематографії, вбачають в цьому намагання монополізувати галузь кіно, що в умовах формування авторитарного режиму стало б одним з інструментів легітимізації влади в очах суспільства. Хоч є й інший погляд, за яким його ініціативи мали виключно патріотичні цілі.

Інший важливий факт цього періоду, це мовна політика в галузі кіно. Так в Законі «Про засади державної мовної політики» ми можемо прочитати таку тезу «Виготовлення копій фільмів іноземного виробництва, які розповсюджуються для показу в кінотеатрах, публічному комерційному відео і домашньому відео в Україні, здійснюється мовою оригіналу або із дублюванням або озвученням чи субтитруванням державною мовою, або

регіональними мовами, або мовами меншин на замовлення дистриб'юторів і прокатників з урахуванням мовних потреб споживачів» [5]. Акцентування увагу на регіональних мовах є продовженням політики розповсюдження російської мови, що є характерним для того періоду.

З початком гібридної війни розв'язаної проти України, ми бачимо перші реальні кроки в галузі кіно, щодо очищення від російських впливів. Так в Законі України «Про кінематографію» з'явилися перші обмеження як у вітчизняному кіно і у публікації іноземних стрічок на українському медіаринку. Фільми, які популяризують або пропагують позитивний образ органів держави-агресора, їхні окремі дії, окупацію українських територій в позитивному ключі потрапляють під заборону [4]. З 2021 року, будь-які фільми зняті державою-агресора заборонені для публікації на території України.

Важливим кроком стало створення «Переліку осіб, які створюють загрозу нацбезпеці України». Даний документ отримав неформальну назву Чорний список Міністерства культури України й на цей час вже налічує більш як двісті осіб. На основі цього списку агенція Держкіно створила свій власний Список відеопродукції, забороненої в Україні в якому знаходяться всі фільми яким Держкіно відмовило в прокаті через Статтю №15 Закону України «Про кінематографію», або ж якщо в цих стрічках наявні особи, що входять до «Переліку осіб, які створюють загрозу нацбезпеці України».

Завдяки обмеженню ролі російського контенту і досить успішній політиці Держкіно на чолі з П. Ілленком, сином вже згаданого Ю. Ілленка, період 2014-2019 року є одним із найбільш успішних в галузі кіно. Протягом періоду його керівництва за підтримки Держкіно було завершено виробництво 173 кінопроектів, включаючи 67 повнометражних художніх фільмів, деякі з яких стали переможцями кінофестивалів та лауреатами міжнародних премій. Це дозволило підвищити престиж України на міжнародній арені в галузі кіно й отримати позитивні результати в економічному плані. Крім цього не можна забувати про культурний вплив, адже національний кінематограф зачасти є унікальним і відображає унікальні аспекти культури, історії, традицій та способу життя конкретного суспільства.

Основний інструмент в галузі розвитку національного кіно стало проведення пітчінгів. Дана практика бере початок з 2011 року і чудово себе показала. Так за результатами 11-го пітчінгу Держкіно було розділено 1,5 млрд грн на 101 проект. Зазвичай теми робіт присвячені національним героям, історичним подіям, патріотичній тематиці, що є важливим для формування національної ідентичності. Так, наприклад, однією із тем 18 пітчінгу було «Анімаційні короткометражні фільми тематичні «300-річчя з дня народження Григорія Сковороди».

Період 2019-2024, характеризується черговою кризою, епідемія і війна негативно відобразились в галузі кіно. Ситуацію погіршують постійні скандали

фігурантами яких є Держкіно. Один із них пов'язаний із призначенням на посаду голови установи М. Кудерчук, інший – із рішенням Держкіно про реорганізацію Довженко-Центру. Також, періодично установу критикують за непрозорість розподілу фінансів. Все це будує негативний образ до даної інституції й підриває довіру до даної галузі як у середині країни, так і серед міжнародних партнерів.

На сьогодні ставлення до установи є доволі скептичним, проте у 2023 році нею було опубліковано «Стратегію розвитку кіно в Україні до 2027 року». Зокрема в документі, уривки якого цитує «Лівий берег» йдеться, що держава має створити «сприятливий режим оподаткування при виробництві фільмів», обмежити кількість фільмів, які фінансує щорічно, та ввести критерії оцінки кінопроектів: «в основі кінопроекту має бути сильна історія, що розкриває «ДНК українців», розказана сучасною мовою; архетипний герой, який об'єднує вічні цінності та сучасну реальність; поєднання державних та приватних інвестицій; сильний глядацький та експортний потенціал» [7].

Аналізуючи вище сказе, можемо сказати, що український кінематограф довгий час не міг повноцінно розвиватися через перенасичення російського контенту і стереотипне уявлення менш вартісного і менш якісного вітчизняного продукту. Вплив цього відчувається і сьогодні, оскільки, для досить великої кількості населення український кінематограф є менш цікавим ніж фільми зарубіжних авторів.

Звернення на проблему і перші серйозні кроки в фінансовому плані реалізуються тільки з 2010-2011 рр., а очищення кіноринку від шкідливих проросійських елементів затягнеться ще на декілька років, щодо наукових досліджень на цю тему, то їх і на сьогодні не так багато.

Попри всі обмеження і акцентування уваги на проблему, держава не може повністю контролювати як мінімум інтернет, через який українське суспільство і досі має доступ до російського контенту, але що парадоксально, навіть в умовах війни російський медіапродукт має попит на українському ринку, зокрема, і серед молоді, що ми могли бачити на прикладі російського серіалу «Слово пацана», що зрезонував в українському медіапросторі.

Список використаних джерел

1. Госейко Л. Історія українського кінематографа 1896-1995. Київ, KINO-КОЛО, 2005. 464 с.
2. Ілленко Ю. Дуже коротка (порівняно з життям) автобіографічна довідка. URL: http://www.universum.org.ua/journal/2004/illbio_3.html (дата звернення: 01.04.2024).
3. Понад століття українського кіно. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/ponad-stolittya-ukrayinskogo-kino/> (дата звернення: 01.04.2024).

4. Про кінематографію : Закон України від 13.01.1998 р. № 9/98-ВР : станом на 26 квіт. 2017 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.04.2024).
5. Про засади державної мовної політики : Закон України від 03.07.2012 р. № 5029-VI : станом на 28 лютого 2018 р. неконституційний. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> (дата звернення: 01.04.2024).
6. Результати державної політики в кіно України: URL: http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=1505 (дата звернення: 01.04.2024).
7. Три роки кризи в Держкіно. Що буде з українським кіно далі? Lb.ua. 26 квітня 2023. URL: https://lb.ua/culture/2023/04/26/553083_tri_roki_krizi_derzhkino_shcho_bude_z.html (дата звернення: 01.04.2024).
8. Українське кіно має залучати гроші за європейським принципом - гендиректорка ОМКФ. Укрінформ. 18.вересня 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3762958-ukrainske-kino-mae-zalucati-grosi-za-evropejskim-principom-gendirektorka-omkf.html> (дата звернення: 01.04.2024).

Морозов Сергій Володимирович

Здобувач третього рівня вищої освіти.

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку

ВПЛИВ ЄДИНОГО ТЕЛЕМАРАФОНУ НА РЕГІОНАЛЬНЕ ТЕЛЕМОВЛЕННЯ

Через три тижня після початку війни для захисту національного інформаційного простору рішенням РНБО було створено цілодобовий інформаційний марафон "Єдині новини #UАразом" (далі телемарафон). Рішенням РНБО передбачалось, що трансляція телемарафону є обов'язковою для загальнонаціональних телеканалів новинно-інформаційного напрямку

Але в реальності склалося так, що окрім національних телеканалів марафон був увімкнений майже на усіх регіональних каналах.

Прозорість державного регулювання в сфері телерадіомовлення завжди цікавила не тільки фахівців галузі, але і пересічних громадян та громадських активістів. Вивчення ситуації з трансляцією телемарафона на регіональних телеканалах дозволяє зрозуміти механізми прихованого впливу на регіональне мовлення.

Які чинники впливають на наявність трансляції телемарафону в ефірі місцевих та регіональних каналів?

Частина регіональних та місцевих каналів почали ретрансляцію з власної

ініціативи, щоб зберегти мовлення, оскільки з початком війни втратили дохід від демонстрації реклами та і інші джерела доходу і, відповідно, на цих каналах скоротилось або повністю зупинилось виробництво власного контенту. Друга причина зменшення виробництва контенту – відсутність необхідної кількості персоналу. З початком війни частина співробітників телеканалів виїхала за межі України, частина наразі проходить службу у Збройних силах України. У телекомпаніях, які знаходяться на територіях, що були тимчасово окуповані, а потім звільнені, спостерігаються непоодинокі випадки, коли працівники місцевих ЗМІ були вбиті або зникли безвісті. Цю ситуацію підтверджують в своїх звітах всі представники Нацради областей країни [3].

У такій ситуації у власників каналів є вибір – або зовсім припинити мовлення, або увімкнути ретрансляцію телемарафону, щоб зберегти мовлення свого каналу. Неодноразово телеканали зверталися до Національної ради з питань телебачення та радіомовлення (далі Нацрада) за дозволом про недотримання умов програмної концепції, і в більшості випадків отримували позитивні рішення [1].

Але є інша частина регіональних та місцевих телеканалів, які зберегли в умовах війни можливість для виробництва власного контенту, але незважаючи на це вони теж вмикають ретрансляцію телемарафону.

Є декілька чинників, які стали наслідком впливу телемарафону на розвиток регіонального телемовлення:

- a) рішення РНБО не стосується регіонального та місцевого мовлення;
- b) ретрансляція телемарафону позбавляє телеканал індивідуальності, що призводить до зменшення цільової глядацької аудиторії;
- c) трансляція телемарафону є недотриманням програмної концепції мовлення телеканалу.

Ці чинники вказують на те, що причина телеканалів вмикати ретрансляцію телемарафону є незрозумілою. Аналіз опублікованих документів Національної ради з питань телебачення та радіомовлення показав, що немає жодного офіційного рішення Нацради про ретрансляцію Єдиного марафону в ефірі регіональних і місцевих телеканалів. Також нема згадки по цьому питанню в звітах Нацради за 2022 та 2023 роки [1; 2].

Але зовсім інша ситуація спостерігається при вивченні звітів представників Нацради по областях. За винятком представників семи областей - АР Крим, Житомирської, Закарпатської, Луганської, Миколаївської, Харківської та Херсонської областей, всі інші представники звітують про ретрансляцію телемарафону. Більш того, представники ще дев'яти областей звітують про процент ефірного часу, який віддають канали для трансляції марафону. Також один з представників вказав, що забезпечення трансляції в етері суб'єктів у сфері медіа марафону "Єдині новини #UАразом" є одним з найважливіших його

завдань на посаді представника.

Ця ситуація може бути одним з індикаторів посилення центральної влади у вигляді створення лояльного контенту до влади в інформаційному полі. Враховуючи стан війни з росією, де гібридна війна все більше набуває свого розвитку, безумовно ідея телемарафону є важливим рішенням з метою захисту національного інформаційного поля від інформаційних атак. Проте, відсутність можливостей створення власного контенту регіональних телемовників, перетворює їх на інструмент просування іміджу лише певних політичних партій та політиків, які лояльні до центральної влади. Що потребує сьогодні негайного реформування, оскільки така тенденція може призвести до формування авторитаризму в країні в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Звіт Національної ради з питань телебачення та радіомовлення за 2022 р.: вебсайт. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/REPORT-NC.pdf> (дата звернення: 27.03.2024).
2. Звіт Національної ради з питань телебачення та радіомовлення за 2023 р.: вебсайт. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/Zvit-Natsionalnoi-rady-Ukrainy-z-pytan-telebachennia-i-radiomovlennia-za-2023-rik.pdf> (дата звернення: 27.03.2024).
3. Звіти представників Національної ради з питань телебачення та радіомовлення: вебсайт. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/zvity/#zvity-predstavnykiv> (дата звернення: 27.03.2024)

Милосердна Ірина Михайлівна

Кандидат політичних наук, доцент кафедри політології.
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ІНФОРМАЦІЙНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Коли людей по всьому світу запитують, яким політичним умовам вони надають перевагу, вони відповідають, що ідеалам демократії: чесні вибори, свобода слова, підзвітний уряд та ефективні правові обмеження для поліції, армії та інших інститутів влади.

Однак у ХХІ столітті стає дедалі важче створювати та підтримувати ці умови. Сьогодні ми є свідками того, що демократичний прогрес застопорився, виникли значні загрози та проблеми: зростання гібридних демократій, популізму та націоналізму, корупція та зниження рівня довіри до політики, зростання конфліктів різних рівнів та хвиль міграції. В умовах зростаючої

соціальної та економічної нерівності, партійної роздробленості, терористичних атак і напливів біженців, що руйнують союзи та посилюють страх перед «іншими», розширення автократії та репресій, демократичні цінності опиняються під ризиком, що, в свою чергу, може спричинити дестабілізацію в соціальній, економічній і політичних сферах, поставити під загрозу безпеку країни та світу загалом. Якщо не вжити заходів, ці загрози можуть поставити під загрозу насилу досягнуті успіхи в нових демократіях, а також підірвати демократичні принципи в усталених демократіях.

Слід також зазначити, що в останні десятиліття ми є свідками й учасниками значного стрибка розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, які впливають і перетворюють усі сфери життєдіяльності, зокрема й політичну.

Розвиток сучасних комунікаційних технологій до невпізнання змінив поширення інформації, а зростання кількості соціальних медіа-платформ посилює поширення дезінформації та сприяє поляризації суспільства. Зростаюча індивідуалізація вподобань і довгострокова тенденція ослаблення ідеологічних прив'язок серед населення відображається в загальному зниженні участі громадян у політиці та демократичних процедурах. Зловживання цифровими технологіями для маніпулювання та використання фактів як зброї впливає на довіру людей до інституцій та один до одного. Це послаблення довіри впливає на думку людей про те, чи працюють демократичні процеси та інститути, створені для розширення прав і можливостей громадян.

На думку Дж. Моргана, використання технологій здебільшого послабить основні аспекти демократії та демократичного представництва через: по-перше, використання соціальних мереж, що відбувається зацікавленими групами, для стратегічного, скоординованого розповсюдження дезінформації з метою підірвати довіру людей до інституцій та/або переконати їх повірити у те, що не відповідає дійсності; по-друге, роль закритих платформ, керованих компаніями, що мають на меті одержання прибутку, у поширенні інформації серед громадян, збиранні інформації від громадян (і про них), а також у залученні груп політичних зацікавлених осіб, не є достатньо значущою, оскільки їх не розробили як "цифрове суспільне надбання", вони не є однаково доступними для всіх і не управляють ними задля сприяння соціальному добробуту або широкої громадської участі, що робить їх малопридатними для просування демократії; по-третє, зростаюча роль стеження з боку власників цифрових платформ, а також з боку державних структур, і дедалі зростаюча міць технологій спостереження, заснованих на машинному навчанні, для збирання й аналізу даних, загрожують здатності суспільства безпечно й рівноправно брати участь у громадянських дискусіях [1, с.4].

Також серед інформаційних викликів сучасної демократії можна

виокремити експлуатацію цифровою ілітерацією, інформаційні війни та вплив технологій маніпулювання.

Під експлуатацією цифровою ілітерацією слід розуміти незнання цифрових технологій та високий рівень апатії серед населення, що породжують неінформованих та (або) неупереджених громадян, що послаблює демократію та структуру суспільства.

Подальше розширення методів і технологій інформаційної війни, в рамках якої технології будуть використовуватися як зброя для нападу на вразливі групи населення та інспірування виборів. І тут ми можемо виокремити ще одну проблему: іноземне втручання, що передбачає навмисну і таємну діяльність іноземної держави з надання впливу на національні демократичні та політичні процеси. Хоча іноземне втручання може набувати різних форм, воно часто спрямоване на широкі верстви населення і спирається на соціальні мережі для поширення дезінформації, розпалювання розбіжностей і посилення напруженості в суспільстві. Це, своєю чергою, вимагає від уряду створення ефективних систем, спрямованих на захист кіберпростору своєї держави, забезпечуючи його стабільний розвиток і захист громадян.

Щодо такого виклику, як вплив технологій маніпулювання, то в даному випадку йдеться про можливість реагування та протидії їхній швидкості, масштабам і впливу, що можуть виявитися важковизначуваними, через темпи їхнього розвитку. Поширення дезінформації, фейкових відео та теорій змови вимагає рівня цифрової та громадянської грамотності, який, на жаль, недостатньо розвинений у всьому світі. Так, Д. Берлеан зазначає, що "хоча веб демонструє здатність полегшувати й розширювати потік інформації для громадян, якість цієї інформації ніколи не передбачалася такою шокующе руйнівною для демократичних процесів, якою вона виявляється зараз. Замість більш поінформованих громадян найчастіше люди виявляються менш поінформованими: ними маніпулює заангажована пропаганда, дедалі більше націлена на своїх мимовільних одержувачів Ми можемо сподіватися, що суспільства зможуть адаптуватися і знайти способи, соціальні та технологічні, щоб компенсувати, адаптувати і в кінцевому підсумку зміцнити традиції свободи. Досягнення цього - виклик, якому протистоять ті, хто, не поважаючи суспільство, прагне у своїх власних інтересах зруйнувати його" [1, с. 14].

Таким чином, хоча бум Інтернету та соціальних мереж відкриває можливості для демократії, він також приховує в собі певні небезпеки, що можуть її підірвати, а викривлення реальності за допомогою технологій підриває і без того хитку довіру суспільства до інститутів демократії.

Можна погодитися з М. Гіселеном, що «демократію не можна сприймати як щось само собою зрозуміле на жодному рівні управління. Кожен із нас несе відповідальність за побудову та захист демократії, і громадяни, громадянське

суспільство, органи влади відіграватимуть вирішальну роль у цих зусиллях» (2), а отже, інструментарієм боротьби з інформаційним викликом сучасним демократіям є розвиток сталості суспільства й підвищення поінформованості, цифрової освіти громадян, оскільки темпи розвитку цифрових технологій і надалі посилюватимуться, змінюючи суспільні процеси.

Список використаних джерел

1. Anderson Janna, Rainie Lee. Many Tech Experts Say Digital Disruption Will Hurt Democracy. Pew Research Centre. 2020. 118 p. URL: <https://eloncdn.blob.core.windows.net/eu3/sites/964/2020/02/Elon-Pew-Future-of-Democracy-2-21-20.pdf> (last accessed: 03.04.2024)
2. Mathias Gyselen. International institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA). 2018. URL : <https://www.idea.int/news/challenges-and-opportunities-democracy-21st-century> (last accessed: 04.03.2024)

Литвиненко Наталія Павлівна

Кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної інформації.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0009-0008-7125-5496

Атаманчук Марія Ігорівна

Здобувач другого рівня вищої освіти.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДІПФЕЙКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИБОРСТВА СУЧАСНИХ ДЕРЖАВ

Бурхливий розвиток технологій призвів до потужних зрушень у різних сферах життєдіяльності сучасного суспільства, але саме у військовій сфері вони набули найбільш суперечливого характеру. Серед технологій, які суттєво змінили стратегії протиборства, експерти визначають діпфейки. Саме поняття «діпфейк» передбачає поєднання технологій глибинного навчання та генерування фейкових відео, що імітують реальні аудіо- та відеозображення. Програми, які використовуються для створення діпфейків, постійно удосконалюються, тобто «вчяться», завдяки штучним нейронним мережам, що робить результати їх використання все більш реалістичним, а отже – небезпечними. Як зазначає американський експерт Е. Грото, ці технології будуть й надалі розвивати і вже через кілька років людині буде важко відрізнити реальне відео від підробного [1; 2].

Отже, технології, що спочатку використовувалися у кіноіндустрії та сфері розваг, нині почали активно застосовуватися у внутрішньополітичній конкуренції та в інформаційному протиборстві між державами, що перетворює їх на сучасну високотехнологічну інформаційну зброю [1]. Наприклад, у США ще у 2018 р. було продемонстровано можливості підробки відеозвернень до населення відомих американських політиків, зокрема, колишнього президента Б. Обами, який у фейковому відео, зробленому за допомогою програми Fakeapp і графічного редактора Adobe After Effects, образив Д. Трампа, що в умовах загострення конфронтації між прибічниками республіканців та демократів потенційно могло б спровокувати внутрішньополітичну кризу [3].

Слід зазначити, що незважаючи на зростання занепокоєння можливостями використання генеративного штучного інтелекту у передвиборчій кампанії у 2020 в цілому ці технології не були масово застосовані. Водночас, це не означало, що небезпека була переоцінена. Технології набули подальшого розвитку і ставали дедалі більш досконалішими, що додало стурбованості правоохоронним органам та розвідці, які постійно попереджали про використання країнами-противниками США підробних відео з метою впливу на внутрішньополітичну ситуацію та національну безпеку держави.

Технології дипфейків використовувалися в рамках ізраїльсько-палестинського конфлікту з метою поглиблення кризи та провокації відкритого збройного протистояння, але далі, ніж поширення відео у формі мемів або історій та відео, вирваних з контексту, учасники протистояння не пішли. А у 2020 р. у Мережі з'явилися підроблене відео з кадрами розмови Кім Чен Ина, метою якого було поглибити кризу у відносинах між США та Північною Кореєю, звинувативши в цьому саме Дж. Байдена [4].

У жовтні 2023 р. представники служб розвідки Великої Британії та США зауважили, що подальший розвиток технологій дипфейків може стати «загрозою для демократії» та спричинити спалах розбрату, насильства і хаосу в суспільстві. Так, К. МакКалум, керівник британської розвідки MI5, висловив занепокоєння щодо можливого застосування цих технологій для впливу на майбутні загальні вибори. А його американський колега, директор ФБР К. Рей зазначив, що слід також враховувати загрози застосування технологій штучного інтелекту та дипфейків терористами для створення більш досконалих видів озброєнь [5].

Діпфейки активно використовуються у війні РФ проти України. Діапазон застосування таких технологій є надзвичайно широким. Так, від самого початку військової агресії проти української держави Центр інформаційної безпеки попереджав щодо високої ймовірності поширення фейків про капітуляцію України, у тому числі, з використанням технологій дипфейку. Особливого

занепокоєння у експертів викликав інцидент у березні 2022 р., коли внаслідок російської хакерської атаки на телеканалі «Україна 24» та сайті «Сьогодні» певний час транслювалося фейкове повідомлення та відео, що містило звернення президента В. Зеленського із нібито закликом припинити опір і скласти зброю. Президент України одразу виступив із спростуванням цього фейку, але подібні інциденти траплялися і пізніше [6; 7]. Так, після подій 7 жовтня 2023 р. в Ізраїлі та початку масштабної військової операції у Секторі Гази, в глобальному інформаційному просторі поширювалося відео низької якості в стилі репортажу BBC News, де стверджувалося, що Україна надсилає зброю, отриману від західних союзників, ХАМАСу [4].

Таким чином, розвиток технологій дідфейку призвів до появи нових інструментів ведення інформаційної війни. Введення в оману шляхом створення і поширення реалістичних фейкових відео може призвести до серйозних політичних наслідків як для окремих країн, так і світу в цілому, зруйнувати систему безпеки, спричинити ескалацію конфлікту та громадянського протистояння, оскільки відбувається поступове розмивання межі між реальністю та вигадкою. Це усвідомлюється урядами багатьох країн та їх структурами у сфері безпеки, які закликають не нехтувати новими можливостями у сфері генеративного штучного інтелекту. Водночас, як свідчить практика, дедалі більше компаній включилися у розробку програм, що здатні виявляти дідфейки, і таким чином ефективно протистояти можливостям використання цих технологічних інновацій у сфері внутрішньої та зовнішньої політики.

Список використаних джерел

1. Радіо Свободи. Технологія дідфейку стане найсучаснішою інформаційною зброєю. *Радіо Свободи*. 05 липня 2018 URL: <https://cutt.ly/3w31DqCe>. (дата звернення 03.01.2024 р.).
2. Associated Press. Fake News May Take New Form in Doctored Videos. *Associated Press*. July 2, 2018. URL: <https://cutt.ly/Jw31Fqvq>. (дата звернення 03.01.2024 р.).
3. BuzzFeedVideo. You Won't Believe What Obama Says In This Video! *BuzzFeedVideo*. April 17, 2018. URL: <https://cutt.ly/Gw31FLcu>. (дата звернення 03.01.2024 р.).
4. Carlyon P. Deepfakes Aren't the Disinformation Threat They're Made Out to Be. *DC Journal An InsideSources Publication*. 2023. URL: <https://cutt.ly/Gw31GfSR>. (дата звернення 03.01.2024 р.).
5. Mendick R. 'Deep fake' AI could threaten next general election, MI5 chief warns *The Telegraph*. 18 October 2023. URL: <https://cutt.ly/nw31GKzK>. (дата звернення 03.01.2024 р.).

6. Бойко І. В ефірі "Україна 24" показали фейкове повідомлення Зеленського про "капітуляцію", президент його спростував. *УНІАН. Інформаційне агентство*. 16 березня 2022. URL: <https://cutt.ly/1w31HpoV>. (дата звернення 03.01.2024 р.).

7. Інститут Масової Інформації. Хакери зламали рухомий рядок каналу «Україна 24» та транслюють фейк про «капітуляцію». 2022. URL: <https://cutt.ly/Yw31HYc4>. (дата звернення 03.01.2024 р.).

Ліцук Богдан Вікторович

Здобувач кафедри національної безпеки.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Стрелков Владислав Володимирович

Ph. D., старший викладач кафедри національної безпеки.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ГАЛУЗІ ЗАСТОСУВАННЯ РОЗВІДКИ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ДАНИХ (OSINT)

Розвідка відкритих джерел даних (з англ. – Open Source Intelligence, далі – OSINT) може бути помічною для різних організацій, включаючи: уряди, бізнес, наукові установи; а також може допомогти журналістам та фахівцям із кібербезпеки отримувати важливу інформацію про конкурентів, партнерів, клієнтів, ринки, загрози, можливості тощо. OSINT також може допомогти звичайним людям перевіряти факти, захищатися від дезінформації, підвищувати свою обізнаність та навички. Проте OSINT також може бути використаний для зловмисних цілей, таких як соціальна інженерія, шпигунство, крадіжка даних тощо. З огляду на це, дослідження теми OSINT викликає значну зацікавленість у вчених, які працюють у різних галузях: військовій, політичній, соціологічній, психологічній та ін., задля підвищення наукового рівня та якості його застосування.

Збір, аналіз та поширення інформації, доступної для громадськості та не захищеної грифами секретності, становлять основу OSINT. У сучасний час цей метод використовується різними установами, включаючи урядові структури, бізнес та неприбуткові організації. OSINT може бути використаний задля гарантування різноманітних інтересів тих чи інших суб'єктів, таких як забезпечення кібербезпеки, проведення досліджень ринку, підтримка журналістської діяльності, а також для потреб розвідки тощо. На ринку існує велика кількість інструментів та ресурсів для застосування OSINT у різних галузях, таких як OSINT Framework, OSINT Dojo та інші. Для успішного

здійснення збору та аналізу даних з відкритих джерел необхідно мати відповідні навички та дотримуватися відповідних принципів та підходів [1].

OSINT – це захоплива та важлива тема, яка знаходить своє застосування в різних сферах життя:

- Урядове та військове використання. OSINT дозволяє отримувати інформацію щодо політичної, економічної та військової ситуації в різних країнах, виявляти можливі загрози та конфлікти. Цей інструмент також допомагає виявляти та протидіяти дезінформації, пропаганді та кібератакам;

- Бізнес. OSINT є важливим для дослідження ринку, конкурентів, клієнтів та партнерів. Він також допомагає виявляти нові можливості та ризики, а також забезпечує захист від шахрайства, крадіжок даних та репутаційних збитків;

- Журналістика. OSINT є незамінним для журналістів у пошуках та перевірці фактів, джерел та свідків. Він також допомагає виявляти нові теми та історії, а також розкривати корупцію, злочинність та факти порушення прав людини;

- Наука та освіта. OSINT є важливим інструментом для науковців та студентів, який допомагає знаходити та аналізувати дані з різних галузей знань. Він сприяє співпраці з колегами та експертами, а також сприяє розвитку критичного мислення, навичок пошуку та оцінки інформації [2].

OSINT та кібербезпека тісно переплетені, оскільки використовують інформацію для досягнення своїх цілей. OSINT є ефективним інструментом у забезпеченні кібербезпеки. Проте може бути присутній і зворотній ефект: кіберзлочинці можуть ефективно використовувати публічну інформацію для виявлення слабких місць у системах безпеки організацій та для проведення втручання у їхню діяльність. З іншого боку, експерти з кібербезпеки можуть успішно застосовувати OSINT для виявлення потенційних загроз та розробки стратегій захисту:

- Виявлення та аналіз кібератак. OSINT допомагає виявляти джерела, методи, мотивації та наслідки кібератак, а також ідентифікувати та відстежувати зловмисників. Використання OSINT також полегшує аналіз вразливостей, шкідливого програмного забезпечення, команд та контрольних серверів, а також інших аспектів кібератак;

- Збір та перевірка інформації про цілі. OSINT допомагає збирати та перевіряти інформацію про потенційні цілі кібератак, такі як організації, особи, системи, мережі, домени, адреси IP, електронні адреси, паролі, сертифікати, ключі та інше. За допомогою OSINT можна виявити зв'язки, залежності, конфігурації, версії, протоколи, порти, служби, процеси, файли та інші деталі;

- Оцінка та підвищення рівня безпеки. OSINT дозволяє провести

оцінку та підвищити рівень безпеки власних або клієнтських систем, мереж, даних та програм. Використання OSINT також допомагає виявити та усунути потенційні ризики, слабкі місця, помилки, конфлікти, невідповідності та порушення [4].

OSINT також грає важливу роль у соціальній інженерії – процесі використання інформації для маніпулювання або впливу на людей, організації або системи. Використання OSINT для соціальної інженерії включає в себе знаходження потенційних цілей, дослідження їхніх вразливостей та створення переконливих сценаріїв. OSINT стає у пригоді соціальним інженерам для знаходження потенційних цілей, дослідження їхніх інтересів, звичок, контактів, вразливостей, слабких місць тощо. OSINT також може допомогти соціальним інженерам створювати переконливі сценарії, повідомлення, веб-сайти, документи, зображення тощо, які будуть викликати довіру або спонукати цілі до певних дій. Однак, OSINT також може бути використаний для захисту від соціальної інженерії, наприклад, шляхом перевірки джерел інформації, використання сильних паролів, застосування шифрування, оновлення програмного забезпечення, освіти та підвищення обізнаності користувачів [3].

OSINT – це процес збору, аналізу та використання публічної інформації для різних цілей. OSINT може бути використаний для розвідки, журналістики, забезпечення кібербезпеки, дослідження ринку, в освітніх цілях тощо. OSINT вимагає засвоєння відповідних навичок, підходів та етики. Це невід’ємна частина життя сучасного освіченого суспільства не лише у площині державної чи політичної діяльності, а й у контексті більш буденних практик, адже навички OSINT можуть бути застосовані і у повсякденному житті. Перспективи подальшого розвитку та дослідження OSINT полягають у застосуванні штучного інтелекту, покращенні якості та достовірності джерел, а також розробці нових методів та засобів аналізу й пошуку відкритої інформації.

Список використаних джерел

1. What is OSINT (Open-Source Intelligence?). *SANS Institute. Cyber Security Training*. URL: <https://www.sans.org/blog/what-is-open-source-intelligence/> (date of access: 16.01.2024);

2. OSINT – що це таке, суть, визначення та приклади, види, методи та інструменти розвідки на основі відкритих джерел. *Termin.in.ua*. URL: <https://termin.in.ua/osint-rozvidka-na-osnovi-vidkrytykh-dzherel/> (дата звернення: 16.01.2024)

3 Базовий OSINT курс від Molfar. *OSINT-спільнота Molfar*. URL: <https://www.udemy.com/course/osint-molfar/> (дата звернення: 16.01.2024);

4. Використання інструментів та методів OSINT для отримання пошукової інформації : практичний poradnik / Зоренко Д., Лех Р, Кулик Д.,

Гончар Аліна

Здобувач другого рівня вищої освіти.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Реалізація державної інформаційної політики - це процес впровадження та виконання стратегій, програм, законів та інших нормативних актів, спрямованих на управління інформаційним простором держави з метою забезпечення національної безпеки, розвитку суспільства та забезпечення прав та інтересів громадян. Цей процес включає в себе розробку стратегій та планів дій, створення відповідної інфраструктури, впровадження технологічних інновацій, контроль за дотриманням законодавства у сфері інформаційної безпеки та інші заходи, спрямовані на ефективне управління інформаційними ресурсами держави [1].

Реалізація державної інформаційної політики враховує внутрішні та зовнішні фактори, політичні, економічні, соціальні та технологічні аспекти, а також потреби та інтереси різних суб'єктів суспільства. Розглянемо детально кожен із них:

1. Внутрішні та зовнішні фактори. Це означає, що вплив на реалізацію державної інформаційної політики може відбуватися як зсередини країни (внутрішні фактори), так і ззовні (зовнішні фактори), такі як міжнародні стандарти, технологічний прогрес тощо.
2. Політичні аспекти. Включає в себе рішення та стратегії, які приймаються політичними органами, законодавство, політичні пріоритети та цілі, а також міжнародні відносини.
3. Економічні аспекти. Реалізація інформаційної політики може бути обмежена або сприяти економічному розвитку країни. Витрати на розвиток інформаційних технологій, забезпечення кібербезпеки та інші аспекти можуть бути важливими в економічному плані.
4. Соціальні аспекти. Включає в себе питання медіаграмотності, свободи слова, захисту прав людини, доступ до інформації для різних соціальних груп тощо.
5. Технологічні аспекти. Розвиток технологій, зокрема інформаційних та комунікаційних, штучного інтелекту, кібербезпеки, також має великий вплив на реалізацію державної інформаційної політики.

6. Потреби та інтереси різних суб'єктів суспільства. Реалізація політики повинна враховувати потреби та інтереси різних груп населення, включаючи державні органи, бізнес, активісти, громадські організації та громадянське суспільство [3].

Україна, як і багато інших країн, зіткнулася з численними викликами в сфері інформаційної безпеки та політики. Зокрема, агресивна інформаційна війна, що ведеться проти України, потребує від держави ефективних заходів для захисту своїх інформаційних ресурсів та протидії дезінформації.

Наш уряд активно впроваджує заходи для реалізації ефективної інформаційної політики [2]. Ці напрями включають в себе:

- зміцнення законодавства: Прийняття законів та нормативних актів, які регулюють сферу інформаційної безпеки та забезпечують свободу слова та доступ до об'єктивної інформації.
- розвиток кібербезпеки: Впровадження заходів з захисту інформаційних систем державних органів, критичних інфраструктур та громадян від кіберзагроз.
- підтримка медіаграмотності: Здійснення програм та проєктів, спрямованих на підвищення рівня медіаграмотності серед населення, що допомагає боротися з поширенням дезінформації.

Незважаючи на досягнуті успіхи, Україна стикається з численними викликами у сфері реалізації інформаційної політики. Серед них - потреба в постійному вдосконаленні заходів з кібербезпеки, а також вирішення проблеми дезінформації та маніпулювання інформацією.

Однак, перспективи також є обнадійливими. Розвиток технологій, зокрема штучного інтелекту та аналітики даних, відкриває нові можливості для захисту інформації та ефективного управління інформаційним простором.

Отже, реалізація державної інформаційної політики є складним та багатогранним процесом, який вимагає уваги до різноманітних аспектів, включаючи політичні, економічні, соціальні та технологічні вимоги. Врахування внутрішніх та зовнішніх факторів, а також потреб і інтересів різних суб'єктів суспільства є важливим елементом успішної реалізації такої політики. Забезпечення свободи слова, доступу до об'єктивної інформації, захисту особистих даних та кібербезпеки є ключовими аспектами, які слід враховувати при розробці та впровадженні стратегій державної інформаційної політики. Тільки шляхом комплексного підходу та співпраці між різними секторами суспільства можна досягти ефективного управління інформаційним простором та забезпечити національну безпеку, розвиток суспільства та захист прав громадян.

1. Семененко П. І. Інформаційна безпека в Україні: проблеми та шляхи вирішення. *Український журнал політики та інтернаціональних відносин*. 2020. С. 45-56.
2. Іванова О.В, Петренко В. В. Роль державної інформаційної політики у забезпеченні національної безпеки України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2019. С. 112-125.
3. Коваленко Н. Д., Ткаченко О.О. Медіаграмотність як основа інформаційної безпеки. *Інформаційна безпека та захист інформації*. 2018. С. 67-78.

Супряга Олександр

Здобувач третього рівня вищої освіти,
ННІ економіки і права, кафедра менеджменту та державної служби,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0009-0003-2543-9108

РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРУ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ

Кризи не обов'язково є руйнівними, вони можуть протікати з визначеним ступенем гостроти, але їхнє настання викликається не тільки суб'єктивними, а й об'єктивними причинами, самою природою соціально-економічної системи [1, с. 51]. Криза, в широкому розумінні, так само потрібна системі, що розвивається, як і стабільний стан. Кризу слід розглядати як переломний момент у розвитку системи, що дає простір новому витку економічних змін [2, с. 8-9]. Зважаючи на це, криза є об'єктивним явищем у соціально-економічній системі. Це розуміння узгоджується з розумінням того, що основу функціонування й розвитку соціально-економічної системи становить діяльність людини, яка прагне управляти власною діяльністю й розширювати сферу управління, тобто знижувати частку некерованих процесів. У певній мірі їй це вдається. Можна спрогнозувати, що в майбутньому людина взагалі виключить кризи з тенденцій розвитку соціально-економічних систем, а сучасні кризи виражають саме рівень розвитку людини й суспільства, нестачу знань, недосконалість управління.

Таке тлумачення (розуміння) бачиться нами логічним. Проте вся практика розвитку суспільства й економіки в усі історичні періоди свідчать про зворотне. Незважаючи на «людську природу», криз, на жаль, не вдається уникнути. Більше цього, в багатьох випадках (прикладях) «людська природа» кризи є її причиною та джерелом.

Так, діяльність людини побудована на задоволенні її інтересів, що

змінюються нерівномірно й непропорційно. Інтереси перебувають у постійному протиріччі не лише в окремо взятої людини, а й у цілих соціальних груп і класів суспільства. Протиріччя інтересів і об'єктивна нерівномірність їх зміни можна зрозуміти як можливість, так і необхідність криз. Саме це, на нашу думку, є базисом усіх криз у соціально-економічній системі (навіть криз, пов'язаних із природними умовами). Нерідко трапляються випадки використання природних катаклізмів у політичних цілях, переростання їх у кризи політичні й соціально-економічні.

Абсолютне управління динамікою та взаємодією інтересів людини є неможливим, оскільки до системи її інтересів належить і інтерес свободи, демократичності управління, самостійності та самодіяльності. До цих інтересів «прив'язані» багато інших. Водночас саме на інтересах людини базується ефективне управління.

В міру розвитку соціально-економічної системи спостерігається підвищення ролі людського фактору в її антикризовому розвитку, що означає не виключення кризи, не бездумну протидію їй, а передбачення та впевнене, своєчасне й, за можливості, безболісне її вирішення.

Антикризовий розвиток є не абсолютною відсутністю кризи, а присутністю таких криз, що виступають імпульсом успішного, з точки зору інтересів людини, розвитку. Лише людина може мати ціль та інтереси. Саме вони є основою розпізнавання та подолання криз. Людський фактор кризових ситуацій проявляється не лише стосовно людини до кризи, а й в управлінні кризою на різних етапах її прояву, виникнення та проходження. При цьому управління є діяльністю людини, що визначається її якостями: досвідом, освітою, ставленням до реальності (дійсності), людей, методологічних підходів тощо.

Будучи об'єктивним явищем, криза завжди несе в собі фактори людської природи: менталітет, культуру, інтереси, суспільну свідомість, рівень освіченості та світогляд.

В умовах кризи, здебільшого, фіксується стійке розходження намічених і реальних показників у діяльності підприємства, установи, організації. Спроби змінити ситуацію, впливаючи на відповідні фактори дестабілізації, приносять стабільність, проте не на довго. Керівник, який управляє в такій ситуації, починає зазнавати стресу. В якості основних факторів, що впливають на нього, виокремлюються наступні: інформаційного навантаження, інформаційної невизначеності, відповідальності, дефіциту часу, міжособистісних конфліктів, поліфокусності управлінської діяльності. Навантаження на керівника та колектив фахівців за таких умов буде значно нижчим, а ефективність управління стане вищою, якщо заздалегідь (превентивно) і держава, й приватний сектор економіки вкладатимуться в розвиток людського капіталу.

У антикризовому управлінні роль людського капіталу прослідковується в низці факторів.

По-перше, це профілактика кризових ситуацій. Якість людського капіталу впливає на кількість і зміст помилок у прийнятті рішень, своєчасне сприйняття циклічних сигналів розвитку, об'єктивну оцінку ситуацій, проектування антикризової діяльності. Персонал стане людським капіталом лише в тому випадку, коли його професіоналізм, мотивація і ставлення до організації визначають високу якість діяльності. За наявності людського капіталу ймовірність глибокої та руйнівної кризи знижується.

По-друге, у період кризи людський капітал стає стабілізуючим фактором. Освічені люди краще розуміють події реальності, а відповідно – їм менш властиві панічні настрої, розслабленість, недисциплінованість. Щоправда, з одного боку, це обумовлюється натурою індивіда, його характером, а з іншого – багато рис особистості, безпосередньо впевненість, зібраність, діловитість, формуються в процесі набуття професіоналізму, реалізації освіти, прояву корпоративної культури й відображають розуміння й реальність людського капіталу.

По-третє, людський капітал відіграє значну роль у процесі виходу з кризи. Для цього важливими рисами є професіоналізм, ентузіазм, перспективність мислення, що є наслідком освіти й інноваційності.

Отже, в антикризовому управлінні важливого значення набуває гармонічність функцій людського капіталу – об'єкту й засобу управління. Прагнучи пом'якшити кризу або вирішити її на користь розвитку організації, доцільно сприяти розвитку людського капіталу: вкладати інвестиції в освіту, здоровий спосіб життя, мотивувати творчість у роботі, створювати сприятливі соціально-психологічні умови, формувати традиції та цінності, сприяти накопиченню досвіду, підвищувати рівень корпоративної культури.

Таким чином, людський капітал становить засіб і елемент механізму управління в тому разі, якщо на основі його реальності й специфічності вирішуються проблеми виходу організації з кризи, модернізації виробництва, проектування й використання різних інновацій, оновлення технологій та ін.

Список використаних джерел:

1. Шарий В.І. Державне управління: антикризові технології : навч. посіб. / В.І. Шарий. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А. 2009. 280 с.
2. Реалізація антикризової державної політики стрижневими країнами світу в умовах ризиків: монографія / авт. кол. : В. І. Шарий, О. В. Черевко [та ін.]; за заг. ред. В.І. Шарого, О.В. Черевка, В.М. Мойсієнка. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2017. 300 с.

СЕКЦІЯ 4.

Проекти та політика ревіталізації українських територій

Сиромолот Едуард Анатолійович

Здобувач третього рівня вищої освіти кафедри державного управління,
публічного адміністрування та економічної політики,
факультету економіки та права
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
ORCID: 0009-0006-0118-4237

СЕКТОРАЛЬНА ПІДТРИМКА ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ

Секторальна підтримка є однієї із важливих складових різноманітних євроінтеграційних процесів. Поступовий євроінтеграційний курс України обумовлений багаторічною практикою участі України у програмах Європейського Союзу, окремим напрямом яких є програми та інструменти секторальної підтримки. Процес гармонізації та синхронізації роботи секторів у сфері економіки, транспорту, безпеки, права, туризму, культури, освіти, цифровізації, громадянського суспільства Європейського Союзу та України сприяє кращому розумінні пріоритетів міждержавного управління регіональною політикою, міжтериторіальним співробітництвом та публічного управління розвитком територій Європейського Союзу(ЄС). На шляху отримання Україною статусу членства в ЄС важливим кроком є розуміння суті євроінтеграційного механізму публічного управління та формування відповідних політик стратегічного планування розвитком територій, розробка актуальних заходів з реформування сфери публічного управління в Україні з метою наближення до стандартів ЄС у цій сфері, використовуючи плідну практику використання технологій євроінтеграційного механізму публічного управління розвитком територій у сфері секторальної підтримки між Україною та ЄС.

Метою статті є дослідження секторальної підтримки між Україною та Європейським Союзом в рамках фінансового інструменту ЄС «Інструмент європейського сусідства та партнерства», як технології євроінтеграційного механізму публічного управління розвитком територій.

Дослідження аспектів євроінтеграційних процесів та публічного управління розвитком територій розглядалося у наукових працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: Внукова Н.М., Гавкалова Н.Л., Деркач Т.В., Євсєєва О.О., Матюшенко І.Ю., Резніков В.В., Толкованов В.В., Шульга В.О., Цятковська В.М., Федіна Н.В., Martin Guillermo Ramírez, Eduardo Medeiros, Hunek Böhm, Joachim Beck, Dominik Bertram, Gorkemli Kazar, Ricardo Carvalho Bruno Ferreira та інші.

На думку Шульги В.О. [4] поняття євроінтеграції є процесом входження України в європейський економічний, політичний, правовий, культурний, безпековий простір, а євроінтеграційні процеси є дії та кроки України по входженню у європейське співтовариство.

Гавкалова Н.Л. та інші [6] підкреслюють актуальність питання регіонального управління у країні з урахуванням впливу інтеграції і глобалізації. Сиромолот Е.А., дає власне авторське бачення змісту двох понять використаних у назві статті, а саме:

1. «Євроінтеграційний механізм публічного управління розвитку територій» – це сукупність технологій у системі цілеспрямованих управлінських дій, кращих рішень та практик суб'єктів регіональної політики у сфері міждержавного міжрегіонального управління з питань секторальної інтеграції, багаторівневого управління та партнерства, доброго врядування, територіальної згуртованості і функціональності, публічних інвестицій, управління проектами з метою гармонійного, збалансованого, інтеграційного та поступового розвитку територій адміністративно-територіальних одиниць України та ЄС, набуття відповідних компетенцій, формування ефективних публічно-управлінських відносин представниками публічної влади та громадянського суспільства України у сфері публічного управління розвитком територій та ефективної участі у програмах і фінансових інструментах ЄС.

2. «Технологія євроінтеграційного механізму публічного управління розвитку територій» – це процес здійснення управлінських дій суб'єктами регіональної політики та громадянського суспільства з цільового програмування, моніторингу, фінансування, оцінки стану виконання, визначання кращих управлінських рішень та практик, ефективних публічних інвестицій, створення необхідних умов відтворення процесу та кращих практик публічного управління розвитком територій у нових запланованих періодах стратегічного планування розвитку територій та в умовах євроінтеграційного курсу України.

З огляду на вищезазначене та запропоновані аспекти євроінтеграційних процесів та публічного управління розвитком територій [1-3], актуальним постає питання проведення досліджень використання технологій євроінтеграційного механізму публічного управління розвитком територій з

метою формування ефективних управлінських дій з стратегічного планування розвитку територій громад та регіонів в умовах євроінтеграційного курсу України до членства в ЄС для забезпечення ефективної участі України у програмах та фінансових інструментах ЄС.

Слід підкреслити поступові кроки наближення України до членства в ЄС не зважаючи на військову агресію, а саме: - 23 червня 2022 року Україна отримала статус кандидата у члени ЄС; - 14 грудня 2023 року лідерами ЄС було оголошено про початок переговорів про вступ України до ЄС; - 9 лютого 2024 року Уряд України затвердив План заходів з виконання рекомендацій Єврокомісії на шляху до початку перемовин про членство в ЄС, які передбачають кроки, дії, більше ніж 350 заходів щодо виконання політичних рекомендацій Єврокомісії у наступних секторах: - реформи державного управління; - розвиток багаторівневого управління;- функціонування судової системи; - боротьби з корупцією;- створення функціонуючої ринкової економіки; - розвиток добросусідських відносин і регіонального співробітництва та інші.

Окремий захід, який вже проводиться Національним агентством України з питань державної служби та планується включити до Плану, передбачає організацію навчальних програм для держслужбовців України з євроінтеграції, володіння англійською мовою та мовами ЄС та організацію їх візитів в країни ЄС.

Україна продовжує долучатися до різноманітних програм ЄС секторальної підтримки, отримавши статус кандидата у члени ЄС. Так, 6 червня 2023 року Україна підписала угоду з ЄС з участі у європейській програмі «Механізм «Сполучення Європи» з метою покращенню транспортного сполучення України з ЄС.

Важливий досвід з секторальної підтримки Україна отримала завдяки участі у Європейському інструменті сусідства та партнерства Європейської політики сусідства [5] в рамках якого було запроваджено механізм секторальної бюджетної підтримки для здійснення реформ і політик, зближення України та ЄС в рамках укладених угод про співробітництво, підписаних між двома сторонами.

Угода про фінансування Програми підтримки секторальної політики - Підтримка регіональної політики України (Контракт на реформу сектора) укладена між Європейською комісією та Урядом України від 27.11.2014 з загальною метою підтримки соціальної, економічної та територіальної згуртованості України і підвищення добробуту громадян України в рамках трьох цілей Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року, а саме: 1) Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів; 2) Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток; 3)

Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку та механізмом переказу коштів до бюджету України на безоплатній та безповоротній основі та строком дії [7].

Міністерство розвитку громад та територій розробило систему, алгоритм та процедуру відбору проектів секторальної підтримки в рамках тематичних програм: «Інноваційна економіка та інвестиції»; «Сільський розвиток»; «Розвиток туризму»; «Розвиток людського потенціалу»; «Загальноукраїнська солідарність», «Підтримка розвитку депресивних територій»; «Ефективне управління регіональним розвитком». Протягом 2018-2021 років були проведені два конкурсних відбори проектів регіонального розвитку, переможцями яких стали 83 проекти регіонального розвитку з 24 регіонів України на загальну суму 852,4 млн грн. [8].

Одним із прикладів проектів переможця конкурсу секторальної підтримки, є проект «Розвиток сільського підприємництва та інфраструктури агротуристичного кластера «ГорбоГори», Львівська область, з об'ємом фінансування 27 595 484 грн., який можна оцінити як кращу практику з створення технології багаторівневого управління та партнерства у проекті, розробки стратегічних управлінських рішень, формування публічно-управлінських відносин, проведення навчання для представників проекту тощо.

У проекті було сформовано партнерство за участю представників Львівської обласної державної адміністрації, Семенівської, Поршнянської, Раковецької сільських рад Пустомитівського району Львівської області, місцевих виробників сільськогосподарської продукції ФГ «Радвань-Нова», ФГ «Агротем», ФГ «Мандзюк і К», ФГ «Малинівка». ФГ «Кмитлівість», Інститут сільського господарства Карпатського регіону та інших. Кращі рішення проекту - створення інфраструктурних об'єктів, а саме - обслуговуючого сільськогосподарського кооперативу, туристично-інформаційного центру, туристичного кемпінгу «Агросадіба» та «Місто Майстрів», магазину фермерської сільськогосподарської продукції.

Одним із важливих етапів подальшого публічного управління розвитком територій Проекту стало розробка його учасниками Стратегії і програми розвитку агротуристичного кластеру «ГорбоГори» до 2022 року в рамках проведення учасниками проекту стратегічних сесій [9].

В умовах повномасштабної військової агресії, уряд України продовжує стратегічне планування відновлення територій та політичний курс на європейську інтеграцію. 19 грудня 2023 року Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури провело презентацію пріоритетів проекту оновленої Державної стратегії регіонального розвитку 2021-2027 [10] серед, яких названо пріоритет «Створення системи координації секторальних та державної регіональної політик» та визначено 8-мь викликів регіонального

розвитку у плановому періоді для країни, серед яких 8-й: - "Неготовність системи управління регіональним розвитком до процедур та кращих практик ЄС" в умовах розпочатого переговорного процесу Україною щодо вступу до ЄС та виконання Україною актуальних завдань щодо досягнення інституційної спроможності на національному, регіональному та місцевому рівнях здійснення процесу програмування, моніторингу управління, фінансування проєктів та реалізації програм і проєктів, що співфінансуються зі структурних фондів ЄС.

В рамках продовження євроінтеграційних процесів України на думку Сиромолот Е.А., автора статті, актуальним постає питання використання унікального досвіду багаторічної практичної участі України у програмах секторальної бюджетної підтримки, розуміючи її як технології євроінтеграційного механізму публічного управління розвитком територій забезпечення ефективної участі України у програмах та фінансових інструментах ЄС.

В статті досліджено секторальну підтримку між Україною та Європейським Союзом в рамках фінансового інструменту ЄС «Інструмент європейського сусідства та партнерства», як технології євроінтеграційного механізму публічного управління розвитком територій, зазначено актуальність секторальної підтримки в умовах оновлення Державної стратегії регіонального розвитку України 2021-2027 року та євроінтеграційного курсу України, наведено авторське визначення поняття «євроінтеграційний механізм публічного управління розвитком територій» та «технологія євроінтеграційного механізму публічного управління розвитком територій».

Перспективи подальших досліджень полягають в студіюванні напрямів вдосконалення євроінтеграційного механізму публічного управління розвитком територій.

Список використаних джерел

1. Gavkalova, N., Syromolot, E., & Lukashev, S. (2023). The role of public administration in the development of territories. *Public Administration and Law Review*. №(2). P. 52–61. URL :<https://doi.org/10.36690/2674-5216-2023-2-52-61> (дата звернення 03.01.2024 р.).

2. Сиромолот Е.А. Удосконалення механізмів визначення функціональних типів територій як чинника євроінтеграційних процесів України. Публічне управління: проблеми та перспективи : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Харків, 23 кистопада 2023 року). Харків 2023. С.508-514.

3. Сиромолот Е.А. Досвід роботи інформаційного центру Асоціації європейських прикордонних регіонів в ХНЕУ ім. Семена Кузнеця в умовах діджиталізації. Діджиталізація (цифровізація) суспільства: інституційні, економічні, соціально-психологічні та правові аспекти : Збірник тез доповідей

Факультетської науково-практичної конференції докторантів. (м.Харків, 24 листопада 2023 р.) / відпов. за випуск: Власенко Т. А. Харків, 2023. С.139-142.

4. Шульга В. О. Євроінтеграційні процеси в Україні: здобутки та перспективи / В. О. Шульга // Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку : зб. наук. статей за матеріалами І наук. практ. конф. з європ. права, м. Харків, 24 квіт. 2018 р. Харків, 2018. С. 407–412.

5. Європейська політика сусідства та переговори про розширення (DG NEAR). URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy_en (дата звернення 03.01.2024 р.).

6. Публічне управління та адміністрування у забезпеченні регіонального розвитку монографія / Н. Л. Гавкалова, Г. М. Шумська, В. І. Мельник та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Н. Л. Гавкалової. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 376 с.

7. Угода про фінансування Програми підтримки секторальної політики - Підтримка регіональної політики України (Контракт на реформу сектора) укладена між Європейською комісією та Урядом України від 27.11.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_019#Text (дата звернення 03.01.2024 р.).

8. Секторальна підтримка ЄС: конкурсний відбір проєктів регіонального розвитку, які можуть реалізуватися за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від Європейського Союзу. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/1._sektoralna_pidtrymka_yes_-_ii_konkursnyu_vidbir_4.pdf (дата звернення 03.01.2024 р.).

9. Звіт про впровадження проєкту «Розвиток сільського підприємництва та інфраструктури агротуристичного кластера «ГорбоГори». URL: <https://www.horbohory.com.ua/?p=2285> (дата звернення 03.01.2024 р.).

10. Міністерство відновлення презентувало проєкт оновленої Державно стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35052.html> (дата звернення 03.01.2024 р.).

Домчук Оксана Миколаївна

Здобувач другого рівня вищої освіти,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування».

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ В МЕДИЧНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ НА ПІДБІР ТА РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасне медичне середовище з часом стає все складнішим та

динамічнішим, що вимагає від управлінського персоналу активного адаптування до нових умов. Медичний менеджмент повинен враховувати та впроваджувати інноваційні стратегії підбору та розвитку кадрів для забезпечення ефективного управління та високого рівня якості медичних послуг. Стаття присвячена дослідженню впливу актуальних тенденцій у медичному менеджменті на стратегії підбору та розвитку управлінського персоналу. Зокрема, розглядаються глобальна конкуренція, технологічні інновації, пацієнтсько-центрований підхід, гнучкість та агільність, управління даними та аналітика, культура безпеки та якості, а також співпраця та інтеграція. Аналіз впливу глобальної конкуренції та зростання мобільності на концепції підбору кваліфікованого управлінського персоналу зосереджений на пошуку талановитих фахівців у міжнародному контексті та розвиток стратегій утримання цих кадрів. Дослідження впливу впровадження електронної медичної документації та інших технологічних інновацій на вимоги до управлінського персоналу розглядає важливість цифрових навичок та лідерських якостей у контексті технологічної еволюції.

Аналіз того, як зміни в організації медичних послуг та підходах до пацієнтів впливають на очікування від управлінського персоналу визначає фокус розвитку лідерських якостей, що сприяють пацієнтському задоволенню та якості обслуговування.

Дослідження важливості гнучкості та агільності управлінського персоналу для ефективного вирішення викликів та адаптації до змін в медичній галузі визначають стратегії розвитку особистісних якостей, спрямованих на управління нестабільністю. Аналіз ролі аналізу даних та використання аналітики в підборі, розвитку та прийнятті управлінських рішень в медичному менеджменті полягає у розгляді інструментів та методів для оптимізації процесів прийняття рішень на основі даних. Дослідження впливу змін в культурі безпеки та підвищення якості на вимоги до управлінського персоналу в медичних організаціях визначає стратегії для формування культури, що сприяє безпеці та вдосконаленню практик.

Виділення важливості співпраці та інтеграції між різними частинами медичної системи та їхнім управлінським персоналом полягає у дослідженні взаємодії між клінічним та адміністративним персоналом для досягнення взаємовигідних результатів у веденні медичної практики. Підведення підсумків дослідження та формулювання рекомендацій для медичних установ щодо оптимізації стратегій підбору та розвитку управлінського персоналу у контексті сучасних тенденцій в медичному менеджменті є постійним та нагальним завданням кадрового менеджменту.

У висновку можна зазначити, що стаття висвітлює важливість врахування сучасних тенденцій у медичному менеджменті при розробці стратегій підбору

та розвитку управлінського персоналу. Результати дослідження можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових робіт у цій області та допомагати медичним установам адаптуватися до сучасних викликів. У світлі швидкого розвитку медичної галузі та постійних змін у сучасному медичному менеджменті, вплив сучасних тенденцій на підбір та розвиток управлінського персоналу виявляється ключовим для забезпечення успішного функціонування та вдосконалення якості медичних послуг. Вивчення глобальної конкуренції та зростання мобільності дозволило визначити необхідність нових стратегій підбору, орієнтованих на залучення та утримання висококваліфікованого управлінського персоналу з урахуванням глобального контексту. Впровадження електронної медичної документації та інших технологічних інновацій ставить перед управлінським персоналом завдання розвитку цифрових навичок та умінь лідерства для ефективного впровадження та управління технологій. Пацієнтсько-центрований підхід та акцент на гнучкості та агільності визначають нові стандарти для управлінського персоналу, які повинні бути здатні до швидкої адаптації та вирішення викликів, що виникають у середовищі. Управління даними та аналітика стають необхідними інструментами для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та оптимізації діяльності медичних установ. Культура безпеки та якості, а також співпраця та інтеграція, визначають нові вимоги до управлінського персоналу, який має активно сприяти вдосконаленню якості медичних послуг та взаємодії всіх складових медичної системи.

Загальний висновок полягає у тому, що розуміння та ефективна реакція на сучасні тенденції у медичному менеджменті є важливим елементом успішного управління медичними установами. Послідовне впровадження стратегій підбору та розвитку управлінського персоналу, орієнтованих на врахування цих тенденцій, буде сприяти сталому розвитку та наданню високоякісних медичних послуг в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Богуславська С.І, Білоус С.П, Дяк В.С. Стратегії антикризового управління підприємством. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2839> DOI: 10.32782/2524-0072/2023-55-1 (дата звернення 03.01.2024 р.).
2. Богуславська С., Білоус С., Миколаєнко В. Форми сучасної кадрової політики підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. №56. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2981> <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-29> (дата звернення 03.01.2024 р.).
3. Богуславська С.І. Використання європейських практик антикризового менеджменту для регіонального управління в умовах війни.

Інновації для відродження: національний, регіональний, міжнародний контекст: тези IV міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 12-13 жовтня 2023 року). URL: <https://zpu.edu.ua/conference-2023-1-5> (дата звернення 03.01.2024 р.).

4. Ліштаба Л. Управління персоналом як провідна функція менеджера в сфері охорони здоров'я. *Галицький економічний вісник*. 2016. Випуск №1. Том 50. С. 163-169. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/74515901.pdf> (дата звернення 03.01.2024 р.).

5. Кравченко О.О. Інноваційні підходи до мотивації праці. *Фінансовий простір*. 2018. № 2(30). С.170-176.

6. Кравченко О.О. Аналіз рівня та якості життя населення України в умовах економічної та політичної нестабільності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №17. С. 572-578.

7. Кравченко О.О. Світовий досвід організації кадрової політики на підприємствах. *Міжнародний журнал «Інтернаука»* . 2019. № 7 (47), Т.2. С. 32-37.

8. Кравченко О.О., Бараненко О. Система стратегічного управління персоналом як пріоритетний напрям формування конкурентоспроможного колективу. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія «Економічні науки». 2022. 3-4(36). DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2022-3-4-88-94>

Вілівченко Павло Анатолійович

Здобувач другого рівня вищої освіти,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування».

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Державна політика регулювання надання медичної допомоги в Україні включає різні аспекти, такі як фінансування, організаційна структура, регулювання якості медичних послуг та інші. Зупинимось на декількох ключових аспектах державної політики медичного забезпечення в Україні.

Медична реформа: Уряд України впроваджує програму медичної реформи, яка передбачає перехід до фінансування медичних установ на основі капітального фінансування. Це передбачає, зокрема, заміну старої системи фінансування заробітної плати лікарів на новий механізм оплати за обсяг

наданих медичних послуг.

Загальна обов'язкова медична страховка (ЗОМС): Україна також працює над вдосконаленням системи загальнообов'язкового медичного страхування, яка забезпечує фінансування для надання медичних послуг населенню.

Електронна система охорони здоров'я України. Уряд розвиває електронні системи у сфері охорони здоров'я, зокрема електронні медичні картки та інші інформаційні технології, що спрощують облік медичних послуг та забезпечують доступність інформації для пацієнтів та лікарів.

Регулювання якості медичних послуг: Звертається увага на вдосконалення механізмів контролю та забезпечення якості наданих медичних послуг. Це може включати в себе аудити, сертифікації та інші заходи для забезпечення стандартів допомоги.

Розглянемо ці питання більш докладніше. Медична реформа в Україні має свої плюси та мінуси, і оцінка цих аспектів може залежати від різних точок зору та конкретних ситуацій. До беззаперечних 'плюсів' медичної реформи перш за все треба віднести ефективне фінансування. Реформа передбачає перехід від системи фінансування зарплат лікарів до капітального фінансування медичних установ. Це може сприяти ефективнішому використанню ресурсів та підвищенню медичних послуг. Зміни в системі фінансування можуть зменшити корупційні ризики, оскільки лікарі не будуть залежати від кількості проведених процедур для отримання достойної зарплати. Впровадження електронних медичних карток та інших інформаційних технологій може покращити доступність та облік медичних послуг, забезпечуючи ефективніший обмін інформацією. Реформа може сприяти покращенню стандартів та контролю за наданням медичних послуг, що призводить до підвищення якості медичної допомоги.

Поряд з цим існує ряд проблем, які треба враховувати як державі (на всіх рівнях), так і кадровому менеджменту на місцях. Впровадження реформи може супроводжуватися нестабільністю та труднощами, особливо на етапі переходу від старих методів фінансування до нових. Соціальні труднощі для медичних працівників призводять зміни у системі оплати праці, які викликають соціальні труднощі для лікарів та інших медичних працівників, що може впливати на їхню мотивацію та робочий клімат. Іноді реформи можуть стикається з проблемами дефіциту фінансування, особливо у випадках недостатнього бюджету для впровадження нових систем та технологій. Неоднаковий доступ до медичної допомоги різних верств населення. Існує ризик, що внаслідок реформи може з'явитися нерівномірний доступ до медичної допомоги в різних регіонах чи серед різних соціальних груп. У будь-якому випадку, оцінка ефективності медичної реформи в Україні має бути здійснена на основі конкретних результатів та стану системи охорони здоров'я в країні.

В перспективі медичну реформу в Україні потрібно розвивати перш за все за рахунок покращення якості медичної допомоги. Реформа може призвести до вдосконалення стандартів надання медичних послуг та забезпечення високої якості лікування для населення. Впровадження нових моделей фінансування може сприяти зменшенню корупційних ризиків у системі охорони здоров'я. Капітальне фінансування та використання інформаційних технологій можуть поліпшити ефективність медичних установ та оптимізувати процеси. Безумовно реформа може сприяти рівномірному доступу до якісних медичних послуг у всіх регіонах країни.

Завершуючи огляд скороченого SWOT аналізу треба згадати про загрози медичної реформи в Україні. З точки зору виникнення соціальних проблем при проведенні реформування, то зміни в системі оплати праці та інші аспекти реформи можуть призвести до невдоволення серед медичних працівників та інших груп населення. Нестабільність у перехідний період характеризує перехід від старих моделей до нових, що може призвести до тимчасових труднощів та нестабільності в системі охорони здоров'я. Доволі серйозною проблемою є дефіцит фінансування. Якщо реформа не отримає достатнього фінансування, може виникнути дефіцит ресурсів для ефективного впровадження нових підходів та технологій. Нерівномірний доступ до медичної допомоги в різних регіонах та серед різних верств населення сигналізує про те, що не всі можуть однаково скористатися покращенням доступу до медичної допомоги. Також треба враховувати системні труднощі в імплементації електронних систем - впровадження електронних систем може зіткнутися з технічними проблемами та викликати опір у певних груп населення.

Наступним питання в покращенні надання медичної допомоги населенню України є продовження впровадження загальної обов'язкової медичної страховки (ЗОМС) в Україні, що є важливим елементом системи охорони здоров'я і має свої перспективи та можливі загрози. Розглянемо їх. До перспектив ЗОМС безперечно можна віднести забезпечення фінансування - ЗОМС може забезпечити додаткове фінансування для системи охорони здоров'я через обов'язкові внески, що може призвести до покращення доступності та якості медичних послуг. Розширення покриття населення - ідея обов'язкової страховки може допомогти розширити покриття медичними послугами для більш широкого кола населення, забезпечуючи важливий елемент соціальної справедливості. Стимулювання профілактики та здорового способу життя - ЗОМС може сприяти здоровому способу життя та профілактиці, оскільки може передбачати додаткові можливості для фінансування проектів та ініціатив у цих напрямках. Розвиток системи електронного обліку та управління - впровадження ЗОМС може сприяти розвитку електронних систем управління та обліку, що полегшить моніторинг та аналіз ефективності системи.

До загроз впровадження ЗОМС в Україні можна віднести перш за все фінансові труднощі - не всі обов'язкові внески можуть бути сплачені, що може призвести до фінансових труднощів для системи ЗОМС та обмеження доступу до медичних послуг. Низькі рівні страхових внесків можуть призвести до недостатнього фінансування системи та обмеження надання якісних медичних послуг. Існує ризик, що система ЗОМС може призвести до нерівномірного доступу до медичної допомоги в різних регіонах чи серед різних соціальних груп. Впровадження системи ЗОМС може супроводжуватися також адміністративними труднощами та вимагати великих зусиль для впровадження та підтримки. Загальна обов'язкова медична страховка може бути ефективною, якщо буде добре спроектована та виконана. Важливо враховувати усі потенційні проблеми та розвивати механізми для їх вирішення для досягнення максимальних позитивних результатів.

Електронна система охорони здоров'я — двокомпонентна система, в якій користувач через взаємодіє з центральною базою даних. ЕСОЗ складається з Центральної бази даних (ЦБД) — інформаційно-телекомунікаційна система, яка містить передбачені законодавством реєстри, програмні модулі, інформаційну систему НСЗУ, в частині, необхідній для реалізації державних фінансових гарантій та ін. Також, забезпечує можливість створення, перегляду, обміну інформацією та документами між реєстрами, державними електронними інформаційними ресурсами, електронними медичними інформаційними системами. МІС (електронна медична інформаційна система) — інформаційно-телекомунікаційна система, яка дає змогу автоматизувати роботу суб'єктів господарювання у сфері охорони здоров'я, створювати, переглядати, обмінюватися інформацією в електронній формі, зокрема з центральною базою даних (у разі підключення). Для успішної медичної реформи важливо враховувати ці ризики та активно працювати над їх вирішенням, забезпечуючи широкий діалог і взаємодію між урядом, медичними працівниками, пацієнтами та іншими зацікавленими сторонами.

І наостанок в цьому короткому огляді, але не по значущості, треба згадати про регулювання якості медичних послуг в Україні. Регулювання якості медичних послуг в Україні є важливою складовою системи охорони здоров'я та має на меті забезпечення високих стандартів надання медичної допомоги. Основні аспекти цього регулювання включають:

- ліцензування медичних установ. Медичні установи повинні отримати ліцензію, що включає в себе перевірку відповідності стандартам та вимогам щодо обладнання, приміщень, кваліфікації персоналу тощо.
- акредитацію медичних закладів. Деякі медичні заклади можуть проходити процедуру акредитації, яка визначає їхню здатність надавати високоякісні медичні послуги.

- моніторинг та оцінку якості медичної допомоги. Введення систем моніторингу та оцінки якості дозволяє владі та громадськості відстежувати рівень надання медичних послуг та вживати заходи для поліпшення якості.
- розробку та впровадження клінічних протоколів. Створення та застосування клінічних протоколів допомагає уніфікувати процеси лікування та забезпечує відповідність медичних послуг визначеним стандартам.
- залучення громадськості. Активна участь громадськості у процесі контролю та оцінки якості медичної допомоги є важливим елементом, що забезпечує врахування потреб та очікувань пацієнтів.

До загроз та викликів, які можуть виникнути у контексті регулювання якості медичних послуг можна віднести ризик, що корупція може впливати на процеси ліцензування та акредитації, знижуючи стандарти та якість надання медичних послуг. Через неоднаковий рівень доступу може виникнути проблема доступності до високоякісної медичної допомоги в різних регіонах чи серед різних соціальних груп. Через недостатнє фінансування може виникнути дефіцит фінансування, що може призвести до відсутності необхідних ресурсів для впровадження та підтримки механізмів контролю якості. Низька свідомість серед громадськості щодо їхніх прав та можливостей також впливає на якість медичних послуг та може ускладнити ефективність контролю. Також через системні проблеми реформи можуть стикатися з труднощами впровадження та управління системами моніторингу та оцінки. Необхідно враховувати ці аспекти при розвитку та вдосконаленні системи регулювання якості медичних послуг в Україні.

У підсумках треба зазначити, що Україна зосереджує зусилля на вдосконаленні системи регулювання якості медичних послуг, щоб забезпечити належний рівень надання медичної допомоги населенню. Реформи, такі як впровадження загальнообов'язкової медичної страховки (ЗОМС), спрямовані на поліпшення фінансування та доступності медичних послуг. Плюси включають перехід до капітального фінансування, що може зробити систему більш стійкою та менше вразливою до корупції. Розвиток електронної системи здоров'я та впровадження клінічних протоколів допомагають підвищити ефективність та якість медичних послуг. Проте, існують виклики, такі як можливість корупції у процесах ліцензування та акредитації, нерівномірний доступ до якісних послуг, а також можливі проблеми фінансування та свідомості громадськості. Важливо забезпечити ефективний моніторинг та взаємодію між владою, медичними установами та громадськістю для вирішення цих питань. Загальна перспектива полягає в поступовому удосконаленні системи, забезпеченні доступності та якості медичних послуг для всього населення та вирішенні викликів, що виникають у процесі реформ.

Список використаних джерел

1. Постанова Верховної Ради України Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Про реформу охорони здоров'я в Україні" (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016. № 21. ст.450). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-19#Text> (дата звернення 03.01.2024 р.).
2. Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018. № 5. ст.31). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text> (дата звернення 03.01.2024 р.).
3. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998. № 23. ст.121). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Електронна система охорони здоров'я (абр.: ЕСОЗ або eHealth[К 1]) URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/EHealth>
5. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/elektronna-ohorona-zdorovja-ehealth> (дата звернення 03.01.2024 р.).
6. Державна політика у сфері охорони здоров'я : кол. моногр. : у 2 ч. / [кол. авт. ; упоряд.п.. Я. Ф. Радиш ; передм. та заг. ред. проф. М. М. Білинської, проф. Я. Ф. Радиша]. К. : НАДУ, 2013. Ч. 1. 396 с.
7. Державне управління реформуванням системи охорони здоров'я в Україні навч.-наук. вид. / авт. кол. М. М. Білинська, Я. Ф. Радиш, І. В. Рожкова та ін. ; за заг. ред. М. М. Білинської. К.; Львів: НАДУ, 2012. 240 с.
8. Деякі питання удосконалення системи охорони здоров'я: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2010 р. N 208. URL: zakon1.rada.gov.ua (дата звернення 03.01.2024 р.).
9. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листоп. 1992 року № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України 1993. № 4. С. 19.
10. Пак С. Я. Розвиток державної політики з функціональної та структурної перебудови системи охорони здоров'я на місцевому рівні в Україні / С.Я Пак. *Актуальні проблеми державного управління на сучасному етапі державотворення* : матеріали V наук.-практ. конф. 27 жовтня 2011 р.: тези допов. Луцьк, 2011. С. 68 – 70.
11. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. К. : НІСД, 2012. 256 с.
12. Про порядок проведення реформування системи охорони здоров'я у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій областях та місті Києві : Закон України : прийнятий 7 липня 2011 року N 3612-VI. URL: zakon.rada.gov.ua

(дата звернення 03.01.2024 р.).

Подолінний Сергій Олександрович

Здобувач другого рівня вищої освіти

кафедри менеджменту та державної служби.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРВИННОЮ ЛАНКОЮ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Первинна медична допомога (ПМД) виступає основним інструментом для досягнення оптимального рівня здоров'я населення, сприяючи активному життю в соціальному та економічному контексті. Це необхідна складова національної системи охорони здоров'я, яка взаємодіє як з її основною функцією, так і з загальним соціально-економічним розвитком суспільства [1].

Після декларації Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) у 1978 році, більшість країн Європейського регіону посилили свої послуги первинної медичної допомоги, акцентуючи увагу на розвитку загальної практики-сімейної медицини як основної медичної спеціальності [2].

Розвиток сімейної медицини в Україні отримав новий поштовх після прийняття постанови від 20 червня 2000 року № 989 та Указу від 7 грудня 2000 року № 1313/2000. Ці документи визначили принципи, структуру та управління первинною медичною допомогою (ПМД) на основі сімейної медицини в містах і сільській місцевості. Зазначено також доопрацювання нормативів для регулювання діяльності закладів загальної практики-сімейної медицини, затвердження характеристик лікарів та розподіл фінансових ресурсів [3, 4].

На порядку денному для найближчих завдань у сфері охорони здоров'я в Україні стоїть автономізація медичних закладів, розробка та впровадження інформативних показників якості первинної медичної допомоги (ПМД). Також важливим вважається реформування закладів ПМД у контексті адміністративно-територіальної реформи та створення нових об'єднаних громад [5].

Організація системи державного управління первинною ланкою медичної допомоги в Україні є важливим аспектом у вдосконаленні системи охорони здоров'я. Державне управління здійснюється через різні рівні влади та структури, зокрема:

1. Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ): Відповідальне за формування та реалізацію стратегій у сфері охорони здоров'я. МОЗ визначає політику, регулює медичні стандарти, та контролює фінансування системи.

2. Національна служба здоров'я України: Забезпечує основну складову у фінансуванні закладів охорони здоров'я на підставі укладених договорів про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій.

3. Департаменти охорони здоров'я на рівні областей: Здійснюють управління відповідно до централізованих директив та сприяють реалізації державних програм на місцевому рівні.

4. Центри первинної медичної (медико-санітарної) допомоги (ЦПМСД): Становлять основний рівень надання первинної ланки медичної допомоги. Організовані в амбулаторно-поліклінічних закладах.

5. Місцеві органи самоврядування: Громади та місцеві ради беруть участь у прийнятті рішень та координації управління на місцевому рівні [5].

Основні напрями організації системи управління включають:

- Законодавча база: Розробка та удосконалення відповідних законів і нормативних актів, які визначають структуру та функції управління.
- Фінансування: Забезпечення адекватного фінансування для забезпечення роботи закладів первинної ланки медичної допомоги.
- Регулювання якості послуг: Впровадження механізмів контролю якості медичної допомоги та визначення стандартів надання послуг.
- Розвиток інфраструктури: Створення та розвиток необхідної інфраструктури для забезпечення ефективної роботи закладів первинної медичної допомоги.
- Інновації та інформаційні технології: Впровадження сучасних технологій для полегшення надання медичних послуг та збільшення ефективності системи.
- Навчання та підвищення кваліфікації медичного персоналу: Забезпечення постійного навчання лікарів та медичних працівників для підтримки високого рівня медичної допомоги [6].

Організація системи державного управління первинною ланкою медичної допомоги є складним і багатогранним завданням, що включає ряд важливих аспектів. По-перше, вона передбачає створення та постійне вдосконалення відповідної законодавчої бази. Це включає в себе чітке визначення прав та обов'язків різних рівнів управління, встановлення ефективних механізмів регулювання та забезпечення відповідності нормативно-правових актів міжнародним стандартам.

Другий аспект – розробка та впровадження стратегій та політик, спрямованих на покращення доступності та якості медичних послуг у первинній ланці. Це може включати в себе заходи для забезпечення ефективного впровадження сімейної медицини, розвитку та підтримки систем електронного здоров'я, а також стимулювання інновацій у наданні медичних послуг.

Третій аспект – забезпечення адекватного фінансування та розподіл ресурсів. Це означає створення механізмів, які забезпечать стійкість фінансування для медичних закладів у первинній ланці, а також ефективне розподілення ресурсів відповідно до потреб населення та особливостей регіонів.

Крім того, важливим є розвиток механізмів контролю якості послуг, які включають в себе оцінку ефективності лікарів, моніторинг впровадження стандартів надання медичної допомоги та вивчення задоволення пацієнтів.

Належна координація між різними рівнями управління включає в себе роботу центральних та регіональних органів влади, а також врахування специфічних потреб місцевого самоврядування. Це допомагає створити систему, яка адаптована до різних умов і можливостей, щоб забезпечити найкращу можливу медичну допомогу для всього населення.

Ці аспекти спільно допомагають впоратися з викликами управління первинною ланкою медичної допомоги та покращити якість та доступність медичних послуг для населення [6].

Список використаних джерел

1. Primary Health Care: report of the international conference on Primary Health Care, Alma-Ata, 1978. Geneva: WHO, 1978. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13.
2. Грицко Р. Ю. Історія розвитку державного управління підготовкою сімейних лікарів / Р. Ю. Грицко. *Університетські наукові записки*. 2012. № 4. С. 439-444. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2012_4_65. (дата звернення 03.01.2024 р.).
3. Про комплексні заходи щодо впровадження сімейної медицини в систему охорони здоров'я: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2000 р. N 989. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/989-2000-%D0%BF>
4. Про Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України: Указ Президента України від 7 грудня 2000 року № 1313/2000. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1313/2000> (дата звернення 03.01.2024 р.).
5. Ніколаєнко В.Б. Первинна медична допомога в «епоху змін»: вітчизняний та міжнародний досвід. URL: <https://umj.com.ua/uk/publikatsia-126600-pervinna-medichna-dopomoga-v-epohu-zmin-vitchiznyanij-ta-mizhnarodnij-dosvid> (дата звернення 03.01.2024 р.).
6. Жаліло Л.І., Мартинюк О.І. Стратегії змін у сфері охорони здоров'я в умовах соціально-економічних реформ в Україні. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Zhalilo.pdf> (дата звернення 03.01.2024 р.).

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ МІСТОМ

Управління сучасним містом стає все більш актуальною темою у зв'язку зі стрімким розвитком мегаполісів та міст у всьому світі. Сьогоднішні міста стикаються зі складними викликами, які включають транспортні проблеми, екологічні питання, соціальну вразливість тощо. Недоцільне управління може призвести до заторів, забруднення середовища, зростання нерівності та інших негативних наслідків для мешканців. Тому дослідження проблем управління сучасним містом важливо для розробки стратегій та політик, що сприятимуть сталому розвитку міст та покращенню якості життя їх мешканців.

Проблеми управління містом, впровадження раціональної міської політики та вдосконалення методів і форм управління містом були об'єктом дослідження в різні періоди часу. Ці аспекти вивчалися відомими українськими та зарубіжними вченими, такими як Р. Бабун, Б. Бергер, Х. Берр, В. Вішаренко, В. Владіміров, В. Галишевська, Ю. Галямов, Р. Грац, В. Занадворнов, Г. Кривоногов, В. Лавриненко, Е. Маркварт, В. Нечипоренко, А. Осітнянко, В. Попов, Б. Рахой, В. Сосновський, В. Стеняєв, Д. Стеченко, В. Таболін, Л. Шутенко, С. Юркова та інші.

Управління сучасним містом стикається з численними складними проблемами, що виникають у зв'язку зі зростанням населення, розвитком технологій та змінами в економічному, соціальному та екологічному середовищі. Деякі з основних проблем управління містом включають [1]:

- Міське планування і розвиток: швидкий розвиток міст може призвести до проблем з плануванням, використанням землі, транспортом і інфраструктурою. Недоцільне планування може призвести до заторів, незабезпеченості житлом та іншим проблемам.
- Транспортна проблематика: надмірна транспортна конгестія, недостатність громадського транспорту та проблеми з безпекою дорожнього руху можуть негативно впливати на якість життя мешканців міста та екологічну ситуацію.
- Екологічні питання: забруднення повітря, води та ґрунту, зменшення біорізноманіття та інші екологічні проблеми є серйозними загрозами для міст, які вимагають ефективних стратегій екологічного управління.

- Соціальна вразливість: нерівність, бездомність, доступність соціальних послуг, зайнятість та інші аспекти соціальної політики становлять серйозні виклики для управління містом.

- Економічне управління: забезпечення ефективного функціонування місцевої економіки, розвиток підприємництва, забезпечення стійкого економічного зростання та конкурентоспроможності міста є важливими аспектами управління.

- Цифрова трансформація: використання технологій Інтернету речей (ІоТ), штучного інтелекту, аналітики даних та інших цифрових інструментів може полегшити управління містом, але вимагає вирішення питань щодо захисту персональних даних, кібербезпеки та інших аспектів.

Управління ризиками та надзвичайними ситуаціями: Забезпечення безпеки містян у разі надзвичайних ситуацій, таких як природні катастрофи, терористичні акти, масові протести та інші події, вимагає ефективної системи управління ризиками та реагування.

Розв'язання цих проблем потребує комплексного підходу, співпраці між різними рівнями уряду, громадськими організаціями, місцевими жителями та іншими зацікавленими сторонами. Ефективне управління містом вимагає врахування потреб та інтересів всіх зацікавлених сторін і розвитку сталих стратегій, що сприяють сталому розвитку та покращенню якості життя.

Під час повномасштабної війни з росією українські міста стикаються з низкою серйозних проблем, які включають [2, 3]:

1. Безпека населення: міста на передовій та ті, що знаходяться в районах зближення, постійно зазнають загрози з боку ворожих атак, терористичних актів та обстрілів. Це створює серйозні загрози для життя та безпеки мешканців.

2. Економічна дестабілізація: війна призвела до зниження виробництва, руйнування інфраструктури, зменшення інвестицій та втрати робочих місць. Українські міста стали свідками економічної кризи та зростання безробіття.

3. Гуманітарна криза: війна спричинила масові переселення населення, руйнування інфраструктури та недостатню доступність до основних життєвих потреб, таких як продовольство, медична допомога та житло.

4. Психологічний стрес: постійна загроза конфлікту та небезпека для життя призвели до психологічного стресу серед мешканців міст, особливо серед дітей та вразливих груп населення.

5. Порушення прав людини: війна призвела до порушення прав людини, включаючи випадки порушення прав на свободу вираження, право на життя та безпеку, а також права на свободу віросповідання.

Українські міста продовжують стикатися з наслідками війни,

намагаючись відновити економічну стабільність, забезпечити безпеку громадян та зміцнити соціальний захист. Це складна задача, яка потребує співпраці всіх рівнів влади, громадських організацій та міжнародних партнерів для забезпечення стійкого розвитку та покращення якості життя українських міст.

Список використаних джерел

1. Бабаєв В.М. Управління великим містом: теоретичні і прикладні аспекти: монографія. Харківська національна академія міського господарства. Х.: ХНАМГ, 2010. 307 с.
2. Борщевський В., Куропась І., Орест М. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya> (дата звернення 03.01.2024 р.).
3. Дудар І.Н., Бричанський А.О. Сучасні підходи до відновлення та розвитку міст після війни. *Сучасні технології будівництва*, Вип. 35, С. 153–158.

Катана Юлія

Здобувач другого рівня вищої освіти,
НИІ економіки і права, кафедра менеджменту та державної служби.
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

БРЕНДИНГ ТЕРИТОРІЇ ЯК МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Брендинг території останнім часом посідає вагоме місце в політичній та економічній політиці держави та її регіонів. Очевидно, що успіх території залежить не тільки від економіко-географічного розташування та матеріальних факторів економічного розвитку, а ще й від наявності і виконання стратегії розвитку регіону, ефективності роботи та відкритості місцевої влади, ініціативності та креативності громади, самоідентифікація жителів, що впливає на всебічний розвиток території і в комплексі створює синергетичний ефект та конкурентні переваги регіону [1].

Приклади успішних держав або їх окремих територій (регіонів) ще раз продемонстрували дієвість комплексного підходу. Відтак актуальність тематики з брендингу регіону безперечна. І навіть в умовах воєнного часу брендинг дозволяє бути території не лише конкурентоспроможною для інвесторів та покращити рівень життя громади, але й зміцнює довіру до публічної служби в цілому [2]. Від реклами на телебаченні до соціальних медіа, від профорієнтаційних заходів до заохочень. Однак їх підхід та кампанії щодо

брендингу обов'язково повинні здійснюватися відповідно до законів країни, які мають регулюються культурними та географічними обмеженнями. Імплементация законів та їх виконання є однаково важливими завданнями, а також проведення маркетингових досліджень щодо методів брендингу, вимагають чіткої послідовності виконання законів.

У цю багатогранну галузь необхідно більше включати регіональні закони, щоб брендинг території виявлявся ціннісним як з точки зору якості, так і кількості. В Україні немає правового поля, яке б допомогло визначити, створити якісний бренд, брендбук або здійснювати бренд-орієнтоване управління будь-якою діяльністю. Наразі в законодавчому забезпеченні країни в цьому напрямку є тільки Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», який регулює відносини, що виникають у зв'язку з набуттям і здійсненням права власності на знаки для товарів і послуг в Україні [5], та Постанова «Деякі питання форми знака (бренда) України», яка затверджує форму знака (бренда) України, з метою популяризації України у світі, сприяння інтеграції до світового інформаційного простору, підвищення рівня загальної обізнаності міжнародної спільноти про Україну та її окремі регіони [6]. Із-за відсутності законодавчої бази, керівники керуються напрацюваннями вченими-маркетологами у цій області, запозичують досвід інших країн. Але такі дії призводять до низької ефективності функціонування. Введення все нових і нових законів та дотримання законності у спілкуванні з брендом повинно стати основою для проведення ефективного дослідження бренду.

Аналіз наявних вітчизняних та зарубіжних досліджень з брендингу дав можливість виділити механізм розробки бренду регіону з урахуванням специфіки його використання як інструмента публічного управління [4].

Основними елементами стратегічного плану з просування регіонального брендингу є: визначення місії призначення та ролі органів регіонального управління стосовно розвитку бренда регіону; формування завдання брендорієнтованого державного управління регіональним розвитком та досягнення запланованих цілей, формування плану заходів стосовно створення бренда за обраними моделями; складання кошторису витрат бюджету, у межах обраної стратегії та співставлення їх з наявними, а також очікуваними доходами й ресурсами; оцінювання соціально-економічного ефекту від впровадження заходів, визначення рівня їх ефективності, та внесення правок до стратегії відповідно до змін зовнішнього середовища [3].

Відтак, брендинг регіону в публічному управлінні – це цілеспрямована, здійснювана на регулярній основі діяльність органів публічної влади по формуванню позитивного іміджу, репутації і просуванню інтересів держави, громади зі створення кращих умов для життя, відпочинку, творчості, роботи і бізнесу. Створення бренду - це спільна діяльність органів публічної влади,

громадянського суспільства та бізнесу.

Головною проблемою на шляху розвитку всіх видів діяльності, є недосконалість правового забезпечення. В українській законодавчій термінології відсутнє визначення «бренд», «брендинг» та його згадування в офіційних документах. З розвитком цифровізації країни, внесення поняття «бренд» в законодавство та створення спеціалізованої правової бази є надзвичайно важливою в умовах воєнного часу для сучасного розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Кіслов Д. В. Брендінг як вид державних маркетингових комунікацій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 1. С. 136–140.
2. Данкевич В. Є., Захаріна О. В., Походенко В. М. Генезис ідеї брендінгу як інструменту публічного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1973> (дата звернення 03.01.2024 р.).
3. Вдовічена О. Г., Шупрудько Н. В., Вовк С. В. Розвиток регіональних брендів (практика областей України). *Економіка та держава*. 2020. № 11. С. 69–74.
4. Шатава Ю.Л., Каприщенко М.Ю. Механізм розробки бренду території / Ю.Л. Шатава, М.Ю. Каприщенко. *Маркетинг и менеджмент инноваций*. 2012. № 4. С. 324-329.
5. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1993. № 3689-ХІІ. 22 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3689-12#Text> (дата звернення 03.01.2024 р.).
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання форми знака (бренду) України». № 416 від 10 травня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/416-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 03.01.2024 р.).

Лавриненко Ганна Андріївна

Кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та соціології,
факультету суспільно-гуманітарних наук.

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

ORCID: 0000-0001-7705-6545

Примуш Микола Васильович

Професор, професор кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0000-0001-5769-7345

УПРАВЛІНСЬКІ ПРАКТИКИ ЗАПОБІГАННЯ МІГРАЦІЇ ВПО УКРАЇНИ

Напружена безпекова ситуація в Україні, яка ще більш погіршилася після 24 лютого 2022 року, призвела до нової хвилі міграції українського населення за кордон. За даними Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи тільки за останні 2 роки з України вже виїхало понад 6 мільйонів українців [1]. Дана цифра не є вичерпною, оскільки з продовженням бойових дій на території України потенціальна кількість вимушених мігрантів і далі зростає. Ще 2,5 мільйони внутрішньо переміщених осіб (ВПО) є першими на черзі, щоб залишити країну, оскільки їх житло або зруйноване, або знаходиться у зоні активних бойових дій, або на тимчасово окупованій території [2]. І якщо керівництво держави вчасно не відреагує на ситуацію, що склалася, сценарій подальшого розвитку подій більш ніж очевидний.

Мета дослідження – аналіз управлінських практик запобігання міграції ВПО України.

Аналіз останніх досліджень демонструє, що питаннями управлінських практик в контексті міграційних процесів займалися М. Вайнер, Р. Мюнц, О. Малиновська, М. Ніколайчук, Л. Хижняк, І. Цапенко.

За даними Міжнародної організації міграції, вимушена міграція – це загальний термін, який використовується для характеристики міграційних процесів, у яких є елемент примусу, такий як загроза життю та існуванню внаслідок природних або людських факторів (наприклад, переміщення біженців або переміщених осіб, а також переміщення людей через природні чи екологічні катастрофи, хімічні або атомні аварії, голод тощо) [3]. Оскільки питання безпеки представники української влади не можуть вирішити в односторонньому порядку, то доречним було б паралельно сконцентрувати увагу на створенні умов для ВПО, котрі є першочерговими потенційними мігрантами за кордон у випадку погіршення ситуації в країні загалом та відсутності покращення умов для їх інтеграції зокрема.

Згідно до статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [4]. За для того, щоб переміщені особи осіли на нових місцях та стали повноцінною частиною нової для них громади, необхідна кропітка праця з боку керівництва держави, зокрема уряду та місцевих органів влади. Наразі робота у даному напрямку ведеться одразу на п'яти основних рівнях [5]:

- політикою щодо ВПО займається Міністерство реінтеграції тимчасово окупованих територій;
- за фінансову підтримку ВПО відповідає Міністерство соціальної політики;
- допомога з орендою житла для ВПО надається в межах проєктів міністерств з питань соціальної політики, реінтеграції, інфраструктури, економіки; також значну підтримку здійснюють міжнародні організації;
- працевлаштуванням ВПО займається Державний центр зайнятості разом з Міністерством економіки;
- допомога громадянам з числа ВПО, потребуючим догляду та підтримки, забезпечується Міністерством соціальної політики та місцевими органами влади.

Крім того, керівництво кожної з громад розробило та пропонує власні можливості для ефективної інтеграції ВПО. На підтвердження цьому можна розглянути деякі з них на прикладах Київської та Вінницької областей.

Так, у обох областях створено Координаційні ради з питань внутрішньо переміщених осіб. Ключове завдання - забезпечення та захист прав ВПО, що перемістилися на дані території. У Київській області розроблено інструкцію для ВПО, а у Вінницькій - дорожню карту і Вітальний довідник для ВПО, котрі націлені на допомогу у швидкій адаптації у новій громаді та надають інформацію з переліку можливостей, видів допомоги від держави та прав, котрими забезпечуються переміщені особи. Щодо можливостей гуманітарної регіональної підтримки, то у кожній області створені штаби, хаби та центри підтримки для ВПО з окремих регіонів («Культурний хаб «Донеччина», «Я - Маріуполь», «Мій Часів Яр» тощо). У столиці міська програма «Турбота. Назустріч киянам» стала доступною також для осіб з числа ВПО [6].

Проте ключовою перепорою на шляху до повноцінної інтеграції ВПО у громади залишається брак фінансування на місцевому рівні.

Внутрішньодержавна допомога переміщеним особам не витримує жодної конкуренції з деякими країнами, котрі надають тимчасовий захист українським громадянам, що безумовно збільшує ризик подальшої міграції українців за кордон.

Розуміючи всю складність обставин, з котрими зіткнулося керівництво держави в умовах воєнного стану, універсальним механізмом вирішення даної проблеми вбачається консолідація зусиль держави в питаннях підтримки населення, особливо найбільш потребуючих верств. Підтримка та мотивація у створенні бізнесу та працевлаштуванні, розгляд можливостей зміни системи збору податків. Також необхідно зацентувати особливу увагу на посиленні децентралізації, оскільки місцева влада потребує збільшення можливостей (у тому числі і фінансових) для мотивації ВПО залишатися не тільки в громаді, в котру вони переселилася, але й в країні загалом.

Слід зазначити, що органи державної влади від початку повномасштабного вторгнення в питаннях підтримки та інтеграції ВПО на загальнонаціональному рівні досягли значно більших успіхів порівняно з регіональним. І навіть враховуючи об'єктивні фактори, як то ведення бойових дій на території України, не можна ігнорувати існуючі прогалини в управлінських практиках, а навпаки, необхідно сконцентрувати сили на їх удосконаленні.

Перш за все це стосується передачі частини владних та фінансових повноважень на місця в межах політики децентралізації. І наразі це є універсальним виходом з ситуації, що склалася. Інакше це може спровокувати незворотні процеси у вигляді подальшої втрати людського капіталу через міграцію за кордон особливо осіб з числа ВПО у пошуках «кращого життя». Крім того, наявна міжнародна допомога не повинна стати панацеєю від усіх проблем. Необхідно усвідомлювати, що це лише допоміжна ланка у відбудові української держави. Тільки ефективне управління здатне стримувати загрозливі для України міграційні тенденції та зберегти українську державність, адже людина є ключовою цінністю для кожної держави.

Список використаних джерел

1. Демографічний лікнеп: 10 тез щодо України від Елли Лібанової. URL: <https://huxley.media/uk/demografichnij-likbez-10-tez-shhodo-ukraini-vid-elli-libanovoi/> (дата звернення: 22.03.2024).
2. Внутрішньо переміщені особи. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 22.03.2024).
3. Перрушу Р. Глосарій міграційних термінів. URL: http://web.archive.org/web/20070928193631/http://www.iom.org.ua/docs/im98_1.pdf (дата звернення: 26.03.2024).

4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 26.03.2024).

5. Законодавчо статус ВПО дається довічно і це є недоліком – заступниця міністра соцполітики Марчак. ZN.UA. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/zakonodavcho-status-vpo-dajetsja-dovichno-i-tse-je-nedolikom-zastupnitsja-ministra-sotspolitiki-marchak.html> (дата звернення: 22.03.2024).

6. Яка допомога соціально незахищеним киянам передбачена програмою «Турбота. Назустріч киянам». URL: https://kyivcity.gov.ua/pilhy_dovidky_ta_sotsialnyi_zakhyst/pidtrimka_yakikh_kategoriy_peredbachena_programoyu_turbota_nazustrich_kiyanam/ (дата звернення: 26.03.2024).

Гридюшко Інна Вячеславівна

Здобувач третього рівня вищої освіти.

Міжрегіональна академія управління персоналом

ORCID: 0000-0001-6819-4225

ПРОЄКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Останніми роками в управлінській науці та практиці дедалі більшого поширення набуває проєктний підхід. Використання проєктних технологій дозволяє ефективно досягати конкретних цілей за умов обмеженості ресурсів та часу. Застосування цього гнучкого інструментарію в діяльності органів публічної влади надає їм значних переваг в реалізації стратегічних завдань соціально-економічного розвитку. Разом з тим, проєктний менеджмент у публічному управлінні має певну специфіку та особливості, що зумовлює необхідність адаптації загальних принципів управління проєктами до публічної сфери.

Поняття «проєкт» набуває різних визначень у науковій літературі залежно від сфери застосування. Наприклад, в економічних дослідженнях проєкт розглядається як інвестиційна пропозиція з певними очікуваннями прибутку та ризику. У галузі управління проєктами проєкт тлумачиться як тимчасовий унікальний результат, продукт чи послуга, що створюється для досягнення конкретної мети. Окремі дослідники визначають проєкт як систему цілей, завдань, ресурсів, термінів, бюджетів, ризиків та звітності для реалізації задуму. Також зустрічається трактування проєкту як комплексного підходу для розв'язання складних проблем, що поєднує технічні, організаційні та соціальні чинники [3].

Згідно з Міжнародною асоціацією проєктного менеджменту, «проєкт»

являє собою комплекс унікальних, обмежених в часі, міждисциплінарних заходів для реалізації скоординованих цілей відповідно до встановлених вимог та обмежень [5].

Усі проекти мають певні універсальні характеристики незалежно від їхньої природи чи сфери реалізації, а саме: тимчасовість; унікальність; цільову спрямованість; управління ресурсами; ризики; керованість [3, с.32].

Зазначені спільні характеристики проектів можуть мати різну пріоритетність та значущість у конкретних проектах, проте вони притаманні всім проектам. Врахування цих універсальних характеристик сприяє успішній реалізації проектів відповідно до встановлених цілей, термінів та обсягів.

Ефективне втілення проектів залежить не лише від належного застосування моделі управління проектами, а також від ефективних інструментів для впровадження областей знань або, іншими словами, функцій управління проектами на всіх етапах проведення проекту.

Існує багато інструментів управління проектами, які можуть сприяти полегшенню керування робочим простором та забезпечити ефективну реалізацію функцій проектного менеджменту.

Водночас, управління проектами у публічній сфері являє собою тимчасову управлінську діяльність для розв'язання суспільної проблеми. Вона ґрунтується на чітких цілях та підборі оптимальних механізмів впливу на ситуацію.

У процесі управління проектами керівник може стикатися з низкою завдань: визначати цілі проекту та обґрунтовувати їх; формувати організаційну структуру команди проекту; знаходити джерела фінансування і складати бюджет; підбирати виконавців та залучати зацікавлені сторони; готувати й укладати контракти; визначати етапи реалізації; розробляти графік завдань; розраховувати потрібні ресурси й аналізувати витрати; планувати та управляти ризиками; здійснювати моніторинг; контролювати впровадження проекту.

Системний підхід є дієвим інструментом раціоналізації та підвищення якості проектних процесів. Він забезпечує логічну структуру і послідовність для збору та аналізу даних, визначення пріоритетів дій та розгляду альтернативних варіантів проектів в умовах обмежених ресурсів. Крім того, системний підхід вимагає високого рівня професіоналізму членів команди, використання новітніх технологій та автоматизованих систем управління. Водночас він не може повною мірою гарантувати життєздатність системи за постійних змін внутрішніх і зовнішніх чинників впливу.

Проектний підхід орієнтований на чітке досягнення результатів, де інструменти управління проектами враховують унікальність кожного проекту та забезпечення виконання цілей за визначеними критеріями.

Проектний підхід тісно пов'язаний зі стратегічним плануванням у

місцевому самоврядуванні. Проекти часто затверджуються як складова стратегії розвитку території та спрямовуються на реалізацію стратегічних пріоритетів і досягнення соціально-економічної вигоди для територіальної громади. Тому проектний підхід відіграє важливу роль у досягненні довгострокових цілей муніципального управління.

Процесний підхід, пов'язаний з необхідністю регламентації та уніфікації дій менеджерів проектів.

Процесний підхід розглядає управління як серію взаємопов'язаних дій. Відповідно, проект за процесним підходом може трактуватися як унікальний керований процес, започаткований для досягнення конкретної мети згідно з певними вимогами. Такий процес являє собою сукупність взаємопов'язаних і скоординованих підпроцесів, що мають обмеження за часом, вартістю, ресурсами та показниками якості.

Управління проектами у публічній сфері переважно здійснюється із застосуванням інтегрованого та логіко-структурного підходів. Інтегрований підхід передбачає узгодженість цілей і логічної структури проекту; плану робіт з ресурсним забезпеченням у розрізі очікуваних результатів; плану робіт з організаційною структурою виконавців; поєднання планування і моніторингу; об'єднання усіх інформаційних систем та зв'язок усіх складових проекту з системою управління персоналом [4].

Останнім часом набуває популярності впровадження державно-приватного партнерства в сфері публічного управління, яке представляє собою систему взаємовідносин між органами публічної влади чи місцевого самоврядування та приватними партнерами. Цей підхід передбачає об'єднання ресурсів з відповідним розподілом ризиків, відповідальності та винагороди між учасниками, спрямованими на фінансування, проектування, впровадження та управління публічними об'єктами або послугами [2].

Для органів місцевого самоврядування державно-приватне партнерство відкриває можливість реформування існуючих та створення нових робочих місць, зменшення витрат на надання послуг державою, підвищення інвестиційної активності та темпів впровадження інвестиційних проектів, а також зниження фінансових витрат з місцевого бюджету та ефективного управління комунальною власністю. З іншого боку, для бізнесу державно-приватне партнерство надає такі переваги, як отримання бюджетних коштів до впровадження проектів, спрощення входу в галузі транспортної інфраструктури та житлово-комунального господарства, а також збільшення можливостей одержання кредитів від вітчизняних та зарубіжних фінансово-кредитних установ під гарантією держави.

У світлі стрімкого розвитку публічного сектору та зростання активності у сфері проектної діяльності, інституційне забезпечення управління проектами

стає ключовим елементом сучасного управлінського вирішення завдань. Актуальність цього питання визначається необхідністю оптимізації та ефективного впровадження проєктних підходів у публічному секторі.

Список використаних джерел

1. Буреннікова Н. В., Лошак М. В. Проєктний менеджмент: сутність проєктів, їх класифікація, етапи впровадження: зб. матеріалів XLIX наук.-тех. конф. підрозділів ВНТУ. Вінниця, 2020.
2. Желюк Т.Л., Мельник А. Ф., Монастирський Г. Л., Дудкіна О. П. Формування моделі розподілу влади «центр-місцевість». *Вісник THEU*. 2014. Вип. 4. С. 24.
3. Хігні Дж. Основи управління проєктами. Харків: Фабула, 2020. 272 с.
4. Kerzner H. *Innovation Project Management: Methods, Case Studies, and Tools for Managing Innovation Projects*. New Jersey : John Wiley & Sons, 2022. 624 p.
5. Project Management Association of Japan. *A Guidebook of Project and Program Management for Enterprise Innovation (P2M)*. Overview of the P2M Third Edition. Tokyo. 2016. URL: [https://www.pmaj.or.jp/ENG/p2m/p2m_guide/P2M_Bibelot\(All\)_R3.pdf](https://www.pmaj.or.jp/ENG/p2m/p2m_guide/P2M_Bibelot(All)_R3.pdf) (дата звернення 03.01.2024 р.).

Круглов Віталій Вікторович

Доктор наук з державного управління, професор
кафедри соціології і публічного управління.

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ORCID: 0000-0002-7228-8635

ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В ПРОЄКТАХ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ

Відновлення та ревіталізація міст в Україні в післявоєннийвоєнний період стане одним з найважливіших завдань для органів публічної влади. Масштабні руйнування інфраструктури, житлових кварталів та історичних пам'яток потребуватимуть залучення значних інвестицій та координації зусиль між різними зацікавленими сторонами. У зазначеному контексті публічно-приватне партнерство (ППП) може стати ефективним інструментом для мобілізації ресурсів, залучення приватного сектора та забезпечення сталого розвитку міст.

Аналіз поточного стану міської інфраструктури в Україні вказує на

нагальну потребу в післявоєнній модернізації, відбудові та створенні нових об'єктів транспортної, енергетичної, соціальної та житлової інфраструктури. Бюджетні обмеження та потреба значного фінансування будівельних робіт унеможливають виконання масштабних завдань виключно на основі державних ресурсів, тому PPP відкриває можливості для залучення приватних інвестицій, передового досвіду та інноваційних рішень у процес відбудови міст [1].

Публічно-приватні партнерства – це угоди про співпрацю між органами публічної влади та підприємствами приватного сектору, спрямовані на надання державних послуг або реалізацію інфраструктурних проєктів. Концептуальна основа PPP включає низку моделей, у тому числі концесійні угоди, спільні підприємства та інші організаційні форми. PPP використовують сильні сторони як державного, так і приватного секторів для досягнення взаємовигідних результатів, таких як економія коштів, розподіл ризиків та покращення надання послуг [2].

Однак реалізація проєктів PPP у сфері ревіталізації міст в Україні стикається з низкою викликів, включаючи законодавчі та регуляторні обмеження, фінансові ризики та питання координації між зацікавленими сторонами, що потребує детального планування та врахування окремих аспектів. По-перше, необхідно сформувати сприятливе нормативно-правове середовище, що забезпечить зрозумілі та прозорі правила співпраці між публічним і приватним секторами, дотримання прав та захист інтересів усіх учасників проєкту. Вдосконалення законодавчої бази щодо PPP, включаючи механізми розподілу ризиків, процедури відбору партнерів та моніторингу виконання проєктів, є важливим кроком для заохочення приватних інвестицій. По-друге, потрібно розробити дієві механізми фінансування проєктів PPP у сфері міської ревіталізації, що може включати створення спеціалізованих фондів або використання інструментів, таких як державні облігації, гарантії та податкові стимули. Залучення міжнародних фінансових установ та донорів також може стати важливим джерелом фінансування для масштабних проєктів відновлення міст.

Крім того, необхідно розвивати потенціал органів місцевого самоврядування у сфері управління проєктами PPP. Посилення інституційної спроможності, навчання кадрів та забезпечення прозорості процесів допоможуть ефективно реалізовувати проєкти ревіталізації міст із залученням приватного сектора. Ще одним важливим аспектом є залучення громадськості та врахування інтересів місцевих громад у процесі планування та реалізації проєктів PPP. Забезпечення участі громадян, прозорість процесу прийняття рішень та інформування про переваги проєктів ревіталізації сприятиме підтримці та довірі з боку суспільства.

Незважаючи на виклики, ДПП дало позитивні результати в проєктах ревіталізації, що підтверджує світовий досвід. Тематичні дослідження успішних ініціатив ДПП у післявоєнній відбудові свідчать про покращення інфраструктури, комунальних послуг та якості життя громадян [3]. Проєкти реконструкції в історичних районах відродили міські території, приваблюючи туристів та інвестиції; ініціативи з модернізації інфраструктури покращили транспортні системи та сполучення, сприяючи економічному зростанню та соціальній інтеграції, проєкти з покращення громадських місць сприяли залученню населення та збереженню культурної спадщини, зміцнюючи почуття приналежності серед місцевих мешканців.

Успішні приклади застосування ППП у проєктах ревіталізації міст в різних країнах демонструють можливості для відновлення та сталого розвитку міської інфраструктури. Наприклад, у Польщі ППП широко використовувалося для модернізації транспортної інфраструктури, житлового будівництва та реконструкції історичних центрів міст [4]. У Сінгапурі ППП стало ключовим інструментом для розвитку міської інфраструктури та впровадження інноваційних рішень [5].

Для того, щоб максимізувати можливості публічно-приватного партнерства у ревіталізації міст, можливо запропонувати деякі підходи. Держава має визначити пріоритетом розбудову потенціалу та обмін знаннями з метою підвищення рівня експертизи ДПП серед державних службовців та партнерів з приватного сектору. Слід удосконалити нормативно-правове середовище, включаючи розробку стандартизованих угод про ППП та механізмів вирішення спорів. Доцільним стане запровадження проактивних стратегій залучення зацікавлених сторін для забезпечення інклюзивності та підзвітності у процесах прийняття рішень щодо ППП. Важливим вбачається створення механізмів моніторингу та оцінки ефективності та впливу проєктів ППП, що сприятиме постійному вдосконаленню.

Отже, публічно-приватне партнерство може відігравати важливу роль у проєктах ревіталізації українських міст, вирішенні міських проблем та сприянні сталому розвитку у післявоєнний період. Використовуючи сильні сторони як державного, так і приватного секторів, ППП має потенціал для стимулювання інновацій, підвищення ефективності та покращення якості життя мешканців міст. Однак для ефективного використання цього механізму необхідно створити сприятливе правове та фінансове середовище, посилити потенціал органів публічної влади, залучати громадянський сектор і реалізовувати кращі світові практики застосування ППП у міській ревіталізації. Завдяки стратегічному плануванню, прозорим процесам та партнерським відносинам українські міста можуть використати трансформаційний потенціал публічно-приватного партнерства для створення динамічного та стійкого міського

середовища в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Круглов В. В. Державно-приватне партнерство як інструмент інфраструктурного відновлення українських міст. Актуальні проблеми державного управління. 2022. № 1(60). С. 63–77.
2. Круглов В. В. Розвиток державно-приватного партнерства в Україні: механізми державного регулювання : монографія. Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2019. 252 с.
3. Dimelli D., Kotsoni A. The reconstruction of post-war cities – Proposing integrated conservation plans for Aleppo’s reconstruction. Sustainability. 2023. №. 15(6) P. 5472. <https://doi.org/10.3390/su15065472>. (дата звернення 03.01.2024 р.).
4. Schuldners M. The use of public-private partnerships for revitalization initiatives in Poland. International Journal of Public Administration, Management and Economic Development. 2023. №8(2). <https://doi.org/10.60026/ijpamed.v8i2.115>.
5. Susan S. Fainstein State domination in Singapore’s public-private partnerships, Journal of Urban Affairs. 2021. №43(2). P. 270-287.

Алексеев Александр Александрович

Здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування».
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ВПЛИВ НА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

В Україні не є таємницею те, що останні десятиріччя були напруженими та складними через збройний конфлікт, що розпочався в 2014 році. Цей конфлікт не тільки перевернув загальнополітичну та соціальну картину країни, але й суттєво змінив систему публічного управління та місцевого самоврядування. Місцеві органи влади на рівнях областей та муніципалітетів стали перед серією викликів, що ставили під загрозу не лише ефективність управління, але й саму стабільність та розвиток регіонів. Населення, економіка, соціальна сфера – усе це вимагало негайної реакції та перегляду стратегій управління.

У таких умовах, аналіз трансформації місцевого самоврядування стає більш ніж академічним завданням – це стає життєвою необхідністю.

Систематичне вивчення та розуміння динаміки цього процесу допомагає не лише в адаптації до нових умов, але й у формуванні стратегій, спрямованих на стабілізацію та розвиток регіонів країни в умовах воєнного конфлікту. Такий аналіз стає кроком у впорядкуванні системи управління та забезпеченні стійкого розвитку країни в умовах невизначеності та небезпеки [1 с.92].

Так, національна стратегія регіонального розвитку України має визначити стратегічні пріоритети для кожного регіону або, принаймні, для їхніх окремих груп, таких як прикордонні з ЄС, прикордонні з Росією та Білоруссю, приморські, центральні, території, які постраждали від бойових дій і т. д. [2 с.34]. Гармонізація стратегічного планування регіонального розвитку на всіх рівнях, починаючи від державного і закінчуючи місцевим, включає в себе розробку щорічних планів розвитку для кожного об'єкта стратегічного планування. Важливою складовою таких планів є їх фінансове забезпечення. Алгоритм цього процесу включає п'ять послідовних кроків:

1. Визначення місця та значення кожного окремого великого регіону.
2. Формування стратегій розвитку для кожної області в межах цих регіонів, розробку стратегій розвитку для окремих районів і територіальних громад у контексті обласних стратегій.
3. Затвердження щорічних планів розвитку для кожного регіону, району та громади.
4. Формування річних бюджетів на обласному, районному і місцевому рівнях.
5. Передбачення витрат на виконання планів.

При цьому стратегічне планування розвитку територіальних громад повинно відбуватися з урахуванням основних положень діючих стратегій розвитку відповідних районів і регіонів, щоб стратегічні та операційні цілі громад не суперечили стратегічному баченню їх ролі та місця в просторовому розвитку відповідного субрегіону чи регіону [2].

Впровадження моделі стратегування передбачає спільні зусилля різних складових системи публічного управління, таких як органи державної влади, місцевого самоврядування та інститути громадянського суспільства. Основними механізмами інституційних змін, спрямованих на підтримку цього процесу, є наступні:

- Фінансовий механізм, що передбачає налагодження надійної системи фінансування заходів, запланованих у стратегічних документах і планах розвитку відповідних територій та громад.
- Соціальний механізм, що включає заходи з трансформації соціальних інститутів, переважно неформальних, з метою подолання інституційних дисфункцій та обмежень, які гальмують розвиток держави та її регіонів.
- Ринковий механізм, орієнтований на підвищення ефективності

використання наявних людських, природних і матеріальних ресурсів шляхом впровадження відкритої конкуренції, демонополізації ринків і приватизації державного майна та комунальної власності, які використовуються недостатньо ефективно [2].

У контексті війни в Україні трансформація місцевого самоврядування виявилася надзвичайно складною та важливою проблемою, що має значний вплив на публічне управління. Населення, економіка та соціальна сфера в різних регіонах країни стикалися зі складними викликами, такими як переміщення населення, економічна нестабільність та інфраструктурні проблеми. Такі умови вимагали від місцевої влади негайної реакції та перегляду стратегій управління [3].

Ця ситуація також спонукала до змін у системі публічного управління. Структури влади та механізми управління довели свою ефективність або неефективність у відповіді на кризові ситуації. Водночас, трансформація місцевого самоврядування стала каталізатором для переосмислення стратегій управління та співпраці між місцевими владами та громадськістю [4].

Таким чином трансформація місцевого самоврядування в Україні під час війни має великий вплив на публічне управління, вимагаючи адаптації до надзвичайних обставин, забезпечення безпеки та прав людини, підтримки демократії та прозорості, а також співробітництва на міжнародному рівні.

Одним із важливих висновків є необхідність гнучкості та адаптивності в системі управління, особливо в умовах війни та кризових ситуацій. Також важливо наголосити на важливості взаємодії між різними рівнями влади та громадськістю для успішного вирішення проблем, що виникають.

Отже, аналіз трансформації місцевого самоврядування в Україні під час війни свідчить про необхідність постійного удосконалення системи управління та активної взаємодії всіх зацікавлених сторін для забезпечення стабільності та розвитку країни в умовах кризи.

Список використаних джерел

1. Мельник М. Метрополізаційні процеси в регіоні: концептуальні підходи до просторового аналізу. Регіональна економіка. 2014. № 3. С. 87–97.
2. В. В. Борщевський О. Б. Василиця Є. Е. Матвеев Публічне управління і адміністрування, 2022. № 2 (76). с 30-34.
3. Дяченко С. Як нам відбудувати Україну. Успішні світові кейси повоєнного відновлення. Укрінформ. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubricconomy/3493522-ak-nam-vidbuduvati-ukrainuuspisni-svitovi-kejsi-povoennogo-vidnovlenna.html> (дата звернення 03.01.2024 р.).
4. Нечипоренко М. Відродження після війни. Світовий досвід

економічного успіху для України. The Page. Режим доступу: <https://thepage.ua/ua/news/yaki-varianti-vidnovlennya-ukrayini-ye-uprovoyennij-chas> (дата звернення 03.01.2024 р.).

Красилюк Віктор Федорович

Здобувач третього рівня вищої освіти

кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0009-0007-8383-7701

АЛГОРИТМИ ТА НАПРЯМКИ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕОКУПОВАНИХ ГРОМАД ПІСЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

Аналіз досвіду відновлення деокупованих громад України до повномасштабного вторгнення показує, що державна політика в цьому напрямку була неодноразово переглянута та змінювалася протягом років. Від початкової спрямованості на відбудову інфраструктурних об'єктів перейшли до розробки довгострокових цілей розвитку територій. Однак, досі не встановлено загального системного підходу до відновлення деокупованих громад на державному рівні.

Політика відновлення деокупованих громад після 2022 року має свої особливості порівняно з процесами, що відбувалися до повномасштабного вторгнення, оскільки масштаби руйнувань значно зросли. Основні аспекти політики відновлення деокупованих громад з 2022 року можна описати наступним чином: відсутність єдиної політики відновлення деокупованих громад призводить до наявності «конфлікуючих норм» у Законі України «Про засади державної регіональної політики» та Програма комплексного відновлення є необхідною для підготовки Плану відновлення. Однак, відповідно до Закону «Про регулювання містобудівної діяльності» Програма комплексного відновлення необов'язкова; відсутність координації між відомствами на рівні центральної влади уповільнює процеси відновлення в громадах, що призводить до затримок у прийнятті рішень. Для забезпечення ефективної роботи місцевої влади у відновленні потрібно системно поєднати політику на національному рівні з чіткими індикаторами та інструкціями; місцева влада часто не може провести швидку та якісну оцінку пошкоджень власними силами, тому потрібна підтримка з вищих рівнів влади. Кадровий і технічний супровід може сприяти вирішенню цієї проблеми.

Оскільки оцінка пошкоджень і визначення пріоритетів неможлива до

моменту фактичного звільнення територій, підготовчий етап може значно прискорити виконання завдань відновлення. Розробка планувальних документів є обов'язковою для громад, але місцева влада стикається з труднощами через брак кваліфікованих кадрів, навичок проєктного менеджменту та відсутність національної політики щодо відновлення. Всі ці фактори впливають на планування заходів відновлення громад.

Проблемою залишаються неузгодженості в критеріях класифікації типів територій в залежності від безпекових умов, відсутність загальнонаціональної політики щодо військово-політичних об'єктів, а також недостатня координація та співпраця між різними відомствами різних міністерств. Ці фактори мають великий вплив на процес відновлення громад і їхній розвиток [1]. Відзначимо, що органи місцевого самоврядування краще розуміють потреби та проблем своїх громад. Муніципалітети можуть надати жителям доступ до базових послуг, а також створити сприятливі умови. Зважаючи на це, відновлення деокупованих територій українськими органами місцевого самоврядування може бути більш успішним та ефективним, ніж військовими адміністраціями [2]. Тому не можна застосовувати однаковий підхід до відновлення всіх деокупованих територій України, оскільки вони мають різні рівні пошкоджень, ресурси та тривалість окупації. Однак для ефективного відновлення необхідна координація на державному рівні та розробка алгоритму оцінки ситуації на місцях і визначення першочергових завдань для місцевих влад. Системна координація та співпраця всіх суб'єктів, включаючи різні міністерства та відомства, є ключовими для успішної реалізації політики відновлення громад [3]. При відновленні деокупованих територій, необхідно враховувати їхню унікальність і специфіку. Кожен регіон може мати свої особливості, потреби та ресурси, які потрібно враховувати при розробці стратегій відновлення. Фактично першим і уніфікованим документом, який відображав напрями відновлення, став План відновлення України, який Україна представила в Луганно в липні 2022 року (але досі не затверджений офіційно) [4].

При оновленні Державної стратегії регіонального розвитку до 2027 року зроблено важливий крок у напрямку вирішення проблем відновлення деокупованих територій. Запропоновано виділити напрями реалізації політики відновлення деокупованих громад: формування кадрового резерву; відновлення системи управління; відновлення базових муніципальних та адміністративних послуг: важливо відновити і забезпечити доступність базових муніципальних та адміністративних послуг для мешканців деокупованих територій; економічна та соціальна реабілітація; інтеграція в єдиний український інформаційний простір (створення умов для інтеграції деокупованих територій в єдиний український інформаційний простір та блокування інформаційного впливу рф є важливим завданням); подолання наслідків мілітаризації; ментальна реінтеграція та

психологічна підтримка [5]. В чек-листі Херсонського обласного благодійного фонду «Об'єднання» запропоновано «Універсальні рекомендації щодо плану дій та пріоритетних напрямків відновлення життєдіяльності населених пунктів після деокупації»: «безпека та правопорядок, гуманітарна допомога, відновлення інфраструктури, стабілізація економіки, управління адміністрацією та кадрове забезпечення, соціальні сфера, охорона здоров'я, комунікації та інформаційна політика, екологія, культура, громадська політика, освіта» [6]. Практика свідчить про те, що після деокупації громади дійсно застосовували різні процедури відновлення. Відсутність уніфікованих підходів та алгоритмів, напрямків призвела до того, що багато рішень приймалося ситуативно, без чітких пріоритетів. Це створює проблеми в плануванні та реалізації програм відновлення. Громади виявляли різні потреби та виклики, і для їх відновлення необхідні були індивідуальні підходи та алгоритми, які враховували б їхні унікальні особливості. Такі алгоритми мали б забезпечити ефективну координацію ресурсів та зусиль для відновлення, а також враховувати потреби та пріоритети кожної окремої громади. Отже, важливим завданням є розробка таких уніфікованих алгоритмів та напрямків на національному рівні, які дозволять ефективно координувати процеси відновлення та забезпечити комплексну підтримку для всіх постраждалих громад.

Список використаних джерел

1. Продан О. Щодо відновлення на деокупованих територіях. URL: <https://iotg.gov.ua/news/1683817048/> (дата звернення: 04.03.2024).
2. Нове дослідження про досвід та потреби відновлення деокупованих громад України проведено за підтримки ЄС. *Лабораторія законодавчих ініціатив*. 23.08.2023. URL: <https://parlament.org.ua/2023/08/23/nove-doslidzhennya-pro-dosvid-ta-potrebi-vidnovlennya-deokupovanih-gromad-ukrayini-provedeno-za-pidtrimki-yes/> (дата звернення: 12.02.2024).
3. Звіт «Відновлення інститутів публічної влади на деокупованих територіях у 2014–2023 роках: аналіз досвіду та потреб громад. *Лабораторія законодавчих ініціатив*. URL: <https://parlament.org.ua/2023/11/02/ali-hromady-report/> (дата звернення: 13.03.2024).
4. План відновлення України. *Відновлення України*. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 24.03.2024).
5. Барінова Д. Відновлення та розвиток деокупованих територіальних громад: реальність та перспективи. *Укрінформ*. 01.03.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3834546-vidnovlenna-ta-rozvitok-deokupovanih-teritorialnih-gromad-realnist-ta-perspektivi.html> (дата звернення: 01.03.2024).
6. Чек-лист необхідних дій під час деокупації громад «Універсальні

рекомендації щодо плану дій та пріоритетних напрямків відновлення життєдіяльності населених пунктів після деокупації». URL: <https://docs.google.com/document/d/1QEgYIUH2F3FYN9H4yCIYStPfkdklySNMf-GKaGYW2DQ/edit> (дата звернення: 31.03.2024).

Дубель Михайло Володимирович

Доктор філософії з міжнародних економічних відносин,
старший викладач кафедри політології та державного управління.
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Важливою умовою для здійснення державного управління є наявність значної ресурсної бази. До груп найбільш важливих ресурсів належать фінансові. Одним з кроків транзиту нашої держави було відкриття держустанови «Відкриті публічні фінанси», що була створена Мінфіном у 2017 році з метою висвітлення інформації щодо стану управління державними фінансами на основі відкритих даних [1]. Саме інформація з цього джерела стала достовірною основою статистики даного дослідження. Актуальним дослідження роблять трансформаційні процеси, що відбуваються в нашій державі в умовах повномасштабної агресії з боку росії. Трансформації вплинули не лише на здійснення публічної політики, а й на перерозподіл державного бюджету по різних сферах.

Мета дослідження: визначити тенденції змін структури публічних фінансів України в умовах війни.

Варто зазначити, що у публічних фінансах так само, як і будь-якій сфері діяльності України, є певні вимоги від високорозвинутих демократичних держав. Ці стандарти стосуються як категорії доходів, так і видатків бюджету, але більшу роль відіграє саме другий напрямок. Справа у тому, що для провідних держав світу ключову роль відіграють видатки бюджету, що спрямовані на одну з головних цілей – розкриття потенціалу людського капіталу. Реалізація цієї парадигми досягається шляхом інвестування публічних фінансів у напрямки, що пов'язані з охороною здоров'я, освітою, розвитком ринку праці, створенням можливостей для розкриття підприємницьких здібностей та творчого потенціалу населення.

Таким чином, для нашого дослідження доцільним буде порівняти структуру видатків бюджету України у 2021 році (останній до повномасштабного вторгнення), 2022 та 2023 роках.

Якщо розглядати структуру видатків державного бюджету України у 2021 році, то найбільша частка припадає на такі напрямки як «Соціальний захист та соціальне забезпечення» (22,77 %), «Загальнодержавні функції» (13,87 %) та «Економічна діяльність» (12,14 %). У рамках дослідження видатків напрямку соціальної політики слід відзначити доволі незначні частки, що припадають на категорії «Духовний та фізичний розвиток» (1,07 %) та «Освіта» (4,28 %). Відносно високу частку інвестування публічних фінансів у категорії «Охорона здоров'я» (11,44 %) можна пояснити витратами держави на боротьбу з пандемією COVID-19.

Суттєві трансформації почалися у 2022 році у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення росії. Найбільші частки стали припадати на категорії «Оборона» (42,24 % - для порівняння з 2021 роком зростання приблизно у п'ять разів по обсягам частки, і приблизно у дев'ять разів по грошовому еквіваленту), «Громадський порядок, безпека та судова влада» (16,39 %) та «Соціальний захист та соціальне забезпечення» (15,75 %). З лідерами за напрямками видатків все раціонально – спрямування на захист держави. Скорочення частки категорії «Охорона здоров'я» (з 11,44% у 2021 році до 6,81 % у 2022 році) не свідчить про скорочення витрат у грошовому еквіваленті (у 2021 році було витрачено 170,5 млрд. грн., у 2022 році – 184,2 млрд. грн.), це характеризує поступовий розвиток медицини – основи здорової нації. Слід відзначити скорочення важливих для соціально-орієнтованої держави категорій «Духовний та фізичний розвиток» (з 1,07 % у 2021 році до 0,41 % у 2022 році) та «Освіта» (з 4,28 % у 2022 році до 2,16 % у 2022 році). Тут скорочення спостерігається не лише у частці, а й у обсягах фінансування – приблизно на 5 млрд. грн. по обом напрямкам.

У 2023 році відбувалося продовження тенденцій 2022 року. Категорія «Оборона» з цілком очевидних причин зросла до 52,25% або удвічі по грошовому еквіваленту – з 1142,9 млрд. грн. у 2022 році до 2097,6 млрд. грн. у 2023 році. Категорія «Громадський порядок, безпека та судова влада» скоротилася по частці (на 2,08 %) та виросла по обсягам фінансування (на 131 млрд. грн.). Категорія «Соціальний захист та соціальне забезпечення» скоротилася по частці (на 4,06 %), але по фінансуванню зросла (на 43,2 млрд. грн.). Напрямок «Охорона здоров'я» продовжила скорочуватися і сягала лише 4,47 %, при цьому просіли показники і у фінансуванні – на 5 млрд. грн. Продовжується падіння категорій, що визначають соціальну політику держави - «Духовний та фізичний розвиток» (до 0,29 %) та «Освіта» (до 1,51 %). При цьому спостерігається невеличке зростання у фінансуванні – в межах одного млрд. грн по першому напрямку та в межах двох млрд. грн. по другому

Підсумовуючи тенденції видатків публічних фінансів України протягом періоду 2021-2023 років, можна стверджувати про вимушену орієнтацію на

«воєнні рельси» і скорочення соціальних векторів. Якщо говорити за тенденції 2024 року, то тут можна відзначити подальше скорочення соціальних виплат певним категоріям населення. Йде мова про внутрішньо переміщених осіб – серед декількох мільйонів населення, що були вимушені зміни місце проживання внаслідок бойових дій лише окремі категорії продовжують отримувати виплати від держави (деякі категорії пенсіонерів, що отримують менше чотирьох прожиткових мінімуми для осіб, що втратили працездатність, особи з інвалідністю I чи II групи, діти з інвалідністю, певні категорії дітей, вагітні жінки (починаючи з 30 тижня вагітності), деякі інші категорії). Таким чином коло потенційних отримувачів допомоги суттєво скоротилося та свідчить про продовження тенденцій певної кризи соціальної політики.

Говорячи за другу частину публічних фінансів, а саме про доходну частину бюджету, то вона теж зазнала змін під час повномасштабної війни. Класичною вважається думка, що абсолютна найбільша частка доходної частини бюджету країни має припадати на податкові надходження.

У 2021 році найбільша частка доходної частини припадала саме на податкові надходження (85,37 %) [2]. У 2022 році ситуація дещо змінилася – податкові надходження все ще займають першу позицію, але частка значно впала і складає лише 53,14 %, в той же час суттєво збільшилася категорія надходжень від Євросоюзу, інших держав, міжнародних організацій та донорських установ – 26,92 % (для порівняння у 2021 році на цей напрямок припадало лише 0,1% надходжень). У 2023 році тенденція падіння частки податкових надходжень продовжувалася – ця категорія складала вже 45,04 %. В той ж час спостерігалось скорочення категорії надходжень від Євросоюзу, інших держав, міжнародних організацій та донорських установ як у частці (до 16,22 %), так і у грошовому вимірі (на 48 млрд. грн.). В той ж час, у 2023 році спостерігалось збільшення категорії неподаткових надходжень (до 37,1 % або на 645 млрд. грн.) за рахунок власних надходжень бюджетних установ.

Отже, можна стверджувати, що публічні фінанси в Україні трансформувалися в умовах війни як у частині доходів, так і видатків. У частині доходів потрібно відзначити суттєве збільшення напрямків закордонних надходжень та надходжень бюджетних установ. Для частин видатків притаманне збільшення видатків на оборону, що характерно для країни в умовах ведення захисних бойових дій, та певні негативні тенденції скорочення соціальних видатків, що є вимушеною мірою під час війн. Подальших досліджень потребують тенденції соціальної політики України в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Державна установа «Відкриті публічні фінанси». URL: <https://www.publicfinance.gov.ua/about> (дата звернення 03.01.2024 р.).

2. Показники бюджету України за 2021 рік. URL:
<https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2021&budgetType=NATIONAL> (дата звернення 03.01.2024 р.).
3. Показники бюджету України за 2022 рік. URL:
<https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2022&budgetType=NATIONAL> (дата звернення 03.01.2024 р.).
4. Показники бюджету України за 2023 рік. URL:
<https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2021&budgetType=NATIONAL> (дата звернення 03.01.2024 р.).
5. Як зміняться виплати для ВПО в Україні з 1 березня? URL:
<https://www.helsinki.org.ua/articles/yak-zminiatsia-vyplaty-dlia-vpo-v-ukraini-z-1-bereznia/> (дата звернення 03.01.2024 р.).

Прямухіна Наталія Валентинівна

Доктор економічних наук, професор
кафедри політології та державного управління.
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Зміна орієнтирів та корегування механізмів формування Державного бюджету в умовах війни є необхідною умовою для виживання країни, як щодо реалізації її військових пріоритетів та техніко-технологічної маневреності на полі бою, так і щодо стримування кризових явищ фінансово-економічного характеру на рівні країни та її регіонів. Трансформація політики формування Державного бюджету обумовлена усвідомленням необхідності збереження наявного економічного потенціалу та створення умов для повоєнного відновлення нашої держави.

Огляд окремих економічних показників до початку повномасштабної війни в Україні свідчить про поступове нарощування її економічних потужностей. Так, за даними Міністерства фінансів України з 2002 по 2013 роки спостерігалось щорічне зростання номінального ВВП та ВВП на душу населення в доларовому еквіваленті в середньому на 16,7 %. Початок агресії рф проти України спричинив різне падіння цих показників: у 2014-2015 роках номінальний ВВП зменшився на 28 та 31 % відносно довоєнного періоду, після чого у 2019 році ВВП поступово зростав та майже досяг значення 2013 року. Після повномасштабного вторгнення рф у 2022 році номінальний ВВП знову зменшився (на 20% відносно показника 2021 року) і продовжує знижуватись

нині [1]. Зазначене свідчить про необхідність зміни підходів до формування Державного бюджету. Те саме підтверджує і динаміка основних статей витрат (рис. 1) [2].

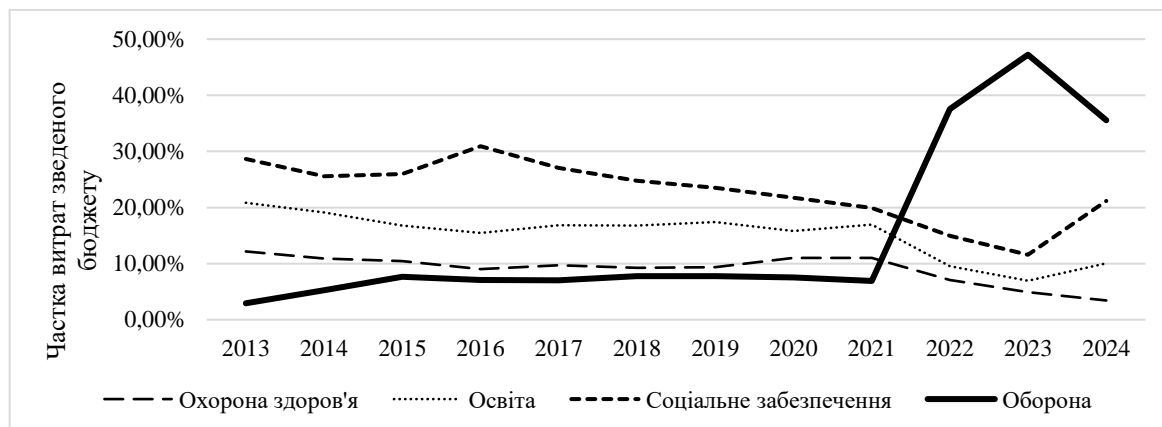

Рис. 1. Динаміка окремих статей витрат зведеного бюджету України, %

Від початку війни логічно зросли видатки Державного бюджету на оборону. Так, якщо у 2014 році обсяги витрат за цією статтею склав 6,4% від видатків зведеного бюджету держави, то у 2022 році частка витрат на оборону збільшилася до 42%, а у 2023 році до понад 52% [3].

Очевидно, що недостатність фінансування війни держава змушена покривати за рахунок інших статей видатків. Вимушене збільшення витрат Державного бюджету на оборону симулювало перегляд пріоритетів фінансування таких статей, як витрати на освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення та фінансування загальнодержавних функцій, включаючи витрати на обслуговування державного боргу. Так, у 2022 році витрати зведеного Державного бюджету на освіту та охорону здоров'я зменшилися у порівнянні з 2021 роком на третину (35 та 32% відповідно), на 45% зменшилася частка витрат на обслуговування державного апарату та зовнішнього державного боргу, на 17% – на фінансування програм соціального забезпечення населення.

У Законі України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» передбачено зменшення видатків (порівняно з 2023 роком): на оборону – на понад 24%, охорону здоров'я – на 12%, натомість планується збільшення їх частки на соціальне забезпечення та освіту (33,5% і 14,8% відповідно).

Початок повномасштабного вторгнення призвів також до суттєвих змін у структурі надходжень до Державного бюджету країни.

Традиційно найбільша частка надходжень до бюджету країни формується за рахунок податкових надходжень, а саме: податків на доходи, податку на прибуток та збільшення ринкової вартості, на доходи фізичних осіб, прибуток підприємств, внутрішніх податків на товари та послуги, податком на доходи від

власності та підприємницької діяльності. У 2022 році частка надходжень від загальнодержавних податків і зборів до загального фонду Державного бюджету зменшилась на 26% відносно 2021 року, при цьому найбільше знизилася частка надходжень від внутрішніх податків на товари і послуги (на 16,6%), податку на доходи, прибуток та збільшення ринкової власності (на 5,8%), тобто тих надходжень, які забезпечують підприємства малого та середнього бізнесу. Частка податків які надходять до бюджету країни від великого бізнесу у 2022 році знизилася в порівнянні з попереднім роком на 44%. І хоча у 2023 році [4] ця частка зросла удвічі порівняно [5] з показником 2022 року, на загальну динаміку надходжень до бюджету цей факт вплинув не суттєво.

Оскільки у 2021 році суб'єкти малого та середнього бізнесу забезпечували близько 40% від обсягу податкових надходжень до зведеного Державного бюджету створюючи 60% ВВП країни [6], а сьогодні ці показники складають 44% відповідно, на відміну від великого бізнесу, який зменшив ці показники до 34% з початку повномасштабного вторгнення РФ [7], очевидно, що малий і середній бізнес продовжує бути опорою для економіки та бюджету.

Дякуючи іноземним партнерам Україна змогла дещо стабілізувати процес наповнення Державного бюджету, питома вага допомоги та фінансування яких в його дохідній частині зросла з 0,08% у 2021 році до 21,9% у 2022 році. У 2023 році частка цих надходжень до бюджету зменшилась до 14%, що є свідченням нестабільності такого джерела та його залежності від великої кількості як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів різної природи, зокрема політичних. Тому технології державного управління у частині формування Державного бюджету мають орієнтуватись на розвитку власних джерел його наповнення, насамперед, найбільш лабільної групи суб'єктів економічної діяльності – підприємства малого і середнього бізнесу.

В умовах повномасштабного вторгнення малий і середній бізнес продовжує відігравати роль наповнювача державного бюджету. Перед системою державного управління п забезпечення постає необхідність створення умов для максимально комфортної їх діяльності, зокрема, спираючись на світовий досвід використання фіскальної політики для шокової стабілізації економіки. На нашу думку варто звернути увагу на застосування механізму інвестиційного податкового кредиту, який активно застосовувався урядом США в періоди рецесії (1960 рік – президентство Дж. Кеннеді; 1981 рік – президентство Р. Рейгана; початок 2000-х років, президентство Дж. Буша) як один із шляхів відновлення економічної активності підприємств малого і середнього бізнесу в короткостроковій перспективі.

Ще одним напрямом стимулювання бізнес-активності малого та середнього бізнесу, як джерела надходжень до Державного бюджету може бути відмова держави від монополії на виробництво окремих видів продукції,

зокрема, продукції подвійного призначення (наприклад, дронів, нелетальних частин боєприпасів), надання послуг, наприклад, з ремонту бойової техніки та зброї силовим структурам держави, тощо.

Інші адаптаційні підходи до формування Державного бюджету України полягають в перегляді обсягів фінансування напрямів, які не належать до захищених статей бюджету та можуть бути мінімізовані до завершення війни. До таких статей відносимо: витрати на забезпечення громадського порядку, безпеки, судової влади тощо, частка фінансування яких у 2023 році порівняно з 2021 роком зросла на 39%; витрати на обслуговування боргових зобов'язань, частка яких зменшилась на 32%; витрати за статтею духовний та фізичний розвиток зменшились в цей період на 73%.

Сформулюємо вектори підходів до формування Державного бюджету під час війни в Україні:

- аналіз потреб і пріоритетів, які мають бути зосереджені на військовій обороні, безпеці громадян, гуманітарній допомозі тощо. Слід продовжувати практику боротьби з корупцією та недостатністю, породжених військовими умовами обмеженості ресурсів. Необхідно приділити особливу увагу транспарентності та контролю за витратами, щоб уникнути витрати ресурсів на неефективні або навіть шкідливі цілі;

- перегляд фіскальної політики держави, спрямувавши зусилля на стимулювання і розвиток малого та середнього бізнесу як основних джерел наповнення Державного бюджету. Важливо передбачити гнучкі підходи до формування бюджету та готовність до швидкого реагування на нові виклики;

- міжнародна співпраця, яка є критично важливою для отримання фінансової підтримки, гуманітарної допомоги та забезпечення безпеки. Це дозволить виявити та впровадити кращі практики управління доходами та видатками Державного бюджету.

Список використаних джерел

1. Валовий внутрішній продукт. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення 03.01.2024 р.).
2. Державний бюджет України. Доходи та видатки. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/> (дата звернення 03.01.2024 р.).
3. Видатки державного бюджету України. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/> (дата звернення 03.01.2024 р.).
4. Основні податкові зміни з 1 серпня 2023 року. *GOLAW*. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/osnovni-podatkov-i-zmini-z-1-serpnya-2023-roku/> (дата звернення 03.01.2024 р.).

5. Скільки податків заплатив великий бізнес у бюджет у 2022 році? *ДЕБЕТ- КРЕДИТ*. 05.12.2022. URL: <https://news.dtki.ua/taxation/common/80310-skilki-podatkov-zaplattiv-velikii-biznes-u-biudzet-u-2022-roci> (дата звернення 03.01.2024 р.).

6. Проблеми та потреби українських підприємств малого та середнього бізнесу в умовах війни. *Аналітичний звіт проєкту Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва*. URL: <https://rpr.org.ua/news/problemu-ta-potreby-ukrainskykh-pidpryemstv-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-umovakh-viyny/> (дата звернення 03.01.2024 р.).

7. Показники діяльності підприємств. Укрстат. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення 03.01.2024 р.).

Самойленко Лариса Яківна

Кандидат наук з державного управління, доцент ННІ економіки і права,
кафедра менеджменту та державної служби.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ORCID: 0000-0002-0335-3077

Назаренко Сергій Анатолійович

Доктор економічних наук, професор, ННІ економіки і права,
кафедра менеджменту та державної служби.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ORCID: 0000-0002-9378-9009

МОТИВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ НОВОВВЕДЕНЬ

До недавнього часу в області стратегічного менеджменту існувало поняття стратегії як детально виписаного плану дій, спрямованого на досягнення визначених довготермінових цілей [1, с. 21]. Створення стратегії полягало у встановленні цих цілей і розробці плану для їх реалізації. В рамках цього підходу чітко окреслювалися конкретний кінцевий стан, який потрібно було досягти за певний період, і визначались конкретні кроки для досягнення цього стану [2, с. 203]. На основі цього формувався деталізований план дій, розбитий по етапах в часі.

Вважаючи стратегію детальним довготривалим планом для досягнення певної довготривалої мети, припускається, що можливо передбачити всі зміни та контролювати процеси у зовнішньому оточенні системи, адже вони

вважаються визначеними та такими, що піддаються запланованому управлінню. Однак це уявлення про визначеність зовнішнього середовища не відповідає дійсності, навіть у контексті централізованої планової економіки, не кажучи вже про ринкову економіку чи особливо у сфері новітніх, турбулентних та максимально динамічних інноваційних галузей.

Характерною рисою більшості інноваційних компаній є їхня висока динамічність і нестабільність в умовах змінного зовнішнього середовища. Така ситуація виникає під впливом кількох чинників:

- інноваційні компанії часто операційно залежні від секторів із швидкими темпами розвитку, де нові технології постійно з'являються та поширюються. Це призводить до швидкого створення нових продуктів і виникнення нових ринкових ніш, що спричиняє перетасування сил на ринку та посилення конкурентної боротьби.

- із зміною способу життя та переваг споживачів, компанії змушені випускати нові продукти та послуги, які відповідають змінним запитам. Це веде до ринкових змін, вимагаючи від організацій швидкої адаптації та пошуку ефективних стратегій у нестабільному середовищі.

- загальні фактори, такі як політичні, макроекономічні, соціальні, та демографічні зміни, впливають на інноваційні компанії так само, як і на будь-які інші економічні суб'єкти, модифікуючи умови їх діяльності та вимагаючи постійної готовності до змін.

Швидкі зміни в умовах, в яких діють інноваційні організації, роблять критично важливим застосування стратегічного управління для їхньої ефективної роботи. У рамках сучасного розуміння стратегічного управління, стратегія компанії вважається двоелементною: вона об'єднує чітко визначені плани та дії з одного боку та здатність до адаптації, зокрема, відповідь на неплановані зміни та несподівані виклики з зовнішнього середовища, з іншого.

Баланс між формалізованою та адаптивною стратегією залежить від характеристик конкретної організації, таких як її розвиток і ключові риси. Наприклад, у стабільній та досвідченій великій компанії, яка зосереджена на оптимізації діяльності, перевага надається формалізованій частині стратегії. В той час як у новій, щойно створеній фірмі, де головним завданням є визначення напрямку розвитку, стратегія зазвичай має сильну адаптивну складову, а формалізовані елементи можуть бути мінімальними або відсутніми.

У рамках стратегічного управління акцентується на визначенні дій, які необхідно здійснити в нинішній момент для досягнення майбутніх цілей, що вимагає планування з урахуванням перспективи. Відтак, зі зміною обставин або зовнішніх умов стратегія має бути гнучкою і здатною до адаптації, щоб відображати нове бачення майбутнього. Принцип рівноваги забезпечує збереження балансу між аналізом минулого і плануванням майбутнього,

уникаючи переваги одного над іншим. Надмірне зосередження на минулому може призвести до того, що стратегії компанії застрягнуть у застарілих підходах, тоді як ігнорування досвіду може призвести до повторення помилок і затримки у розвитку компанії.

Отже, у базовому розумінні, стратегія інноваційної компанії визначається як дорожня карта керування, націлена на досягнення оперативних цілей, покращення конкурентоспроможності та задоволення потреб клієнтів. Організаційна структура має бути досить гнучкою для адаптації до змін, але одночасно стабільною для ефективного управління процесами. Занадто великий розлад у системі може зробити управління хаотичним і несистематизованим, в той час як надмірна ригідність може пригнічувати стратегічне зростання та призводити до негнучкості у відповіді на виклики. Уникнення крайнощів необхідне для забезпечення впевненості відносно того, що організація не опиниться в стані повного хаосу, але й не буде занадто інертною для розвитку та пристосування.

Список використаних джерел

1. Правик Ю. М. Інноваційний менеджмент : Навч. посіб. К. : Знання. 2007. 431 с.
2. Sharyi, V., Supriaha, O., & Kalinichenko, B. (2023). Resolution of investment conflicts between the state and foreign companies in the context of crisis prevention. *Social & Legal Studios*, 6(4), 200-207. doi: 10.32518/sals4.2023.200

СЕКЦІЯ 5.

Світовий досвід державного управління

Швець Катерина Андріївна

Асистент кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0000-0001-5272-3268

ВИЩІ ОРГАНИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В КРАЇНАХ ЄС

Громадський контроль є невід'ємною частиною демократичних систем. Усі держави Європейського Союзу (далі – ЄС) запровадили заходи для забезпечення підзвітності, прозорості та жорсткого контролю державних витрат. У даному контексті важливу роль відіграють вищі органи аудиту, як зовнішні державні аудитори.

Вищі органи фінансового контролю (далі – ВОФК) проводять незалежні розслідування ефективного, результативного та економічного використання державних ресурсів, а також відповідності державних витрат і збору доходів відповідно до законодавства. Дані органи підтримують парламентський контроль за урядами завдяки об'єктивним і неупередженим аудиторським звітам і таким чином допомагають покращити політику, програми, державне управління та управління фінансами своєї держави. Це сприяє зміцненню довіри громадян до системи стримувань і противаг у суспільстві та сприяє подальшому розвитку демократій, які належним чином функціонують.

Окрім сприяння та розвитку підзвітності та прозорості в уряді, ВОФК ЄС також відіграє активну роль у підтримці розвитку потенціалу органів державного аудиту в перехідних системах. Структура, повноваження та повноваження більшості ВОФК змінювалися з часом, як правило, в результаті політичних змін або реформи державного управління. Наявність незалежного ВОФК є умовою вступу до ЄС (див.табл.1).

Табл.1
Управління ВОФК

	Орган управління/ Голова ВОФК	Кількість осіб в керівному органі	Термін володіння (роки)
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ Європейський суд аудиторів	Колегіальний орган	27	Президент: 3 (з можливістю поновлення) Члени: 6 (з можливістю поновлення)
АВСТРІЯ Rechnungshof	президент	1	12 (не підлягає поновленню)
БЕЛЬГІЯ Rekenhof Cour des comptes Rechnungshof	Генеральна Асамблея	12	6 (з можливістю поновлення)
БОЛГАРІЯ Сметна палата на Република България	Президент і два віце-президенти	3	Президент: 7 (не поновлюється) Віце-президенти: 7 (поновлюється)
ХОРВАТІЯ Državni ured za reviziju	Генеральний ревізор	1	8 (з можливістю поновлення)
CYPRUS Ελεγκτική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας	Генеральний ревізор	1	Необмежено до встановленого законом пенсійного віку
ЧЕХІЯ Nejvyšší kontrolní úřad	дошка	17	Президент і віце-президент: 9 (з можливістю поновлення) Члени: необмежені до встановленого законом пенсійного віку
ДАНІЯ Rigsrevisionen	Генеральний ревізор	1	6 (може поновлюватися один раз на чотири роки)
ЕСТОНІЯ Riigikontroll	Генеральний ревізор	1	5 (з можливістю поновлення)
ФІНЛЯНДІЯ Valtiontalouden tarkastusvirasto	Генеральний ревізор	1	6 (з можливістю поновлення)
ФРАНЦІЯ Cour des comptes	Перший президент і 6 голів палат	7	Необмежено до встановленого законом пенсійного віку
НІМЕЧЧИНА Bundesrechnungshof	Президент, Сенат (Рада)	16	Президент: 12 (не підлягають поновленню) Директори: необмежений до встановленого законом пенсійного віку
ГРЕЦІЯ Ελεγκτικό Συνέδριο	Пленум	42	Президент: 4 (не підлягає поновленню) Члени та судді: необмежений до пенсійного віку.
УГОРЩИНА Állami Számvevőszék	президент	1	12 (з можливістю поновлення)
ІРЛАНДІЯ	Контролер і	1	Необмежено до встановленого

Офіс контролера та генерального аудитора	генеральний ревізор		законом пенсійного віку
ІТАЛІЯ Corte dei conti	президент	1	Необмежено до встановленого законом пенсійного віку
ЛАТВІЯ Latvijas Republikas Valsts kontrole	ради, ревізор голов	7	4 (можливість поновлення максимум на два строки поспіль)
ЛИТВА Valstybės Kontrolė	Генеральний ревізор	1	5 (можна поновити один раз)
ЛЮКСЕМБУРГ Cour des comptes	Президент, віце-президент і три радники	5	6 (з можливістю поновлення)
Національний аудиторський офіс МАЛЬТИ	Генеральний ревізор	1	5 (можна поновити один раз)
НІДЕРЛАНДИ Algemene Rekenkamer	дошка	3	Необмежений до встановленого законом пенсійного віку 70 років
ПОЛЬЩА Najwyższa Izba Kontroli	Президент і (у деяких випадках) колегіальний орган	18	Президент: 6 (з можливістю поновлення один раз) Колегіальний орган: 3 (з можливістю поновлення)
ПОРТУГАЛІЯ Tribunal de Contas	Президент і пленарне засідання	19	Президент: 4 члени: необмежена кількість
РУМУНІЯ Curtea de Conturi a României	Пленум	18	9 (не поновлюється)
СЛОВАЧЧИНА Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky	президент	1	7 (можна поновити один раз)
СЛОВЕНІЯ Računsko sodišče Republike Slovenije	Сенат	3	9 (поновлюваний)
ІСПАНІЯ Tribunal de Cuentas	Пленум	13	Президент: 3 (з можливістю поновлення) Інші радники: 9 (з можливістю поновлення) Головний прокурор: 5 (з можливістю поновлення)
ШВЕЦІЯ Riksrevisionen	Генеральний ревізор	1	7 (не поновлюється)

ВОФК ЄС є незалежними державними органами. Їх незалежність від законодавчої, виконавчої та судової влади закріплена в конституції. Залежно від своїх повноважень ВОФК можуть проводити попередні або фактичні перевірки, щоб оцінити законність і регулярність доходів і витрат, а також економічність, ефективність і результативність політики, програм і заходів або функціонування державного управління. Деякі ВОФК також оцінюють вплив державної політики та програм.

Існують різні способи класифікації ВОФК. Традиційно вони об'єднані в органи з організаційними структурами, що ґрунтуються на французькій/латинській, англосаксонській чи германській традиціях. Однак сьогодні в основному розрізняють органи з юрисдикційними повноваженнями або без них. Інше розрізнення можна зробити між монократичними ВОФК, які очолює одна особа (президент, генеральний ревізор або контролер і генеральний ревізор), і ВОФК, якими керує колегіальний орган (наприклад, рада, колегія, сенат або пленум). У цьому широкому діапазоні можуть бути зроблені додаткові відмінності, наприклад, на основі повноважень ВОФК також можуть проводити перевірки на нижчих рівнях уряду або на основі відносин між ВОФК та його національним парламентом.

Деякі ВОФК мають особливий статус юрисдикційних судів. Це дозволяє їм ініціювати судові процеси проти розпорядників державних коштів або бухгалтерів, які, ймовірно, причетні до порушень щодо державних витрат і активів. Юрисдикційна функція дає ВОФК інструмент для публічного визначення особистих обов'язків і застосування санкцій до осіб на державній службі.

ВОФК ЄС відіграють центральну роль у процесі публічної підзвітності. Як зовнішні аудитори виконавчої влади, вони оцінюють, якою мірою урядова політика та витрати досягають намічених цілей, перевіряють управління державними фінансами та звітують про рахунки державних органів, таким чином надаючи незалежну інформацію та гарантії парламентам.

Окрім того, дані органи ретельно перевіряють доходи та витрати державних бюджетів на центральному чи федеральному рівнях, а в деяких державах-членах можуть також проводити перевірки на регіональному, місцевому чи муніципальному рівнях. Незважаючи на те, що їхні аудити зосереджені насамперед на міністерствах та урядових органах, суб'єкти аудиту можуть також включати державні підприємства, такі як телерадіокомпанії, вищі навчальні заклади або національні банки.

Більшість ВОФК мають право перевіряти всі державні доходи та витрати, включно з будь-якими на рівні приватних компаній або окремих бенефіціарів.

Отже, досвід Європейського Союзу у сфері державного фінансового контролю свідчить про незалежність, прозорість та системний підхід до управління та контролю фінансами макrorівня. Основною проблемою системи державного фінансового контролю України є відсутність системної диференційованої функціональної концепції, єдиного підходу до структурної організації, часткове дотримання принципів, низький рівень професійної підготовки спеціалістів тощо.

Досвід функціонування системи фінансового контролю Європейського Союзу може дати новий потужний поштовх у функціонуванні цієї системи в

Україні, зокрема:

- формування концептуального системного функціонального підходу до здійснення державного фінансового контролю;
- законодавче закріплення галузевого державного фінансового контролю за відповідними суб'єктами;
- оптимізація структури державного фінансового контролю;
- удосконалення кадрового забезпечення діяльності державного фінансового контролю.

Список використаних джерел

1. Committee of regions. URL: <http://cor.europa.eu> (дата звернення 03.01.2024 р.).
2. EU institutions and bodies in brief. European Union. URL: https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies_en (дата звернення 03.01.2024 р.).
3. European Court of Auditors. URL: <http://eca.europa.eu> (дата звернення 03.01.2024 р.).
4. European Court. URL: <http://curia.europa.eu> (дата звернення 03.01.2024 р.).
5. European Economic and Social Committee. URL: <http://www.esc.europa.eu> (дата звернення 03.01.2024 р.).
6. European Institutions. URL: https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/eu_institutions.html (дата звернення 03.01.2024 р.).

Титарчук Руслан Васильович

Здобувач третього рівня вищої освіти

кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПОЛІТИЧНИЙ РЕАЛІЗМ: ОСНОВНІ ЗАСАДИ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ НА ПРАКТИЦІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Реалістичне уявлення про політичну ситуацію на міжнародній арені, а саме, врахування інтересів сторін, прогнозування дії та реакції ключових акторів, побудова політичних стратегій, а також передбачення наслідків певних дій, має важливе значення в умовах сьогодення, коли триває повномасштабне вторгнення.

Відмова від ядерної зброї, передача росії крилатих ракет для погашення

боргових зобов'язань за газ, якими зараз ворог обстрілює наші території – це є прикладами того, як рішення, здавалося б, на перший погляд, раціональні з точки зору економічних або політичних обставин, можуть стати джерелом загрози для національної безпеки та суверенітету. Однак, найбільшою помилкою було неусвідомлення загрози повномасштабного вторгнення.

У цьому контексті, політичний реалізм є однією з ключових теоретико-методологічних підходів у політології, який наголошує на тому, що держави повинні діяти відповідно до своїх власних інтересів та безпеки, уникаючи ідеалізму в прийнятті стратегічних рішень.

Представниками школи політичного реалізму є такі вчені, як А. Волферс, Дж. Кеннан, Г. Кіссінджер, Г. Моргентау, Р. Нібур та інші. Серед вітчизняних вчених даній темі приділи увагу М. Беззуб'як, М. Гнатюк, Ю. Козловська, Н. Кравченко, Н. Малиновська, М. Мальський, М. Мацяк, В. Погрібна, З. Самчук, М. Требіна, С. Шергін та інші.

Хоча така категорія, як політичний реалізм досконало досліджувалась, але зміна геополітичного середовища вимагає постійного оновлення знань про теоретико-методологічні підходи та їх пристосування до сучасних реалій міжнародних відносин, які є суттєвою складовою міжнародної політики, з чого випливає необхідність подальшого дослідження даної теми.

Ідеологія політичного реалізму відома світу ще з часів античності, близько 460—400 рр. до н.е., засновником якої став відомий давньогрецький історик Фукіда. Свою працю «Пелопоннеська війна» він присвятив міжнародним відносинам часів війни між Пелопоннеським та Афінським союзами, в якій він наголошує на тому, що «стабільність стосунків між державами залежить від рівноваги сил між ними, а війни виникають через її порушення».

Школа політичного реалізму у своєму виникненні, бере початок з США, засновником якої став Г. Моргентау. Його ідеологія відображена у праці «Політичні відносини між націями. Боротьба за владу та мир», яка була видана у 1948 році, де було сформульовано шість основних принципів політичного реалізму, а саме:

1. Суспільство регулюється об'єктивними законами, які вкорінені в егоїстичній людській природі.
2. Політичні дії є важливими. При цьому, конфлікту між моральними принципами та політичними діями не уникнути.
3. Основою для політичного реалізму є концепція «інтересу», яка проявляється через терміни «влада» та «сила».
4. Інтерес – об'єктивна, обґрунтована категорія, але не встановлена раз і назавжди.
5. Моральні устремління певної держави не ототожнюються з

універсальними моральними законами.

6. Політична сфера є автономною. [1, с. 1-17; 2].

Слід звернути увагу, що, як влучно зазначає З. Самчук: «Основне табу принципу реалізму – не сприймати бажане за дійсне» [3, с. 68]. На жаль, Україною не було враховано дотримання цього принципу, коли країна брала участь у Будапештському меморандумі 1994 року між Україною, США, Великою Британією та росією, згідно з яким держави-учасники гарантували захист Україні, якщо вона відмовиться від ядерної зброї.

Н. Макіавеллі зазначає, що «зіткнення людських чи державних інтересів породжує насильство, а єдиним способом уникнути цього у крайніх формах чи захистити державу від зовнішніх ворогів є жорстка консеквентна політика, позбавлена тісного прив'язання до моралі та релігійних канонів» [4, с. 127]. Подібної думки дотримуються і М. Мальський та М. Мацях, стверджуючи, що інтереси держав є об'єктивними, проте вони мають суперечливий характер, що може призвести до конфліктів та напруги. Науковці підкреслюють, що мир і стабільність не впливають з прояву розуму або волі, а скоріше є результатом рівноваги сил і збігу інтересів [5, с. 255–256].

Таким чином, зазначені вчені висловлюють сумніви щодо позитивного впливу концепції політичного реалізму. Дійсно, в історії реалізації міжнародної політики є негативні приклади дій держав за принципами політичного реалізму. Подія, яка дуже чітко відображає конфлікт між моральними принципами та політичними діями, є використання ядерної зброї на Хіросіму і Нагасакі. Хоч й існує декілька версій щодо причин трагедії, ніби то внаслідок сильного туману пілоти не побачили, що вони скидають бомбу на населені пункти, однак, очевидним залишається факт, що США, використовуючи ядерну зброю, діяли згідно зі своїми стратегічними інтересами, які включали прискорення завершення Другої світової війни та запобігання власним військовим втратам.

Використання ядерної зброї привело до масового вбивства цивільного населення, включаючи жінок, дітей та літніх людей. Це викликало міжнародне засудження і породило питання щодо моральності дій США.

Однак, не варто дивитись на політичний реалізм лише з негативної точки зору. Є декілька аспектів, які характеризують політичний реалізм і з позитивної сторони. Перш за все, політичний реалізм, за своєю сутністю, визнає реальність існування конфліктів і протиріч у міжнародних відносинах в міжнародній політиці, а не приховує їх. Це дозволяє уникнути наївних уявлень про можливість досягнення ідеального світу без конфліктів.

Крім того, політичний реалізм, як теорія, надає можливість розуміти та прогнозувати дії акторів у міжнародних відносинах на основі аналізу їхніх інтересів і мотивів. Це може бути корисним інструментом для розроблення стратегій зовнішньої політики та вирішення міжнародних конфліктів.

Врешті решт, політичний реалізм не виключає можливості співпраці та пошуку компромісів між державами. Він визнає реальність існування інтересів і конфліктів як невід'ємної частини міжнародних відносин. Формування та підтримка міжнародних альянсів та оборонних союзів також часто базується на принципах політичного реалізму. Держави вступають у союзи з іншими країнами для забезпечення своєї власної безпеки та збільшення власного впливу. Наприклад, НАТО і Європейський союз - це приклади міжнародних оборонних союзів, які були створені на основі стратегічних інтересів держав-учасниць.

Хоча певною мірою утворення таких міжнародних організацій як ООН, НАТО, точніше мета та завдання таких організацій, є все ж таки проявом ідеалізму. Досліджуючи їхню діяльність можна побачити, що на практиці ООН та НАТО, головною метою яких є забезпечення захисту прав людини та колективної безпеки, найчастіше на практиці є абсолютно бездіяльні. У НАТО тільки розглядають перспективи підтримки України та Ізраїлю [6], коли в Україні майже десять років триває війна. Цей факт ще раз підкреслює важливість реалістичного сприйняття міжнародних відносин.

Слід зазначити, що політичний реалізм саме проявляється через війну в Україні, де не тільки росія керується власними інтересами, а й інші держави. Підтримка України з боку Заходу (країн Європейського Союзу) свідчить про зацікавленість держав у тому, що Україна зупинить росію в її агресії, оскільки існує реальна загроза їх суверенітету. США також вбачає в даній ситуації певну загрозу регіональній стабільності та міжнародному порядку. Тому підтримка України й спрямована на запобігання домінуванню росії в регіоні та забезпечення балансу сил, що також є важливим принципом політичного реалізму.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що світ постійно еволюціонує, внаслідок чого з'являються нові виклики для суб'єктів міжнародних відносин в міжнародній політиці. По-перше, це цифрові атаки, кібершпигунство та інформаційна війна, які все більше впливають на безпеку держав. По-друге, глобальні економічні зв'язки та інтеграція ринків, що також ставить нові вимоги перед державами у міжнародних відносинах. Причому, зростає роль різних державних акторів, таких як Китай, Індія, а також змінюється динаміка міжнародних відносин в міжнародній політиці тощо.

Таким чином, політичний реалізм, як теоретико-методологічний підхід повинен відповідати сучасним реаліям для забезпечення ефективного аналізу міжнародних відносин в міжнародній політиці та побудови відповідних стратегій зовнішньої політики в умовах сьогодення.

Список використаних джерел

1. Morgenthau H. Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace / Revised by K.Thomson and W. Clinton. Boston: McGraw-Hill, 2006. 752 p.
2. Моргентау Г. Вікіпедія: Вільна Енциклопедія. 11 вересня 2023 року UTC 13:22 [цитовано 15 березня 2024 року]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B0%D0%BD%D1%81_%D0%9C%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%83 (дата звернення 03.01.2024 р.).
3. Самчук З. Повернення епохи Realpolitik: принцип задоволення проти принципу реалізму. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2018. Вип. 2. С. 61-89.
URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/11/samchuk_povernennia.pdf (дата звернення 03.01.2024 р.).
4. Кравченко Н. Б.. Теорія міжнародних відносин. Національний університет біоресурсів і природокористування України: навчально-методичний посібник. Київ. 2019. 210 с.
URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u362/kravchenko_n.b._nmposibnik-2019-teoriya_mizhnarodnih_vidnosin.pdf (дата звернення 03.01.2024 р.).
5. М. З. Мальський, М. М. Мацях. Теорія міжнародних відносин. Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Факультет міжнародних відносин. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2007. 461 с.
6. У НАТО розповіли про перспективи підтримки України та Ізраїлю. Аналітичний портал «Слово і діло». 21.10.23. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/10/21/novyna/bezpeka/nato-rozprovily-pro-perspektyvy-pidtrymky-ukrayiny-ta-izrayilyu> (дата звернення 03.01.2024 р.).

Попадик Олег Євгенійович

Здобувач третього рівня вищої освіти

кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

КОНЦЕПЦІЯ "БАЛАНС СИЛ": ЇЇ ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Концепція "баланс сил" є однією з найважливіших категорій, яка відображається через стан взаємодії між різними суб'єктами - країнами і їх здатність контролювати або протистояти один одному.

Уперше концепція «баланс сил» була сформульована у 1638 р. Максимільєном де Бетюном Сюллі у його праці «Мемуари мудреця та королівська державна економіка»). Він зазначив: «Жодна держава не повинна бути достатньо могутньою, щоб накидати свою волю решті держав». Його ідеї були втілені у 1648 р. укладенням Вестфальського миру. У 1742 р. ця концепція знайшла відображення у проєкті під назвою «Політична схема, Великий проєкт Генріха Великого» [1, с. 684].

Концепцію «балансу сил» досліджували багато зарубіжних вчених, серед яких: Р. Вагнер, Е.Б. Гаас, Дж. Г. Герц, Д. Зіннес, М. Каплан, Г. Кіссінджер, Д. Л. Оппенхайм та інші. Це питання досліджували також деякі вітчизняні вчені, а саме: В. Л. Манжола, А. О. Осмолівська, М. В. Примуш, В. Х. Ярмакі, Х. П. Ярмакі.

Поняття «балансу сил» завжди було ключовим для розуміння динаміки міжнародних відносин, зокрема у періоди війн та перемир'їв. У сучасній науці та політиці концепція «баланс сил» активно використовується в аналізі геополітичних конфліктів та стратегій держав. Важливість підтримки балансу сил особливо відчутна у сучасному світі через наявність багатьох держав з різними інтересами та можливостями.

У зв'язку з останніми подіями, такими як напад Росії на Україну, погроза ядерною зброєю, напад Палестини на Ізраїль, підтримка балансу сил стає головним завданням міжнародної політики окремих держав і міжнародних організацій, з чого випливає необхідність подальшого дослідження даної концепції.

Концепція «балансу сил» певною мірою відображена в основоположних принципах міжнародного права, які містяться у Статуті ООН. Так, у ч. 1 ст. 2 Статуту ООН закріплений принцип суверенної рівності держав [2], згідно з яким кожна держава, що є Членом ООН зобов'язана поважати суверенітет інших держав, кожна держава має рівне право на незалежність та територіальну цілісність, право бути учасником міжнародних організацій, об'єднуватись з іншими у міжнародні альянси, підписувати міжнародні договори тощо.

Важливим для балансу сил також є принцип незастосування сил або погрози силою, згідно з яким «усі Члени Організації Об'єднаних Націй утримуються у своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і якимось іншим чином, несумісним із Цілями Об'єднаних Націй» (ч. 4 ст. 2 Статуту ООН) [2].

Безпечно, велику роль для підтримки балансу сил мають принципи, визначені у Заключному акті наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 року. Згідно з принципом непорушності кордонів, «держави-учасниці розглядають як такі, що не порушують кордони один одного, а також кордони

всіх держав у Європі. Тому вони повинні утримуватись зараз і в майбутньому від будь-яких посягань на ці кордони, від будь-яких вимог чи дій, спрямованих на захоплення та узурпацію частини чи всієї території будь-якої держави-учасниці...» (ст. 3).

Схожим є принцип територіальної цілісності, згідно з яким держави-учасниці «утримуватимуться від будь-яких дій, несумісних з цілями та принципами Статуту Організації Об'єднаних Націй, проти територіальної цілісності, політичної незалежності чи єдності будь-якої держави-учасниці... Держави-учасниці також утримуватимуться від того, щоб перетворювати територію один одного на об'єкт військової окупації або інших прямих чи непрямих заходів застосування сили... Жодна окупація або придбання такого роду не визнаватиметься законною» (ст. 4) [3].

Отже, зазначені міжнародні правові акти сприяють формуванню та збереженню балансу сил у міжнародних відносинах, враховуючи інтереси та права всіх держав, що є важливим елементом для міжнародної стабільності та безпеки. Однак, серед науковців не існує єдиної думки, щодо визначення такої категорії, як «баланс сил».

Так, Д.Л. Оппенгайм визначає «баланс сил» як ключовий елемент, що забезпечує підтримку рівноваги серед націй для функціонування та дотримання міжнародного права. Його думка полягає в тому, що якщо держави не можуть мати взаємний контроль, то домінуюча держава може діяти на власний розсуд і нехтувати правом інших [4, с. 93-94].

Як зазначають М. Г. Фрай, Е. Гольдштейн, Р. Ленгхорн, поняття баланс сил «описує стан справ в міжнародній системі та пояснює поведінку держав в цій системі» [5].

Примуш М. В. і Осмолівська А. О., у свою чергу, розглядають «баланс сил» як систему, у якій основними акторами є національні держави з широкими військовими й економічними можливостями. У цій системі не існує диференціації ролей; якщо в ній налічується менше п'яти держав-акторів, то система може виявитися нестійкою. Якщо є п'ять або більше таких держав, то вони зацікавлені в тому, щоб не допустити усунення інших держав як основних акторів системи, зберігши їх як майбутніх союзників [6, с. 112].

І. Клауде відзначає: «якщо рівновага означає, що кожен може програти, - вона також означає, що кожен може виграти», надаючи «балансу сил» позитивного значення [7].

Однак, деякі вчені є прихильниками концепції «баланс сил», оскільки вони вважають, що такий механізм може сприяти напруженості та конфліктам між державами. Наприклад, М. Каплан зазначає: «Найслабший гравець, приєднавшись до майже переважаючого сильного гравця, лише створює умови, за яких він стане наступною жертвою» [8, с. 70]. Р. Вагнер зазначає, що

«важливе значення для теорії балансу сил полягає в тому, чи вважатимуть держави у своїх інтересах об'єднання для усунення інших держав» [9, с. 551].

Така думка є хибною, оскільки вона суперечить змісту поняття «баланс сил». Більш того, практика сучасних міжнародних відносин свідчить про те, що існують приклади, коли «найслабші гравці», об'єднавшись, створили стійкий союз, якому важко протистояти, при цьому, його члени дотримуються принципів міжнародного права. Мова йде про Європейський Союз, який являє собою об'єднання держав з різними рівнями економічного та військового потенціалу для забезпечення загальної безпеки та процвітання.

Підсумовуючи вищесказане, варто зауважити, що сучасні дослідження в цій галузі все більше визнають важливість співпраці та колективної дії для вирішення глобальних викликів, таких як боротьба з тероризмом, запобігання ядерній небезпеці та інше.

Баланс сил у міжнародних відносинах є основою забезпечення миру та безпеки у світі. Неможливість домінування одного суб'єкта над іншими та одностороннього визначення умов та правил гри, сприяє запобіганню міжнародних конфліктів, змушує сторони шукати компроміси та розв'язувати проблеми без застосування агресії, тобто шляхом переговорів.

«Баланс сил» є динамічним процесом, який постійно еволюціонує, це залежить від зміни впливу ключових акторів, створення або припинення існування міжнародних альянсів. Такі зміни можуть мати величезний вплив на міжнародну політику, безпеку, економіку та інші аспекти світового порядку. Тому важливо постійно відстежувати та аналізувати зміни в балансі сил для ефективного реагування на глобальні виклики та забезпечення міжнародної стабільності.

Список використаних джерел

1. Дейвіс Норман. Європа: історія. Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. К.: Основи, 2014. 1464 с.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 року.
URL:
https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення 03.01.2024 р.).
3. Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі від 1 серпня 1975 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU75010?an=31> (дата звернення 03.01.2024 р.).
4. L. Oppenheim. Development of the law of nations after Grotius. International law . 3 ed by Ronald F. Roxburgh. London, New York : Longmans, Green and co, 1920. Vol. I.- Peace. URL: <https://archive.org/details/internationala01oppe/page/n5/mode/2up?ref>

=ol&view=theater (дата звернення 03.01.2024 р.).

5. Баланс сил (геополітика). Вікіпедія: Вільна Енциклопедія. 12 лютого 2024 року UTC 17:11 URL: <http://surl.li/rtgyj> (дата звернення 20.03.2024 р.).

6. Примуш М. В., Осмолівська А. О. Політико-правові аспекти міжнародних конфліктів крізь призму системності в міжнародних відносинах. *Політичне життя*. 2021. №3. С.109 - 114с.

7. Claude I. Power and International Relations. New York: Random House, 1962. P. 79.

8. Kaplan M. Towards Professionalism in International Theory: Macrossystem Analysis. New York: Free Press, 1979.

9. Wagner R. H. The Theory of Games and the Balance of Power. World Politics. 1986.

Іваницька Ольга Павлівна

Доктор історичних наук, професор

кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0000-0002-5512-1542

ІСПАНСЬКА МОДЕЛЬ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ: ВІРОГІДНИЙ СЦЕНАРІЙ ДЛЯ УКРАЇНИ

Віроломне вторгнення Росії на українську територію та розв'язання нею повномасштабної й довготривалої війни з Україною стало глобальною цивілізаційною катастрофою, яка вразила не тільки українців, але й увесь світ. Російсько-українська війна стала також серйозним економічним шоком невизначеної тривалості та масштабу. Загальні збитки, нанесені Україні агресією Росії, оцінюються нині, за різними даними, в 2,2 трлн. дол. [1].

Першочерговим завдання після перемоги над російським агресором стане відбудова зруйнованої економіки. Відбудова України – процес, який розпочався із початком повномасштабної війни і триває паралельно з новими руйнуваннями, яких завдає Росія під час бойових дій та внаслідок обстрілів усієї території нашої країни. Ще у травні 2022 року президент України В.Зеленський запропонував країнам-союзникам взяти шефство над постраждалими внаслідок війни регіонами України. На заклик президента відгукнулося тоді 30 країн. У січні 2023 року представники уряду України, Євросоюзу, країн G7 та міжнародних фінансових установ ініціювали

Координаційну платоформу донорів, яку назвали «фінансовим Рамштайном». За стратегію діяльності цієї платформи (декларація Лугаано) взято «системний підхід, нове планування та повну трансформацію населених пунктів». Одним з головних її принципів є – «build back better» («відбудувати краще, ніж було») [1; 2, с.3].

Новітня історія ілюструє низку випадків повоєнного відновлення економіки країни, а особливо коли спроби такого відновлення мали успіх. Найвідоміші кейси відбудови: Європи після Другої світової війни (план Маршалла), Кореї після Корейської війни 1950-1953 років, Хорватії після Війни за незалежність тощо.

Важливим фактором успішної повоєнної відбудови української економіки є, на наш погляд, вивчення та узагальнення досвіду відбудовчих процесів інших країн. Метою нашої розвідки є з'ясування специфіки та особливостей відбудови в Іспанії після 4-річної кровопролитної громадянської війни та запозичення певних кейсів для України.

Іспанці, зіткнувшись у жорстокому громадянському двобої, заплатили високу ціну: сотні тисяч убитих та поранених на фронтах і в тилу, численна еміграція та рееміграція, нестача продовольчих продуктів та їх суворе нормування, цілковита або часткова руйнація понад 0,5 млн будівель і приміщень, виведення з ладу майже половини рухомого складу залізниць, третини кораблів торговельного флоту, різке зниження поголів'я худоби. У 1939–1940 роках промислове виробництво склало 31, а сільськогосподарське – 21 відсоток довоєнного рівня, прибутки більшості населення на кінець громадянської війни впали до рівня 1900 року. Загальні матеріальні втрати склали 30 млрд песет. Руйнівні наслідки трирічної громадянської війни довелось заліковувати протягом майже 10 років [3, р. 61; 4, р. 81; 5, р. 34; 6, р. 356–357]. До цього – вкрай деморалізоване суспільство, втрата ідеалів, поширення песимістичних настроїв, відчаю, страху.

При цьому необхідно враховувати традиції й слабкість національного капіталу, неконкурентноздатність іспанської продукції на зовнішніх ринках, ізоляція Іспанії від міжнародної співпраці й торгівлі, від іноземних інвестицій та плану Маршала. Характер економічної політики франкізму на першому етапі 1939–1959 років визначала нова громадянська (партизанська) війна, підтримувана Москвою, яка тривала до середини 1950-х років, а також особливості попереднього капіталістичного розвитку Іспанії.

В цих умовах закономірним і логічним було те, що держава взяла на себе регулюючі і контрольні функції у розвитку народного господарства, в стимулюванні та підтримці національного фінансового, промислового і сільськогосподарського капіталу.

Таким чином, франкістською Іспанією було обрано у царині повоєнного

відновлення економіки політику автаркції та всебічної підтримки вітчизняного виробництва з боку держави, тобто стратегію економічного націоналізму. Вибір такого економічного курсу у перші повоєнні роки виглядає правомірним, він диктувався національними інтересами, у першу чергу, потребами відбудови зруйнованого громадянською війною господарства, а потім і необхідністю подолати економічне відставання від високорозвинутих західноєвропейських країн. Основні компоненти автарктичної економічної політики зводились до наступного: націоналізації, але у значно менших розмірах, ніж це робилося у Франції та Великобританії в перші повоєнні роки; обмеження іноземних інвестицій та імпорту (вимушений захід); індустріалізація та структурно-галузєва перебудова промислового виробництва, стимулювання приватного підприємництва, аграрна колонізація, контроль держави над цінами й зарплатами, нормування продуктів, регульований валютний курс тощо [7, р. 176; 8, р. 75, 125].

Пріоритетною у відбудові було визнано індустріалізацію за рахунок власних ресурсів та протекціонізму щодо вітчизняних підприємств. У 1939 році оприлюднено два закони: «Про захист і заохочення розвитку національної промисловості» та «Про регламентацію й опіку над національною промисловістю», за якими частка іноземного капіталу не могла перевищувати на вітчизняних підприємствах 25 відсотків. Іншими законодавчими актами 1939–1941 років держава встановила контроль над імпортом та експортом. Слід підкреслити, що автарктична політика виявилася найтвердішою саме у сфері зовнішньої торгівлі: довоєнний рівень експорту було досягнуто у 1950 році, а імпорт через нестачу валюти, дефіцит торговельного балансу склав тоді лише 64 відсотки від 1935 року. Паралельно діяв відповідний механізм валютних курсів, точніше, кілька обмінних курсів, зокрема, занижений курс песети для експорту та імпорту готової сировини. Загалом економічна політика була на першому етапі до певної міри імпровізованою і слабо координованою [9, р. 398].

Важливу роль у процесі індустріалізації мав зіграти Інститут Національної Індустрії (ІНІ), створений 1941 року як акціонерна компанія з початковим капіталом в 50 млн. песет і 206 млн песет у державних акціях, що були інвестовані у різні підприємства. Нічого специфічного у цьому Інституті не було. Це був аналог таких же установ, які функціонували в інших західноєвропейських країнах. ІНІ одразу ж приступив до складання планів розвитку провідних галузей промисловості – металургійної, енергетичної, гірничодобувної, суднобудівної, авіа- та автомобілебудівної, транспортної. Згодом кожна з цих галузей продемонструвала своє значне зростання. Формування державного сектору йшло трьома шляхами: відкриття нових підприємств на кошти держави, купівля деяких іноземних компаній та

перебирання контролю над тими підприємствами, котрі переживали фінансові труднощі. На відміну від повоєнних Франції та Великобританії, франкістський режим не вдавався до потужної націоналізації, за винятком телефонної системи і транспортних магістралей, у тому числі залізничних, які зазнали значних руйнувань. У 1958 році в державному секторі іспанської економіки працювало 300 тисяч осіб, або 9 відсотків від загальної кількості, зайнятих у промисловості і на транспорті. Хоча державний сектор був захищений вищими цінами, все ж залишався малорентабельним через нестачу коштів, що спричинило замороження зарплати, низьку продуктивність праці. На кошти ІНІ було засновано дві будівельні компанії «Іберія» та ЕНАСА, які розгорнули будівництво нових заводів і фабрик та реконструкцію старих. Ними зведено перший завод для виробництва алюмінію та нафтопереробний завод, судноверфі у Більбао, Кадісі й Валенсії, автомобіле- та автобусобудівні підприємства, теплоцентралі та серію гідроелектростанцій. Вже у 1946 році довоєнний рівень промислового виробництва було перевершено на два відсотки, видобуток вугілля у 1940 році у порівнянні з 1935 роком збільшився на 40 відсотків, а в 1945 – на 60. Особливо показовим було виробництво електроенергії, яке у 1948 році перевищило майже удвоє її виробництво за попереднє десятиріччя, хоча перебої з електропостачанням тривали. З 1948 року почали зростати обсяги капіталовкладень, і зростання індустрії стало більш прогнозованим. Тоді ж було зібрано повністю власними силами перший вітчизняний транспортний літак. Але ряд галузей, зокрема текстильна й хімічна, не досягли навіть довоєнного рівня. Це стосується і валового національного прибутку. За перше повоєнне десятиріччя споруджено кілька гребель, 30 водосховищ, 40 великих теплоелектростанцій, заводи для виробництва алюмінію, нітратів та переробки нафти, судноверфі, відновлено й створено хімічну, фармацевтичну, машинобудівну промисловості [3 р. 128–129; 9, р. 397–399; 7, р. 178–179].

Поряд з індустріалізацією та відбудовою промисловості до найневідкладніших завдань режиму належав аграрний сектор, який одержав від минулого важку спадщину, зокрема, малоземелля. Провідним він залишався в народному господарстві Іспанії і в ХХ столітті. У сільськогосподарській сфері було зайнято близько 50 відсотків працездатного населення. Головна мета аграрної політики режиму полягала в тому, щоб досягти самозабезпечення країни продуктами харчування та сировиною. У 1939 році лише 77 відсотків земельних площ були під посівами зернових. У цьому ж році запроваджено карткову систему на продукти харчування, діяла вона аж до 1952 року. Нагадаємо, що така ж доля після Другої світової війни спіткала Францію, Великобританію та інші західноєвропейські держави, не говорячи вже про СРСР та залежні від нього країни Східної Європи [10, р. 26; 4, р.169–170].

Режим усвідомлював необхідність змін в аграрній сфері, але не соціальних, а лише техніко-економічних. Усі експерименти перерозподілу та колективізації землі, здійснені у республіканській зоні, були ліквідовані. Національну службу соціально-економічних реформ у сільському господарстві, створену у 1938 році, восени 1939 року було замінено на Національний інститут колонізації. Проте ця установа, як і інші, відчувала гостру нестачу коштів і не змогла розгорнути на повну силу програму освоєння нових земель. Тому відповідний закон від грудня 1939 року стимулював приватні інвестиції у сільське господарство. За законом від 28 серпня 1942 року запроваджувалася так звана «захищена оренда». Суть її полягала в тому, що по закінченні оренди домовленість автоматично пролонговувалася державою, окрім тих випадків, коли власник землі зобов'язувався обробляти її самостійно. Держава регулювала також розмір орендної плати, внаслідок чого орендар платив тепер власникові землі приблизно вдвоє менше. «Захищена оренда» стосувалася, як правило, дрібних і середніх селянських господарств, розмір земельних ділянок яких не перевищував 20 гектарів. Їх налічувалося 15,3 відсотка від усіх селянських господарств країни. Та суттєвих зрушень не сталося. У 1941 році збір зернових становив 2,4 млн тонн, а потрібно було 4 млн тонн. Погода впродовж 1940-х років була несприятливою. У 1944 – 1945 роках в Іспанії зібрано найнижчий урожай за все XX століття. У наступному році урожай зернових становив лише 53 відсотки довоєнного збору, у 1948 році – 64 відсотки. Негативні наслідки сільського господарювання були спричинені не тільки несприятливою погодою, а й недостатніми капіталовкладеннями в аграрну сферу, застарілою технікою, хоча державне регулювання до певної міри тимчасово рятувало ситуацію. Зрушення у сільському господарстві стали відчутними лише наприкінці 1940-х років, передовсім завдяки збільшенню капіталовкладень, які зросли з 4 відсотків у 1940-х роках до 9,3 у 1952 році. Однак і у 1950 році сільськогосподарське виробництво не досягло довоєнного 1936 року. З часу завершення громадянської війни і до 1951 року не було жодного врожайного року. Великої шкоди завдавали засухи. Вже з 1944 року на повну силу діяв «чорний ринок», оскільки фермери відмовлялись здавати зерно державі за фіксованими цінами, третина продуктів потрапляла на «чорний ринок». Зауважимо, що в цьому відношенні Іспанія не була винятком, це явище характеризувало майже всі повоєнні країни. Закон від 30 вересня 1940 року передбачав штрафи та тюремне ув'язнення скупщиків і продавців «чорного ринку». Лише протягом першого року дії закону було засуджено 5000 осіб, а сума штрафів склала 100 млн песет. Але ці заходи не тільки не ліквідували спекуляцію продуктами, а, навпаки, спричинили появу корупції та хабарництва. Режим вдався до масової закупівлі зерна в Аргентині, невеликі валютні запаси йшли переважно на імпорт продуктів харчування. У 1952 році

було розроблено план Бадахос, який передбачав іригацію 100 тисяч гектарів землі, спорудження водосховищ та гідроелектростанцій, стимулювання вирощування технічних культур та їхньої переробки. На думку уряду, дрібне підприємництво буде найкращою запорукою і захистом від руйнівних революцій. У зв'язку з цим у першій половині 1950-х років були прийняті ряд законів, що стосувалися землекористування. Так, закон про концентрацію парцел забезпечував умови для перерозподілу землі у селах, які потерпали від черезсмужжя; закон про сільськогосподарські володіння від 1953 року передбачав адміністративні заходи аж до конфіскації землі тих власників, які вдавалися до екстенсивних методів господарювання; закон від 1955 року гарантував преференції в кредитах та позиках на купівлю техніки тощо [9, р. 400–401; 8, р. 128–129].

Загалом, завдяки автарктичній політиці та державному регулюванню середньорічні темпи росту валового національного продукту склали 4,5 відсотка. Це позитивно позначилися перш за все на розвитку електроенергетичної, металургійної, хімічної та цементної галузей промисловості, на видобутку корисних копалин. У Севільї, Валенсії, Сарагосі, Кадісі та інших центрах сільськогосподарських регіонів запрацювали нові фабрики й заводи. Споруджено значну кількість гідроелектростанцій. В електротехнічній галузі було налагоджено виробництво – генераторів, електромоторів, трансформаторів, електрокабелю, телеграфного і телефонного обладнання, радіоприймачів, телевізорів. Досі всю цю продукцію Іспанія імпортувала. В кінці 40-х на початку 50-х років відбулося фактичне народження автотранспортної промисловості. З 1959 року режим почав поступово нагромаджувати валютний запас. Іспанія перетворилася наприкінці 1950-х років в індустріально-аграрну державу [5, р. 75–77; 11, р. 21-24]. Тоді ж франкістська Іспанія здійснить перехід до нової економічної стратегії, а саме, до відкритої ринкової економіки.

Список використаних джерел

1. Високолян О. Відбудова України: як виглядатимуть відновлені українські міста після війни. Радіо Свобода. 2024. 25 лютого [/https://www.radiosvoboda.org/a/vidbudova-ukrayiny-proyekty...](https://www.radiosvoboda.org/a/vidbudova-ukrayiny-proyekty...) (дата звернення 03.01.2024 р.).
2. Охріменко О.О., Попов Р.О. Повоєнна відбудова України: потенціал та стратегія перетворень. Економіка та суспільство. 2022. №45 [//https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-7](https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-7). (дата звернення 03.01.2024 р.).
3. Fusi Juan Pablo. Franco. Spanien unter der Diktatur. 1936–1975. Madrid: Ediciones RIAZP, 2001. 238 p.
4. Gallo Max. Spain under Franco. New York: E.P. Dutton & Company, ins.,

1974. 391 p.

5. Ruiz David. La Dictadura franquista. 1936-1975. Oviedo: Dopesa, 1978. 164 p.

6. Tamames R. La Republica. La era de Franco. Madrid: Alianza Editorial, 1976. – 467 p.

7. Bennassar Bartolome. Franco. Madrid: EDAF, 1996. 367 p.

8. Fusi Juan Pablo. Franco. Spanien unter der Diktatur. 1936–1975. Madrid: Ediciones RIAZP, 2001. 238 p.

9. Payne Stanley G. El Regimen de Franco. 1936-1975. Madrid: Alianza Editorial, 1987. 682 p.

10. Vilar S., Cierva R. de la. Pro y contra Franco. Barcelona: Planeta, 1985. 279 p.

11. La Transicion democratica española. Madrid: Alianza Editorial. 1989. 957 p.

Колесник Юлія

Здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність «Політологія».

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0009-0000-2206-3633

ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА РІВЕНЬ ДОВІРИ ГРОМАДЯН ДО ВЛАДНИХ ІНСТИТУТІВ В УКРАЇНІ

В Україні, як і в багатьох інших країнах світу, все гостріше постає проблема кризи довіри до суспільно-політичних інститутів. Ця проблема, набуваючи значних масштабів, стає серйозною загрозою для стабільності політичної системи, розвитку демократії та добробуту людей. Недовіра до влади може призвести до втрати її легітимності, хаосу та невпевненості людей у майбутньому. Це підкреслює важливість вивчення та аналізу причин і наслідків низького рівня довіри до соціально-політичних інститутів українського суспільства.

Криза довіри до українських суспільно-політичних інститутів є надзвичайно актуальною та гострою проблемою, що має серйозні наслідки для України та суспільства в цілому. Для підтвердження цієї тези слід звернутись до соціологічних даних представлених Центром Разумкова, Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) [2].

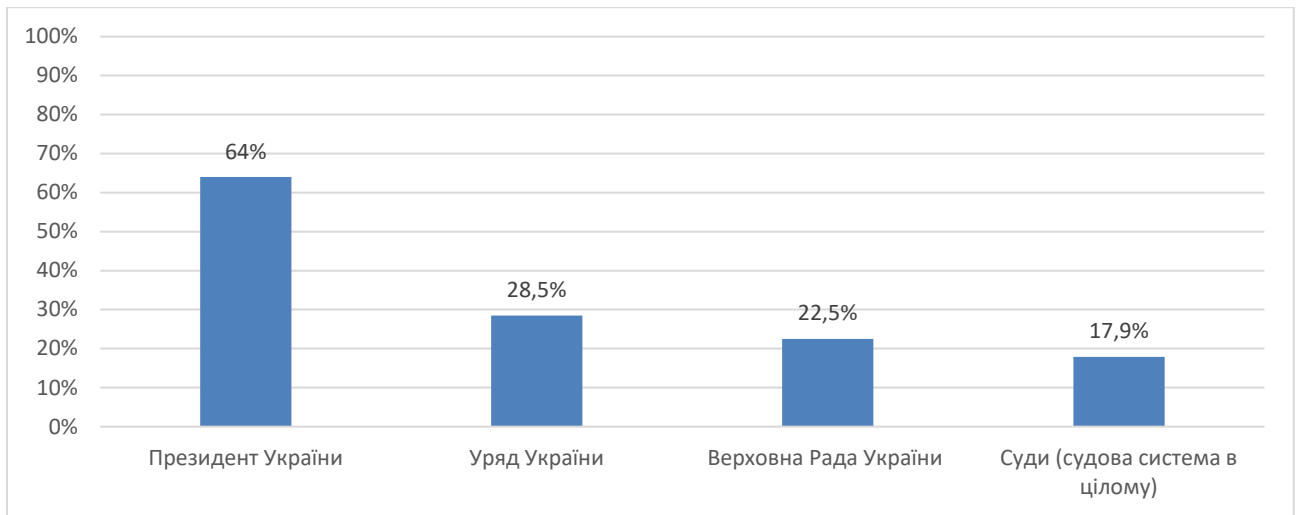

Рис. 1. Рівень довіри до владних інститутів України 2024 р. [2]

Згідно з інформацією поданою на Рисунку 1, можна зауважити, що рівень довіри до Уряду, Верховної Ради та судової системи в Україні є досить низьким і потребує з'ясування причин даного явища.

Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) з 30 вересня по 13 жовтня 2023 року провів всеукраїнське опитування громадської думки "Омнібус". До опитування було включено питання щодо найактуальніших проблем в Україні, окрім війни [1].

Рис 2. Які проблеми, крім війни, найбільше турбують українців (%)?[1]

Як показали результати дослідження, 63% громадян вважають, що саме корупція є топ-проблемою з якою стикається держава, а це в свою чергу вирішальним чином впливає на рівень довіри. Проте, згідно з «Індексом сприйняття корупції», розробленим організацією «Transparency International», все ж таки можна спостерігати позитивні зрушення [5]. У 2023 році Україна отримала 36 балів (зі 100 балів) та зайняла 104 місце із 180 можливих, що є найкращим результатом за всю історію незалежності [4]. Це на 3 бали більше, ніж у 2022 році, і на 11 балів більше, ніж у 2013 році. Проте, щоб досягти найвищого показника серед держав - 90 та 87 балів, які отримали Данія та Фінляндія, де спостерігається високий рівень боротьби з корупцією, Україні ще потрібно зробити багато конкретних кроків [2].

У свою чергу «Transparency International» пропонує 3 комплексні рекомендації до виконання у 2024 році для покращення ситуації із корупцією та підвищення довіри громадян до влади [2]:

1. Підвищити ефективність боротьби з корупцією.

- Підвищити спроможність та здійснити об'єктивний конкурсний відбір працівників Національного антикорупційного бюро, суддів Вищого антикорупційного суду, а також прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

- Почати реформу судово-експертної служби, з метою забезпечення сталого доступу до судово-експертних знань під час розслідувань злочинів, пов'язаних з корупцією на найвищому рівні.

- Усунути протиріччя в кримінальному законодавстві.

- Гарантувати розгляд кримінальних справ у прийнятні терміни.

2. Ефективно використовувати активи корупціонерів та поплічників росії на потреби держави

- Внести зміни у процедури відбору керівників та організувати проведення незалежного аудиту діяльності Агентства з розшуку та менеджменту активів

- Підвищити ефективність управління та реалізації активів.

- Вдосконалити механізми конфіскації та правову базу з метою повернення активів, привести їх у відповідність до міжнародних стандартів.

- Покращити процеси блокування (про)російських активів (як санкції, що передують конфіскації) і запровадити кримінальну відповідальність за обхід санкцій.

3. Розпочати реформи Рахункової палати і Державної аудиторської служби України

- Розробити та схвалити законопроект про реформування Рахункової палати, а також модернізувати процедуру відбору її керівництва та складу.

Призупинити відбір та призначення членів на посади Рахункової палати до проведення законодавчої реформи.

- Змістити фокус моніторингів державних закупівель Державної аудиторської служби з постконтролю на превенцію. Моніторинг та виявлення значних порушень має передувати укладанню договору для запобігання збитків та іншим небажаним наслідкам.

Отже, Україна, як і багато інших країн, стикається з проблемою кризи довіри до суспільно-політичних інститутів, що в значній мірі обумовлено поширеністю корупції. Це викликає необхідність термінових заходів для протидії корупції, які здатні впливати на підвищення рівня довіри до владних структур. Шляхи підвищення ефективності боротьби з корупцією включають посилення кваліфікаційного відбору кадрів у НАБУ, САП та Вищому антикорупційному суді, реформу судово-експертної служби, вирішення суперечностей у законодавстві, ефективне використання активів корупціонерів, перегляд процедур управління активами, удосконалення конфіскаційних механізмів, блокування російських активів, а також реформа Рахункової палати та Державної аудиторської служби.

Список використаних джерел

1. Грушецький А. Сприйняття населенням основних проблем (крім війни) та хто має докладати зусиль для боротьби з корупцією: результати телефонного опитування, проведеного 30 вересня-11 жовтня 2023 року. КМІС. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1322&page=1> (дата звернення: 01.04.2024)
2. Індекс сприйняття корупції у світі - 2023. Transparency International Ukraine. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення: 11.03.2024)
3. Центр Разумкова. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади. Довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів (січень 2024р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-sichen-2024r> (дата звернення: 11.03.2024)
4. Corruption Perceptions Index 2023- Explore Ukraine's results. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2023/index/ukr> (дата звернення: 21.03.2024)
5. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en> (дата звернення: 11.03.2024)

Лещенко Андрій Вікторович.

Здобувач третього рівня вищої освіти,

кафедри бізнес-економіки та адміністрування.

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCID: 0009-0001-7157-0807

СВІТОВА ПРАКТИКА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ДЕРЖАВНОМУ ТА ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Протидія корупції як глобального ганебного явища є найбільш актуальною соціальною проблемою для сучасної України, в якій непереборна корупція стає чинником, що реально загрожує національній безпеці держави.

В сучасних умовах воєнного стану та майбутнього післявоєнного відновлення країни питання реалізації антикорупційних заходів в системі державного та публічного управління в Україні набуває ще більшої ваги та стає надзвичайно актуальним у зв'язку з безпрецедентними обсягами військової, фінансової та гуманітарної допомоги, яку наша держава уже отримує та потенційно ще буде отримувати від західних партнерів та різноманітних міжнародних організацій. Актуальність проблеми неприменної боротьби з корупцією настільки загострилась під час повномасштабного російського вторгнення на територію України, що наразі навіть дискутується питання чи потрібно корупцію прирівняти до державної зради і, відповідно, внести зміни до законодавства, саме в частині санкції статті Кримінального Кодексу України щодо корупційних правопорушень.

Зниження рівня корупції до безпечних показників в Україні можливе лише за умови вивчення та реалізації досвіду інших країн у боротьбі з цим ганебним соціальним явищем, з основним акцентом на успішних політичних, правових та організаційних механізмах, які виявилися дієвими в розвинутих зарубіжних країнах.

Серед країн, що досягли значних успіхів у сфері протидії корупції, перш за все, слід зазначити Ізраїль як країну, яка з моменту свого існування перманентно знаходиться в ситуації, подібній до тієї, що наразі є в потерпаючої від російської агресії Україні та має схожі з нею проблеми, особливо в сфері безпеки та державного управління. В цій країні забезпечення антикорупційної атмосфери здійснюється за допомогою системи «певного дублювання моніторингу» щодо можливих корупційних дій. Цей моніторинг проводять урядові організації, спеціальні підрозділи поліції, відомство Державного контролера, яке є незалежним від міністерств і державних органів, та громадські організації, такі як «Відомства за чистоту уряду». Ці організації

вивчають можливі точки корупції і, у випадку виявлення, повідомляють органи розслідування. В Ізраїлі, завдяки значним соціальним пільгам для урядовців та суворому покаранню у випадку виявлення корупційних дій, корупція практична відсутня. Корупційних злочинів, які реально розглядаються у суді в цій країні не більше 5%, а репутація людини, замішаної в корупційному скандалі, вкрай небажана [1].

Що стосується досвіду боротьби з корупцією у Великобританії, варто відзначити, що високі стандарти культури поведінки громадян в цій країні виникли в результаті ряду політичних та законодавчих заходів, моральних трансформацій та ефективного соціального контролю над державними службовцями. Великобританія, яка має найдавніші традиції в протидії корупції, створила систему антикорупційних механізмів на законодавчому рівні. Ще одна особливість – це висока роль громадської думки, яка уважно слідкує за динамікою негативних явищ у суспільстві. Загалом громадські дебати фокусуються на питаннях, пов'язаних з лобіюванням та купівлею політичного впливу, проблемами, що виникають зі зміною меж приватної та державної власності, моральним кліматом, хабарництвом, зловживаннями службовців у місцевих органах влади, поліції, митної служби тощо [2].

Боротьба з корупцією в Німеччині досягається за допомогою двох підходів: конфіскаційного (позбавлення майна) та створення належної правової бази для запобігання «відмиванню» «брудних» грошей. Основна стратегія уряду Німеччини в запобіганні корупції полягає у прийнятті законодавчих, організаційних, кадрових та інших заходів, спрямованих на запобігання зловживанням державними службовцями своїм службовим становищем [3].

Досвід Японії у боротьбі з корупцією показує, що відсутність одного універсального закону, спрямованого на протидію корупції, не заважає успішному вирішенню цієї проблеми. Норми, спрямовані на протидію корупції, включені до багатьох національних законів. Японське законодавство робить особливий акцент на заборони, які стосуються політиків, державних та муніципальних службовців. Ці заборони охоплюють різноманітні заходи, спрямовані на усунення можливостей японських чиновників мати політичний вплив на приватний бізнес як під час їхньої служби, так і після звільнення. В Японії, як і в багатьох інших країнах, одним з основних напрямів боротьби з корупцією є кадрова політика. Державним службовцям в Японії гарантується справедлива оплата праці. Особливу увагу приділяє японський законодавець етиці у поведінці політиків і службовців [2].

Особливо вражає своїми успіхами антикорупційна політика Сінгапура. Ключовим елементом цієї стратегії є постійно діючий спеціалізований орган, відповідальний за боротьбу з корупцією - Бюро розслідування випадків корупції. Цей незалежний орган функціонує з політичною та функціональною

самостійністю і активно діє в напрямку запобігання та розслідування випадків корупції як у державному, так і в приватному секторі економіки цієї країни. Основна мета антикорупційної політики Сінгапуру полягає в усуненні умов, які спонукають та надають можливість особам вчиняти корупційні дії. Це досягається за допомогою ряду антикорупційних заходів, таких як:

1) фіксування заробітної плати державних службовців відповідно до середньої зарплати у приватному секторі; 2) обов'язкова щорічна звітність посадовців про їх власність, активи та зобов'язання; 3) суворе ставлення до корупційних справ, особливо стосовно високопосадовців, для підтримки авторитету непідкупних політичних лідерів; 4) скасування надмірних адміністративних бар'єрів для сприяння економічному розвитку [4].

Яскравим прикладом «культури прозорості» стала Південна Корея. Зокрема, починаючи з 1999 року, у Сеулі була впроваджена програма «OPEN» – це система, що контролює процес розгляду заяв громадян урядовцями міської адміністрації. Ця програма стала справжньою сенсацією серед національних антикорупційних ініціатив, і є важливим показником політичної відданості у боротьбі з корупцією [1]. Суть програми полягає у забезпеченні вільного доступу до інформації про процес розгляду заяв громадян, що усуває необхідність особистих зустрічей з урядовцями або навіть спроби дати хабар з метою прискорення прийняття рішення. Цей підхід усуває особисте спілкування між урядовцями та громадянами, яке може бути потенційною умовою для корупції, і успішно виконує свою основну мету – запобігання корупційним діям та відновлення довіри громадян до органів державної влади.

У США є значний досвід у протидії корупції і ця країна вважається однією з провідних у цій сфері. Керівну роль у боротьбі з організованою злочинністю виконує Міністерство юстиції Сполучених Штатів. Це відомство розробляє стратегію національного рівня для боротьби зі злочинністю в країні та забезпечує методичне керівництво цією справою. Основний підрозділ Міністерства юстиції, відповідальний за протидію організованій злочинності, - це Федеральне бюро розслідувань (ФБР).

Сполучені Штати протягом довгого часу виступають лідером у глобальній боротьбі з корупцією. Проте для ефективної протидії цій загрозі, що є імперативом національної безпеки, потрібен оновлений підхід. Це включає більше глибокого розуміння транснаціональних аспектів корупції та відповідних заходів на їхнє усунення. Такий підхід передбачає надання пріоритетної уваги збору та аналізу розвідувальних даних про корумпованих осіб та корупційні зв'язки. Оновлений підхід також включає підвищення рівня антикорупційної роботи як першочергового завдання у ключових міністерствах та урядових відомствах США. Це може бути досягнуто через координацію дій у Державному департаменті, Міністерстві фінансів, Міністерстві торгівлі та

Агентстві США з міжнародного розвитку (USAID) [5, с.123].

Отже, аналіз практики боротьби з корупційними злочинами у таких країнах із розвинутою економікою, як Ізраїль, Великобританія, Німеччина, Японія, Сінгапур, Південна Корея, США та інші, дозволяє сформулювати концепцію передової національної стратегії протидії корупції. Розвиток такої стратегії є необхідним для повоєнного відновлення України у контексті сучасного державного та публічного управління. Перш за все, важливою є наявність політичної волі з боку вищого керівництва країни для активної боротьби з корупцією. Ця політична воля має виражатися в формуванні єдиної державної політики, спрямованої на протидію цьому ганебному явищу. Також потрібно закінчити процес перезавантаження судової влади, що призведе до її незалежності та ефективного функціонування. Крім того, для успішного повоєнного відновлення України обов'язковим є створення ефективного контролю за системою функціонування державного управління і адміністрування з боку громадянського суспільства в контексті акцептування великих обсягів фінансової допомоги, яку наша країна буде отримувати у майбутньому від західних партнерів та міжнародних організацій. І, нарешті, дуже важливо продовжити дослідження та запозичення передового досвіду, пов'язаного із технологізацією у сфері державного та публічного управління, що має зменшити роль людського фактора, а ,відтак, значно знизити корупційні ризики.

Список використаних джерел

1. Роуз-Аккерман С. Коррупция и государство: причины, следствия, реформы: пер. с англ. М: Логос, 2003. 356 с.
2. Мельник М. І. Корупція-корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): монографія. К: Юридична думка, 2004. 400 с.
3. Мельник М. І. Німеччина на шляху боротьби з корупцією. Право України. 1997. № 11. С. 111-115.
4. Камлик М. І. Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію. К: Школяр, 1999. 480 с.
5. Дужа І., Мельник Л., Грек І. Стратегічна політика США щодо протидії корупції. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2022. Випуск 41. С. 122–128.

Бродзь Анастасія Сергіївна

Здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування».

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0009-0003-5063-0115

НАПРЯМИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Корупція, як явище, є складною і дифузійною, її можна кваліфікувати як ментальний прояв пострадянського суспільства, яке впродовж десятиліть із покоління у покоління передавало «корупційні традиції», формуючи свідомість громадян і програмуючи їх на культивування корупційних дій. Загальновідома фраза «як не змастиш – не поїдеш» стала універсальним слоганом корупціонерів усіх ланок і сфер. Вона закарбувалася у свідомості українців старшого покоління як універсальний рецепт вирішення усіх питань і перейшла у спадок молоді, яка змушено будує своє життя на фундаменті корупційного спадку. Корупція стала гальмівним фактором на шляху України до Європейського Союзу, економічного розвитку, залучення іноземних інвесторів, допомоги партнерів під час російсько-української війни тощо.

Здійснення антикорупційної реформи в Україні є важливим з огляду правового функціонування держави в сфері оборони та національної безпеки, соціального забезпечення та інших важливих сфер життя громадян. Сьогодні в умовах війни і прагнень нашої держави до вступу в ЄС ця проблема є дуже актуальною, адже її вирішення спростило б фінансування оборони України та її повоєнного відновлення.

Корупція в Україні є перешкодою для держави здійснювати управління суспільством, а соціальний ефект корупції серед громадян створює загрозу національній безпеці України. В сучасних умовах суспільство України прагне розвиватися та інтегруватися до загальносвітових глобалізаційних процесів, але однією з найбільших засад на шляху до підвищення якості життя в країні є високий рівень корупції в багатьох сферах [1].

Фундаментальним напрямом здійснення антикорупційних реформ в умовах сучасних викликів є законодавчий. *Нормативно-правова база боротьби з корупцією в Україні* складається з низки законів та інших документів, які визначають принципи, механізми та суб'єктів запобігання і протидії корупції. Основні з них це: Конституція України, Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (із змінами). Також антикорупційне законодавство України включає в себе ряд підзаконних

нормативно-правових актів [2]. Реформування законодавчої складової повинно, зокрема, включати:

- посилення відповідальності за вчинення корупційних дій (збільшення строків позбавлення волі, розмірів штрафів, санкцій, конфіскація);
- створення механізму повернення корупційних коштів до бюджету;
- скасування права внесення застави за підозрюваних у корупційних злочинах;
- захист свідків і журналістів, що здійснюють розслідування фактів корупції тощо.

Ще одним напрямом реформування антикорупційної політики держави у умовах сьогодення є *вдосконалення антикорупційної інфраструктури*. Наразі зроблено певні кроки: створено основні антикорупційні інституції України: Національне антикорупційне бюро (НАБУ); Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП); Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК); антикорупційні служби, що діють в різних державних органах, міністерствах та агентствах країни і здійснюють внутрішній контроль, розслідування та запобігання корупційним діянням у відповідних органах; Вищий антикорупційний суд (ВАКС). Національне агентство з питань запобігання корупції розробило «Антикорупційну стратегію на 2021-2025 роки», де викладені основні принципи антикорупційної політики на окреслений період, однак не враховано корупційні виклики в умовах воєнного часу [3]. Задля забезпечення результативності дій зазначених антикорупційних органів необхідно регулярно здійснювати підвищення кваліфікації кадрів, впроваджувати зарубіжний досвід, підвищити відповідальність за корупційні правопорушення представників антикорупційних структур.

Реформування діяльності судової, правоохоронної систем, сфери державного управління – є важливим вектором антикорупційної реформи. Судова система потребує жорсткого відбору кандидатів на посади суддів, забезпечення якісної підготовки суддів; запровадження системи перевірки доброчесності суддів, звільнення і невідворотності покарання у разі вчинення корупційних дій, підвищення кваліфікації суддів; введення електронного судочинства з метою прозорості і недопущення ризиків корупції у судовій системі. Реформування правоохоронної системи передбачає зменшення бюрократії та спрощення процедур; підвищення рівня оплати праці та соціального захисту працівників правоохоронних органів; запровадження громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів.

Підходи до реформування державної служби є важливими і дотичними до антикорупційної боротьби і включають:

- запровадження конкурсного відбору на посади державної служби;
- підвищення рівня оплати праці та соціального захисту

держслужбовців;

- запровадження дієвих механізмів відповідальності за корупційні правопорушення;
- цифрову трансформацію з метою прозорості діяльності та відкриття даних як основи для мінімізації корупційних ризиків;
- створення на противагу існуючим корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних і юридичних осіб;
- моніторинг діяльності з метою запобігання вчинення корупційних дій, механізм подачі скарг та звернень тощо.

Викорінення корупції як суспільного явища також пов'язано з *антикорупційною освітою та активною участю громадянськості* у формуванні антикорупційної культури в українському суспільстві; підвищенні рівня обізнаності громадян про антикорупційні реформи та їх роль у цій боротьбі; формуванні суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права [4].

Поглибленню та розширенню реформ в умовах воєнного часу на фоні економічного, політичного та соціального тиску сприяє міжнародний досвід у даній сфері, зростання інтернаціонального співробітництва, залучення технічної та фінансової допомоги для впровадження антикорупційних реформ. Важливим етапом є ратифікація та впровадження Конвенції ООН проти корупції та інших міжнародних угод про боротьбу з корупцією, а також розширення співпраці з міжнародними організаціями, такими як Європейський Союз, Рада Європи та ОЕСР, для приведення законодавства та практики України у відповідність до європейських стандартів [5].

Таким чином, боротьба з корупцією – довгостроковий процес. Повномасштабна війна з росією збільшила ризик зловживань та корупції в Україні, тому реалізація напрямів антикорупційних реформ є нагальною, особливо з огляду на те, що міжнародні партнери вбачають у корумпованості нашої держави одну з найвагоміших перешкод для надання фінансової підтримки. В основі антикорупційної реформи має стати законодавча база, що враховує міжнародні антикорупційні стандарти та світовий досвід протидії корупції. Вже створена антикорупційна інфраструктура має потенціал у боротьбі з корупцією за умов високої кваліфікації, відповідальності та доброчесності працівників, впровадження міжнародного досвіду. Реформування діяльності судової, правоохоронної систем, сфери державного управління дозволить забезпечити їх ефективне і прозоре функціонування без корупційних проявів. Антикорупційна освіта і чітка громадянська позиція у цій сфері стануть найефективнішими факторами запобігання корупції, побудови свідомих суспільних відносин, у яких немає місця корупційним проявам. У цьому контексті антикорупційна реформа набуває ще більшої ваги, адже саме

вона здатна створити умови для стійкого розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Возний В. І. Антикорупційна політика в Україні: навч.-метод. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 241 с. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/retrieve/14165/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf> (дата звернення: 27.03.2024).
2. Державна податкова служба України: Антикорупційне законодавство України. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/zapobigannya-proyavam-korupts/antikoruptionsiune-zakonodavstvo-ukraini/> (дата звернення: 27.03.2024).
3. Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf> (дата звернення: 28.03.2024).
4. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/conv#n239> (дата звернення: 28.03.2024).
5. Денис Малуська: Україна продовжує здійснювати антикорупційні реформи під час війни. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-malyuska-ukraina-prodovjue-zdiysnyuvati-antikoruptionsiyni-reformi-pid-chas-viyni> (дата звернення: 28.03.2024).

Відімска Катерина Ігорівна

Старший викладач кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій, факультету міжнародних відносин, політології та соціології. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ВИКЛИКИ ТА ВІДПОВІДІ ЗАГРОЗАМ КІБЕРБЕЗПЕЦІ: ДОСВІД ТУРЕЧЧИНИ

У сучасному цифровому світі питання кібернетичної безпеки та інформаційної війни стають все більш актуальними для країн у всьому світі, включаючи і Туреччину. Зростання залежності від інформаційних технологій відкриває безпрецедентні можливості для інновацій та розвитку, але одночасно і створює нові виклики і загрози для національної безпеки та стабільності. У цій статті автор досліджує сучасний стан кібернетичної безпеки в Туреччині, виокремивши ключові аспекти інформаційної війни та заходи, які вживаються для їх протидії. Вивчення цих питань допоможе краще зрозуміти вплив кіберзагроз на сучасне турецьке суспільство та здійснити аналіз можливих шляхів вирішення цих проблем для забезпечення національної безпеки та

стійкості країни.

Кібербезпека - це галузь інформаційної безпеки, що займається захистом комп'ютерних систем, мереж і даних від кіберзагроз, які можуть призвести до неправомірного доступу, руйнування або зламу інформації, а також до знищення або перешкоджання нормальному функціонуванню інформаційних систем. Кібербезпека включає в себе заходи технічного, організаційного та правового характеру для захисту від кібератак, виявлення і реагування на них, а також для відновлення систем після інцидентів. Основні аспекти кібербезпеки включають захист мереж, захист даних, кіберінфраструктури та інформаційних систем, а також розвиток політики та законодавства в галузі кібербезпеки [1, с 46].

У зв'язку зі зростанням кількості кібератак у всьому світі, Туреччина не залишається осторонь. Зловмисники використовують різноманітні методи атак, щоб отримати доступ до конфіденційної інформації, завдати шкоди інфраструктурі та системам критично важливого рівня. Це створює загрозу для національної безпеки та економічного розвитку країни. Туреччина, як і багато інших країн, також стикається з проблемою інформаційної війни. Дезінформація та пропаганда через різноманітні інформаційні канали, включаючи соціальні медіа та традиційні ЗМІ, можуть маніпулювати громадською думкою та підривати довіру до державних інституцій. Критично важливі інфраструктури, такі як енергетика, транспорт, банківська система тощо, можуть бути мішенями кібератак. Недостатній рівень кібербезпеки в цих секторах може призвести до серйозних проблем для функціонування країни.

Туреччина визначається в рамках Vision 2023 цілями, встановленими національною кібербезпекою Міністр транспорту та інфраструктури Абдулкадір Уралоглу Національна стратегія кібербезпеки та План дій турецької галузі кібербезпеки повідомив, що вони прагнуть зайняти перше місце на міжнародному рівні та стати брандом в галузі кібербезпеки на міжнародній арені. Міністр Абдулкадір Уралоглу сказав: "З усвідомленням того, що кібербезпека є невід'ємною частиною нашої національної безпеки, ми продовжуємо працювати в координації з усіма відповідними зацікавленими сторонами, щоб захистити наші активи в кіберпросторі, особливо нашу критичну інфраструктуру, від загроз та зменшити можливі наслідки кіберінцидентів" [5].

Головними стратегічними цілями у сфері кібербезпеці на 2023 рік Туреччина визначила вісім пунктів:

1. Захист критичної інфраструктури та підвищення протидії кібератакам (Kritik Altyapıların Korunması ve Mukavemetin Artırılması)
2. Розвиток національної продуктивності (Ulusal Kapasitenin Geliştirilmesi)

3. Створення мережи органічної кібербезпеки (Organik Siber Güvenlik Ađı)
4. Безпека нових технологій (Yeni Nesil Teknolojilerin Güvenliđi)
5. Боротьба з кіберзлочинністю (Siber Suçlarla Mücadele)
6. Розвиток та підтримка місцевих та національних технологій (Yerli ve Milli Teknolojilerin Geliştirilmesi ve Desteklenmesi)
7. Інтеграція кібербезпеки у національну безпеку (Siber Güvenliđin Milli Güvenliđe Entegrasyonu)
8. Розвиток міжнародної співпраці (Uluslararası İş Birliđinin Geliştirilmesi)

Ці заходи спрямовані на покращення рівня кібербезпеки в Туреччині та забезпечення захисту від кіберзагроз для національної безпеки та стабільності країни [6].

Туреччина приділяє велику увагу розробкам національного програмного забезпечення. Країна веде ефективну боротьбу з кіберзагрозами, налагоджуючи національне та міжнародне співробітництво з кібербезпеки через Національний кібер Центр реагування на інциденти. Існує ряд програм для захисту країни, а саме: програма AVCI, розробленої Управлінням інформаційних та комунікаційних технологій, виявляються заражені шкідливим програмним забезпеченням та командні центри управління; програма AZAD знаходить підлеглі комп'ютери з використанням штучного інтелекту; проводяться моніторингові дії щодо відкритих джерел в Інтернеті за проектом KASIRGA. Кібербезпека розробляється повністю з використанням місцевих та національних ресурсів з метою запобігання загрозам DEEP, HUNTERS і протягом останніх 3 років, Туреччина орієнтується на 325 тисяч кібернетиків, що блокують атаку з використанням практики AZAD. За допомогою даних розробок Турецька Республіка запобігла незліченну кількість кібератак за допомогою власного програмного забезпечення. Фактично, згідно з доповіддю Глобального індексу кібербезпеки Міжнародного союзу телекомунікацій, опублікованою в 2023 році, Туреччина піднялася на 23 ранки порівняно з попереднім роком і стала однією з 20 найбезпечніших країн у цій галузі. Менше 1% атак системи безпеки Microsoft зафіксували з Туреччини [3].

Туреччина активно просуває ініціативи щодо підвищення свідомості та освіти населення у галузі кібербезпеки. Це включає проведення кампаній, тренінгів та семінарів для громадськості, а також розвиток навчальних програм у школах та університетах. В країні проводяться саміти з участю міністрів та студентів на тему «штучного інтелекту» і його використання у кібербезпеці.

Туреччина співпрацює з різними країнами у галузі кібербезпеки для обміну інформацією, ресурсами та кращими практиками з метою підвищення рівня кібербезпеки. Туреччина має розвинену співпрацю зі США в галузі кібербезпеки. Обидві країни активно обмінюються інформацією щодо загроз і

викликів у цій області, а також проводять спільні тренування та вправи з кібербезпеки. Також співпрацює з різними країнами Європейського союзу, такими як Німеччина, Франція, Велика Британія та інші. Туреччина є членом НАТО та активно співпрацює з іншими членами альянсу у галузі кібербезпеки. Це включає спільні вправи, обмін інформацією та розвиток загальних стратегій і політик. Співпраця між країнами може відбуватися через різні механізми, включаючи міжнародні договори, обмін інформацією, спільні тренування та вправи, а також через роботу на міжнародних форумах та конференціях з кібербезпеки [7].

Уряд Туреччини приймає нові закони та положення, спрямовані на покращення кібербезпеки та покарання винних у кіберзлочинності. Це включає закони про кібербезпеку, захист особистих даних та боротьбу з кіберзлочинністю.

У 2012 році Кабінетом міністрів було прийняте рішення про створення Ради з кібербезпеки (Siber Güvenlik Kurulu), котра повністю координує підлеглих організацій, відповідає за формування національної стратегії з кібербезпеки [6].

Таким чином, Туреччина, як і багато інших країн, стикається з різноманітними викликами у галузі кібербезпеки, такими як кібератаки, кібершпигунство та кібертероризм. Проте, завдяки розвиненій стратегії, законодавству, співпраці з міжнародними партнерами та підвищенню свідомості громадськості, Туреччина розвивається в напрямку забезпечення ефективного захисту своїх інформаційних систем та інфраструктури. Наслідки кібератак можуть бути серйозними, тому важливо продовжувати зосереджувати увагу на цій проблемі та розвивати ефективні стратегії та заходи для подолання кіберзагроз у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Грищук Р.В. Основи кібернетичної безпеки : Монографія / Ю.Г. Даник, Р.В. Грищук ; за заг. ред. проф. Ю.Г. Даника. Житомир : ЖНАЕУ, 2016. 636 с.
2. Кібербезпека в інформаційному суспільстві: Інформаційно-аналітичний дайджест / відп. ред. О.Довгань; упоряд. О.Довгань, Л.Литвинова, С.Дорогих; Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки права НАПрН України»; Національна бібліотека України В.І.Вернадського. К., 2023. №11 (листопад). 300 с.
3. Global Cybersecurity Index 2023. International Telecommunication Union. Development Sector. 2023. P. 172.
4. Global Cybersecurity Outlook 2022. INSIGHT REPORT JANUARY 2022. (2022, January 30). *The World Economic Forum*. Retrieved March 15, 2022.

URL: <https://weforum.org>. (дата звернення 03.01.2024 р.).

5. Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı (2020-2023). URL: <https://rayhaber.com/wp-content/uploads/2020/12/ulusal-siber-guvenlik-stratejisi-ep-2020-2023.pdf> (дата звернення 03.01.2024 р.).

6. Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi 2020-2023. URL: <https://rayhaber.com/wp-content/uploads/2020/12/ulusal-siber-guvenlik-stratejisi-ep-2020-2023.pdf> (дата звернення 03.01.2024 р.).

7. Zeynep Atım Kurucuk. Navigating the Digital Battlefield: The Role of a Cybercrime Lawyer in Turkey. *Kurucuk & Associates*. URL: <https://www.kurucuk.com.tr/post/cybercrime-lawyer-in-turkey> (дата звернення 03.01.2024 р.).

Доценко Максим Ігорович

Здобувач третього рівня вищої освіти

кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0009-0007-3914-0077

СТАТУС ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА УКРАЇНИ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну актуалізувало питання гуманітарної діяльності та роль, статус і місце окремих акторів у системі гуманітарної допомоги. Товариство Червоного Хреста України (далі – ТЧХУ) є однією з провідних установ з надання гуманітарної допомоги та виконання інших гуманітарних функцій під час міжнародного збройного конфлікту. Інституційна спроможність, здатність Українського Червоного Хреста залучити значні ресурси для гуманітарної діяльності обумовлені його унікальним статусом і роллю допоміжної інституції для держави у здійсненні гуманітарних функцій. Тому важливим є аналіз статусу та місця ТЧХУ в державі та в системі громадянського суспільства.

Незважаючи на наявність значної кількості публікацій про діяльність ТЧХУ, його статус не був предметом політико-правового аналізу. Декілька дисертаційних і монографічних робіт торкалися лише питань створення та розвитку ТЧХУ в історичній ретроспективі [1; 2]. Суто юридичним питанням статусу ТЧХУ також присвячено декілька публікацій [3; 4]. Загальній ролі Національних товариств була присвячена наша публікація [5]. Але досі відсутні комплексні дослідження, які б охоплювали всі аспекти політико-правового

статусу ТЧХУ як Національного товариства в його відносинах з державою, як потужної громадської організації в системі громадянського суспільства, як складової Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та авторитетної неурядової організації у міжнародних гуманітарних відносинах. Ці аспекти статусу ТЧХУ базуються на відповідних нормативних джерелах, які є об'єктом нашого аналізу.

Унікальність ТЧХУ визначається одночасною дією різноманітних за природою нормативних джерел, які закріплюють статус, мандат і повноваження організації.

По-перше, це Закон України «Про Товариство Червоного Хреста України» [6], якій прямо закріплює статус Товариства, його повноваження та взаємодію з державою: «Цей Закон регулює відносини, пов'язані з діяльністю Товариства Червоного Хреста України, визначає його правовий статус та правові засади діяльності» (преамбула Закону). Його норми втілені у положеннях Статуту Товариства Червоного Хреста України [7] і Положення про його обласні організації, а також у численних операційних угодах і меморандумах з органами державної влади, які забезпечують реалізацію Товариством допоміжної функції для держави: «Товариство допомагає державі у наданні медичної і гуманітарної допомоги під час збройних конфліктів та в мирний час, бере участь у наданні міжнародної допомоги у разі катастроф і надзвичайних ситуацій, забезпечує медико-соціальну допомогу найменш соціально захищеним верствам населення.» (абз. 2 ст. 1 Закону). Таким чином, Товариство опосередковує допоміжну функцію щодо держави у гуманітарній сфері. Це знаходить відображення в п. 4.1, 4.2, 4.3, 4.6, 4.7 Статуту.

По-друге, це Закон України «Про громадські об'єднання» який створює загальні рамки діяльності громадських організацій, до яких належить Товариство Червоного Хреста України, незважаючи на наявність спеціального закону. Так, відповідно ст. 1 Закону України «Про Товариство Червоного Хреста України», воно є всеукраїнською добровільною громадською гуманітарною організацією і «створено відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання» як громадське об'єднання зі статусом юридичної особи в організаційно-правовій формі громадської організації, зі спеціальним статусом, передбаченим Законом України «Про Товариство Червоного Хреста України», іншими нормативно-правовими актами України та міжнародними договорами України» (п. 1.2. Статуту Товариства).

Взаємодія Товариства з українським суспільством і громадянським сектором є важливою складовою реалізації діяльності Товариства в гуманітарній сфері. Система членства в Товаристві (Розділ 5 Статуту Товариства) та інститут волонтерства (Розділ 6 Статуту Товариства), розгалужена системою обласних та регіональних організацій (Розділ 7 Статуту

Товариства), опосередковують тісний зв'язок із суспільством.

Співпраця Товариства з громадянським сектором відбувається формальними шляхами (меморандуми, спільні проекти) та неформальними (залучення волонтерів, операційна координація), співпрацею зі ЗМІ. Важливим є громадський контроль за діяльністю Товариства, якій здійснюється через наявність представницьких органів (Розділи 7-10 Статуту), через відкритість і прозорість діяльності та процедур, механізми зворотного зв'язку з громадськістю в публічному просторі.

По-третє, це Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року та Додаткові протоколи до них 1977 року, які створюють правові рамки діяльності будь якого Національного товариства під час збройного конфлікту. Наприклад, п. 1 ст. 6, п. с. 2 ст. 8, п. 1 ст. 17, п. 3 ст. 33 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 8 червня 1977 року [8]. Це підкреслює допоміжну роль ТЧХУ у допомозі державі щодо забезпечення дотримання Женевських конвенцій про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року.

Унікальністю Національних товариств є входження до Міжнародного червонохресного руху, тобто наявність одночасно національного та міжнародного статусу, що має юридичне закріплення в національних і міжнародних актах. У Законі України «Про Товариство Червоного Хреста України» констатовано, що воно є Національним товариством Червоного Хреста, складовою частиною Міжнародного червонохресного руху (ч. 3 ст. 3 Закону). Товариство визнано Міжнародним Комітетом Червоного Хреста 29 вересня 1993 року. Рішенням ІХ сесії Генеральної Асамблеї Міжнародної Федерації Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (25–28 жовтня 1993 р., м. Бірмінгем, Великобританія) Товариство прийнято як колективний член Міжнародної Федерації Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

Тобто, фактично Товариство має подвійний статус і повинно дотримуватися норм та положень одночасно національного законодавства і внутрішнього права Руху. Про це свідчить п. 1.3 Статуту Товариства, в якому перелічені три види джерел, якими керується Товариство: (1) законодавство України; (2) джерела міжнародного гуманітарного права, включаючи звичаєві норми, що є унікальним для вітчизняних юридичних осіб; (3) застосовні принципи, нормами та стандарти Міжнародного Руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. У Законі України «Про Товариство Червоного Хреста України» міститься більш обмежене посилання на джерела Руху: «Товариство виконує свої завдання виходячи з основоположних принципів Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця – гуманності, неупередженості,

нейтральності, незалежності, добровільності, єдиності, універсальності» (ст. 6). Ця норма відтворює положення п. 2 ст. 1 Статуту Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця [9], відповідно якого «складові частини Руху зберігаючи свою незалежність у рамках цього Статуту, завжди діють відповідно до Основоположних принципами та співпрацюють між собою при виконанні своїх відповідних завдань задля досягнення спільної мети». Положення Статуту Руху підтверджують допоміжний статус Товариства щодо держави: «Національні товариства підтримують держава у вирішенні ним гуманітарних завдань відповідно до потреб населення кожної країни» (п. 1 ст. 3).

Розподіл функцій серед складовими частинами Руху відбувається по-перше, на основі Статуту Руху та Конституції Міжнародної Федерації Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця; по-друге, відповідно Севільської угоди 2.0 [10], документа внутрішнього права Руху; та по-третє, відповідно операційних угод між Національними товариствами та іншими складовими частинами Руху. Севільська угода 2.0 є прикладним актом щодо розподілу функцій, та визначає організацію міжнародної діяльності, що здійснюється у двосторонньому або багатосторонньому співробітництві між: Національними товариствами та Федерацією; Національними товариствами та Міжнародним комітетом Червоного Хреста; Національними товариствами між собою; Міжнародним комітетом Червоного Хреста та Федерацією; МКЧХ, Федерацією та Національними товариствами (п. 1.3 Угоди). Важливо, що ця Угода також поширюється на Національні товариства, що діють у своїх країнах у співпраці з компонентами, які здійснюють міжнародну діяльність (п. 1.5 Угоди).

На нашу думку, четвертим аспектом статусу ТЧХУ є її роль в міжнародних гуманітарних відносинах як авторитетної неурядової організації. Причому, це стосується не тільки діяльності в рамках Руху на міжнародному рівні, як наприклад, участь у Міжнародній конференції Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Товариство зараз потужний самостійний актор у гуманітарній дипломатії, поряд з іншими з іншими міжнародними міжурядовими та неурядовими організаціями. Перший напрям відображено у п. 3 ст. 3 Статуту Руху в «міжнародної діяльності, кожне Національне суспільство в міру своїх можливостей надає згідно з Женевськими конвенціями допомогу жертвам збройних конфліктів та постраждалим внаслідок стихійних лих та інших надзвичайних обставин. Ця допомога у формі надання послуг, персоналу, матеріальної, фінансової та моральної підтримки здійснюється через відповідні Національні товариства, Міжнародний Комітет чи Федерацію». Відповідно Статуту, Товариство співпрацює з національними Товариствами Червоного Хреста і Червоного Півмісяця інших держав, бере участь у міжнародних

форумах та акціях Міжнародного руху (п. 3.6), а міжнародні зв'язки з національними Товариствами та міжнародними організаціями Червоного Хреста і Червоного Півмісяця є виключним правом Товариства (п. 3.7). Другий напрям слідує із автономії Товариства, його мандату та загальної правосуб'єктності.

Порівняно з численними збройними конфліктами сучасності, незважаючи на високу інтенсивність військових дій внаслідок повномасштабного вторгнення РФ, збереглися інституційна та операційна спроможність державного сектора України щодо реагування на гуманітарні загрози, який при взаємодії з громадянським сектором він створив дієву систему надання гуманітарної допомоги жертвам війни. У цій системі ТЧХУ займає проміжну ланку посередника між державою та суспільством, маючи доступ до міжнародної гуманітарної допомоги та операційну гнучкість, надає гуманітарну допомогу в значних масштабах і допомагає державі в гуманітарній сфері. Наявність інституційної та функціональної спроможності ТЧХУ в таких умовах є унікальним явищем, водночас є відображенням загальної стійкості України та українського суспільства перед лицем держави-агресора.

Список використаних джерел

1. Олійник О. В. Діяльність Червоного Хреста у Галичині в I половині ХХ ст. : дис. ... д-ра філософії : 032 «Історія та археологія». Івано-Франківськ, 2022. 283 с.
2. Кармалюк С., Ореховський В. Історія Товариства Червоного Хреста України *Книга I. Діяльність організації Товариства Червоного Хреста в Україні до 1921 р.*: кол. монографія. Чернівці : Технодрук, 2023. 252 с.
3. Короткий Т. Р., Кібець Д. В. Регулювання діяльності Товариства Червоного Хреста України. *Інформаційне агентство «Українське право»*. 6 грудня 2019 р. URL: https://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/regulyuvannya-diyalnosti-tovarystva-chervonogo-khresta-ukrayiny/?month=03&year=2020 (дата звернення: 28.02.2024).
4. Олюха В. Г., Короткий Т. Р. Правові основи діяльності Товариства Червоного Хреста України. *Теорія та практика господарського права і процесу: виклики 2021* / відп. за вип. Г. М. Будурова. Одеса : ГО «Всеукраїнський центр економічного права», 2021. С. 13–19.
5. Доценко М. І. Генеза функцій Національних товариств в контексті взаємодії з державою. *Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень* : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 24 листопада 2023 р.). Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса. 2023. (282 с.) С. 76–77.
6. Про Товариство Червоного Хреста України : Закон України від

28.11. 2002 р. № 330-IV. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-15#Text> (дата звернення: 28.02.2024).

7. Статут Товариства Червоного Хреста України : рішення XXII З'їзду Товариства Червоного Хреста України від 9 липня 2021 р., протокол № 1. URL: https://redcross.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/Statute_URCS.pdf (дата звернення 03.01.2024).

8. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 28.02.2024).

9. Statutes of the International Red Cross and Red Crescent Movement URL: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/statutes-en-a5.pdf> (дата звернення 03.01.2024).

10. Movement Coordination for Collective Impact Agreement Seville Agreement 2.0. URL: <https://www.ifrc.org/document/seville-agreement-2> (дата звернення: 28.02.2024).

Пасічник Наталія Сергіївна

Кандидат історичних наук, доцент
кафедри філософських та політичних наук.
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID: 0009-0007-1694-9906

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ОПЕРАЦІЇ: АМЕРИКАНСЬКИЙ ПІДХІД

Повномасштабна російсько-українська війна та її вплив на геополітичну ситуацію у світовому масштабі наочно засвідчили зростаючу роль інформаційної складової сучасних воєн. Наразі провідні держави світу, в тому числі й США, приділяють першочергову увагу модернізації та розробці нових стратегій, технологій та інструментів інформаційно-психологічного впливу та інформаційної безпеки. Критичний аналіз теорії та практики інформаційних операцій США, одного зі світових лідерів у сфері ІКТ та одного з найважливіших стратегічних партнерів України, має практичне значення для нашої держави в умовах гібридної війни та становить дослідницький інтерес.

В США відсутнє офіційне визначення терміну «інформаційна війна» на урядовому рівні, але зазвичай під ним розуміють «використання та управління інформацією для досягнення конкурентної переваги, включаючи наступальні та оборонні зусилля» [2, с. 1]. В аналітичній доповіді Дослідницької служби

Конгресу США від 5 березня 2018 р. відзначається, що інформаційна війна (ІВ) відбувається на рівні, нижчому за рівень збройного конфлікту, і є комплексом військових і урядових операцій, спрямованих на захист і використання інформаційного середовища. Як форма політичної війни, ІВ є засобом, за допомогою якого держави досягають стратегічних завдань і просувають зовнішньополітичні цілі. Оборонні зусилля включають інформаційне забезпечення/інформаційну безпеку, в той час як наступальні зусилля включають інформаційні операції [2, с. 1].

Разом з тим, для опису схожих видів діяльності та активності в США використовуються й інші терміни, такі як «активні заходи», «гібридна війна», «війна в сірій зоні», «нерегулярна війна», «нетрадиційна війна», «асиметрична війна», «м'яка сила», «публічна дипломатія».

Інформаційна війна відбувається на стратегічному рівні, тоді як інформаційні операції (ІО) передбачають використання різних можливостей, пов'язаних з інформацією, для реалізації стратегії. Операції пов'язують ці стратегічні цілі з конкретними тактичними прийомами, методами і процедурами для їх досягнення.

У Дорожній карті інформаційних операцій міністерства оборони США від 30.10.2003 р. складовими інформаційних операцій визначено п'ять компонентів: комп'ютерні мережеві операції, які склалися з комп'ютерної мережевої атаки, захисту комп'ютерних мереж, використання комп'ютерних мереж; психологічні операції; радіоелектронна боротьба; безпека операцій та військовий обман [2, с. 3]. Пізніше комп'ютерні мережеві операції стали операціями в кіберпросторі, наступальними і оборонними, з власною окремою доктриною, викладеною в Спільній публікації Об'єднаного комітету начальників штабів, де кібероперації окреслюються як використання можливостей кіберпростору для досягнення цілей в кіберпросторі або через нього [3]. Психологічні операції (ПО) передбачають цілеспрямоване використання інформації (пропаганди) для впливу на емоції, мотиви, аргументацію і, зрештою, на поведінку іноземних урядів, організацій, груп та окремих осіб. На стратегічному рівні ПО - це надання інформації для впливу на іноземні цільові аудиторії на підтримку цілей і завдань США. На оперативному рівні ПО проводяться на підтримку виконання бойових завдань, або як невід'ємна частина інших операцій. Радіоелектронна боротьба включає радіоелектронне придушення та радіоелектронний захист. Безпека операцій - процес ідентифікації критично важливої інформації та аналізу дій, що супроводжують військові операції та інші заходи. Військовий обман - дії, спрямовані на навмисне введення в оману військового керівництва супротивника, таким чином спонукаючи супротивника до конкретних дій (або бездіяльності), які сприятимуть досягненню визначеної мети. Цей компонент тісно пов'язаний з ПО, й зосереджується на неправдивій

інформації або дезінформації [2, с. 3-4].

У словнику військових термінів міністерства оборони США інформаційні операції визначаються як комплексне застосування під час військових операцій інформаційних можливостей у взаємодії з іншими видами операцій з метою впливу, дезорганізації, корумпування або узурпації процесу прийняття рішень супротивниками і потенційними супротивниками при одночасному захисті своїх власних [1, с. 104] Це визначення переносить наголос з набору тактичних прийомів або принципів на бажані ефекти і способи їх досягнення. Стратегічні комунікації, публічна дипломатія, зв'язки з громадськістю та операції в кіберпросторі розглядаються як допоміжні сили і засоби.

Сучасний підхід до інформаційних операцій основним їх компонентом розуміє інформаційне забезпечення військової діяльності, що є спланованими операціями з донесення потрібної інформації та даних до іноземних аудиторій. Операції з інформаційного забезпечення військової діяльності зосереджуються на когнітивному елементі інформаційного середовища, де його цільовою аудиторією є не лише потенційні та реальні супротивники, а й населення союзних та нейтральних держав.

В ІО можуть використовуватися різні категорії інформації:

- Пропаганда - поширення певних ідей або наративу з метою психологічного впливу. Пропагандою, а також публічною дипломатією вважається інформування урядом про свої наміри, політику та цінності через промови, прес-релізи та інші публічні заходи. Ці комунікації мають стратегічну цінність, оскільки з часом вони можуть спонукати осіб, які приймають рішення, до певного курсу дій.

- Поширення ненавмисно неправдивої інформації (наприклад, інтернет-тролі, які поширюють теорії змови або веб-містифікації через соціальні мережі).

- Дезінформація, яка є навмисно неправдивою. Прикладами можуть бути неправдиві новини в ЗМІ, фальсифікація протестів, підробка фотографій тощо.

Всі ці різновиди активності відбуваються в інформаційному середовищі, яке є сукупністю осіб, організацій та систем, що збирають, поширюють або діють на основі інформації. Сюди входять:

- Фізичний рівень: системи управління та контролю і пов'язана з ними інфраструктура.

- Інформаційний рівень: мережі та системи, де зберігається інформація.

- Когнітивний рівень: свідомість людей, які передають інформацію та реагують на неї.

Усі інструменти національної могутності - дипломатичні, інформаційні, військові та економічні - можуть бути використані в інформаційному середовищі [2, с. 5-6].

У листопаді 2023 р. Міністерство оборони США оприлюднило «Стратегію операцій в інформаційному середовищі», в якій підкреслюється, що інформація стає основоположним елементом усіх військових стратегій та операцій в інформаційному середовищі. Операції в інформаційному середовищі визначаються як військові дії, що передбачають інтегроване застосування складних інформаційних сил для впливу на фактори поведінки шляхом інформування аудиторії, впливу на іноземних релевантних суб'єктів; руйнування та використання інформації, інформаційних мереж та інформаційних систем відповідних суб'єктів; і захисту своєї інформації, інформаційних мереж та інформаційних систем [4].

Основна увага в Стратегії зосереджена на посиленні і збалансуванні інституційної і оперативної синергії між операціями з інформаційного забезпечення, цивільними справами, зв'язками з громадськістю, об'єднаними операціями в електромагнітному спектрі, операціями в кіберпросторі, космічними операціями, спеціальними технічними операціями, заходами з військової дезінформації, безпековими операціями, новітньою інформаційною діяльністю, іншими дисциплінами та інформаційними аспектами фізичної сили.

Очікується, що Стратегія покращить спроможність міністерства оборони США планувати, забезпечувати ресурсами та застосовувати інформаційну міць для побудови довготривалої переваги, а також стримувати виклики життєво важливим національним інтересам США на будь-якій арені чи в будь-якій сфері. Серед «загроз» національній безпеці Сполучених Штатів називаються Китайська Народна Республіка, Росія, Іран, Північна Корея і насильницькі екстремістські організації, причому КНР визначено як «найбільш комплексний і серйозний виклик національній безпеці», Росію – як «гостру загрозу», решта - залишаються «постійними загрозами» [4]. У документі підкреслюється, що вказані країни постійно посилюють і використовують свої дипломатичні, військові, технологічні та інформаційні можливості з метою підвищення ризиків для збройних сил США і їхніх союзників і послаблення стримування.

Згідно зі Стратегією, Міністерство оборони має розробити процес швидкого розгортання команд інформаційних сил, в тому числі резервних сил, а також створити відповідну робочу силу, що складається з військових і цивільних експертів. Вона визначає чотири напрямки діяльності, які дозволять Міністерству інтегрувати і модернізувати операції в інформаційному середовищі:

- Люди і організації;
- Програми;
- Політика і управління;
- Партнерство.

Міністерство оборони має інвестувати в дослідження, розробку,

обслуговування і підтримку інформаційних сил і засобів, забезпечувати їх безпеку і інтегрувати для успішного проведення операцій в інформаційному середовищі, досягнення і утримання інформаційної переваги. Йдеться про те, що керівники всіх підрозділів Міністерства оборони нарощуватимуть сили і можливості для протистояння інформаційній війні противника шляхом поліпшення здатності Міністерства інтегрувати, перевіряти, використовувати і оцінювати операції в інформаційному середовищі [4].

Таким чином, в США інформаційна війна розглядається насамперед як форма політичної війни та засіб досягнення зовнішньополітичних цілей держави, інформаційні операції - як інструмент інформаційної війни, які містять дії, спрямовані на досягнення інформаційної переваги чи перемоги над супротивником шляхом впливу на інформацію, інформаційні процеси та інформаційні системи супротивника, забезпечуючи при цьому безпеку власних аналогічних інформаційних ресурсів та систем. При цьому акцентується увага на когнітивному елементі інформаційного середовища як держав-супротивників, так і союзних та нейтральних країн. Оприлюднена в 2023 р. нова Стратегія операцій в інформаційному середовищі засвідчує усвідомлення військовим керівництвом США зростаючих загроз національній безпеці країни в інформаційній сфері з боку потенційних та реальних супротивників та комплексних підхід до планування інформаційних операцій. Перспективи подальших досліджень вбачаються в аналізі ефективності згаданої стратегії та практичного досвіду Вашингтону у царині інформаційних операцій загалом.

Список використаних джерел

1. DOD Dictionary of Military and Associated Terms / Federation of American Scientists. URL: <https://irp.fas.org/doddir/dod/dictionary.pdf> (Last accessed: 24.03.2024).
2. Information Warfare: Issues for Congress. By Catherine A. Theohary. March 5, 2018 / Congressional Research Service. URL: <https://sgp.fas.org/crs/natsec/R45142.pdf> (Last accessed: 23.03.2024).
3. Joint Chiefs of Staff, Joint Publication 3-12. Cyberspace Operations, 8 June 2018. / Federation of American Scientists. URL: https://irp.fas.org/doddir/dod/jp3_12.pdf (Last accessed: 23.03.2024).
4. Strategy for Operations in the Information Environment. July 2023 / U.S. Department of Defense. URL: <https://media.defense.gov/2023/Nov/17/2003342901/-1/-1/1/2023-DEPARTMENT-OF-DEFENSE-STRATEGY-FOR-OPERATIONS-IN-THE-INFORMATION-ENVIRONMENT.PDF> (Last accessed: 20.03.2024).

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ШВЕЙЦАРІЇ

Розуміння особливостей національної безпеки країн стає ключовим завданням для забезпечення стабільності та процвітання в умовах глобальних викликів, загроз, які постійно еволюціонують. Швейцарія, зі своєю унікальним політичним нейтралітетом та специфічною географічною позицією, що розташована в самому серці Європи, представляє цікавий об'єкт дослідження в контексті національної безпеки. Це країна, хоча і мала за площею та населенням, але важлива для глобальних економічних та політичних процесів, розгляд її особливостей у сфері безпеки дозволяє краще зрозуміти та оцінити виклики, з якими вона стикається, а також ефективність її стратегій забезпечення національного захисту.

Більшість країн, що не приєднані до військових блоків, нині вважають, що питання безпеки для європейських держав потребує комплексного підходу. Нові виклики та загрози для безпеки неможливо ефективно вирішити лише діями окремих країн, а їх вирішення можливе тільки шляхом міжнародного співробітництва на основі принципу солідарності. З розвитком інтеграції у структуру європейської безпеки країни набувають більшу здатність забезпечити власні інтереси в цій сфері та вирішити завдання, що пов'язані з підтримкою миру.

Ось деякі можливі стратегії безпеки для таких країн у майбутньому:

- Збереження поточного статусу нейтралітету.
- Поступове відмовлення від політики нейтралітету та подальша активна інтеграція до безпекових структур Європейського союзу, залишаючись при цьому поза рамками НАТО.
- Вступ до НАТО, спрямований на повну інтеграцію в євроатлантичні безпекові структури, при цьому відмовляючись від нейтралітету.

У відношенні до Швейцарії в контексті НАТО, варто зазначити, що країна приймає участь у Програмі "Партнерство заради миру" (ПЗМ) з 1996 року. Важливо відзначити, що зацікавленість у цій програмі надала можливість країнам, що мають нейтральний статус, співпрацювати з НАТО, розглядаючи її як "єдину на даний час ефективну структуру безпеки та оборони". Проте Швейцарія не прагне приєднуватися до НАТО, тому що це суперечить її

статусу нейтральності та принципам озброєного нейтралітету. Таким чином участь країни у Програмі "Партнерство заради миру" передбачає виключно гуманітарні заходи, допомогу у миротворчих ініціативах, надання допомоги під час катастроф, а країна бере участь у санітарних навчаннях. Будь-яка військова діяльність виключена.

Враховуючи глобальні та регіональні зміни в Європі, що трапились за останні роки, думка уряду та громадськості робить акцент на посилення інтеграції з ЄС і робить значно гнучкішим питання трактування принципу нейтралітету:

- гарантія національної безпеки;
- формування позиції щодо приєднання до режимів санкцій Ради Безпеки ООН;
- співпраця з Європейським Союзом.

Дотримуючись принципів зовнішньої політики, Швейцарія поступово збільшує свою присутність в органах, які вирішують питання контролю над зброєю та роззброєнням. Країною надається цивільний і військовий персонал для участі у міжнародних миротворчих місіях, включаючи роль спостерігачів в ООН і ОБСЄ.

Членство Швейцарії в НАТО, якщо воно буде розглядатися, малоймовірне. Опозиційні партії та більшість населення країни мають дуже скептичне відношення щодо цього питання. Інакше кажучи, швейцарський нейтралітет переходить від механізму, завданнями якого є захист національних інтересів та самоізоляція, до активного інструменту зовнішньої політики. Незважаючи на критику з різних напрямків, постійний нейтралітет, якого дотримується Швейцарія, має міцність, та буде відігравати свою важливу роль у майбутньому.

Таким чином, швейцарський нейтралітет проходить через етап переходу від механізму захисту національних інтересів та самоізоляції до інструменту активної зовнішньої політики [1].

Аналіз нормативних та звітних документів щодо національної безпеки Швейцарії показав, що деякі загальні стратегічні документи, включаючи ті, що стосуються економічної безпеки, відсутні. Політика безпеки країни спрямована на захист основних цінностей, таких як свобода, самовизначення та територіальна цілісність, а також на захист критичних ресурсів від різних загроз та небезпек та сприяння міжнародній стабільності. Інструментами реалізації цієї політики є зовнішня політика, збройні сили, система цивільного захисту, розвідувальна служба, поліція, економічна політика, митна адміністрація та громадянська служба [2].

Зважаючи на зростання загрози кіберзлочинності та її негативний вплив на економічну безпеку, розробляється окремий стратегічний документ у цій

сфері. Зокрема, у 2018 році було оприлюднено друге видання "Національної стратегії захисту Швейцарії від кіберризиків на 2018–2022 роки" [3].

Отже, дослідження національної безпеки Швейцарії в контексті її унікального нейтралітету та специфічної географічної позиції підкреслює важливість розуміння особливостей безпеки країн для забезпечення стабільності та процвітання в умовах глобальних викликів. Швейцарія, незважаючи на свою невелику площу та населення, має стратегічне значення для глобальних економічних та політичних процесів.

Сучасна динаміка безпеки в Європі підкреслює необхідність співробітництва та інтеграції країн у рамках міжнародних структур, що викликає необхідність розгляду для Швейцарії різних варіантів політики безпеки. Це може включати підтримку нейтрального статусу, інтеграцію в структури Європейського Союзу або навіть вступ до НАТО. Проте, нейтральність Швейцарії зберігається, навіть у випадку, коли країна бере участь у програмах співпраці з НАТО.

Спостереження за змінами, що відбуваються у зовнішній політиці країни, та у громадській думці її населення свідчать про нахил суспільства до подальшої інтеграції з Європейським Союзом, що може вплинути на стратегію національної безпеки в майбутньому. Однак незалежно від напрямків, які може обрати Швейцарія, важливо забезпечити захист свободи, самовизначення та цілісності країни.

Аналіз політики безпеки Швейцарії свідчить про використання різноманітних інструментів для захисту країни, включаючи зовнішню політику, збройні сили, систему цивільного захисту та інші. Особлива увага приділяється також проблемам кібербезпеки, що стають все більш актуальними в умовах сучасного світу.

Таким чином, вивчення політики безпеки Швейцарії вказує на необхідність адаптації до глобальних викликів та еволюції безпекового середовища, зберігаючи при цьому основні принципи нейтралітету та захисту національних інтересів.

Список використаних джерел

1. Політика європейських нейтральних країн щодо питання про колективну безпеку та оборону. *Аналітична записка*. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/politika-evropeyskikh-neytralnikh-krain-schodo-pitannya-pro>. (дата звернення 03.01.2024).

2. Swiss security policy: Swiss federal Administration. URL: <https://www.vbs.admin.ch/en/international-topics/security-policy.html> (дата звернення: 30.03.2024).

3. National Strategy for the protection of Switzerland against cyber risks (NCS) 2018–2022. URL: https://www.isb.admin.ch/isb/en/home/ikt-vorgaben/strategien-teilstrategien/sn002-nationale_strategie_schutz_schweiz_cyber-risiken_ncs.html (дата звернення: 30.03.2024).

Шарий В'ячеслав Іванович

Доктор наук з державного управління, доцент ННІ економіки і права,
кафедра менеджменту та державної служби.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ORCID: 0000-0002-5598-3505

ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА НАУКОВО-ТЕХНІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Провідною ланкою, що забезпечує інтенсивний розвиток економіки, є науково-технічна сфера, оскільки її основна функція, як проміжної ланки між наукою та виробництвом, полягає в доведенні результатів фундаментальної, а також прикладної частини науки до виробництва у вигляді конкретних зразків техніки, виробів у цілому та ін. через етап дослідно-конструкторських робіт.

Через науково-технічну сферу економіка впливає на науку, стимулюючи наукові дослідження у напрямках, результати дослідження в яких дозволяють економіці динамічно розвиватися. Виокремлюються три типи інновацій: продуктні; технічні та процесні; організаційно-управлінські [1, с. 174]. Вони сприяють підвищенню конкурентоздатності товарів і послуг, що виробляються. Наука, в свою чергу, стимулює ті галузі економіки, в яких можлива практична реалізація результатів перспективних фундаментальних і прикладних досліджень.

Серед основних, на нашу думку, національних інтересів України у сфері науково-технічних відносин зазначимо наступні:

- подолання кризи в науці, припинення розпаду провідних наукових шкіл і науково-технічних комплексів, особливо в галузі фундаментальних наук, а також військово-наукових досліджень, що знаходяться на світовому рівні;
- збереження досягнутого світового рівня й наукових переваг, особливо в галузях, що найбільш важливі для забезпечення економічного й науково-технічного прогресу, а також забезпечення військової безпеки країни;
- збереження кадрової основи наукового потенціалу країни, протидія інтелектуальній міграції наукових сил за кордон, систематичне відтворення наукових кадрів, створення їм умов, що відповідають науковій кваліфікації, а

також умов життя й підвищення престижу наукової діяльності;

- розвиток матеріально-технічної бази вітчизняної науки, що відповідає сучасним світовим стандартам;

- створення й використання відповідного сучасним умовам механізму фінансування науки на основі поєднання цільових державних витрат зі зростаючою часткою приватного фінансування наукових досліджень прикладного спрямування;

- забезпечення якісно нового рівня включення української науки й техніки до світового науково-технічного процесу в інтересах нарощування науково-технічного й економічного потенціалів країни, а також вирішення глобальних екологічних і інших проблем;

- відновлення науково-технічних зв'язків України з іншими країнами.

Науково-технічна безпека є окремим видом безпеки й найщільнішим чином пов'язана з науковою, економічною та політичною сферами [2, с. 345]. Науково-технічна сфера не може розвиватися автономно без них. Її безпека напряму залежить від стану безпеки зазначених сфер. Водночас вона має зворотний вплив на інші сфери, що також залежать від неї.

Прослідковується очевидна взаємодія між науковою та науково-технічною сферами. Її, на нашу думку, можна виразити формулою: «Сучасна наука ставатиме все більше технологізованою, а технологія – науково фінансованою». Так, сучасне суспільство є суттєво технологізованим. Його добробут, система цінностей, культури, взаємодій надзвичайно суттєво залежать від технології виробництва, життєдіяльності, управління, публічного управління, інформації тощо. Всі вони мають бути надзвичайно науково фінансовані й лише за цієї умови зможуть виявитися конкурентоздатними.

Отже, на нашу думку, стан науково-технічної сфери, її конкурентоздатність залежать, перш за все, від стану справ у фундаментальній і прикладній науці, а все решта – це підтримуючі її сфери та конкретні структури (безпосередньо, фінансова, організаційно-управлінська та ін.).

Таким чином, науково-технічна безпека, на нашу думку, є одним із видів безпеки, що ґрунтується, в широкому розумінні, на внутрішньосистемних зв'язках науково-технічної сфери з науковою та економічною сферами, які повинні підтримуватися державною науково-технічною політикою, іншими важливими забезпечуючими компонентами (правовою системою, підготовкою фахівців, зовнішніми зв'язками та ін.), що дозволить досягати її ефективності й конкурентоздатності, а у вузькому розумінні – забезпечити спеціальну систему захисту, що в сукупності дасть можливість підтримувати її у стійкому стані та розвиватися в загальнонаціональних інтересах.

Наукова й технічна безпека означає забезпечення умов для використання техніки, інформації й досліджень в цілях розвитку України, пристосованих до її

екологічних умов з метою підвищення національного наукового потенціалу й інтелектуальної конкурентоздатності.

На нашу думку, до зовнішніх факторів, що можуть несприятливо впливати на забезпечення наукової й технічної безпеки, можуть належати: технічна залежність від конкретної країни/країн у галузі економіки, що має стратегічну важливість для розвитку України; відсталість у науково-технічному розвитку.

До внутрішніх факторів, що можуть несприятливо впливати на забезпечення наукової і технічної безпеки України, можуть належати: відсутність єдиної урядової політики з наукового й технічного розвитку; втрата традиційної, перевіреної часом технології; недостатній урядовий захист конкретних технологій, а також досліджень і інформації про генофонд населення, рослин і тварин, а також втрата наукових і технологічних секретів; нездатність упровадити світові передові технології через відсутність сприятливих економічних і юридичних умов та гарантій; втрата конкурентоздатності національної техніки й технології через невпровадження сучасних досягнень науки й техніки і, як наслідок, – поступове відставання; нездатність повномасштабно використовувати національний інтелектуальний потенціал і підготовлені кадри країни; відсутність умов для використання нових і інноваційних технологій у виробництві.

Досліджуючи сферу науково-технічних відносин, доцільно відмітити можливі загрози.

До внутрішніх загроз можуть належати: втрата пріоритетів науково-технічної політики; руйнування науково-технічного потенціалу країни, особливо в галузі фундаментальних наук і військово-наукових досліджень; зниження ефективності використання науково-технічних досягнень в інтересах розвитку економічного, політичного, соціального та оборонного потенціалів країни; зростання науково-технічного відставання держави та втрата нею передових позицій з низки пріоритетних напрямів розвитку науки й техніки; витік передових досягнень науки й техніки, а також наукових кадрів за кордон.

До зовнішніх загроз можуть бути віднесені такі: руйнування наукових зв'язків із іншими країнами, а також сучасних наукових шкіл і науково-технічних комплексів; стимулювання відтоку науково-технічних кадрів із пріоритетних галузей/сфер науки й техніки; розширення масштабів науково-технічної розвідки іноземних держав і організацій.

Таким чином, сучасна науково-технічна політика має бути спрямованою на створення сприятливих умов для формування прогресивної технологічної структури промисловості як основи економічного зростання, технологічної незалежності й військової безпеки України, конкурентоздатності вітчизняної науково-технічної продукції.

Перспективним напрямом подальших досліджень бачиться вивчення політики забезпечення науково-технічної безпеки України.

Список використаних джерел

1. Державне управління ресурсами та регулювання галузевих ринків: монографія / авт. кол. : В. І. Шарий, О. В. Черевко, Л. Я. Самойленко, А. О. Овчаренко; наук. керівн. і відпов. викон., д. держ. упр. В. І. Шарий. Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2022. 310 с.
2. Sharyi V. Ensuring mechanism of Ukraine's economic security / Khudolei V., Ponomarenko T. and other. Development of the innovative environmental and economic system in Ukraine : [collective monograph] / in edition V. Khudolei, T. Ponomarenko. OKTAN PRINT s.r.o. 2019. Czech Republic. 496 p.

Панасюк Вікторія Іллівна

Кандидат економічних наук, доцент
кафедри публічного управління, адміністрування та міжнародної економіки.

Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID: 0000-0002-9141-0149

Поліщук Світлана Петрівна

Кандидат економічних наук, доцент кафедри
публічного управління, адміністрування та міжнародної економіки.

Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID: 0000-0001-6716-848X

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ В
УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА ВІЙНИ В УКРАЇНІ**

Державна політика забезпечення національних інтересів знаходиться під впливом глобальних викликів сучасності. Суттєве місце у побудові нового світового порядку належить військовому потенціалу держав як впливовій силі у формуванні міждержавних стосунків. Відомим є факт, що війна – це продовження політики, яку нав'язують країни-агресори насильницькими засобами. На жаль, історичний досвід та наша реальність свідчить, що не всі політичні протиріччя можливо вирішити мирними дипломатичними шляхами і поширеним явищем залишається ескалація збройних конфліктів. Україна, у своєму прагненні європейської та євроатлантичної інтеграції та бажанні долучитися до процесів глобалізації, не змогла уникнути силового вирішення

суперечностей з країною-агресором у міждержавних, релігійних, етнічних, економічних та інших питаннях.

Ми підтримуємо висловлювання Г. Ситника, який стверджує, що характерною рисою сучасності є вирішення конфліктних ситуацій із застосуванням засобів збройної боротьби. Основною з причин, що обумовлює можливість виникнення зовнішнього воєнного конфлікту, є зіткнення національних інтересів держав та протилежність цілей їхньої політики, в тому числі в глобальних масштабах [1].

На національну безпеку країн впливають процеси, які формують основні тенденції розвитку світової економіки та політики. Зміни міжнародного безпекового середовища стають більш динамічними і суперечливими, а вплив глобалізації трансформує міжнародну безпекову систему та змінює гравців на міжнародній політичній арені. Поряд з ослабленням базових міжнародних інститутів, які виявилися недостатню ефективними в регулюванні сучасних викликів і загроз, ключові позиції починають займати нові сили міжнародного впливу: об'єднання, організації та недержавні структури. Мова йде про наднаціональні та транснаціональні інституції за участі провідних держав світу, які є домінантами у глобальних економічних процесах та володіють ініціативою у вирішенні проблем міжнародної безпеки. Незаперечним є втручання транснаціональних корпорацій та фінансових груп у вирішенні ряду питань політичного та безпекового характеру на світовому рівні шляхом зростання їх впливу на економічний і суспільно-політичний розвиток держав [2].

Нині серед країн світу спостерігається фрагментація на декілька кластерів, що є каталізаторами формування нової системи міжнародних відносин, заснованої на новому поєднанні національних інтересів і ресурсів. Кожен кластер складається з центрів сили – найпотужніших держав – і їхніх геополітичних партнерів, пов'язаних цивілізаціями, залежністю ресурсів, транзитних маршрутів і ринків. Можна виділити склад окремих кластерів: група країн ЄС, Японія та США; Китай; РФ з підтримкою деяких пострадянських держав; Індія. Водночас є група держав, які не приєдналися до цих кластерів. Сучасний хід подій свідчить, що країни, які центральні держави не змогли залучити у свої кластери, опиняються в буферних зонах. Кластери формуються в умовах кризи та дефіциту ресурсів, тому політичні відносини, трудова міграція, товарообмін, рух технологій та інформаційний обмін між кластерами зведені до мінімуму. Відмічені кластери асоціюються з певними воєнно-політичними і політико-економічними блоками, зокрема країни з кластерів РФ, Китаю та Індії об'єднані ШОС і БРІКС. Існування двох організацій, які беруть участь в основних національних кластерних центрах Азійської частини Євразії, вказує на можливість формування між ними

неконфронтаційних відносин, на відміну від протистояння їх у відносинах з країнами кластеру США, Британії і ЄС. Саме ці кластери претендуватимуть на створення глобальної влади, а загострення протиборства між ними буде залежати від ефективності нових механізмів узгодження інтересів між кластерами [3]. Якщо механізми будуть забезпечувати неконфронтаційний розвиток різних кластерів, то буде сформована відносно стійка система міжнародних відносин, тоді країни із буферних зон будуть мати можливість реалізації власного транзитного потенціалу. Якщо таку систему не вдасться сформувати – неминучим стане посилення боротьби у буферних зонах з послідувачим загостренням світових кризових процесів.

Аналізуючи тенденції у формуванні політико-економічних та воєнно-політичних блоків, у тому числі глобальної оцінки політичних наслідків російсько-української війни, відмітимо потребу створення нової системи міжнародних відносин, як визначальної для забезпечення національних інтересів в умовах глобальних викликів.

Існує нагальна потреба у створенні більш гнучких систем взаємодії безпеки, які зможуть швидко й ефективно реагувати на нові виклики. Нове співвідношення політичних сил порушили баланс інтересів у світі, змінили характер, масштаби та зміст попередніх викликів, загроз та ризиків.

До прикладу, у січні 2024 р. Служба державної безпеки Королівства Бельгія (VSSE) оприлюднила частину звіту про свою діяльність за останній рік, в якому зазначила, що донедавна бельгійський спецназ мав лише один абсолютний пріоритет – терористичну загрозу з боку прихильників джихадизму. Однак після повномасштабного вторгнення Росії в Україну ситуація різко змінилася і в Європі почалася нова хвиля Холодної війни. З метою захисту національних інтересів особливу увагу необхідно приділяти запобіганню, виявленню та недопущенню шпигунства, іноземного втручання, негласного впливу на процес прийняття політичних рішень, загострення соціальної напруги, підриву національної безпеки, довіри до виборчих систем та демократичних інститутів [4].

Як висновок відмітимо, що характерне для сучасної системи міжнародних відносин жорстке застосування сили, відвертий політичний тиск, економічні санкції в обхід встановлених процедур, фінансування виробництва біологічної зброї та інших розробок заборонених міжнародним правом, нехтування гуманітарного права свідчать про кризові глобальні зміни. Все це впливає на стан безпеки всіх держав світу. Основними їх ознаками є процеси руйнуванням відносин у багатьох сферах, відмова від дотримання сформованих правил поведінки, боротьба держав за самостійність у формуванні національної політики. Водночас, аналізуючи загальний фон становлення багатопольярного світу та тенденцію формування нової системи міжнародних відносин, можна

побачити, що в середньостроковій перспективі загострення глобальних проблем змусить країни шукати компроміси та перейти до формування багатопольярної системи з певним ступенем стабільності.

У довгостроковій перспективі рівень глобальної безпеки значною мірою залежатиме від ступеня конфлікту між полюсами (кластерами) у багатопольярній системі міжнародних відносин, оскільки вони змагатимуться за контроль над буферним геополітичним простором. Тому національна безпека вимагає від держав виваженої політики вирішення актуальних проблем, тобто чіткого визначення своїх інтересів, цілей і засобів їх досягнення. З огляду на це та агресію РФ, сьогодні перед Україною стоїть надважливе завдання вибороти можливість стати зрілим суб'єктом у новій системі міжнародних відносин за умов збереження своїх національних інтересів.

Список використаних джерел

1. Ситник Г. Концептуальне осмислення факторів, які визначають національні інтереси у контексті глобальних тенденцій. *Виклики і загрози дестабілізації суспільно-політичної системи України: матеріали науково-практичного семінару* (Київ, 11 травня 2022 р.) / за ред. Г. П. Ситника, Л. М. Шипілової. Київ : Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2022. С. 5-14. URL: ipacs.knu.ua/pages/osn/2/news/1948/files/3fadf13a-c17f-46a4-b56f-e3b5f92ec3bd.pdf (дата звернення 20.03.2024)
2. Оцінки загроз глобального характеру розвідувальних органів іноземних держав, можливість їхнього використання для планування в сфері національної безпеки України. Центр безпекових досліджень “СЕНСС”. URL: <https://censs.org/otsinky-zahroz-hlobalnoho-kharakteru-rozviduvalnykh-orhaniv-inozemnykh-derzhav/> (дата звернення 21.03.2024).
3. Ситник Г. Політичні наслідки російсько-української війни: глобальний контекст. *Політичні наслідки війни російської федерації проти України та шляхи їх подолання: матеріали наук.-практ. семінару* (Київ, 26 трав. 2023 р.) / за ред. Г. П. Ситника, Л. М. Шипілової. Київ : Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2023. С. 5-10. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/273/files/4213dddc-7924-44b4-bd33-8077f584a981.pdf> (дата звернення 20.03.2024).
4. Служба державної безпеки Королівства Бельгія про зовнішні та внутрішні загрози національній безпеці. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/sluzhba-derzhavnoyi-bezpeky-korolivstva-belhiya-pro-zovnishni> (дата звернення 20.03.2024).

СЕКЦІЯ 6.

Студентська постерна секція

Жінки в публічному управлінні світу: реалії часу

Анна Єрмошкіна

здобувач освітнього ступеня "бакалавр".
спеціальність "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії"

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Вступ

Актуальність: У світі XXI ст., де демократія та рівність статей стають основними принципами, розгляд ролі жінок у публічному управлінні відображає суттєві зміни в гендерних стереотипах та розвитку суспільства.

Мета: Розглянути історичні та сучасні причини статевої нерівності в публічному управлінні та проаналізувати зміни, що орієнтовані на підвищення участі жінок.

Завдання:

- Аналіз історичних факторів, що призвели до маргіналізації жінок у дипломатичній службі.
- Вивчення сучасних тенденцій участі жінок у публічному управлінні України та ЄС.
- Проаналізувати фактори, що впливають на рівень участі жінок у публічному управлінні та їхній професійний розвиток.
- Визначити стратегії та ініціативи, спрямовані на підвищення представленості та ролі жінок у державному управлінні.

Методологія

Гіпотеза: Підвищення участі жінок у публічному управлінні сприяє ефективності рішень.

На основі проведеного аналізу літератури, результатів емпіричних досліджень та статистичного аналізу можна буде зробити висновки щодо впливу представленості жінок на процеси публічного управління та сформулювати рекомендації для підвищення рівня гендерної рівності в цій сфері.

Основний виклад матеріалу

Основні теоретичні положення моєї дослідницької роботи базуються на *гендерній теорії, феміністичному підході та соціальному конструктивізмі*. Аналізується вплив статевого стереотипу та соціокультурних уявлень на участь жінок у публічному управлінні. Згідно з цими підходами, роль жінок у публічному управлінні є ключовою для розвитку суспільства, і їхня участь має вирішальне значення для досягнення сталого розвитку та ефективного управління.

Досліджуваний об'єкт – участь жінок у публічному управлінні у різних країнах Європи. **Джерелами інформації** служать наукові статті, звіти міжнародних організацій, офіційні статистичні дані та академічні праці.

Використовується поєднання кількісних та якісних методів аналізу. Застосовується огляд літератури, аналіз статистичних даних та критичне вивчення документів.

Встановлено, що участь жінок у публічному управлінні є важливим елементом сучасного соціально-політичного ландшафту. Участь жінок у публічному управлінні зростає, але відбувається це неоднаково у різних країнах. Узагальнення результатів показує, що необхідно приділяти увагу створенню сприятливих умов для залучення жінок до управлінської діяльності, що сприятиме покращенню якості публічного управління та розвитку суспільства в цілому.

Висновок

Висновки свідчать про важливу роль жінок у публічному управлінні, адже ті, які вже працюють у цій сфері, виявляють високий рівень професіоналізму, що сприяє формуванню та зміцненню демократії на міжнародній арені. Вони проявляють розсудливість та проникливість, що дозволяє їм пропонувати інновації до вирішення різних завдань, включаючи не лише соціальні, а й євроінтеграційні та міжнародні питання.

Динаміка зростання представництва жінок свідчить про поступову зміну стереотипів та сприяє створенню рівних умов для всіх. Проте відсоток жінок залишається невеликим, тому необхідно вжити заходів таких як просвітницькі кампанії, громадський діалог, гендерні квоти, сприятливі умови для кар'єрного зростання. Це сприятиме подальшому розширенню ролі жінок у публічному управлінні, що відобразиться на загальному соціальному прогресі країни.

Список використаних джерел

1. Clarke Edward, H. Sex in Education: or, a Fair Chance for the Girl. Boston: Houghton, Mifflin and Company, 1884. URL: <https://archive.org/details/sexineducation00clargooq/page/n6/mode/2up>
2. Дипломатичні установи. URL: <https://mfa.gov.ua/diplomatichni-ustanovi/inozemni-diplomatichni-ustanovi-v-ukrayini> (дата звернення: 23.02.2023)
3. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023. URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-ghr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4>
4. Декларація щодо забезпечення на практиці гендерної рівності: Прийнята Комітетом міністрів 12.05.2009. URL: <http://gender.at.ua/load/1-1-0-48> (дата звернення: 16.03.2023)
5. UN Creates New Structure for Empowerment of Women 02.07.2010. URL: <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2010/7/un-creates-new-structure-for-empowerment-of-women>

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В УКРАЇНІ

Дар'я Смірнова

Здобувач освітнього ступеня «Бакалавр»
Спеціальності 052 «Політологія»

Донецький національний
університет імені Василя Стуса

ВСТУП

Актуальність звернення до теми демократизації політичних інститутів в Україні відображається в сучасному політологічному дискурсі. Опісля низки подій 2014 року розпочалася трансформація та активне вдосконалення державних інституцій, шляхом впровадження реформ. Беручи до уваги їх особливості та різну інтенсивність, нині зберігаються виклики із їх впровадженням. Теоретична розробка питань пов'язаних із демократизацією політичних інститутів України дозволить виявити інструменти, які є сприятливими для демократизації суспільства, а також протистояти деструктивним явищам. Це робить дану розвідку актуальною та важливою для сучасної політичної ситуації в Україні.

За мету визначено, демократизацію політичних інститутів в Україні. Для досягнення мети необхідно виконати наступні завдання: виявити тенденції та проблеми у функціонуванні політичних інститутів у незалежній Україні під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників; здійснити узагальнення особливостей їх розвитку.

Ключові слова: Демократизація, політичні інститути, Україна.

МЕТОДОЛОГІЯ

Гіпотеза. Покращення стану демократичних інститутів та принципів у політичному та соціальному житті України, позитивно вплине на економічний та соціальний стан країни і підвищить рівень довіри громадян до державних політичних структур.

Для досягнення завдань розвідки, було використано загальнонаукові методи. Серед них, для дослідження комплексу політичних інституцій використано системний метод. Компаративний метод - застосовано для розгляду демократичних реформ в системі зовнішніх та внутрішніх впливів.

ОСНОВНИЙ ВИКЛАД МАТЕРІАЛУ

Розроблюю, окремих теоретичних аспектів функціонування демократичних інститутів, займалися Н. Маківеллі, К. Шміттер, М. Головатий та інші; ціннісного виміру їх функціонування торкалися науковці В. Гапоненко та А. Мілюкова; вплив зовнішніх та внутрішніх чинників та аналіз реформ в Україні здійснювали: В. Гапоненко, В. Козьма, М. Олійник та інші.

Політична наука, вказує на змісті політичних інститутів, як установ, які приймають певні політичні рішення, з наступною їх реалізацією у вигляді правових норм та практик державно-політичного та громадянського життя. До переліку державних інституцій входять: держава, органи влади, політичні установи та партії, а також засоби масової інформації [4, с. 7-8]. З проголошенням незалежності України, відбулася трансформація політичних інституцій, на державному та громадсько-політичному рівнях, для ефективної відповіді на виклики часу й функціонування демократії в нових умовах, як «фундаментальна ознака політики і найважливіших факторів стабільності і змін в політичному житті» [3, с. 62]. Враховується досвід країн, де функціонує розвинена демократія, здійснюється як механічне запозичення інституцій, так і їх подальша адаптація до досвіду й традицій українського народу [3, с. 75]. Необхідним є формування системи цінностей, яка об'єднувала б у собі принципи, на які відбувалася б орієнтація суспільства для реалізації процесів демократизації, подолання економічних негараздів і збільшення ролі демократичних інституцій [1, с. 6-7].

Демократичні реформи протягом незалежності України, були обумовлені як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками. Тут можна виділити, що внутрішні чинники, мали рішучий вплив на реформування українського суспільства на демократичних засадах, цілком і повністю витікали з негативних явищ українського політичного життя, але призвели до позитивної динаміки змін. Звісно, наявні гальмуючі чинники: регіональні відмінності, слабкість духовної і політичної єдності українського суспільства [5, с. 63], зміни вертикалі інституту президентства. Зовнішні чинники поділяються на позитивні: підтримка демократичних процесів в Україні з боку країн Заходу та ЄС, а також Міжнародного Валютного Фонду та негативні - російська агресія [6, с. 113-114]. В цілому вони справили позитивний вплив на здійснення демократичних реформ в Україні, та орієнтацію на країни Європи.

ВИСНОВКИ

Отже, демократизація політичних інститутів є складним та довготривалим процесом, де результат визначається широким спектром зовнішніх і внутрішніх факторів. Демократичні перетворення в Україні відбуваються з урахуванням сучасних тенденцій та досвіду країн партнерів. Громадянське суспільство в Україні активно розвивається, щоб мати змогу забезпечувати реалізацію демократичних процесів у державі [2]. На шляху інституційних політичних перетворень Україна впевнено прокладає шлях до прогресивних реформ і подолання негативних інертних явищ у сфері інституалізації. Важливим є те, що навіть в умовах складних та загрозливих для України для ідеї її національної ідентичності глобалізаційних та інформаційних процесів трансформація політичних інститутів в країні відповідає світовим тенденціям політичного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гапоненко В. Ціннісні передумови функціонування демократичних політичних інститутів в Україні. Політичні інститути та процеси. 2018. № 4. с. 5-10.
2. Колодій А. Історична еволюція громадянського суспільства та уявленнь про нього (формування ідеалу). Незалежний культурологічний часопис «І». URL: <http://www.i.lviv.ua/n2/texts/kolodij.htm> (дата звернення: 24.03.2024).
3. Мілюкова А., Степанова Н. Політичні інститути та процеси в Україні: метод. посіб. Одеса: Од. нац. ун-т ім. І. І. Мечника, 2018. 124 с.
4. Пахарев А. Політичні інститути і процеси в сучасній Україні: навч. посіб. Київ: Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. 182 с.
5. Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики / упоряд. М. Михальченко. Київ: Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса, 2016. 440 с.
6. Шайгородський Ю. Особливості здійснення суспільно-політичних реформ в Україні. Політика суспільних реформ: стратегія, механізми, ресурси. 2018. с. 111-142.

Трансформація політичних партій в Україні

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Аліна Сапожнік

Здобувачка 3-го курсу "Бакалавра"
спеціальність "Політологія"
saozhnik2003@gmail.com

ВСТУП

УКРАЇНА, ЯК КРАЇНА З БАГАТОШАРОВОЮ ПОЛІТИЧНОЮ ІСТОРІЄЮ, ПЕРЕЖИЛА ЗНАЧНІ ЗМІНИ В СИСТЕМІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ З МОМЕНТУ ОТРИМАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ У 1991 РОЦІ. ВІД ПЕРІОДУ ПОСТКОМУНІСТИЧНОЇ ТРАНЗИЦІЇ ДО СУЧАСНОСТІ, ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ЛАНДШАФТУ ЗАЗНАЛИ ЗНАЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ, ВІДОБРАЖАЮЧИ ДИНАМІКУ СУСПІЛЬСТВА, ЕКОНОМІКИ ТА ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЗМІН. ЦЕЙ ПОСТЕР РОЗГЛЯДАЄ ЕВОЛЮЦІЮ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ, ВІД ЇХНІХ ПОЧАТКІВ ДО СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ, А ТАКОЖ ВИОКРЕМЛЮЄ КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЇХНІ СТРУКТУРИ, ІДЕОЛОГІЇ ТА СТРАТЕГІЇ. АНАЛІЗУЮЧИ ЦІ ЗМІНИ, МИ РОЗУМІЄМО НЕ ЛИШЕ СУТНІСТЬ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ, АЛЕ Й НАМІРІВ ТА АМБІЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ШЛЯХУ ДО МАЙБУТНЬОГО.

МЕТОДОЛОГІЯ

ГІПОТЕЗА: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ ВІДОБРАЖАЄ ВПЛИВ СУСПІЛЬНИХ, ЕКОНОМІЧНИХ ТА ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЧИННИКІВ.

МЕТОДИ: КОМБІНОВАНИЙ АНАЛІЗ ДАНИХ ВИБОРЧИХ РЕЗУЛЬТАТІВ, СОЦІОЛОГІЧНИХ ОПИТУВАНЬ, ТА КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ПРОГРАМНИХ ДОКУМЕНТІВ ПАРТІЙ.

ВИСНОВОК: ЕМПІРИЧНІ ДАНІ СВІДЧАТЬ ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ДИНАМІКОЮ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА СУСПІЛЬНИМИ, ЕКОНОМІЧНИМИ ТА ГЕОПОЛІТИЧНИМИ ФАКТОРАМИ.

ОСНОВНИЙ ВИКЛАД МАТЕРІАЛУ

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ УКРАЇНИ ЗАЗНАЛИ ЗНАЧНИХ ЗМІН ПРОТЯГОМ 30 РОКІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ПОСТКОМУНІСТИЧНОЇ СПАДЩИНИ ТА СЛАБКИХ ІНСТИТУЦІЙ ДО ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ. УКРАЇНСЬКІ ПАРТІЇ ПОСТІЙНО ЕВОЛЮЦІОНУЮТЬ. ЦЕЙ ПОСТЕР ДОСЛІДЖУЄ ЦЮ ТРАНСФОРМАЦІЮ, ВИСВІТЛЮЮЧИ КЛЮЧОВІ ЕТАПИ ТА ВИКЛИКИ, З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ ПАРТІЇ. ОСНОВНІ ЕТАПИ:

1991-2004: ФОРМУВАННЯ БАГАТОПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ. ПОСТКОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ ЗАЛИШАЛАСЯ ДОМІНУЮЧОЮ, АЛЕ З'ЯВИЛИСЯ НОВІ ПАРТІЇ, ТАКІ ЯК "РУХ", "НАРОДНИЙ РУХ УКРАЇНИ" ТА "ТРОМАДА". 2004-2014: ПОМАРАНЧЕВА РЕВОЛЮЦІЯ ТА ПОСИЛЕННЯ ПАРТІЙНОГО ПЛЮРАЛІЗМУ. ПОЯВА НОВИХ ПОЛІТИЧНИХ СИЛ, ТАКИХ ЯК "БЛОК ЮЛІЇ ТИМОШЕНКО" ТА "НАША УКРАЇНА".

2014-2024: РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ ТА ВІЙНА З РОСІЄЮ. ЗМІНА ПОЛІТИЧНОГО ЛАНДШАФТУ, ПОЯВА НОВИХ ПАРТІЙ, ТАКИХ ЯК "СЛУГА НАРОДУ" ТА "ЄВРОПЕЙСЬКА СОЛІДАРІСТЬ". ВНУТРІШНЬОПАРТІЙНА ДЕМОКРАТІЯ СЛАБКІША ПІД ВПЛИВОМ ОЛІГАРХІВ НА ПАРТІЇ. В БАГАТОХ ПАРТІЙ ВІДСУТНЯ ІДЕОЛОГІЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ. ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ДОВІРУ ДО НИХ. ЗРОСТАННЯ ПОПУЛІСТСЬКИХ ТА РАДИКАЛЬНИХ ПАРТІЙ. ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ – ЦЕ ПОСТІЙНИЙ ПРОЦЕС, ЯКИЙ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ВНУТРІШНІХ ТА ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ. ПОДОЛАННЯ ВИКЛИКІВ, З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ ПАРТІЇ, Є КЛЮЧОВИМ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.

ВИСНОВОК

ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ ПІДКРЕСЛЮЄ ВАЖЛИВІСТЬ ВРАХУВАННЯ СУСПІЛЬНИХ, ЕКОНОМІЧНИХ ТА ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЧИННИКІВ У ПОЛІТИЧНОМУ АНАЛІЗІ. ЕМПІРИЧНІ ДОКАЗИ ПІДТВЕРДЖУЮТЬ, ЩО РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ НЕ Є СТАТИЧНИМ ПРОЦЕСОМ, А СКЛАДНИМ ВЗАЄМОДІЮЧИМ ЯВИЩЕМ. РОЗУМІННЯ ЦИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ДОЗВОЛИТЬ НЕ ЛИШЕ КРАЩЕ РОЗУМІТИ СУЧАСНУ ПОЛІТИЧНУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ, АЛЕ Й СПРИЯТИМЕ ФОРМУЛЮВАННЮ БІЛЬШ ЕФЕКТИВНИХ СТРАТЕГІЙ ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ.

Список використаних джерел:

1. В.М. Литвин, Трансформація партійної системи України: виклики та перспективи. Вісник Львівського Університету 2023 р.
2. О.В. Бабкіна, Трансформація політичних партій України: сучасний стан та перспективи розвитку. Вісник Львівського Університету 2023 р.
3. Центр Разумкова. Трансформація політичних партій в Україні: 20 років незалежності
4. Ярош Я. Б. Трансформація політичних партій в Україні

МОЛОДІЖНІ РАДИ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОЛОДІЖНОГО ГОЛОСУ НА ПРИКЛАДІ М. ВІННИЦЯ

Марія МАЄВСЬКА

здобувачка СО "Бакалавр"
спеціальність "Політологія"
maievska.m@donnu.edu.ua

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Вступ

Молодіжна політика України формується протягом усього періоду незалежності країни, водночас, починаючи з 2014 року, початку війни, а пізніше повномасштабного вторгнення, молодіжний рух зазнає своїх суттєвих змін. Саме молодь починає бути рушієм сил та її голос стає вирішальним у прийнятті процесів. Молодіжні ради міст та обласних центрів стають плацдармами молодіжного відродження активізму та відіграють вирішальну роль у комунікації молоді з владою та з громадськістю. На прикладі м. Вінниця, ми здатні оцінити роль молодіжних об'єднань цього формату та їх вплив на прийняття рішень у громаді. Мета дослідження: визначити як саме молодіжні ради репрезентують голос молоді у громаді на прикладі м.Вінниця. Завдання: дослідити специфіку роботи і роль молодіжних рад; зрозуміти їх вплив й способи цього впливу на органи державної влади та громаду загалом.

Гіпотеза

Ефективність роботи молодіжних рад залежить від рівня активності молоді та їх мотивації у розвитку молодіжного руху.

Методи дослідження: компаративний, історичний. кількісний та якісний аналіз тощо.

Молодіжний рух в Україні проявляє себе у діяльності молодіжних рад. Молодіжні ради є виявленням демократії для молоді, можливість знайти проактивних однодумців, впливати на рішення у молодіжній політиці, перспективи самовдосконалення та розвитку регіону чи громади. Задля залучення молодого покоління в процеси духовного, економічного, соціально-культурного розвитку міста створена Вінницька молодіжна рада, яка здатна впливати та контролювати рішення влади, оскільки є консультативно-дорадчим органом, що утворений з метою більш повного врахування позицій молоді при реалізації державної політики у сферах соціального становлення молоді [1]. Основними завданнями ради є: вивчення та аналіз різних процесів у молодіжному середовищі міста, ініціювання розгляду питань та прийняття рішень щодо реалізації молодіжної політики у місті, співпраця з органами місцевої влади, залучення молоді до участі у політичному, економічному, культурному та духовному житті громади, участь у підготовці та реалізації заходів, спрямованих на розв'язання соціально-економічних, правових, культурних та інших проблем молоді [2]. Українська дослідниця молодіжного активізму Ступак Оксана вказує, що процес формування та розвитку соціальної активності молоді залежить від рівня участі молоді в діяльності молодіжних рад й інших громадських інституцій [3]. Саме активна участь молоді, а особливо делегатів Вінницької молодіжної ради провокує створення великої кількості заходів та залучення ще більшої кількості молоді. Відповідно до офіційної інформації на сторінках Молодіжної ради у соціальних мережах, можна зрозуміти, що окрім організації заходів різного формату, молодіжні активісти також займаються написанням грантових заявок, соціальними опитуваннями, колабораціями з Вінницькою міською радою з метою захисту прав та реалізацією ідей врахування справжніх потреб молоді міста [4]. Зокрема, однією з нещодавніх ініціатив, де активісти ради взяли участь, став проєкт: "Нагляд молоді за розподілом бюджетів та ресурсів громад" [5]. Завдяки дорадчому органу при Відділі молодіжної політики ВМР, молодь здатна ініціювати вирішення будь-яких питань, що стосуються громади, навчального закладу та країни в цілому.

Список використаної літератури

- 1.Вінницька міська рада. Відділ молодіжної політики [офіційний сайт]. URL: <https://www.vmr.gov.ua/viddil-molodizhnoi-polityky#parentHorizontalTab4> (дата звернення: 11.03.2024).
- 2.Вінницька міська рада. Програма «Місто молодих» на 2021-2023 роки [офіційний сайт]. URL: <https://2021.vmr.gov.ua/Branches/Lists/YouthPolicy/ShowContent.aspx?ID=1> (дата звернення: 10.03.2024).
- 3.Ступак О. Характеристика компонентів системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства. *Наука освіта*. 2019. №4. С. 23-30.
- 4.Сторінка Вінницької молодіжної ради «vin_youth_council» в Instagram [офіційна сторінка]. URL: https://www.instagram.com/vin_youth_council/ (дата звернення: 06.03.2024).
- 5.Вінницька міська рада. Новини [офіційний сайт]. URL: <https://www.vmr.gov.ua/posylennia-vzaemodii-ta-doviry-mizh-hromadskistiu-ta-vladou-iak-molod-vinnitsi-vyvchale-biudzhetni-protsezy> (дата звернення: 03.04.2024)

Висновок

Молодіжні ради репрезентують молодіжний голос більшості. Завдяки консультативно-дорадчим органам, молодь може ініціювати та впливати на вирішення проблем у громаді та країні. Так молодіжні об'єднання показують демократичні зрушення у політичній системі. Та стають індикатором якості молодіжного активізму на місцях. Ми змогли зрозуміти, що від мотивації та бажання ефективність роботи молодіжних рад збільшується відповідно до кількісного показнику нових заходів, партнерств та колаборацій тощо, та якісного показнику бажання розвивати молодіжний активізм залученості молоді.

Проблеми та перспективи соціальної реінтеграції ветеранів в Україні у воєнний час

Сніжана Бойко
Здобувач освітнього ступеня “бакалавр”
Спеціальності 052 “Політологія”
bojko.s@donnu.edu.ua

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Реінтеграція ветеранів це важливий аспект розвитку для будь-якої держави, яка переживає або вже пережила участь у збройному конфлікті. Проте війна завжди спричиняє різкі зміни в державі. Саме це і відбулось в Україні. З точки зору права – Україна не готова надати ветеранам можливості для реінтеграції в суспільство. З іншого боку, проблеми колишніх військових це ще й медичний, психологічний, освітній та соціальний процеси. Держава має не лише створити нормативно-правову базу, але й побудувати системну політику на засадах рівності та інклюзивності.

Основні проблеми та перспективи ветеранської політики

01 Постійно зростаюча соціальна група ветеранів

Ветерани - широка соціальна група. Туди входять громадяни різного віку, статі та статусу. Для системи це величезна відповідальність - закрити усі потреби такої групи

02 Індивідуалізація потреб

Нове завдання для системи полягатиме у задоволенні індивідуальних потреб ветеранів, перехід від надання пільг до надання конкретних послуг у рамках державної допомоги, а також у забезпеченні достатнього фінансування.

03 Політика на засадах інклюзивності

Нова політика має бути побудована на засадах інклюзивності, які включають в себе рівність перед законом для усіх, а також політичну, економічну та соціальну інклюзію

04 Цілісність системи

Наразі немає цілісної системи переходу від військової служби до цивільного життя для інтеграції досвіду мобілізованих та військовослужбовців за контрактом до іншої наступної зайнятості. Проте, подібна система потрібна Україні.

Ефективність соціальної реінтеграції ветеранів до цивільного життя в Україні залежить від державної політики, яка дотримується принципів інклюзивності.

Висновки:

1. Система потребує швидкого реформування, так як одна з основних загроз для неї – стрімке зростання кількості осіб, що претендують на статус ветерана;
2. Основним викликом перед законодавцями є індивідуалізація проблем, що пов'язані з соціальною реінтеграцією ветеранів. Тобто – в центрі стратегії має бути людина та її потреби;
3. Державна політика має ґрунтуватися на засадах інклюзивності, аби забезпечити перехід від військового життя до цивільного в усіх його аспектах;
4. Аби побудувати якісну та цілісну стратегію, держава має не просто законодавчо її зафіксувати, але й постійно відслідковувати даний механізм, щоб скорегувати недоліки. Тобто сам алгоритм має бути пластичним особливо, допоки конфлікт триває

Джерела:

1. Калмикова Н. Як держава може підтримати ветеранів зараз і після війни. *Економічна правда*. 2023 – URL <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/31/700703/> (дата звернення: 06.01.2023)
2. Мельнік М. Інклюзивна політика держави під час війни // Вісник Східноукраїнського Національного університету імені Володимира Дала. Харків, 2022. №6. С. 44-49.
3. Сачук Ю., Федорович І., Ганущак Ю. Соціальні політики щодо ветеранів, людей з інвалідністю та пенсіонерів. *Онлайн платформа Громадянського суспільства на підтримку реформ*. 2024

Проблема фінансування та інституціоналізації культурної дипломатії України

Анастасія Rogozina
здобувач освітнього ступеня “бакалавр”
Спеціальності 052 “Політологія”
rohozina.a@donnu.edu.ua

**ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА**

ВСТУП

Культурна дипломатія набуває все більшого значення в світовій політиці, як один з ключових та сучасних інструментів формування зовнішнього іміджу держави. Особливо актуальним це питання є для України яка перебуває в умовах війни. Перебіг подій останніх десяти років, зокрема початок повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року та впровадження воєнного стану, актуалізували проблему інституціоналізації культурної дипломатії. У даній роботі проаналізовано проблему культурної дипломатії через дві основні складові: фінансову та інституційну. За умов сталого фінансування та ефективної інституціоналізації культурної дипломатії в процесі формування зовнішнього іміджу держави в умовах війни, слід очікувати підвищення рівня позитивного сприйняття України в міжнародному середовищі.

Ключові слова: інституціоналізація, культурна дипломатія України, Український інститут, фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аналітичний звіт. Стан фінансування культури та мистецтва з місцевих бюджетів у 2022 році: основні тенденції. Київ, 2023. 183 с.
2. Міністерство Фінансів України: «Бюджет-2023: На фінансування культури передбачено 4,3 млрд гривень». Міністерство Фінансів України: офіційний портал. URL: [Міністерство Фінансів України \(mof.gov.ua\)](https://mof.gov.ua)
3. Стратегія Українського Інституту на 2020-2024 роки. Офіційний веб-портал. URL: strategy-ukrainian-institute-3.pdf (ui.org.ua)

ОСНОВНИЙ ВИКЛАД МАТЕРІАЛУ

Культурна дипломатія є ефективним інструментом для формування позитивного зовнішнього іміджу держави. Стан культурної дипломатії України характеризується відсутністю послідовності дій, з боку держави в процесі її інституціоналізації та фінансування. Відсутність єдиної стратегії та цілісного бачення, спричинили стагнацію розвитку сфери культури. Початок повномасштабного вторгнення активізував ресурсний потенціал сучасного мистецтва. Проведення фотовиставок з висвітленнями наслідків російської агресії в країнах Європи, презентація кінострічок з аматорськими зйомками очевидців війни потребують не лише зовнішньої підтримки, але й підтримки внутрішньої, з боку держави. Особливо гостро стоїть питання фінансування та релевантності наявних стратегій по впровадженню та інституціоналізації культурної дипломатії, як інструменту «soft power» в державному управлінні.

ФІНАНСУВАННЯ

У 2022 році видатки на культуру досягли свого відносного максимального значення (3,01%) починаючи із 2015 року і майже досягли показника 2014 року (3,08%), при цьому фактичні суми коштів, передбачені в місцевих бюджетах на культуру у 2022 році значно зменшилися у порівнянні до попередніх років. Також через об'єктивні причини — зростання видатків на оборону у 2022 році, частка видатків на культуру з Державного бюджету зменшилася із 0,48% у 2021 році до 0,16% у 2022 році. Про це свідчать результати аналізу даних про виконання державного та місцевих бюджетів у 2012—2022 роках [1].

За роки повномасштабного вторгнення спостерігається тенденція до збільшення фінансування української культури, з метою формування нових культурних проєктів, які є адаптованими під сьогодення та висвітлюють події на території України за кордоном. Відповідно, однією з основних цілей у сфері фінансування культурної дипломатії є залучення іноземних інвестицій, налагодження довготривалих зв'язків та розвитку стратегічного партнерства, шляхом активної промоції української культури та формування державних бізнес-моделей у сфері культури.

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Проблема інституціоналізації культурної дипломатії України вперше стала актуальною на державному рівні у 2015 році, у зв'язку з появою Українського інституту. Можна виокремити ряд проблем державної політики в процесі інституціоналізації культурної дипломатії України:

- Хаотичність прийняття рішень, відсутність концептуального бачення загальної стратегії просування зовнішнього іміджу держави;
- Відсутність синергії органів державної влади в процесі формування Українського інституту;
- Відсутність бізнес-моделі, яка заагострювала проблему фінансування сфери культури;
- Недостатня інформаційна база інституції, відсутність моніторингових досліджень, які б вказували на попит українського культурного продукту в різних країнах світу.

ВИСНОВКИ:

З метою підвищення рівня ефективності фінансування сфери культури і мистецтва України слід:

- Сформувати державну доктрину розвитку культури, яка включатиме ряд пріоритетних цілей розвитку, що в свою чергу дозволить сформувати загальний бюджет та забезпечить прозорість використання бюджетних коштів у даному секторі.
- Створення спеціальних культурних фондів як альтернативного каналу фінансування галузі культури.

Для досягнення стратегічних цілей культурної дипломатії України, доцільно активно залучати локальний бізнес. Тільки спільними кроками, шляхом синергії держави та бізнесу можливо буде створити сприятливі умови для розвитку сучасної української культури та мистецтва.

З метою покращення процесу інституціоналізації культурної дипломатії варто:

- Удосконалити роботу культурно-інформаційних центрів України за кордоном;
- Розробити систему моніторингу, яка дозволить визначати ефективність роботи культурно-інформаційних центрів.
- Ініціювати проведення досліджень щодо сприйняття України та української культури, світовою спільнотою.

Системний підхід в процесі інституціоналізації та формуванні стратегій розвитку культурної дипломатії, дозволить сформувати цілісне явлення про функціонування її інструментів у процесі просування зовнішнього іміджу України.

Актуальний стан ефективності децентралізації в Україні

Наталія ТРИШІН

здобувачка СО "Бакалавр"
спеціальності 052 "Політологія"
trishinn@donnu.edu.ua

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ВСТУП

Ідея дослідження сфокусована на аспекти поліпшення організації територіального управління в Україні з урахуванням впливу процесів децентралізації влади. *Актуальність:* Децентралізація є важливим кроком у напрямку приближення до європейської моделі організації територіального управління та призвела до оптимізації структури системи влади в нашій країні, проте у даний період дослідження даної проблеми не зупиняється, так як існує багато нових викликів для нашої держави у воєнний період. *Мета даної роботи* полягає в аналізі децентралізації органів місцевого самоврядування та визначення удосконалення діяльності цих органів. *Завдання:* провести аналіз діяльності органів місцевого самоврядування (локально) та охарактеризувати вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.

Ключові слова: децентралізація, органи місцевого самоврядування, територіальне управління.

ГІПОТЕЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

За умови реалізації реформи децентралізації в Україні, відбувається сприяння покращенню ефективності діяльності органів місцевого самоврядування.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ:

- системний метод допоміг окреслити явище децентралізації як системи у середині держави;
- метод індукції допоміг розглянути діяльність органів місцевого самоврядування.

Децентралізація виявилася ефективним механізмом оперативного та гнучкого вирішення проблем на місцевому рівні, створення та підтримки міцних та самодостатніх територіальних громад, що є основою регіонального розвитку будь-якої країни. З урахуванням європейського досвіду децентралізаційних процесів можна зауважити, що чим більш розвинена система територіальних громад, тим вищий рівень забезпеченості регіону та ефективніше вирішуються місцеві проблеми. З урахуванням факторів, які стримують реформи самоврядування (неефективний розподіл фінансових ресурсів, недосконалість законодавства, корупція та інше), питання підвищення ефективності механізмів децентралізації потребують докладного вивчення.

Дослідження аспектів децентралізації з урахуванням підвищення ефективності регіонального управління досліджували: Г. Возняк, Б. Данилишин, Н. Камінська.

Успішне впровадження децентралізації є результатом її комплексного підходу: процеси реалізуються одночасно в сфері управління, фінансів та надання послуг громадянам, супроводжуючись цілим комплексом законодавчих новацій. Станом на грудень 2023 року в Україні діє 1 439 об'єднаних територіальних громад (ОТГ), які охоплюють 27 833 населені пункти. Територіальні громади (ТГ) отримують більше компетенцій у здійсненні розвитку та покращенні сфер освіти, охорони здоров'я, соціальної допомоги, благоустрою. Проте основним фактором еволюційного розвитку регіонів є передача фінансових ресурсів територіальним громадам.

Серед головних перешкод децентралізаційної реформи є нерівномірний розвиток регіонів, централізація фінансів і високий рівень корупції. Ці проблеми вимагають системного та координованого підходу для їх вирішення, зокрема, через перерозподіл фінансових ресурсів. Децентралізація фінансів необхідна для ефективного та гнучкого вирішення потреб на місцевому рівні.

Початок російсько-української війни у 2014 році мав серйозні наслідки для України та її народу. Цей конфлікт призвів до порушення територіальної цілісності країни та створив значні загрози для національної безпеки. У зв'язку з цим місцеве самоврядування в Україні відіграло важливу роль у збереженні стабільності та сприянні розвитку громад. Під час війни місцеві органи влади взяли на себе важливі функції соціального захисту населення, надаючи допомогу у забезпеченні житлом, медичній допомозі та інших соціальних послуг для постраждалих. Вони активно співпрацювали у координації гуманітарної допомоги з громадськими організаціями та міжнародними партнерами з метою ефективного розподілу необхідних ресурсів.

ВИСНОВКИ

Дослідження показало, що децентралізація, розподіляючи владу та ресурси між центральним та місцевим рівнями, може ефективно зміцнювати місцеві громади під час військового конфлікту. Вона дозволяє місцевим органам швидше реагувати на кризові ситуації та забезпечує їхню стійкість та самодостатність. Однак вплив децентралізації в умовах війни може призводити до викликів, таких як ризик корупції та нестача ресурсів для місцевих громад. Тому важливо забезпечити баланс між децентралізацією та централізованим контролем, а також розробити та впровадити ефективні стратегії управління для максимізації позитивних аспектів децентралізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вольський О. І. Особливості формування спроможних територіальних громад в контексті децентралізації в Україні. Політикус 2022. Вип. 1. С. 25 – 33.
2. Децентралізація влади. URL: <http://decentralization.gov.ua>. (дата звернення 26.03.2024)
3. Панов І. В., Татаренко Г. В. Генеза концепції децентралізації влади. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2022. № 1. С. 123 – 121.
4. Хоменко В. В. Децентралізація освіти в Україні: становлення та перспективи. Вересень. 2023. № 2. С. 93–104

МОДЕЛІ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Анна Мартінішина
Здобувач освітнього ступеня Бакалавр
Спеціальність 052 «Політологія»

Донецький національний
університет імені Василя Стуса

ВСТУП

Актуальність розвідки визначається тим, що демократія, як структура, на якій базуються принципи та цінності сучасного суспільства, є динамічною формою управління. Її зміни та оновлення є необхідним процесом, за можливості вона повинна відповідати викликам часу. Зростання та поширення демократичних інституцій у багатьох країнах світу, включаючи Україну, викликає нагальну потребу проведення аналізу їх теоретичних складових. За мету нашої розвідки визначено аналіз теоретичних засад сучасних моделей демократії.

Для досягнення дослідницької *мети* розв'язуватимуться наступні завдання: з'ясування особливостей постмодерних моделей демократії; аналіз їх теоретико-методологічних засад.

Ключові слова: демократія, Україна, постмодерне суспільство.

МЕТОДОЛОГІЯ

Гіпотеза. Сучасні моделі демократії, на противагу традиційним, є більш ефективними та стійкими до викликів сучасного світу.

У роботі використано наступні методи: порівняльний та структурний аналіз. Задля узагальнення даних дослідження, було використано емпіричний метод.

ДОДАТКИ

Чи можна назвати сучасну Україну демократичною державою?

	результат	18 - 25 років	26 - 40 років	41 - 50 років	51 - 60 років	більше 60 років
так	41%	19%	12%	6%	3%	1%
ні	32%	2%	7%	6%	7%	10%
можна, але не в повній мірі	8%	0%	4%	2%	2%	0%
відмовилися відповісти	19%	0%	0%	0%	14%	5%

ОСНОВНИЙ ВИКЛАД МАТЕРІАЛУ

Розробка теоретичних питань, пов'язаних із об'єктом дослідження, здійснена на основі матеріалів зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема: Т. Андрійчука, О. Долженкова, Н. Паласа [1, 3, 4]. Новітні моделі демократії, на відміну від класичних, є досить різноманітними і перебувають на активному етапі розробок їх теоретичного обґрунтування. Процес ускладнюється тим, що демократія розглядається у двох основних іпостасях як наукова категорія та інструмент політики. В умовах постмодерного суспільства виклики, з якими стикається демократія, є подібними, як у країнах розвинутої, так і молодій демократії. Серед них можна назвати наступні: «імітація демократії», неліберальна демократія, елітарна, народна тощо [3, 221]. Разом з тим вони різняться чинниками, які спричиняють внутрішні її проблеми, проте це дозволяє здійснювати широкий підбір наукового інструментарію, для їх подолання і вдосконалення теоретичних аспектів.

Існують різні підходи, щоб унеможливити впровадження в Україні «неліберальної демократії» [1, 54]. Найголовнішими з них є: формування постмодерних ліберальних демократичних інституцій, в яких буде поєднано демократію та лібералізм; суспільна згуртованість для досягнення суспільно значущих цілей [3, 227]; інший підхід пропонує формувати модель демократії, враховуючи особливості історичного досвіду і національної специфіки [4, 60].

Важливу роль у роботі над постмодерною моделлю демократії відіграли розробки британського політолога Д. Гелда, а у вітчизняній політичній науці Н. Палас висунув власну транснаціональну модель, яка є менш ідеалістичною, але теж містить ряд недоліків і потребує подальшого вивчення та розвитку [4, 150]. Цінними теоретичними розробками щодо створення постмодерної моделі демократії, яка може бути найбільш ефективною для України, є розробка інтегрованої моделі демократії, а також розвиток конституціоналізму [3, 228] у поєднанні з розбудовою інститутів громадянського суспільства [2, 13].

ВИСНОВКИ

На даному етапі не існує єдиної наукової концепції, яка об'єднувала в собі напрацювання всіх науковців щодо різних аспектів сучасних моделей демократії. В свою чергу приклад України, де функціонує інтегрована модель демократії, дозволяє стверджувати, що сучасні моделі та їх структурні елементи, на відміну від традиційних, є більш стійкими та ефективними до викликів сучасного світу. Ця теза підтверджується результатами опитувань, розміщених у таблиці 1. Отже, характерні риси сучасної демократії та її моделі в умовах глобалізації є перспективними для досліджень у царині політології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук Т. Сучасна демократія: проблеми та перспективи розвитку. Політичний менеджмент. 2012. № 4-5. С. 50–57.
2. Андрійчук Т. Концепт громадянського суспільства в сучасних теоріях демократії. Політичний менеджмент. 2012. № 1-2. С. 10–17.
3. Долженков О. Сучасна демократія: проблеми та перспективи. Актуальні проблеми політики. 2015. № 54. С. 221–229. URL: <http://dspace.onu.edu.ua/bitstream/handle/11300/903/Dolzhenkov%20Suchasna%20demokratiya.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 19.03.2024).
4. Латигіна Н. Українська демократія сьогодні: спроби і помилки. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2008. № 34. С. 53–62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpvzdia_2008_34_7 (дата звернення: 20.03.2024).
5. Палас Н. Транснаціональна модель демократії та її вплив на процеси глобального врядування в умовах сучасного світу. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2008. № 21. С. 145–150.

КРИЗА РІВНЯ ДОВІРИ ГРОМАДЯН ДО ВЛАДНИХ ІНСТИТУТІВ УКРАЇНИ

Колесник Юлія

Здобувач освітнього ступеня "бакалавр"

Спеціальності 052 "Політологія"

kolosnyk_i@donnu.edu.ua

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ВСТУП. Криза політичної довіри, набираючи масштабності, створює серйозну загрозу стабільності політичної системи, розвитку демократичних процесів і соціальному добробуту громадян. Недовіра до владних структур може призвести до втрати легітимності влади, зростання корупції, безладу та невпевненості громадян у майбутньому. Цей факт підкреслює необхідність вивчення та аналізу причин і наслідків низького рівня довіри до соціально-політичних інститутів українського суспільства.

Дослідження кризи довіри до суспільно-політичних інститутів України є важливим для подальшого розвитку країни. Враховуючи складність проблеми та її масштабність, необхідно враховувати різні аспекти та взаємозв'язки, а також розробляти комплексні стратегії подолання цього явища. Це дослідження є спробою зробити внесок у розуміння проблеми та розробку практичних рекомендацій щодо підвищення рівня довіри до суспільно-політичних інститутів в Україні.

Ключові слова: криза політичної довіри, стабільність політичної системи, розвиток демократичних процесів

МЕТОДОЛОГІЯ. Методи дослідження включають аналіз даних, з метою розуміння ситуації та виявлення основних тенденцій. Також проводилось вивчення наукової літератури та інших джерел для збагачення теоретичного базису та використання практичного досвіду у вирішенні проблеми. Додатково, реалізувався збір первинних даних через проведення емпіричних досліджень, включаючи опитування громадян

Гіпотеза: В умовах нестабільності політичної системи рівень довіри до суспільно-політичних інститутів України буде залежати ряду внутрішніх детермінаційних факторів управління.

ОСНОВНИЙ ВИКЛАД МАТЕРІАЛУ.

Дослідження ґрунтується на таких теоретичних положеннях:

- Теорія демократії та легітимності влади: Досліджується зв'язок між довірою до влади та демократичними принципами, а також вплив легітимності влади на рівень довіри.
- Теорія корупції та її вплив на довіру: Аналізується вплив корупції на рівень довіри до влади, а також механізми, через які корупція підриває цю довіру.
- Теорія стримувань і противаг у політичній системі: Досліджується роль системи стримувань і противаг у запобіганні зловживанням владою та укріпленні довіри до влади.

Об'єкт дослідження: Криза довіри до владних інститутів в Україні.

Джерела інформації: дані опитувань громадян, звіти антикорупційних організацій, наукові статті, книги та інші публікації з питань демократії, корупції та політичних реформ.

Методи дослідження: аналіз даних, вивчення літератури, проведення емпіричних досліджень.

Зроблено висновки щодо причин кризи довіри:

Неефективність боротьби з корупцією, недостатня прозорість та підзвітність влади, відсутність механізмів реальної участі громадян у прийнятті рішень.

Узагальнення: Результати дослідження свідчать про те, що криза довіри до влади в Україні є серйозною проблемою, яка потребує комплексного вирішення. Запропоновані шляхи подолання кризи довіри потребують системних політичних реформ та активної участі громадян.

Щоб подолати кризу довіри до суспільно-політичних інститутів в Україні та збільшити довіру до влади, необхідно:

1. Боротьба з корупцією: здійснити об'єктивний конкурсний добір працівників НАБУ, прокурорів САП та суддів Вищого антикорупційного суду, розпочати реформу судово-експертної служби, усунути суперечності в кримінальному законодавстві та забезпечити розгляд кримінальних справ у розумні строки.
2. Ефективне використання активів корупціонерів та поплічників російської агресії: провести незалежний аудит діяльності АРМА, удосконалити конфіскаційні механізми, реформувати Рахункову палату та Держаудитслужбу.
3. Залучення громадян до політичного процесу: сприяти активній участі громадян та організацій громадянського суспільства в політичному процесі через моніторинг та контроль за урядовими діями, створити сприятливе середовище для електронної участі громадян.
4. Соціально-економічні заходи: реалізувати програми покращення рівня життя внутрішньо переміщених осіб та військових, забезпечити доступ до житла, медичних послуг, освіти та інших соціальних послуг для цих груп, надати фінансову допомогу для реінтеграції та адаптації до нових умов, а також розвитку деокупованих територій.

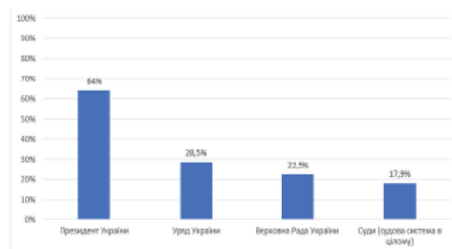

Рис. 1- Рівень довіри до владних інститутів України [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Забавська Х. Система стримувань і противаг як атрибут демократії: політологічний аналіз. Електронний науковий архів Науково-технічної бібліотеки Національного університету "Львівська політехніка". 2018. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2015_27_12
2. Індекс сприйняття корупції у світі - 2023. Transparency International Ukraine. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>
3. Tackling the crisis of democracy, promoting rule of law and fighting corruption. Transparency.org. URL: <http://surl.li/mlby>
4. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en>
5. Yanis Yansons. View of E-Democracy in Ukraine: Condition and Development Taking Into Account European Experience. Scientific Route. URL: <http://surl.li/roizp>
6. Олійник В. Почути не всіх. Чому президент Зеленський не реагує на інструмент петицій? Громадський рух «Чесно». URL: <https://www.chesno.org/post/5850/>
7. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади. Довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів (січень 2024р.). Центр Разумкова. URL: <http://surl.li/qgndf>

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ У КІНОТЕКСТАХ

Ілля Партий

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»
спеціальності «Політологія»
partii.i@donnu.edu.ua

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

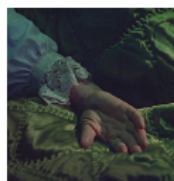
ВСТУП

З самого початку свого існування кінематограф був потужним інструментом впливу на світогляд суспільства. Враховуючи як зросла глядацька аудиторія та яку роль кінематограф займає в сучасному світі, розширюється й дослідницька сфера кіно. Щоб показати, як візуальні тексти у кінофільмах просують цінності політичного режиму, було обрано сюжет фільму режисера С.Бондарчука «Війна та мир» (1967 р.). *Мета:* перевірити вплив культурного ресурсу політичного режиму на ідеологічну світоглядну орієнтацію громадян через кінотекст. *Гіпотеза:* використовуючи символи та тригерні патерни, як реакція на них, політичний режим просуває фрейм політичної поведінки на підтримку влади. Така практика створення та просування кінообразів може використовуватися як політична технологія для просування політичного режиму.

МЕТОДОЛОГІЯ

Методологічний підхід: структурний функціоналізм

Методи: бінарне (пряме, за принципом несхожості), темпоральне (асинхронне), ланггюдне порівняння

Сцени з рукою Графа Ростова та Графа Безухова

Смерть Платона Каратаєва

ОСНОВНИЙ ВИКЛАД МАТЕРІАЛУ

У 1962 році на честь 150-річчя Бородинської битви радянська влада екранізувала «Війну та мир». Сценарій до фільму писали майже рік, ще місяць обговорювали затверджували у Міністерстві культури. Тривалість робочого процесу шість років, хронометраж понад 7 годин, а основними акторами було обрано такі ікони стилю СРСР як Людмила Савельєва, В'ячеслав Тихонов та сам режисер Сергій Бондарчук (який втлив у собі образ П'єра Безухова).

Фільм насичений символізмом влади у деталях:

- 1) сцена графа Ростова, який танцює та графа Безухова, який помирає (39:01-39:17), де просувається модель даремності розпутного життя буржуазії, на фоні трагедії смерті цього соціального класу;
- 2) протиставленням буржуазії є пролетаріат, який позиціонується як жертва капіталістично-імперіалістичних чвар;
- 3) образ Платона Каратаєва як втілення архетипу "нової людини", місія якої примирити два світи.

Сам заключний монолог П'єра Безухова було використано для просування радянського патерну мислення, як світоглядної моделі.

«Я говорю: возьмётся рука с рукою твою, которые любят добро, и пусть будет одно знамя — девятельная добродетель. Я хочу сказать только, что все мысли, которые имеют огромное последствия, — всегда просты. **Вся моя мысль в том, что ежели люди порочные связаны между собой и составляют силу, то людям честным надо сделать только то же самое.** Ведь как просто (07:02:23-07:03:03)»

ВИСНОВКИ

Просування політичним режимом певних шаблонних конструктивів для моделювання світогляду глядачів націлене на створення відповідної політичної моделі поведінки. Яка має формуватися через репрезентацію цінностей політичного режиму у контексті загальнолюдської моралі. Ефективність використання інструментів символізму, емоційної гіперболізації, маніпуляції тригерними патернами у становленні необхідної моделі поведінки глядацької аудиторії може відбуватися через горизонтальну пропаганду. Де кіноіндустрія є потужним культурним ресурсом влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. "War and Peace" Soviet film adaptation by Serhiy Bondarchuk
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=v6oGCNnZF2s>
2. Tolstoy L. War and Peace URL:
<https://ilibrary.ru/text/11/index.html>

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Роман Прищєпа

здобувач освітнього ступеня “бакалавр”

спеціальність “Політологія”

roma.vinnytskyi@gmail.com

Донецький національний університет
імені Василя Стуса

ВСТУП

В роботі піднімається питання використання штучного інтелекту в політологічних дослідженнях: законодавча база, переваги, недоліки, загрози. Актуальність роботи полягає у недостатній кількості наукових праць та підвищеним інтересом до ШІ у політології, оскільки впровадження ШІ в різних сферах досліджень лише починається. Мета роботи: дослідити потенціал використання штучного інтелекту в політологічних дослідженнях.

Завдання: 1) проаналізувати законодавчу базу України в контексті використання ШІ в наукових дослідженнях; 2) визначити переваги, недоліки та загрози використання ШІ; 3) дослідити платформи на основі ШІ; 4) порівняти результати політологічного аналізу, проведеного за допомогою ШІ, з результатами, отриманих традиційними методами.

МЕТОДОЛОГІЯ

Гіпотеза: за умови використання штучного інтелекту в політологічних дослідженнях для аналізу соціально-політичних процесів, спостерігатиметься новий автоматизований рівень дослідження big data.

ОСНОВНИЙ ВИКЛАД МАТЕРІАЛУ

Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні, що була затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 вересня 2020 р. № 1133, визначаються мета, принципи та завдання розвитку технологій штучного інтелекту в Україні як одного з пріоритетних напрямів у сфері науково-технологічних досліджень. В документі зазначено, що впровадження інформаційних технологій, частиною яких є технології штучного інтелекту, є невід'ємною складовою розвитку науково-технічної діяльності у сферах загальнодержавного значення. Однією з проблем є відсутність грантового фінансування наукової діяльності у галузі штучного інтелекту. Це свідчить про необхідність розроблення єдиної скоординованої державної політики. Пріоритетними сферами, в яких реалізуються завдання державної політики розвитку галузі штучного інтелекту, є, в тому числі, освіта і професійне навчання, а також наука.

Дослідники та аналітики використовують ChatGPT для автоматизованого аналізу великих обсягів текстової інформації, включаючи публічні виступи, політичні програми та соціальні мережі. В політологічних дослідженнях Bard використовується ще не настільки широко, однак його можна експериментально використовувати для генерації музики, пов'язаної з політичними подіями або для створення аудіовізуальних матеріалів. Bing може використовуватися в політологічних дослідженнях для збору та аналізу інформації з політичних ресурсів та новин. Платформу Deepware використовують для виявлення дипфейків.

Трьом платформам (ChatGPT 3.5, Bard, Bing) було поставлене завдання: проаналізувати емоційність тексту новорічного привітання Володимира Зеленського від 2024 року. ChatGPT охарактеризував текст як емоційно насичений, проте змішаний з різними тонами. Початок тексту він назвав напруженим і тривожним, згодом – таким, що набуває позитивніший відтінок, а заключна частина тексту, на його думку, сповнена вдячності та підтримки. Аналіз ChatGPT базується на виявленні та розумінні емоційного відтінку тексту, використовуючи знання про різні емоційні стани та їх вираз у мовленні. Bard виокремив загальний емоційний фон: патріотизм, сила та стійкість, єдність, вдячність, надія; та визначив емоційні маркери: позитивні (сильні, стійкі, вільні, незламні, єднання, перемога, гордість, дякую, надія) та негативні (війна, зло, терористична організація, біль, смерть, втрата, страх, сумніви). Принцип аналізу емоційності тексту платформи Bard: виявлення емоційних маркерів, вивчення структурних елементів, звернення до контексту, використання риторичних прийомів та врахування знань ШІ про українську культуру та історію і розуміння емоцій, які відчують люди під час війни. Після проведення аналізу Bing відповів, що текст випромінює сильну патріотичну та бойову емоційність. Він враховує вжиті слова, фрази та їх контекст, щоб визначити настрій та емоційну сферу.

Прикладами використання ШІ в політологічних дослідженнях можуть бути наступні роботи:

— «Дослідження ролі Twitter у передбаченні результатів виборів» (Тумасян, Шпренгер, Санднер, Велле). Використано методи машинного навчання для аналізу текстових даних;

— «Розробка автоматизованої системи кодування даних про протести» (Шродт). Використовувалася обробка природної мови для аналізу текстової інформації;

— «Використання автоматизованого контент-аналізу в дослідженні лідерства: огляд літератури» (Лангер, Мейстер, Балле, Зебауер). Автори досліджували різні аспекти лідерства за допомогою інструментів ШІ.

ШІ може швидко та ефективно обробляти величезні обсяги даних, що характерно для політологічних досліджень. Використання алгоритмів машинного навчання дозволяє визначити закономірності та взаємозв'язки в даних, які можуть залишитися непоміченими при традиційних методах обробки.

Вхідні промпти (вхідні запитання чи завдання) можуть значно впливати на вихідні результати дослідження з ШІ залежно від їхніх формулювань, якості та точності. Якщо вхідний промпт неоднозначний чи нечіткий, це може призвести до непрозорих або невірних результатів.

ВИСНОВКИ

- Щороку збільшується кількість семінарів та вебінарів з навчання користувачів ШІ.
- Використання штучного інтелекту в політологічних дослідженнях у порівнянні з комп'ютерними програмами стало більш пріоритетним завдяки наявності мінімальних технічних знань.
- Державні органи також використовують інструменти ШІ для взаємодії з громадськістю.
- Порівняно з традиційними методами ШІ має більше переваг, спрощує та скорочує обсяг роботи науковцям та дослідникам.
- В залежності від специфіки інструменту ШІ можуть відрізнятися результати відповідей на питання/завдання, як і від вхідних промптів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Кабінет міністрів України.
Розпорядження. “Про схвалення
Концепції розвитку штучного інтелекту
в Україні”. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

Наукове видання

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА І ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції
(м. Вінниця, 12 квітня 2024 року)

Електронне видання
Укладач – Ірина Мацішина

Підписано до друку: 25.04.2024
@ polit@donnu.edu.ua